CHRISTOPHORI BESOLDI JC.

VITÆ ET MORTIS conſideratio Politica,

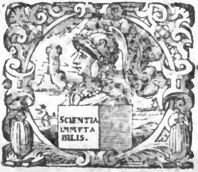
Libellis tribus comprehenſa:

Quorum

I. DE VITÆ SUSTENTATIONE,

II. DE CURA SANITATIS,

III. DE SEPULTURA, AGIT.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE III NAPOLI

ARGENTORATI,

Impenſis Hæredum LAZARI ZETZNERI.

Anno M DC XXIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

LIBER PRIMVS

CAPVT I.

De Agricultura, pecuaria: & Vſura.

VIta, quam jucundam omnibus opto, acerba mihi eſt; & Mortem ideò in votis habeo, vt vivere queam cum Chriſto; ſicq; nunc de vitâ, in gratiam aliorum; me verò, vt exerceam jugi abitus recordatione, de morte pariter agam. At cùm haud poſſim id more, jureque Theologorum; politicè ſaltem id faciam, & per Diſcurſum: nectens ſenſus, & verba aliorum; ſine præjudicio partium, ſectæque cujusvis.

II. Non autem ſubditos ſolùm habere; ſed & ij, vivendi vt habeant facultatem, providendum eſt Imperanti omninò. Quare reprehenſus juſtè fuit ab Alexandro Magno, Dinochares Architectus.; quòd in vrbe Alexandriâ condendâ, quam in montis altiſſimi ſpeculâ ſuadebat collocari, alimonij non perpendiſſet rationem. Plutarchus *in vitâ Alexandri.*

III. Sed quemadmodùm in naturalibus rebus, partes totius conſtitutionis, non hoc ſunt, quod ea, ſine quibus totum conſiſtere non poteſt, (nam & aër non ad hominis pertinet conſtitutionem, licèt eo ſine, nequeat vivere vllus) ſic haud dubiè, ne civitatis quidem partes eſſe exiſtimari omnia debent, quæ neceſſariò Civitatibus adſunt. Et ita, cùm opes ſuppetere debeant Civitatibus; ipſæ tamen in Civitatibus parte non numerantur, Ariſtot. *lib. 7. politic. cap. 8. à princ.* proindeque haud ad conſtitutionem, ſed ad conſervationem, earum tractatio pertinebit.

IV. Hìc alimenta primùm; deinde artes vt ſuppetant neceſſe eſt: Vita namque multis eget inſtrumentis. *dict. cap. 8. lib. 7. polit.* Quæſtuaria idcircò, ſeu ſcientia rem familiarem acquirendi; vel eſt Naturalis, vel Artificialis.

V. Naturalis, vel viva; ex pecoribus: vel mortua ex fructibus terræ. Ad artificialem, ac quaſi præternaturalem; Mercatura, & artificia cætera referuntur. Ariſt. *1. polit. cap. 5. & 6.* Eſtque artificialis longè inferior naturali. Inde Iudæi, intra terræ ſuæ fines, ijs opibus contenti, quas illìc natura producebat, vitam procul commercijs agitavere. Petr. Cunæ. *1. de Rep. Hebræor. cap. 4.* Et item inviſi ſemper Aegyptijs fuere Judæi, nullam magis ob cauſam, quàm ex diſſimilitudine vitæ, ſtudiorumque

rumque. Omnis enim plebs Aegyptiorum, ſecularibus artibus dedita, ſub umbrâ urbium intra mœnia deſidebat: eamque Iſraëlitis, ab omni ævo paſtoribus infeſtam fecit; quod vires ipſorum, vegetoſque & acres ſpiritus; homines ſedentarij, opificesque non ferrent. Cunæ. *d. lib. cap. 5.* Quare etiam toties illud in libris politicorum Ariſtoteles iterat; optimam Rempublicam eſſe, cujus cives ex re ruſtica, atque ex paſtione vivant, eò quòd ij, ex Legibus, ſe, resque ſuas regant: cùm habeant ex opere ſuo, quantum ſatis eſt ad vivendum; & tamen eis non liceat eſſe otioſis. Idcircò etiam in Rebuspublicis olim rectè inſtitutis, opifices civitate donati non fuerunt, ſed peregrini erant: cùm ignava eorum hominum, deſesque vita ſit, neque ullum eorum opus congruat cum virtute.

VI. Omnium rerum, ex quibus aliquid acquiritur, nihil eſt agricultura melius, nil uberius, nil dulcius, nil libero homine dignius. Cicer. 1. *Offic.* latè Joh. Baptiſt. Porta, *lib. 1. villæ, cap. 1. & ſeqq.* Quocirca veteres Romani, duo ſola ſtudia ingenuis hominibus reliquerunt, Agriculturam & Bellicam artem. Dionyſ. Halycarnaſs. *lib. 2.* Quia nempè viderunt, horum vitæ generum beneficio, homines ventri imperare, & illicitâ Venere minùs capi: artesque eas ad ſuſtentandam & ſervandam Rempublicam utiliſſimas eſſe; nempè Agriculturam propter militum alimenta, & militiam propter tutelam agricolarum. Unde Cato *de re ruſticâ* commemorat; Veteres, cùm bonum virum laudarent, ita laudare ſolitos: Bonum Agricolam, bonumque colonum. Et vt Varro *lib. 2. de re ruſticâ* ſcribit: Illuſtriſſimus quisque antiquorum, paſtor fuit, & à plurimo pecore, plerique apud vetuſtiſſimos laudabantur. Meritoque obtineat oraculi vicem; omnes naturæ opes, quibus communis hominum vita ſuſtentatur, telluris diligentiſſimo cultu contineri, & multiplicato fœnore reddi. vide eleganter & latè Dn. Herman. Latherum, *lib. 3. de cenſu, cap. 6. per diſcurs.* Congruit ideò æquitati, ut agricultura, & per conſequens, Agricola non negligatur; tanquam fundamentum, quo innititur Reipublicæ machina univerſa: proindè pleræque leges, in ipſorum favorem promulgatæ fuerunt. vid. Scip. Amirat. *lib. 12. diſſertat. polit. c. 3. fol. mihi 357. &c.*

VII. Uſuris, ſeu reditibus annuis, Mit angelegten Gülten/ oder auff Zinß außgeliehenem Gelt ſe, familiamque alere; an licitum Chriſtiano: num item hoc ut fiat, è Republicâ ſit? variè diſputari poteſt. Sanè politicè non permittendum eſſe videtur, ut cives ex reditibus ſolùm annuis vivant vide Botero *lib. 1. della ragion di ſtato tit. della Iuſtitia tra ſudditi. fol m. 27. &c* Recitat Ariſtotel Oxylum Eliorum Regem, prædia agrosque vetuiſſe ad mutuam pecuniam opponi. Et Locrenſibus interdictum fuit, ne avitas venderent poſſeſſiones: quæ illuc omnia pertinebant, uti ne po-

Digitized by Google

ne populus deſereret agrorum cu ltionem. Ita olim ſub Tiberio, ſenatus præſcripſit; ut duas quisque fœnoris partes, in agris per Italiam conlocaret. Hucúque Suetonius, *in Tiber. cap.* 49. alludit; dum quosdam damnatos ait, quibus aliud nil ſit objectum, quàm quòd partem rei familiaris in pecunia haberent: partem ſcilicet majorem, quàm pro lege. Tacitus *lib.* 6. *annal.* ibiq; Juſt. Lips. *n.* 54. & 58. Petr. Aerod. 4. *rer. judicat. tit.* .o. *c.* 5. ſimile Plinius, *lib.* 6. *epiſtol.* de ſenatu ſui ævi: patrimonij tertiam partem, conferre juſſit in ea, quæ ſolo continerentur. Sic de Marco Antonino Capitolinus: Juſſit ut ſenatores peregrini, quartam partem in Italia poſſiderent. Vetus item fuit Romæ Lex, quâ ampliùs quàm ſexaginta ſeſtertia, in auro vel argento poſſidere vetabatur eamque legem, temporis tractu, abolitam, reſtituit Cæſar Dictator; ut Dio *lib.* 41. narrat.

VIII. Et huc pertinet, quod de Catone Cicero refert, *lib.* 2. *Offic.* cùm ex eo quæreretur; quid maximè in re familiari expediret? eum reſpondiſſe: Benè paſcere. Quid ſecundum? ſatis benè paſcere. Quid tertium? bene veſtire. Quid quartum? Arare. Et cùm ille, qui quæſierat, dixiſſet: Quid fœnerari? Tùm Catonem. Quid hominem occidere? Apud Germanos olim, fœnus agitare, & in uſuras extendere ignotum erat; ideoque magis ſervabatur, quàm ſi vetitum fuiſſet. Tacit. de German. ubi Andr. Althamerus, *fol. m.* 286. Vide, inquit, quantum à priſtinis & Germanis moribus ſit diſceſſum. Quid enim nunc fœnore uſitatius? cui non ſtudium fraudandi proximum, prædandi alienum, circumveniendi vicinum? adeò omnium mentes avaritia obſedit, &c. Quid multis? uſuris omnia patent, ex actionum, fraudumque nullus eſt finis. Faxit DEus, ut in priſtinum ſtatum, temperantiæ, ſynceritatis, modeſtiæ, ac rectitudinis redeat Germania. Hæc olim Althamerus: quid ſi noſtra tempora vidiſſet? Quàm multò laudabiliores veteres Germani fuerunt; etiam Gentiles, nondum Chriſto per prædicationis Evangelicæ ſementem lucrifacti, atque hodierni? Jodoc. Vvillichius, *Comment. in Taciti Germaniam, part.* 1. *cap.* 24. In ea, proh dolor, incidimus tempora, ubi maxuma pars hominum hoc ſaltem agit, ut ſuaviter vivat, quantumvis Eccleſiæ & Reipublicæ miſerrimus ſit ſtatus, pauperes fame intereant, patiatur Juſtus: adeoque paucis decus publicum curæ; plures tuta diſſerunt: propter hoc luget terra, & infirmatur omnis, qui habitat in eâ; in agro beſtiæ, volucres in cœlo deficiunt, & piſces in mari. Dn. Lather. *lib.* 3. *de cenſu. cap.* 23. *n.* 51. *&c.*

IX. De Uſura, ſic *in politicis* Ariſtoteles ſcribit: Jure habetur odioſa uſura. Nam per eam quæritur nummus nummo, cùm ad hoc non ſit inſtitutus. Eſt enim propter commutationem. Uſura autem ſeipſam auget, unde & nomen fœnoris accepit (eſt enim fœnus, à fœtu; ſicut

τέκος ἀπὸ τοῦ τίκτειν, nimirùm à partu) Quoniam genita gignentibus ſimilia ſunt, & in fœnore numus numum gignit. Itaque hæc ratio pecuniæ comparandæ, eſt maxumè præter naturam. Eadem quoque Cynicorum Stoicorumq́, ſententia fuit de uſuris; conſentanea itidem auctoribus juris. Emund. Merillius *obſervat. lib. 1. cap. 13.* Jacob. Curt. *conject. tom 1. lib. 3. cap. 29. fol. 295.* Sed de Uſuris, anque eas ſtipulari liceat Chriſtiano? variè diſputant multi. Zepper. *lib. 4. de Legibus Moſaic. cap. 25.* Joh. Gerhard. *decad. polit. 8. theſ. 1. & in Loco de Magiſtratu, n. 232. &c.* Joh. Forſter. *Diſput. ad Decalog. decad. 3. problem 2.* Chriſtoph. Binder, Dn. D. Theodorus Thummius, & Phil. Cæſar, Eccleſiæ Gottingenſis Superintendens, *in tractatibus de uſura ſingularibus,* Johan Arndt/in der andern Predigt über den 15. Pſalmen/ *num. 5.* Petr. Heig. *tom. 2. quæſt. 1.* Anton. Matthæ. *Diſp. ſingular. de uſur. juncta quæ eſt eiusdem Diſputationibus ad Inſtitutiones.* Henric. Scotan. *Diſp. ult. theſ. 9. juncta eiusdem paratitlis Codicis*, vide item infrà *cap. ult. libelli hujus primi, quod habet diſſertationem meam de uſuris, ubi plures alios laudo.*

X. Carolus Molinæus, *in tractatu de uſuris: num. 86.* rectè cenſere videtur: dum quoſdam extremè eſſe pauperes putat, quibus eleemoſyna danda: quoſdam verò indigentes, quibus ad tempus pecuniâ ſit opus, ac erga eos officium mutui gratuitum eſſe debere. Quoſdam verò eſſe, quibus de ſuo ſatis ſit, qui tamen pecunias petant, ad negociationes exercendos, vel prædia emenda; ab hiſce moderatum accipere lucrum, haud prohiberi. &c. ut &, ubi vel paris conditionis ſint debitor, & creditor, vel creditor ipſe non habeat, quod alteri commodet gratis. Numus per ſe, non parit fructum; ſed mediante numo, comparare poſſum res, quæ fructum vel pariunt, vel parere queunt. Aequum ideò videtur, ut pars illius lucri, ad pecuniæ Dominum perveniat: quanti ſcilicèt ipſius intereſt, pecuniam non retinuiſſe, & ad ſimiles uſus eam haud collocaſſe. Et ita, uſura, compenſatio magis eſt, quàm lucrum. Salva ergò charitate, quæ opera cuncta, quæ facta, actionesq́ue noſtras omnes ſalis inſtar condit; permitti cenſetur uſura: & habita ratione lucri, quod communiter capit, habere vere poteſt debitor ex pecuniâ mutuò ſumptâ, determinari ea debet. Quo intuitu Joh. Ferrarienſis, *in form. Libell. act. hypothec. gloſ.* 3. Mundum vix ſuſtineri, aut regi, ait, niſi de uſuris. Et uſuram, patriis legibus probatam, damnare; hominis eſſe, communem hominum utilitatem, ſocietatemque non ſatis intelligentis. Aug. Callias inquit, *in Sylv. Myſter. fol. 83.* Quicquid in Eccleſia dicatur; in foro apud omnes nationes receptæ ſunt uſuræ. Cur non pecunia pecuniam pariat; cùm ut aliarum rerum, ſit etiam pecuniæ uſusfructus: An ſterile eſt, quo utimur, fruimur? Quid diſtat id quod intereſt; quid cauſa, quid acceſſio,

ab

ab uſuris? Cur mora proficiat moroſo? Petr. Aerod. 4. *rer. Iudic. tit.* 10. *c.* 1.

XI. Inde non iniquum eſt, ut uſura ſtipulata, etiam unà cum ſorte, prioritatis privilegio fruatur. Dan. Moller. 1. *ſemeſtr. cap.* 28. Matth. Berlich. *tom.* 1. *concluſ.* 46. *n.* 7. Et ſalvâ conſcientiâ, in mutuo, ob moram in ſolvendo commiſſam, petere quimus intereſſe: Modeſt. Piſtor. 1. *quæſt.* 47. Grævæ. 2. *concl.* ſ. *conſid.* 1. Sicque in dem Deputations Abſchied *de Anno* 1600. §. ſo vil nun / 144. ſancitum invenitur; ut ex mutuo id, quod intereſt, à die moræ debeatur & creditori vel ad rationem quincuncem, vel quanti pluris liquidaverit, adjudicetur. An verò valeat pactum, Das die Ablöſung oder aufkündung der Gülten bey dem Creditore ſtehe? diſputat Rauchbar. 1. *quæſt.* 19. & Mollerus, 3. *ſemeſtr. quæſt. ult.* Sanè jure Camerali, pactum tale nullius momenti eſt, & pro non adjecto habetur: Gail. 2. *obſer.* 4. *&* *obſer.* 7. *n.* 8. ni ita fuerit conceptum: ut ceſſante in penſionum ſolutione venditore, liceat emptori, unà cum reditibus recipere ſortem. Deputations Abſchied. *Anno* 1600 §. Ferner iſt biß 38. At de noviſſimo Vvürttembergico jure, muß der Gültreicher nach verflieſſung vierer Jahren / auff begehren deß Gültkauffers / ohnfählbar ablöſen. Landsordnung *fol.* 29. *in adnotat. marginal.*

XII. Imperator noſter Juſtinianus, varias item de uſuris ſancivit leges; diſtinguens inter perſonas: Herm. Vulteius, *Juriſpr. Roman. lib.* 1. *cap.* 44. *fol.* 241. quæ planè in deſuetudinem venerunt. At qui ultrà legitimum, jureque cujuslibet provinciæ definitum uſurarum modum, ullâ ratione vel colore, aliquid à debitoribus extorquent, graviſſimâ afficiendi ſunt pœnâ: non ſolùm quòd proximo noceant; ſed & quia hocce modo, cives à prædiorum culturâ, honeſtisque artificiis abſtrahuntur, ac fœnerari diſcunt. Et ad hos tantùm pertinere videntur, quæ contra fœneratores paſſim acerbè ſatis dicta inveniuntur. Ita ſapientiſſimus Neapolis Rex Alphonſus, dicebat; Fœnus nihil aliud ſibi videri, quàm animæ funus: & ſecundum B. Ambroſii opinionem; nihil intereſt inter funus & fœnus, inter mortem & ſortem, & ab ijs demùm exigi vult uſuras, quos occidere non ſit crimen. vid. Lather. 3. *de cenſu, cap.* 23. *num.* 34. *& ſeqq.* De fœnore ita ſentit Machumet in Alcorano, *azoar.* 4. De fœnore viventes, non niſi quaſi dæmoniaci reſurgent: cùm ipſi fœnerari, quòd DEUS nefas & illicitum ſtatuit, licitis annectant; dicentes fœnus eſſe qualis eſt mercatura. Theod. Beza, *in epigrammat.*

Qui mutuando de ſuo, nunquam tuum;
Sed uſq; & uſq;, de tuo ſuum facit.
Qui dando ſpoliat, erogando colligit:
Nunquàm ſerens, qui metere nunquam deſinit.
Quo nulla mundo, peſtis eſt nocentior,
Quo nulla mundo, peſtis eſt frequentior.

XIII.

Digitized by Google

XIII. Hæc (immodica & illegitima nempè) verè mordens illa uſura eſt; quæ ut R. Bechai ait, ſicut ſerpens mordet, & non ſentitur. Dn. Buxdorff. *in Lex Verb.* נשך Adeò ut ſtatuant nonnulli, etiam in mutuo, ratione interuſurii, de quinque annuis in ſingulos centenos ab initio quoque licitè conveniri. Fichard. *reſp. 29. per tot. vol.* 1. ac in eam opinionem concedit item Martin. Azpilc. laudatus à Græværo. 2. *concl. ſ. conſid.* 1. *n.* 4. *&c.* Non itaque noſtro tempore, Uſurarum modus (quod alicubi locorum fit) augendus; Man ſolle das Intereſſe nicht über fünff vom hundert ſetzen: hâc quia ratione, homines à laboribus avocantur, & pedetentim prædia, vel onerantur nimiùm, in totumque inculta relinquuntur, dum nempè eorum cultores, morſu hoc viperino, graviùs læduntur.

XIV. Henricus Suſo, Suevus, ſanctitate & miraculis olim (ut fertur) *in Libello de novem rupibus cap.* 18. graviſſimis verbis, mali hujus originem detegit, dum ita ſcribit: Oritur Avaritia ex animi faſtu, ac elatione; quâ alii alios perpetim excellere nituntur. Olim cives, & negociatores, homines erant religioſi, ac virtutibus ornati, & in omnibus, quæ vel egiſſent, vel omiſiſſent, fidos ſe præſtabant; erantque exiguis facultatibus contenti, neque retinendis frugibus, ac vino annonæ caritatem efficiebant. Itaque Deus apud illos demorabatur; ſiquidem pectora eorum, non ita ut hodiè avaritia ſibi vendicabat, ac devaſtabat: certè Deus Omnipotens, in perturbato, diſſipato, erroribus implicito, & inquieto pectore, habitare neque vult, neque poteſt. At nunc ſinguli alios æquare, imò & excellere volunt; atque adeò etiam majores ſuos opibus vincere. Quo fit, ut erga Deum, ejusque amicos tenaces ſint, profundantque res ſuas contra voluntatem Dei, ſuperbiæ ac oſtentationis cauſsâ: ſicque noctes & dies, pro acquirendis, cumulandisque divitiis, multâ ſollicitudine, curisque anxiis detinentur. Conſentit ejusdem genii, Joh. Taulerus, *in ſecundo ſermone Magiſtri, ad populum vulgarem: qui habetur in ejusdem vitâ, fol.* 35. *&c. edit. Colonienſ. Lat.* ubi de hac eadem uſurarum, ſcilicèt ac redituum annuorum materiâ, agens; inter alia ſic inquit: Omnes illos hîc noto, qui injuſtas exercent redemptiones, & illicita venantur ex pecuniis lucra. Memini ſanè, tali me tempore vixiſſe, quo rarum valdè & inſolens erat, redemptionibus uti. Et ſi qui tum, ſub redemptionis conditione contractus fiebant, ſynceri ac ſimplices erant, &c. Venerunt ad me, illis temporibus homines quidam honeſti; quorum unus mihi dixit: Ego ab hoc homine, certos quosdam propriæ pecuniæ reditus emi, ſuper ejus hæreditariis bonis; aliud nil quærens, niſi quod miſeret me, bona hujus, perpetuò mihi, & hæredibus meis obligata eſſe debere, alioqui mallem ea ut propria poſſidere, ſicut & emi. Jam verò

hiſce

hiſce temporibus noſtris, per ſuperbiam & avaritiam noſtram, ita redemptiones has, pervertimus, corrumpimusque; ut coram DEO, utplurimùm plùs quàm ſemiuſura ſit. Multi hîc per ſuperbiam peccant, ut ſeculi luxum & pompam imitari, & cœteris ſe conformare poſſint. Undè ille omnibus, quâ poteſt fide, conſilium dedit; ut ſorte ſuâ, bonisque ſibi à Deo conceſſis contenti, vivant ſecundum priſci ſeculi morem, ſintque grati Deo: utpotè qui haut dubiè ſubveniat ita facienti, ut habeant, quæ ſibi ſufficiant. Et tandem hancce querelam ſubjungit: Heu, quòd ſatis ſuperque dolendum eſt, ad id loci hoc tempore res rediit, ut pauca ſint in populo Chriſtiano negocia, quæ omninò juſta & ſincera ſint. Proh dolor, quàm multos hodie invenire eſt cæcos ductores; ac ſi cœcus ſuper cœcum in infernum ceciderit, tantò uterque pejus habebit. Quamobrem, quod vobis ſummoperè neceſſarium eſt: cavete vobis chariſſimi! Hactenus Taulerus.

XV. Nec item permittendum eſt Judæis, ut immodicum exigant fœnus: quâ de re ita ſcribit Antonius Margarita, *In tract.* Der gantz Jüdiſch Glaub/ *tit.* von dem Wucher der Juden/ *lit.* J.3. Ein Chriſtliche Obrigkeit iſt ſchuldig/ das ſie den Wucher von den Juden auffhebe/ihren Vnderthanen zu gut/vnd den Juden zu jhrer erkandtnuß/ auff das ſie arbeiten/ vnd wol wiſſen/ das ſie von GOtt gewichen weren/ vnd jetzt in einer langen Gefängnuß/ nicht ohn merckliche vrſach/ legen. *&c.* ubi in eum ſenſum alia plura habet. Etiam Philippus Auguſtus Galliarum Rex, contra uſuras Judæorum, multas leges tulit: ne Chriſtianus debitor Judæi, fundos vendere cogeretur; ne carceri manciparetur. Girard. *lib.* 10. *del' hiſt. de France. fol. m.* 881. *tom.* 1. Sunt & ſeverè caſtigandi, uſurarii Chriſtiani: quales olim fuère Lombardi, quos è Galliâ expulit Philippus Valeſius; ſortemque fiſco adplicavit, uſuras debitoribus remiſit. Girard. *lib.* 15. *del' Hiſtoir. de Franc. fol. m.* 205. Quodque etiam criminaliter accuſari, punirique uſurarii queant, tralatitium eſt apud Jureconſultos: vid. Kol. à valle. *conſ.* 75. *vol.* 1. Inibique deveniri poſſe ad torturam, reſpondet Socinus *conſ.* 219. *in fin. vol.* 2.

XVI. Ac quoque contra Uſurarios, optimum remedium eſſe videtur; ſi publicâ auctoritate, Collybus, Ein offentlicher Wechſel. inſtituatur, & cuilibet tolerabilibus ſub uſuris, mutuò pecunia detur. Et ita Alex. Severus, Fœnus publicum trientarium exercuit, pauperibusque pleriſque ſine uſuris pecunias dedit, ad agros emendos, reddendas de fructibus. *Lampridius.* ſicque cavetur, ne tenues gravioribus uſuris urgeantur, aut ſuppellectilis diſtractionem alieniſſimo tempore ac loco patiantur. Hocque pietatis Aerarium vocat, poſt Bodinum Dn Latherus 3. *de cenſu c.* 23. *n.* 21. & 25. adde Dominic. Baudii *tract. de fœnore, fol. m.* 9.

B ſed

ſed magnificè Tiberius Imperator; qui, cùm olim multi fortunis ſpoliarentur, multi famâ, ac dignitate deciderent, opem promptam tulit: diſpoſito per menſas millies ſeſtertio, factaque mutuandi copiâ ſine uſuris, per triennium, ſi debitor populo in duplum prædiis caviſſet. Sueton. *in vit. c.* 48. Aerod. *d. lib.* 4. *t.* 10. *c. ult.* Nec non Octavianus Auguſtus, quoties ex damnatorum bonis, pecunia ſuperflueret, uſum ejus gratuitum iis, qui cavere in duplum poſſent, ad certum tempus indulſit. Sueton. *in vit. c.* 41. *Cuiac.* 5. *obſer. c.* 38. Sic & Antoninus, teſte Julio Capitolino, trientarium exercuit fœnus, (hoc eſt, minimis uſuris) ut patrimonio ſuo plurimos adiuvaret.

CAPVT II.

De alimonii copiâ procurandâ, legitimoq́ eius precio conſtituendo: ac item de cauſsâ caritatis, cùm omnium rerum copia abundat.

ALimentorum precium, cùm per monopolia, propolia &c. (Durch den Fürkauff der Früchten/ vnd anderer dergleichen nothdurfft) augeſcat; inde ea multarum provinciarum, & Imperii etiam ſanctionibus prohibita inveniuntur. Reichsabſchied zu Augſpurg/ *de Anno* 48. *tit.* vom Vorkauff der Früchten im Felde. Fürſtl. Würt: Landsordnung/ *Tit.* vom ſchädlichen Fürkauff. *fol.* 121. Sic & Camillus Porrellus, 3. *de Magiſtrat. edict. cap.* 14. *num.* 101. *&c.* ſcribit: Magiſtratus advertere oportet, ne aliqui in civitate ſint, qui omnia in groſſo coëmant, ut cariori precio vendant poſtea minutim. Contra iſtos ſtatuendum ait, ut non emant uſque ad certam horam, ut cives ab ipſis venditoribus, non à Dardanariis emant. Polonia ſanè, vel hac ſolùm ratione, annonæ impedit caritatem, quæ alibi, ſæpiſſimè etiam in copiâ ingraveſcit. Idque Johannes Choiſnyn, in Diſcurſu, quo electionem Henrici Valeſii, in Poloniæ Regem, Gallicè deſcripſit, *lib.* 3. *fol.* 116. adnotavit; cùm ait: *Et ce, qui retient parmy eux le bon marchè de toutes denrées, c'eſt qu'il n'ya point de Monopoles: principalement pour le bled, & pour le uin. &c.* Annò Chriſti 1438. ut refert Guilhelmus Paradinus, *lib.* 3. *des Annal. de Bourgogne, fol. m.* 783. *& ſeqq.* fames tàm miſerè Gallias adflixit, ut in decuplum excreverint pretia rerum: hancque non inopiam ſolùm, ſed & pravitatem uſurariorum (qui ſcilicet vel lucri cauſsâ, vel ut ſibi proſpicerent, omnia coemebant) memorat effeciſſe. Et addit: ſatis apertè conſtitiſſe, non

ſterilitatem magis, quàm malitiam hominum, præferentium commodum privatum, utilitati publicæ, Chriſtianæque charitati, eſuriem aliis conciliâſſe. Henr. Mutius, *lib.* 31. Chron. Germ. *fol. m.* 320. ſcribit, His Annis (1551. &c.) annonæ, & aliarum rerum, uſui mortalium neceſſariarum caritas ſuperiorem Germaniam, & Italiam ſupra modum afflixit; cùm tamen cœli, terræve iniquitas non fuerit in cauſa. Dubitantque adhuc, etiam qui ſibi videntur in rebus humanis prudentiſſimi, quæ ſit cauſa. Aliis bella, aliis bellorum metum & exſpectationem, aliis avaritiã, & extinctionem charitatis, curamq; hujus ſeculi, quam extremis temporibus futurã, prædixerunt multi Prophetæ, quibusdam monetæ multitudinem, aliam aliis putantibus cauſam. ſunt qui cenſent, hæc omnia ſimul cauſam eſſe.

II. Dardanarii ergò, annonam onerantes, & prementes, ſeplaſiarii, pantapolæ, pantametaboli, ſunt coercendi; eorumque fraudes, calliditates, ſtellionatus, variis conſtitutionibus coercentur: Cujac. *lib.* 10. *obſ. c.* 19. Turneb. *lib.* 9. *animadverſ. c.* 17. qui idem & juſto judicio Dei, pœnis præſentibus, etiam in hac vita, interdum afficiuntur. Lather. 3. *de cenſu c.* 7. *num.* 83. *&c.* 93. *&c.* Nihilque (ut Gregorius Nazianzenus *in funere Baſilii* ait) gravius, acerbiusque eſt iis, qui ut famem negocientur, atque ex aliorum calamitatibus meſſem faciant, temporum difficultates obſervant.

III. Vini verò & frumenti propolia, ad juſtam rationem commodiſſimè rediguntur; ſi Principes ac Reſpublicæ, annonarias contributiones, ad caritatis, inopiæque reſervent caſus; aut etiam quæ ab exteris exportantur, coëmant: annonaque ingraveſcente, tolerabili eam pretio, & minutatim vendant; Lather. 3. *de cenſu, cap.* 7. *num.* 46. *&c.* ſicque impediant famem. Sanè terribiles famem ſubſequuntur ærumnæ; ſeditio, nempè & peſtis: ac legimus apud hiſtoriarum ſcriptores, ejuſmodi ſæpè famem viguiſſe, ut matres non ſemel devoraverint filios infantes. Tempusque fuit, cùm Romę plurima plebs, fame adacta, operto capite, in Tyberim præcipitem ſe daret. Nil non mali cogitat plebs jejuna: & indè cùm aliquando Auguſtus animadvertiſſet, in publicis horreis, non reperiri frumenta, niſi ſufficientia ad tres tantùm dies; venenum ſibi præparavit, ſi frumenta illos inter dies non adveherentur. Borrellus *d. c.* 14. *à princ.* Et, ideò famem ſimul ac bellum, peſtemque, tria eſſe flagella, quibus divina Juſtitia, mortalium peccata caſtigat, nemo neſcit. Proindè non Iudæi ſolùm, ſed ipſimet Idololatræ, hiſce ingruentibus malis, Dei ſive etiam Deorum auxilium imploraverunt.

IV. Quapropter optimum ac primum, ut aliorum malorum, ita & famis remedium eſſe puto, confugere ad Deum. Scip. Amirato, *Differt. Polit.*

Polit. lib. 12. diſc. 3. à princ. Neque dubium eſt, quin miſeratio divina, hujusmodi & majora beneficia, eis quibus vera mentis devotio haut deeſt, conceſſura ſit. Et alludit huc proverbium Germanorum: Wann ein Thewrung ſolle ſein / ſo hilfft nichts / wann gleich alle Berg Mehl wehren. *vid.* Sebaſt. Franckhen in der Keyſer Chronic. *de Anno 1531. fol. m. 250.*

V. Sed cùm dederit nobis Deus arbitrium & rationem, non diſplicet ipſius Majeſtati, ut noſtris nos facultatibus utamur: ac idcircò de remediis, quæ contra penuriam annonæ, excogitare valet providentia humana, fusè quoq; politici tractant, & imprimis Amiratus *dict. diſcurſ. paſſ.* Lather. *lib. 3. de cenſ. cap. 7. per tot.* Auctor libri Sallici, *cujus titulus Miroir des Francois, lib. 3. per tot.* Ergò pacis tempore providendum eſt, ut bello ingruente, famis neceſſitate non opprimamur: eoque fine Romæ ſingularis, magnæque dignitatis erat Magiſtratus; præfectus annonæ dictus, *t. t. C. de offic. præfect. annon.* ubi Cujac. & Henr. Scotan. *in paratit.* Sic Turcarum Imperator creat Ssar Emin, urbis præfectos; qui ut copia oryzæ, & frumenti, néve ullum rerum allatarum monopolium ſit, perpetuò curat. Sic & in exercitu habent Harpac Emin, qui equis de pabulo proſpicere poſſit. Scotan. *dict: loc.* Nil certè ſtultum magis eſt, quàm gerere, vel incipere bellum, nec diu antè, belli incommodis ut occurri poſſit, proſpexiſſe. Annis inprimis fertilibus eſt curandum, ut ſterilitas ſuperveniens nocere haut queat.

VI. Tria autem remedia neceſſaria ſunt, quæ ſingula, ſummam in ſterilibus annis diligentiam poſcunt. Primum emptio, alterum importatio, tertium diſpenſatio annonæ. Citò namque emenda, cautè importanda, ſive convehenda, admirabili demùm Oeconomia eſt diſpenſanda. Sed quantitas annonæ, quæ noſtris neceſſitatibus ſuccurrat & medeatur, ignoranda non eſt: neque decet miniſtros Principibus imponere; dicentes, ſuffecturam annonam, cùm ipſius inſtet defectus. Sed fatale quoddam, & univerſale hominum erratum videtur, ut remedia tùm maxumè quærantur, cùm pericula imminent. Ubi Reſpublicæ benè ſunt conſtitutæ, magna copia annonæ, ad belli famisque reconditur caſus inopinatos. Lather. *d. c. 7. n. 53* Ego tractat. *de* Aerar. *c. 1. n. 2.* Et artificio olim ſingulari, horrea condita fuerunt, ut ne computreſcerent frumenta. Bulenger. *de vectigal. c. 9. & ſeq.* putantque nonnulli, frumentum diutiùs aſſervari, ſanumque corpori magis eſſe, cujus ſolum, ubi crevit, lupulo, ſeu cinere, non verò fimo fuerit pinguefactum. Loys Guyon, *tom. 1. d. diverſ. lecons. lib. 4. c. 7.*

VII. Evectiones item ſunt prohibendæ: *arg. l. 1. & 2. C. quæ res export. non poſſ.* idque edictum fieri poteſt pro utilitate communi. Camill.

mill. Borrell. *tr. de magiſtrat. lib. 3. c. 14. num. 5. &c.* ubi *n. 14. & ſeqq* diſputat; An tale edictum prohibens extractionem, ipſum comprehendat Principem vel ſuperiorem? An includat eos, qui extraxerint ſui uſus, ac propriæ neceſſitatis cauſâ? Quid dicendum ſit de iis, qui rem vetitam emiſſent aliundè; ac portaſſent in locum edicti, poſtque demùm exportarint? & quæ ſunt ſimiles quæſtiones. Copia frumentorum, provinciæ debet primùm prodeſſe, cui naſcitur, & alienis partibus, quod ſupereſt, impendi debet; & tunc de exteris eſt cogitandum, cùm ſe expleverit ratio propriæ neceſſitatis; ut reſcripſit olim Theodoricus Rex Gothorum, apud Caſſiodor. 1. *var. cap. 34.* Hicque contra transgreſſores, præter vigilias & cuſtodias, inſtar bellicorum temporum, partiendas; niſi aliud effici poſſit, illa etiam inſtrumenta ſunt adhibenda, quibus maxima peccata in civitate ſanantur: cùm ſancta & pia crudelitas illa ſit, quâ ſupplicio paucorum, qui puniri meruerunt, manifeſtæ, certæque plurimorum inſontium morti, obviam itur Cōcedendæ item ſunt mercatoribus immunitates, qui ex locis fertilibus advehant frumenta, & res neceſſarias alias. Lather. *d. c. 7. num. 15. &c. ac item n. 59. &c.* Memoratque Bodinus, *tr. des monnoyes, b. 3.* nunquàm Franciam fame laboraturam, ſi exteri nil exportarent: & Hiſpanos viciſſim tanto favore complecti, qui adferunt frumentum, ut nemo ex Judicum miniſtris auſit capere eum, qui ſaltem dicat, *trabo dridigo,* hoc eſt, Triticum adporto. ac quomodo mercatura ſit promovenda prudenter diſſerit Xenoph. *tr. de rationibus redituum, ſeu de proventibus fol. m. 922.*

VIII. Verùm enimverò, totum rei frumentariæ pondus, in rectâ diſpenſatione ut plurimùm conſiſtit; cùm neglectis ſubſidiis opportunis, ſæpenumero videamus, poſtquàm interiit pauperum multitudo, frumentum ſupereſſe. Quo in negotio exiſtimat Amirato, *d. diſcurſ. 3. fol. mihi 359. & ſeq.* neceſſarium eſſe, militares ordines imitando, ad minutas partitiones, ac ſubdiviſiones deſcendere & civitatē non modò diſtinguere in tribus; ſed & præficere ſingulis vicis, & Inſulis homines, qui inſtar Centurionum, Tribunis obtemperantium, curam ſibi commiſſorum civium gerant; ne cuiquam opus, ne cibus deſit. Idque facilè efficere poterunt, ſi frumentum omne in unum conferatur, precio mediocri, ex publico ſoluto; & porrò proportionabiliter ac viritim panis coctus civibus vendatur. Quòd autem tempore neceſſitatis, habentes frumenta & victualia, ad vendendum cogi poſſint; ac etiam pretio viliori: proditum eſt à Iureconſultis. Borrell. *d. c. 14. num. 98. &c. ac n. 109. &c.* & id jus maſculè contra quosdam magnates, uſurpavit olim Flandriæ quidam Comes. vid. Bernhard. de Girard. *lib. 8. del' hiſt. de france, à princ.*

IX. Percuperem item, ne priſcis inferiores prudentiâ videamur; ac ut conſilium illud Auguſti, quo convivia diebus natalitijs prohibuit, imitaremur: nec non popinæ ut tollantur. Exeatque edictum, Principem exhilaratum iri, ſi in tantâ pauperum miſeriâ, divites delitijs, ac luxibus abſtinuerint. Princeps item, loca ſuo ſolatio reſervata, populoque interdicta, liberabit. adeò ut piſcatio, aucupium, venatio, nemini prohibeatur. Alexander Imperator copiam porcinæ, bubulæque carnis ita procuravit; dum prohibuit, ne quis ſuminatam occideret, ne quis lactantem, ne quis vaccam. Lamprid. *fol. m.* 212. Et item prohibendæ ſunt invectiones mercium peregrinarum; & vini delicatioris. quod in Germania, ut facilè fieri poteſt; ita fundi noſtri calamitas eſt, quòd id inibi negligi ſolet. Germania quippè, omnium rerum exterarum invectionibus ferè carere poteſt: ut & auctor Theſauri politici non diffitetur; dicens; ***non ſi portano d' altro paeſe in eßo, ſe non le coſe ſuperflue, che ſervono alle delitie. part. 1. relat. della corte dell' Imperatore. fol. m. 56. ad fin.*** idque & iam olim, Æneas Sylvius fateri coactus fuit. At ô felicem Germaniam noſtram, ſi veterem *αὐτάρκειαν* coleret in ſuis rebus. divitias enim, & priſtinum ſplendorem facilè recuperaret.

X. Sunt porrò & Barbari Reges, ſuo qui exemplo Chriſtianos poſſint erudire, quomodo caritas & inopia ſubiectorum vitanda. De Magno Cham, Tartariæ Monarchâ, Paulus Venetus, ***hiſtor. lib. 2. cap. 24.*** refert: ſolere eum, ſingulis annis, nuntios ſuos mittere, ad provincias diverſas, Imperio ſuo ſubiectas, ad inquirendum; nùm damnum aliquod à locuſtis, aut alijs vermibus, frumento ſit illatum, aut alia peſtis, ſterilitatem invexerit in provinciam quandam. Et cùm ſibi innotuerit tale quid, remittere eum illi populo tributa, pro illo anno, mittereque de horreis ſuis frumenta, pro victu & ſemente: tempore etenim magnæ ubertatis; emere Regem copioſam vim frumenti, & in thecis conſervare; ut cùm in unâ regione penuria prævaluerit frumenti, defectus ille ex Regiis horreis ſarciri queat. Vendere autem frumentum ſuum, minimo pretio, ut pro uno modio, in quadruplo plus pecuniæ exponendum eſſet, ſi ab alio quopiam emeretur. ſimiliter, quando aliqua peſtis animalia invaſerit, remittere eum, anno illo conſuetum tributum, vendereq; ſubditis alia pecora & armenta. pro vero item aſſerit ille idem auctor; Regem hunc quotidiè per totum annum circiter triginta millia pauperum pane paſcere, nec ulli ſinere fragmentum panis negari.

XI. Omnia hæc, quidque in fame ſit obſervandum, paucis Petrus Ærodius eſt complexus, qui *lib. 9. rer. judicat. tit. 4. c. 5.* ita ſcribit: ſi ſit, aut immineat fames, hæc ferè remedia adhibentur. Creari præfectos annonæ, è digniſſimis quibuſque: iuſtitium indici, mitti circa finitimos

populos

populos legationes, frumenti advehendi cauſsâ; diſpenſati inopiam, hoc eſt, cogere qui habeant, frumentum profiteri, & quod uſui menſtruo ſuperſit vendere: fraudare ſervitia parte diurni cibi: imò interdum longè ablegare. Quid ſervitia? aliquando cives. Præterea Senatoribus, ut quò velint, proficiſcantur, permittere: deniq; in frumentarios, ſeverè animadvertere. Sed & Tiberius imitandus eſt, qui (ut Tacitus habet) ſævitiam annonæ incuſante plebe, ſtatuit frumento pretium, quod penderet emptor: binoſque numos, dixit de ſuo additurum, negotiatoribus in ſingulos modios. Eſt enim boni Principis, hoc maxumè caſu, munificentiâ, & largitate uti. Hactenus ille. Addatur etiam Dn. D. Theodori Thummii Diſſertatio, quæ inſcriptionem habet; Chriſtiana Querela & Medela, ſuper annonæ caritate.

XII. Elegantis admodum quæſtionis eſt, & quæ hîc non in commodè tractari poteſt; Cur rerum pretia quotidiè creſcant, & caritas ſine inopiâ, ac etiam abſque fame, haut rarò contingat? *quam etiam tractavi in corollario V. ſubnexo Cōmētarijs meis, ad aliquot Titulos, libri 1. Digeſtor.* Anno 1529. & item Anno 1531. Prodigioſa fames, & defectus fuit omnium rerum, quæ uſui humano neceſſariæ ſunt: & tamen vendebatur tum annona, eduliaque alia, pretio tali, quod ſeculo noſtro, etiam in copiâ, tolerabile videretur. *Sebaſt.* Franck in der Keiſer Chronick. *fol. m.* 243. *b.* & 249. *b.* Sanè copia argenti, pretia rerum exaggeravit; & in de eiuſdem nata vilitas, neceſſariò invexit caritatem, *L.* 2. vbi Gothofr. *C. de veter. numiſ. poteſt. lib.* 11. Indeque prædia; & alia quæcunque, hodiè tàm immenſo pretio venduntur, præ quàm olim æſtimata fuerunt. Viciſſim raritas auri & argenti, in cauſa fuit, ut eorum pondere non magno, agri, agrorumque fructus potuerint emi. Ita Tubinga noſtra veniit olim quinquies millibus, octingentis, & quinquaginta ſeptem florenis. Balinga, viginti duobus millibus florenorum. Dn. D. Lanſius *Orat. pro Germania, fol.* 68. Anno 1433. cùm occaſione cuiuſdam duelli, magna hominum multitudo Spiræ Nemetum conveniret, æſtimatio rerum ad victum neceſſariarum facta fuit: nempè, Herrn vnnd Rittern / ein Imbiß 16. Pfenning / für ein Simmerin habern / 9. Pfenning. Lehmann. *lib.* 7. *c.* 90. Tempore Furii Camilli, Romæ vix inveniebantur auri talenta octo, ex quibus munus Apollini Delphico conficeretur; ad idque matronæ monilia & inaures contribuere cogebantur: Plutarch. *in Camill. m. n.* 5. & ideò mirum haut eſt, inibi olim vervecem decem, bovem centum obolis veniiſſe; *Idem in Publicola n. b.* modumque ſtipendii ſub initium Punici belli tertii, in peditem, duorum obolorum fuiſſe, ut Polybius, *lib.* 6. ſcribit. Paupertas etiam veterum efficiebat, ut nummariæ pœnæ, olim planè exiguæ fuerint, §. 7. *Inſt. de iniur.* ſed opulentiores

prædæ,

prædæ, caritatem pòſt effecerunt: & captâ ab Auguſto Alexandriâ, Romam in tantùm opibus ejus creviſſe Oroſius ait, ut duplò majora, quàm antehâc, rerum venalium pretia ſtatuerentur. Pariter & in Græciâ, perquàm rarus olim vſus auri, argentumque in fodinis paucum fuit: adeò vt poculum argenteum, non ſine admiratione, velut novum & inſolens quidpiam videretur: ac demum poſt Alexandrum Maximum, qui Aſiæ diripuit theſauros, opulentia eſt exorta. Athenæus, *dipnoſophiſt. lib. 6. fol. m. 231. & ſeq.* Recteque Ariſtoteles *5. polit. c. 6.* ſcribit: Temporum felicitate, propter pacem, aut rebus aliter proſperè cedentibus, effici, ut eædem poſſeſſiones pretio longè majore æſtimentur. Sic & Goneſius Sepulveda, *ad Ariſtot. lib. 5. polit. c. 7. n. 34.* Hâc memoriâ, inquit, in Hiſpania propter magnam auri & argenti copiam, ex orbe novo importatam; precia poſſeſſionum, in quintuplum, eoque ampliùs creverunt. Lutetiæ olim, victui Studioſorum, qui in collegiis vivebant, tres ſolidi Pariſienſes, deſtinati erant: *Antiquitez de Paris. fol. m. 149.* quot nunc haud ſufficiunt frugali cœnæ. Et de Angliâ, Henricus Savilis, *tr. de milit. Rom. fol. m. 84.* atteſtatur; quòd abhinc centum annis emebatur decem numis groſſis, qui tùm unciam pendebant; jam poſt detectas Indias, vix emi poſſe ſolidis decem, aut duabus uncijs, ejuſdem ponderis & probitatis ſuntque ideò, qui putent, ſatius futurum fuiſſe, ſi Peruani illi, aurum & argentum ſuum ſervaſſent, ac nobis majorum noſtrorum reliquiſſent frugalitatem. Caſp. Ens. *lib. 2. conviv. el. apparat. fol. m. 286.* Polybius item, ut Strabo *6. Geograph.* ait: adſcribit auri fodinarum, ad Aquileiam ſuo tempore, quæ apertæ ſunt, ut precium auri, per Italiam univerſam, pro parte tertiâ fuerit deminutum. Quod idem alio modo dici poteſt; pretia rerum auro emptarum, auctâ tertiâ parte.

XIII. Sed aliter ſentire debemus de prodigioſâ caritate, quæ jam ab Anno cœpit, & Germaniam noſtram, ſi de prompto remedio non diſpiciatur, certò perdet. Eam enim non auri; argentive abundantia, ſed auctio & depravatio monetæ invexit: quippè ex ejusdem proportione, & internâ etiam bonitate, cætera cuncta recipiunt æſtimationem. Hancque cladem & corruptelam, non bella ſolùm, ſed & avaritia, ac charitatis Chriſtianæ pleniſſimus defectus effecerunt.

CAP. III.

Contra Otioſos, & Decoctores.

QUemadmodum ſuſtentationis univerſim ratio eſt habenda; ita & ſingulis, ſuus ut dimenſus labor ſit, curandum erit. Grave etenim Reipublicæ eſt, vel unicũ alere otioſum. Xenophon, 1. *padia Cyri.*

Otium

Otium & Reges, ſimul & beatas
Perdidit urbes. Catull. n. 52.

Ita ingenium eſt omnium hominum, à labore proclive ad lubidinem. Terent. *Andr. Act. 1. Scen. 1.* & diligens eſt in otio, otioſisque culpandis, Güevara, *in libro de Marco Aurelio, cap. 23. & 25.* Ac inter quatuor illa, propter quæ Sodomam periiſſe dicit Ezechiel Propheta, etiam otium recenſetur. *cap. 16.* Hæc, inquit, fuit iniquitas Sodomæ, ſororis tuæ; ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & otium ipſius. Erat etiam doctrina primorum illorum, omni laude digniſſimorum patrum in eremo: Monachum occupatum, unam tantùm habere tentationem; otioſum verò infinitas. Sicque ſcribit de Anachoretis veteribus Caſſianus: Pro re maxumi momenti, atque ad obſervantiam virtutis ac religionis utiliſſimum habitum fuiſſe; ſi Monachus ab omni commercio ſeparatus, & cujus labores ad nihil utiles erant: non tamen otiaretur, ſed ſemper manibus laboraret, annoque evoluto, omnes labores ſuos concremaret, vel cellulas ſuas evacuaret, novaque faceret cuncta. Unde & Beatus Hieronymus ad Ruſticum, *can. nunquam 33. de conſecrat. diſt. 5.* Facito aliquid operis, ut ſemper te Diabolus inveniat occupatum. Vel fiſcellam texe junco, vel caniſtrum lentis plecte viminibus. Apum fabricare alvearia, texantur & lina, capiendis piſcibus: ſcribantur libri, ut & manus operetur cibum, & animus lectione ſaturetur. Paulus item Apoſtolus Chriſti magnus; quemq; jubet operari manibus ſuis, nec vult eum manducare, qui non laboret, *1. Theſſ. cap. 4. v. 11. & 2. Theſſ. c. 3. v. 10.* Et apophtegma refert Ignatii Loiolæ, Giovanni Botero, *lib. 2. d. detti. fol. m. 124. b. che nella religione, non vi' è coſa peggiore, e di più pericolo, che l' otio, è la pigritia: & che il voler mantenere in uffitio, & in virtù una congregatione di huomini ſcioperati, è un voler l' aqua in un crivello ſervare.* Ac de commodo & neceſſitate laboris, multa congeſſit, Pedro Mexia, *lib. 1. de varia Legion cap. 32.* Otium aperit vitiis omnibus portam; eandem virtutibus omnibus claudit. Non enim bonum aliquod in mundo reperitur, quod labore non comparatur; ſive virtus, ſive ſcientia, ſive divitiæ, ſive honor. Si quis igitur laborum inimicus exiſtat, is abjicit inſtrumentum generale, quo bona omnia acquiruntur. Quod quæſo majus malum in civitate eſſe poteſt, quàm ſi duas ea habeat portas; unam, per quā ingrediantur boni, alteram, per quam mali admittantur: prior autem ſemper maneat clauſa, poſterior verò pateat noctes atque dies? Qualis eſt terribilis illa civitas inferorum; talis eſt anima hominis otioſi; qui portam habet apertam omnibus malis, clauſam verò bonis univerſis. R. P. F. Lodoicus Granatenſis, *in floribus par. 5. cap. 12.* Pauperes itaque, & qui tenuioris ſunt fortunæ, in ſuis opificiis occupentur, atque deſudent;

quibus verò labore iſto opus haut eſt, nequeunt habere vel dulciores, vel utiliores, vel etiam moderatiores occupationes, poſt communicationem cum Deo, & rei ſuæ domeſticæ adminiſtrationem, quam piis & utilibus libris perlegendis operam ſuam elocare. Verè dictum eſt, vitam ſine litteris mortem eſſe: & hùc Itali reſpexerunt, qui omnibus in urbibus ferè Academias inſtituerunt, (non illas hîc indigito, quas nos Scholas vocamus univerſales) quibus nobiliores ſexus etiam utriuſque, in variâ ſe litteraturâ ſimul & certatim exercerent. Quin & antiqui Rabbini tradunt, eis qui vellent ſacras litteras profiteri; communem quandam legem fuiſſe præſcriptum; ut addiſcerent quoddam artificium manuale, quô quærerent victum: affirmantes, eos qui id facere prætermiſiſſent, futuros ad peccandum procliviores. Sicut & B. Paulus, eruditione & nobililitate inſignis, ſcenofactoriæ gnarus fuit. Baron. *Annal. ſub. A. C. 52. n. 5.* Solon ſapientiſſimus Athenienſium legislator, publicum in otioſos judicium dabat, ac ita in ſuis legibus cavit: Is qui otium ſectatur, omnibus accuſare volentibus obnoxius eſto. Laert. *in vitâ.* Ac licet item Solon ſanciverit piè: Si quis parentes haut nutriverit, infamis eſto: eandem tamen legem ita repreſſit; ut filium ſolverit neceſſitate patris alendi, qui eum nullam artem docuiſſet.

II. Illud ergò ante omnia ſanum conſilium eſt, more priſco Areopagitarum, vitæ rationem exigere à quovis, quid operis faciat, aut undè ſe ſuoſque alat? Athenæ. *lib. 4. Val. Max. lib. 2. cap. 6. num. 3.* licet de Athenienſibus (ubi Areopagus tùm adhuc erat) hoc culpet B. Lucas, quòd omnes ac etiam inquilini peregrini, nulli alii rei vacarent, quàm novis audiendis. Quo vitio & hocce ſeculum noſtrum laborat nimis, & novarum dicendarum ac exploranda rum occaſione, nil niſi mentiri diſcit. Sed porrò & Aegyptii omnes, ex Regis Amaſis inſtituto; cogebantur nomina ſua diſcripta, ad Nomarchas, ſeu provinciarum præſides deferre, ſimulque quâ ratione acquirerent victum demonſtrare: qui autem hoc facere negligebat, aut vitæ genus præſidi adprobare non poſſet: huic pœna extremum ſupplicium erat. Herodot. *Euterp.* Diodor. Sicul. *lib. 2. antiq.* Otho Heurnius *barbar. philoſ. fol. 21.* adde ſi lubet Cunrad. Rittershuſ. *ad Novell. part. 12. cap. 15.* Sanè ſi otioſi inquirantur, maxuma ſæpè ſcelera deteguntur: Camerar. *cent. 1. medit. hiſtor. cap. 15.* nemo enim præſumitur vivere de vento, *l. fin. C. de alim. pupill. præſtand.* Ob hanc rem, inter alias eximias virtutes, quibus Hugo Marchio Brandeburgenſis, Vicarius Othonis III. Imperatoris in Italia, præditus fuit, & ea celebratur; quod is hominibus otioſis & aſotis, adeò fuerit infenſus, ut eos in judicium vocarit, ad reddendam otii ac ſumptuum rationem. Quæ conſuetudo, ab ipſo introducta, adhuc in Hetruriâ dicitur perdurare. vid.

Lather.

Lather. *lib. 3. de cenſ. cap. 19. per diſcurs. Vbi hac de re plura, notatu digna*, videatur etiam Gregor. Richterus *Axiom. Oeconom. 97.* Rectiſſimè itaque Dionyſius Halycarnaſſæus, *lib. 5. antiquit. Roman.* in prudentiſſimâ illâ Oratione, de ſedandis diſcordiis inteſtinis, ab inopi plebe excitatis: Quos, inquit, videmus ventri, & fœdiſſimis voluptatibus indulgere, & propterea patrimonia abſumſiſſe; dedecus & detrimentum Reipublicæ exiſtimandos, & Rempublicam magnum facturam quæſtum, ſi ipſi ultrò excederent ex urbe, & in malam rem abirent. Quos verò cognoſcet Magiſtratus, fortunæ iniquitate, ſua patrimonia amiſiſſe, iis de bonis privatis benefaciendum dicebat.

III. Otium duo mendicantium hominum, quaſi fucorum gignit. Qui aculeo carent, debiles ſunt & puſillanimi ſtipem quærentes; aculeati verò fuci, ſunt fortes & robuſti latrones, graſſatores, aliique ſcelerum patratores: qui utrique, tanquam duæ civitatum teterrimæ peſtes omninò ſunt abigendi. Amirat. *lib. 3. diſſert. 8. in princ. & lib. 4. diſcurſ. 5.* Sanè & debiles illi fuci, ferri non debent; cùm æquum haut ſit, eos alienis laboribus frui; Idem, *lib. 17. diſcurs. 6.* hacque ratione, & otioſi meritò furibus æquiparantur. Petr. Aerod. *rer. iudicat. fol. m. 454.* Utque nemo ſe excuſare poſſit, quòd eum deficiat materies laborandi; opera publica extruenda ſunt, in quo officii atque humanitatis genere excellunt Antuerpiani, & Delphenſes Hollandi; qui publicas opificum officinas habent, easque eximias, in quibus pauperes cives, aut civium filii, publicis ſumptibus erudiuntur. Ejusmodi item opificia, diſciplinæ & cenſuræ publicæ cauſsâ, ad coercendos prodigos, malos & vagos homines, nec non mendicos validos, ad laborem compellendos, effrenemque libidinem utriusque ſexus domitandam, ſingulari modo, in Carcere quodam publico à Belgis inſtituta dicuntur. Lather. *d. cap. 19. n. 61. & c.* Et ita otium cautiſſimè præcavetur, ſi deſides laborare cogantur, & Ergaſteriis includantur, ut præſertim Ambſterodami fieri ſolet; ubi metu hujus publicæ cenſuræ, pauciſſimi inveniuntur in trivio mendicantes, validi, otioſi, prodigi, & id genus inutilia pondera terræ. vide miracula San. Raſpini, h. e. Hiſtoriſche Beſchreibung der wunderbarlichen Miracul/ vnd Wunderwerck in der Kauff: vnd Handelsſtatt Ambſterdam/ an einem ort/ ſo das Zuchthauß genandt würd/ an vilen fürgangen. Hocque inſtitutum vehementer laudat Hippol. à Collibus, *de increm. urbium*, quaſi eo vix quicquam urbibus utilius excogitari poſſit. Sic & Bremenſem Civitatem, non ita pridem magnis ſumptibus ejusmodi domum, ad ſalutarem Reipublicæ diſciplinam erexiſſe, ejusque beneficio, multa præcocia ingenia, terreri & emendari refert Reinkingk *lib. 2. claſſ. 1. cap. 7. n. 6.* Ac addit: extare ibidem, in mediâ areâ columnam,

in qua depictæ ſint ſcuticæ, virgæ, fuſtes, urſi & leones; hâc additâ inſcriptione: Kan man doch Löwen vnd Bähren zähmen/ſolte man dann die mutwillige Buben auch nicht zwingen. Non item immeritò vetuſtâ Imperiali lege extitit proviſum, validis mendicantibus minimè dari populares annonas, quæ invalidis dabantur, *l. 1. C. de mendicant. valid. lib. 11.* quod & prohibuit Juſtinianus *in Novell. de quæſtor. 80. cap. 5.* ubi de mendicantibus validis ita reſcribit: Quibus vitæ decens occaſio non eſt, hos non fruſtrà eſſe terræ onera, permittere debere Quæſtorem: ſed tradere eos citiùs operum publicorum artificibus, ad miniſterium, & præpoſitis panificantium ſtationum, & hortos operantibus, aliiſque diverſis artibus, aut operibus, in quibus valent quidem ſimul laborare, ſimul autem ali, & ſegnem ita ad meliorem mutare vitam. Abſurdiſſimum namque eſt, pellere è Republicâ mendicos, nec eis præbere occaſionem ſemet honeſtè ſuſtentandi, *ut dixi lib. 1. polit. cap. 9. n. 20.* læſos autem, læſaſque corpore, jubet ibidem Juſtinianus, aut canitie graves; ſine moleſtiâ eſſe in civitate; aut piè agere volentibus adſcribendos. Hacque ſanè ratione reditus reformatorum monaſteriorum, optimè collocari poſſent.

IV. Profectò hâc in re, & jam Indorum Chinenſium politia, laude digniſſima eſt; quòd in toto Regno, neque in viis; neque ad Templa, ulli feruntur Mendici; & laborare etiam cœci. ac membris manci coguntur: eſtque nihilominùs alendis iis, qui victum ſibi parare nequeunt, modus certus conſtitutus. *Heig. par. 2. quæſt. 27. num. 13.*

V. Validos pariter mendicantes, puniri civiliter, quoad partem, & pœnâ extraordinariâ, per Rectorem Civitatis, voluit Bartolus, *in l. vn. in fin. d. t. C. de valid. mendicant.* Eos verò qui ſe pallidos fingunt, coloribus fucatis, & ſe vulgò exhibent tanquàm infirmos, ut eleemoſynas extorqueant, tanquàm falſarios puniri, cenſuit Lapus *alleg. 18. in cip. quâ pœrâ.* Nec hanc ob cauſſam ſolùm arcendi ſunt validi & vagabundi mendicantes; ne quæ debentur piè, homini verè mendico, dentur illi, qui ſe ſimulat invalidum & egenum: ſed & ne ſub ſpecie eleemoſynæ conquirendæ, Civitatum, provinciarum, & Regnorum ſecreta rimentur, *Camil. Borel. d. magiſtr. edict. lib. 3. cap. 16. per diſcurſ.* qui item *n. 21. &c.* refert; in Regno Neapolitano, vagabundis; nec artem aliquam continuò exercentibus, imminere remigum pœnam, ad quinquennium: hancque pragmaticam ſanctionem, Ducem Alcalæ proregem, etiam ad Neapolitanos extendiſſe. Tandemque concludit, ſi aliqui mendicantes validi eſſent, & quærerent eleemoſynarum quæſtum, eſſentque longè à regionibus ſuis, vel caſu abſque pecuniâ aut longum facientes iter, aliavé juſtâ cauſſâ, extra patriam, & à ſuis longè remoti, omnique auxilio deſtituti;

cum

cum his Judicem optimum, conſiderare debere habitum perſonarum, regionum, ac qualitatum actiones: ex iiſque metiri, an ſint miſeratione potiùs digni & ſuffragio, quàm pœnâ. Obſervandum item eſt; plerunque otioſos, imperitos, miſeros, & decoctores, quibus res ex animi ſententiâ non procedunt; aliorum actiones reprehendere ſolere, & convertere ſe ad maledicendum. Gregor. Richter. *axiom hiſtor.* 130. Undè porrò fomes ſeditionum oriri ſolet. Cœterum & in noviſſimis Imperii conſtitutionibus, Lex extat de otioſis, & mendicis, à Carolo V. Imperatore in Comitiis Auguſtanis promulgata, de Anno 1548. quæ poſtea à Rudolpho II. Imperatore in der Policey Ordnung zu Franckfurt/ Anno 1577. ſub Tit. von Bettlern vnd Müſſiggängern/ repetita, quæ ita habet: Wir wollen auch/ das ein jede Obrigkeit/ der Bettler vnd anderer Müſſiggänger halben/ ein ernſtliches einſehen thue/ damit niemand zu bettlen geſtattet werde/ der nicht mit Schwachheit oder gebrechen/ ſeines Leibs beladen/ vnnd deſſen nicht recht dürfftig ſeye. Item das auch der Bettler Kinder/ ſo ſie jhr Brodt zu verdienen geſchickt/ von jhnen genommen/ vnd zu den Handwercken oder ſonſten zu Dienſten gewiſen werden: darmit ſie nicht für vnd für dem bettel anhangen. Item das auch die Obrigkeit verſehung thue/ das ein jede Statt vnd Commun/ jhre Arme ſelbſt ernehre/ vnd erhalte/ ꝛc. adde Heigium, *d. quaſt.* 27. ubi de otii ac deſidię pœnâ, mendicantibus item validis, ac impoſtoribus &c latè agit. Inprimis autem Philippi Auguſti, Galliarum Regis exemplo, (qui chaſſa de ſon Royaume tous Mommeurs, Meneſtriers, Jongleurs, farceurs, flatteurs, & faineants, & autres miniſtres de volupté, & corrupteurs de moeurs) *Girard. lib.* 10. *del. hiſt. de France fol. m.* 880. *tom.* 1. miniſtri voluptatum, otioſisque delicatè vitam tranſigentibus inſervientes urbe ſunt pellendi.

VI. Operæ pretium item eſt, ut certi inſpectores conſtituantur, qui diſpiciant, num prædia, agri, vineæ, horti &c. probè & non ſegniter colantur: atque arbores vel frugiferæ, vel ad foci uſum, ubique plantentur; nos vulgò Feldtſtüßler, indigitamus. Hocque & Romanorum prudentiſſimus Rex Numa, fecit, de quo ita *lib.* 2. *antiquit.* Dionyſius Halycarnaſſæus: Cùm conſideraret, civitati, quæ in juſtitiæ ac temperantiæ ſtudio perſeveratura ſit neceſſariâ rerum copiâ opus eſſe; univerſam regionem diviſit in eos, qui pagi nominantur: & ſuum cuique pago Magiſtrum, qui eum obiret atque inſpectaret præpoſuit. Hi crebrò perluſtrantes omnia, tàm benè, quàm malè cultos agros, in tabulis deſcriptos, ad Regem deferebant: ille induſtrios agricolas, laudibus & ſummâ comitate excitabat; contrà ſegnes objurgatione, atque etiam mulctâ caſtigatos, ad rura gnaviùs colenda inſtigabat. In Luſitaniâ, mira ſemper

rerum omnium caritas eſt; qualis in ullâ aliâ regione vix reperitur: cauſſam hujus rei otio & agriculturæ neglectui, adſcribit Nicolaus Clenardus, *epiſt. lib.* 1. *ad Latomum, fol. m.* 17. *&c.* Si uſquam, inquit, neglectui habita fuit agricultura, id potiſſimùm locum apud nos habet. Audis principio, præcipuos populi nervos admodùm debiles; deinde ſi qua gens ignavo otio dedita eſt, niſi ſit Luſitanica, nulla eſt prorſus. Quod niſi externorum & noſtratium (Belgarum ſcilicet) turba, mechanicas hîc artes exerceret; puto ægrè, vel calcearium, vel tonſorem haberemus. Non eſt hîc tanta opificum copia; nec receptum, ut merces ſuas offerant. Prece & pretio fermè conſtant omnia. Omnes hîc ſumus nobiles, & magni probri inſtar eſt, aliquam profiteri artem. Etiamſi quartam cenſus mei partem largiar, non aſſequar mulierculam, quæ more noſtrate mihi familiam curet, aut domeſticam rem. Mancipiorum plena ſunt omnia, Aethiopes & Mauri captivi, omnia obeunt munia. Aegrè reperias domum, quæ non ſaltem ancillulam hujus generis teneat; ea foris emit quocunque opus eſt, lavat veſtes, verrit pavimentum, effert ſuo tempore fæces domeſticas & humanas; & breviter ſervam agit, & præter figuram, nil differt à brutis jumentis. Veriſſimè dictum ſenſi; in Galliâ velis, nolis, pecuniam profundes; in Hiſpania, ſi velis maxumè, non tamen poteris. Unum habeo miniſtrum noſtratem. Quòd ſi me ad ingenium terræ vernaculum accommodarem; ante omnia mulum alerem, & miniſtros quatuor. Quî poſſes? Jejunarem domi, foris ſplendidè triumpharem, & amarum illud ſumerem pharmacum, ut plus deberem, quàm ſolvere queam. Nam ita demùm perfectus abſolvitur Aulicus. Venit in mentem cujusdam, undè conjecturam facies de cœteris. Is quem depingere volo, ſimultates exercebat cum homine Gallo. Luſitanus faſtu externo vincebat, Gallus cœnabat lautiùs: & non ignarus iſtorum morum, curioſitate quadam, & arte nactus eſt libellum, in quo alterius referebantur diurni ſumptus. Incidit in locum ridiculum, & planè Luſitanicum. Cùm enim ſic quotidie ſcriptum eſſet: In aquam, quatuor ſectilia, in panem duo regalia, in raphanum ſesquiregale; & ita tota hebdomada, tàm magnificis impenſis decurreret: ratus aliquantò lautiorem futurum Dominicum diem: ſic ſcriptum reperit; hodiè nihil, quia in foro non erant raphani. adde la vida de lazarillo de Tormes *tract.* 3. *tit. como Lazaro ſe aſſento con un eſcudero.* Et pergit Clenardus noſter: Ejusmodi faſtuoſos ῥαφανοφάγοι multos Eboræ reperias; & tamen plures ſecum foris trahunt famulos, quàm domi conſumant regalia. Imò credo hîc eſſe, quorum cenſus non eſt major meo; attamen octo aſſeclis utuntur: quos utcùnque, ſi non grandi cibo, fame tamen ſuſtentant. Nec magni negotii hîc eſt, inutilem turbam conquirere ſervorum;

quòd

quòd omnia potiùs ferant, quàm artem mechanicam diſcant. Etiamſi etiam dimidium proventuum meorum effundam; non nanciſcar ancillam liberam, aut miniſtrum verè miniſtrum: guſtusque otii ſic paſſim omnes corripuit; ut viri boni, velint, nolint, mancipiis uti neceſſe habeant. Hæcque non exſcripſi, ut quid exprobrem nobiliſſimæ genti; ſed ut incommoda otii, neglectusque agriculturæ, recenti exemplo declararem.

VII. Apud Corinthios etiam lege cautum erat, ut ſi quem viderent ſemper ſplendidè obſonare, hunc rogarent unde viveret, quid faceret operis, an ſuppeterent facultates? Quòd ſi reditus ſufficientes viderentur, patiebantur illum frui ſuis. Sin ſumptus ſuperaſſet, prohibebant ne id in poſterum faceret: ſi contrà faceret, mulctabatur, cogebaturque aliquid operis facere; ut ex Diphilo refert Athenæus *lib. 6.* & meminit Eraſmus *Chiliad. 1. cent. 9. adag. 44.* Utinam hæc lex ubique obſervaretur; minùs certè ganeonum, decoctorum, & turbatorum publicæ, privatæque rei haberemus. Et ita porrò etiam foro cedentes, non hoc impunè ferre debent. Sanè duo Bancca-ruptorum genera ſtatuenda ſunt. Primum eſt illorum, qui decoquunt vitio fortunæ. Inhumanum planè eſt, hos, utpotè fortunæ telis vexatos, puniri. Unde ſtatuta illa illegitima cenſentur, quibus debitoribus non doloſis, ceſſio bonorum (**mit einführung deß Schuldthurns**/ vel addictionis ipſius perſonæ) denegatur. Hotom. *illuſtr. 26.* Theſaur. *deciſ. 36. & 182. in fin.* Coler. *de Proceſſ. executiv. par. 1. cap. 9. num. 28. &c.* Moller. *ſemeſtr. 1. cap. 36.* Unde & Gallicum parlamentum, caſſam pronunciavit renunciationem iuratam, beneficii ceſſiones, etiam ſine abſolutione à juramento. Papon. *lib. 10. tit. 10. arreſt. 3.* Secundum verò genus eſt illorum debitorum, qui ſuo vitio ſua amittunt: peſſimum certè hominum genus, & nulla planè miſeratione dignum. Lather. *lib. 3. de cenſu. cap. 15.* latiſſimè Daniel Sauterius, *in praxi Banccaruptorum*, paſſim. Apud hos enim artis laudatiſſimæ eſt, profundere diſſipando atque dilacerando, aſtutè, maleficeq; circumvenire; aucupare atque occupare pecunias alienas ab initio largè polliceri, in medio fraudulentas facere verſuras, & omni ſine charitatis ac juſtitiæ reſpectu, tandem fallere omnibus fidem. Hincque apud Romanos, ſi ob æs alienum, creditori debitor addictus foret, poſt patrimonium diſtractum, poſtque vincula & catenas, membra ejus breviſſimo laniatu, ad creditorum lubidinem dividebantur. Alex. *genial. dier. lib. 6. cap. 10.* Omnibus quidem virtutum generibus exercendis, colendisque, populus Romanus à parvâ origine, ad tantæ amplitudinis inſtar emicuit; ſed omnium maximè fidem coluit, ſanctamque habuit, tàm publicè, quàm privatim. Hancque fidem non modò in vicibus officiorum, ſed

in nego-

in negotiorum quoque contractibus ſanxerunt; maximeq́; in pecuniæ mutuatitiæ commercio atque uſu. Adimi enim putaverunt ſubſidium hoc temporariæ inopiæ, quo communis omnium indiget vita, ſi perfidia debitorum ſine gravi evaderet pœnâ. *Agell. lib. 20. cap. 1.* Apud Boëtos, Corbis ignominia inſtituta erat, in eos, qui æs alienum non diſſolverent. Ducebatur enim in forum, ſedereq́ue jubebatur; ſuper ſedentem, corbem injiciebant. Hacque notatus ignominiâ, infamis cenſebatur. Stobæus *ſerm. 42.* Apud Thyrrenos, ſi quis æs alienum, quod conflaverat, non perſolverat; ſequuti ſunt eum pueri, vacuum marſupium geſtantes, ignominiæ cauſsâ. Heraclid. *in polit.* Refert conſtitutionem Caroli V. Imperatoris in decoctores, Sauterius, *in praxi Banccarupt. par. 3. c. 3.* ubi ij cum manifeſtariis furibus, ejusdem æſtimationis & conditionis habentur. Jubentur item Banccæruptores, horum ſocii, aſſeclæ, opitulatores; tùm qui fugâ ſibi ob debitum conſulentes, in urbes, oppida, vicos, aliaque privilegiata loca ſeſe recipiunt; indè educi & abripi, bona etiam eorum ſi quæ eò detulerunt, indè referri. Namque eò usque malitia decoctorum prolapſa eſt, ut quod Seneca, *conſol. ad Helv. cap. 12.* de exulibus ait; majus ſit eorum viaticum, quàm olim patrimonium civium in Republica principum fuit. Voluit item in Galliis Franciſcus I. ut fraude detectâ, de reis Banccæruptoribus ſumantur pœnæ corporales. Voluit Carolus IX. ut qui per fraudem cederent foro, capitali pœnâ afficiantur. adhibe Maſtygem Fallitorum, ejusdem Sauterii: ubi varium jus apud varios populos, debitorum fallitorum pœnis, operosè recenſetur. Certè infamiam decoctoribus jam olim Solonis lex irrogavit; cujus apud Laertium verba ſunt: Qui patrimonii verſuram fecerit, ignobilis & obſcurus eſto. Quam legem & populi quique obſervarunt, & omnis generis infamiâ tales notaverunt. Quo facit Conſtitutio Adriani Imperatoris, de qua Spartianus; Decoctores, inquit, bonorum ſuorum, ſi ſuæ autoritatis eſſent, catamidiari in Amphitheatro, & dimitti juſſit. *vid. Piccart. dec. 17. cap. 4.* In Italiâ item, atque Galliâ tales ceremoniæ bonorum ceſſionibus adhibentur; quæ ſi non juris, non levem tamen facti infamiam ſecum trahunt. Eſtienne Paſquier, *4. des recher cap. 8.*

VIII. Ut verò otium ob indè paupertatem provenientem, aliaque infinita ſubſequentia mala, præcavendum eſt: ita quoque cautio omninò adhiberi debet, ne opes malè acquirantur. Opes enim, injuſto modo partæ, durabiles non ſunt: ac communis ſententia omnium gentium exiſtit; Malè parta, malè dilabuntur. De malè quæſitis non gaudet tertius heres: übel gewunnen / böſslich zerrunnen. Richter. *axiom. Oecon. 17.* Melius eſt modicum juſti, ſuper divitias peccatorum multas; *Pſal. 36.* quia injuſtitia, lætitiam aut pacem conſcientiæ haut concedit.

Congregans

Congregans non lætatur: Hæres depauperatur. Eſt in domo impii corraſio divitiarum:ſed ſimul exoſio ex parte Dei; qui inibi ſufflat: ita ut in marſupium pertuſum congregetur; perindè ut Poëtæ de cribro Danaidum fabulantur. Non conſervabit vir fraudulentus venationem ſuam. Proverb. 12. Mala magna, magnas opes ſubſequuntur: & pecunia magna, rarò eſt ſine magno peccato. Richter. *axiom. Oecon.* 39. Quin & celeres divitiæ, infauſtæ cenſentur: proindeq; & opes ex proventu metallicarum fodinarum natæ, aut in Aulis partæ, aut negotiationibus acquiſitæ, durabiles non cenſetur. Idem, *axiom. Oecon.* 36. pecunia nimia, & animo & corpori avarorum noxia eſt. Affluentia bonorum, ſemper aliquid incommodi ſecum trahit; quibus dulcedinem illam, quaſi aceto quodam, temperari vult Deus: frenumque injici cupiditati ac admirationi opum, ne ſummum in illis bonum eſſe ſtatuamus. Stultitiam patiuntur opes. Idem *axiom. Oecon.* 40. 41. 42. Homines opulentiâ ignavi redduntur, tardique ad virtutem diſcendam: ac licet eam didicerint, ad ejus oblivionem & deſertionem proclives ſunt. Adeò ut paupertas olim vocata fuerit αὐτοδίδακτος virtus: id eſt, quæ ex ſe, & citrà Doctorem diſceretur; eò quòd homines omnium laudandarum artium dociles redderet, atque capaces. Richter. *axiom. Oecon.* 38. Ariſtoteles *lib.* 1. *polit. cap.* 5. & 6. pluribus docet, divitias nimias contra naturam eſſe. Omnia vitia naſci, ait, ab avaritiâ & ambitione; tanquàm à ſcaturigine primâ: hasque ſemina vocat proditionum, perfidiarum, injuſtitiarum, furtorum, compilationum, tyrannidum, oppreſſionum, luxuriarum, bellorum, diſſidiorum; denique omnium ſcelerum & maleficiorum. Et difficillimum habetur, virtutem & opulentiam conſiſtere diu ſimul. Cùm Romæ & Lacedæmone, paupertas & parſimonia non contemnebantur; ſed rebus ad vitam neceſſariis cives contenti erant: tunc temporis gravitas, conſtantia, moderatio, & æquitas illis in locis regnabat. In pace leges à civibus obſervabantur; pueri ad virtutem inſtituebantur: omnesque ordines ſeverâ diſciplinâ continebantur. In bello, vigilantes, laborioſi, patientes, intrepidi, prudentes, fortes & invicti non ſolùm ab hoſtibus, ſed & à miſeriis ac calamitatibus belli. Omnibus idcircò modis operam dare principes & Reſpublicæ debent; ne nimis civium opes & poſſeſſiones augeſcant. Neque enim ulla alia res, plures calamitates unquam in Rebuspublicis peperit, quàm felicitas nimia. Richter. *axiom. hiſtor.* 229. Undè meritò,

Quæ foret è cunctis Reſpublica prima beata,
Quæſitus quondam reddidit iſta Thales:
In quâ prædives nemo ſit civis, eâdem
Extremè porrò ſit quoque nullus inops.

ut Tarræus Hebius *in amphitheatr. lib. 26. num. 20. canit.* ſed proh dolor, nunc vel maxumè ſi ullo in ſeculo alio; divitiis multi laborant: & opes habent, quomodò habere nos dicimur febrim, cum illa nos habeat magis. Repetere licet Plinii illud, *lib. 9. epiſt. 30.* Ea invaſit homines habendi cupido, ut poſſideri magis, quàm poſſidere videantur, addatur Piccart. *dec. 18. cap. 5.*

IX. Multa hic dici poſſent, & deberent etiam, de patrimoniorum æquatione. Sanè nonnulli totius operis politici caput eſſe docent, de patrimoniis rectè ſtatuere: *2. polit. 5.* & tamen neſcio quo fato, hæc res neglecta, & ignota planè fiet in toto Chriſtiano orbe. Scitum eſt Ariſtotelis, *lib. 6. polit. cap. 4.* politici, quàm philoſophi præſtantioris: Ut populus ad agriculturæ ſtudium inducatur, utiles omninò eſſe leges, quibus multi antiquitus utebantur; ut prorſus non liceat cuiquam agri plùs certâ menſurâ, vel intrà certum intervallum, ab urbe ſive oppido, poſſidere. Refert etiam idem, olim in multis civitatibus, primas ſortes (partes ſcilicet agri, quæ conditâ urbe aut coloniâ deductâ, ſingulis conditoribus ſive colonis diſtribuebantur) vendi, lege vetitum fuiſſe. Ac præſertim in popularibus Rebuspublicis (ubi ferè egeni, maiorem auctoritatem, quàm locupletes habent, *6. polit. cap. 2.*) hæc olim res multas turbas fecit, indeque deſcenderunt Agrariæ leges. Et ſic Romæ poſt exactos Reges cuique de plebe, aſſignata menſura erat, ſeptem jugera, ut Plinius refert. Et ita hàc Ariſtotelicâ ratione factum eſt, ut diu populus Romanus maxumâ ex parte agricolis conſtaret: Nam agri, ſi per exiguas dividantur partes, omnes cives ejus participes fiunt: qui autem agellum & præterea parùm habent, ij omnes ferè ipſum colere coguntur. Indeque initio Romani, ab aratro ad Conſulatum, & Dictaturam vocabantur; ac etiam publico munere functi, redibant ad aratrum. Romani etiam per partes Italiam bello vindicantes, telluris portiones inter ſe diviſerunt; in hiſque vel condiderunt urbes, vel ubi conditæ priùs fuerunt, colonos ipſi ſorte duxerunt: agros verò, quos quiſque bello adeptus eſſet, habitatoribus colendos dederunt. Si qua autem tellus, ingruentibus bellis, inculta remanſiſſet, quò multitudine impleretur, juſsêre proclamari. Volentes autem agros colere, annua vectigalia publicè pendebant; ſeminum decimam partem, arborum verò quintam, eorum fructuũ, quos percepiſſent. Cumque divites, telluris indiviſæ portionem ſibi magnam vindicantes, & à nemine, ob diuturnitatem auferri poſſe confiſi; quæcunque ipſis finitima, partim ſuadendo, pretio ad ſe aſciſcebant, partim per vim auferebant: ac ita camporum ſpacia immenſa, obſederunt, agricolis in his emptis, & pecoribus utentes; occaſionem dederunt civilibus bellis, quæ pòſt totam illam Rempublicam everterunt. vid. Appian. *lib. 1.*

lib. 1. de bell. civil. Jam ſanè tandem eò deventum eſt, ut pauci quidam Italiam totam,& provincias vicinas,velut proprium patrimonium tenerent. Tunc porrò conſequutum eſt, ut quod Varro, *in libr. de ruſtic.* conqueritur; non in ſegetibus ampliùs & vinetis, ſed in Theatro & Circo,moverint manus,magnanimi Romuli nepotes. Jam enim falcem reliquerant, & aratrum, qui olim, inquit, ita diviſerant annum, ut nonis modò diebus urbem adirent,reliquis ut colerent rura. Ac ita deſcitum à majorum inſtitutis,probitateque ac fortitudine eſt; quibus ceu ſolidis libertatis fundamentis, deſtructis, haut potuit ea perſiſtere diu. Probè equidem nonnulli judicaverunt,ni rectè de patrimoniis ſtatuatur, ſeditiones ferè ſemper exoriri. Itaque Phaleas Chalcedonius civium patrimonia æqualia eſſe oportere tradidit. Et Solon legem ſancivit, quæ agri quantum cuique libeat, poſſideri vetat. Et pari ratione, apud Locros cautum fuit, ne cui ſua bona vendi liceret; niſi docuerit, ſeſe in manifeſtam calamitatem incidiſſe, utque vetera patrimonia ſalva retineantur. At verò Ariſtoteles, *d. cap. 5.* hæc omnia pro more ſugillat, & non ſatis eſſe ait, patrimonia æquari,niſi etiam ad medium ſpectetur.Sed nec patrimonia, ad mediocritatem redigi prodeſſe; niſi cupiditatibus magis etiam, quàm patrimoniis, modus imponatur. Principium igitur, & quaſi caput hujuſmodi negotii eſſe, non perperam cenſet: haut tàm æquationem bonorum; quàm proviſionem, ut probi naturà ſic afficiantur,ut plùs juſto ſibi vendicare nolint,improbi,ut nequeant:ad quod ſanè Agrariæ leges etiam aliquid conducere videntur. Præclarè hac de re Petr. Cunæ. *1. de Rep. Iudæor. cap. 3.* Intereſt Reipublicæ, ne in poſſeſſiones optimè poſitas, diviſaſque, paucorum avaritia irrumperet. Fermè enim egentiorem quemque, ditior aliquis pretio expellit; atque is dum rura in immenſum ſpatiis ſupervacuis extendit, alios neceſſariis excludit. Ex quâ cauſsâ inceſſere interdum rerum converſio ſolet. Ita enim eſt profectò: plena hoſtibus ea Reſpublica eſt,in quâ cives plurimi, poſſeſſionibus avitis nudati,priſcas fortunas votis expetunt,&c. Nam & huc pertinet Jubilæus Judæorum. Inter initia enim, cùm promiſſam pridem Palæſtinam,occupaſſet armis populus ſacer, illicò Moſis juſſa ſecutus ſummus Dux Joſua eſt. Univerſam enim regionem in duodecim diviſit partes,atque habitandam totidem tribubus dedit. Mox ſingularum tribuum familias numeravit, & pro capitum multitudine certum cuique modum agri, atque proprios fines dedit. Ita proviſum eſt, uti eâdem æqualitate omnes continerentur. Porrò, ne paucorum opulentia, cæteros opprimeret quandoque,& ne ſtudiis mutatis,cives ad novas, peregrinasq; artes ab innoxio ſe converterent labore; legem Agrariam Moyſes tulit; quæ vetuit, ne quis venditione, aut ullo contractu,

plenum dominium fundi ſui, in alium transferret. Nam & iis, qui egeſtate compulſi, agrum vendidiſſent, redimendi jus quovis tempore conceſſit: & ni redemptus eſſet, reſtitui eum gratis, in Jubilæi celebritate juſſit. In eo enim poſitum Jubilæi beneficium fuit, quòd omnes agri ad veteres dominos redibant, etiamſi centies mutaverant emptorem. Nec ij excipiebantur ſi quos ex donatione aliquos quis accepiſſet. Jubilæorum ſollemnia, annus quilibet quinquageſimus reduxit; ac nulla tempeſtas tantum gaudium publicè excitavit. non enim modò locati rurſus in ſolido ſunt, qui prædia ſua antè alienaverunt; ſed libertas quoque data omnibus ſervis fuit. Petr. Cunæ. *de Rep. Iudæor. l. b.* 1. *cap.* 2. *&* 3. Itidem, ſi quamplurimi publici forent agri, iique viritim locarentur, æquatio quaſi bonorum induci poſſet. Et hoc olim caſci noſtri Germani, in uſu habuerunt. Etenim apud eos, Agri pro numero cultorum ab univerſis per vices occupantur; quos mox inter ſe ſecundum dignationem partiuntur: arva per annos mutant Willichius, ad Taciti German. *par.* 1. *cap.* 35. & ibid. Althamerus, *fol. m.* 280. *& c* Et indè Cæſar, *lib.* 4. *Gall. bell.* privati ac ſeparati agri apud eos nihil eſt: neque longiùs anno remanere uno in loco incolendi cauſsâ licet. VI. Quin & Barbari illi, qui Romanum Imperium deſtruxerunt; hanc etiam patrimoniorum curam non neglexerunt. Indè bona Emphyteutica, die Baurenlehen. dividi nō permittebant: ſed ea vel primogenito, vel etiam alibi minori natu cedebant. Dn. Adam Keller de ſucceſs. *tit.* 30. *n.* 20. Ego *de regia ſucceſſ. & elect. lib.* 1. *diſſert.* 4. *ſub. num* 4. In Galliis item, Angliâ, & Hiſpaniâ, pleriſque in locis fieri ſolet. ut prædia nobilia, non ex æquo dividantur, ſed uni ex fratribus obveniant; cæteris pecuniæ ſatis exiguâ ſummâ perſolutâ. Quæ tamen ratio meritò forſan diſplicet Ariſtoteli, 2. *polit.* 5. qui ait, illud malum conſequi exindè; quod multi fiant ex divitibus egeni, quod hominum genus vix non ſit rerum novarum ſtudioſum. Tiberius itaque Decianus, *reſp.* 43. *num.* 28. *vol.* 2. communione bonorum, Nobiles familias conſervari dicit, à diviſioneque abhorrere videtur. Maxumè item pernicioſa, ac etiam ominoſa eſt, alienatio rerum avitarum hereditariarum; multis locorum ſtatutis interdicta. Lather. 1. *de cenſ. cap.* 16. *num.* 4. *&c.* Hincque originem ſumpſit gentilitius Retractus, Gallis *Retraict lignagier*, indigitatus; de eoque doctè & operosè Tiraquellus libro ſingulari tractat, ac etiam multa de eo habet Papon. *lib.* 11. *tit.* 7. Doctores noſtri jus προτιμήσεως vocant. *lib.* 5. *feud. tit.* 13. *& ſeq.* Certè Familiæ Nobiles, durare diutiùs videntur, quia hanc patrimoniorum non negligunt curam: & quia nempè Majoratus ac feuda habent, quia primogenitura apud quaſdam valet, & varia pacta, confraternitates, familiæ fideicommiſſa, &c. quæ inibi frequentantur;

tantur; quia fœminæ à ſucceſſione arcentur, vel eidem renunciare coguntur. Hæc cùm haut curent familiæ privatæ, ex proindè non ita durabiles exiſtunt, citò decreſcunt, & earum intermoritur fama. Generale tandem monitum addo: Non tanta opum inæqualitas eſſet, ſi omnes & ſinguli, ad corporis vel animi exercitationem, in operibus neceſſariis, ac Deo placentibus adigerentur: ſi laborem fugiens ignavia, luxus, ac pariter curioſitas, otioſis ſpeculationibus indulgens, exterminaretur: nemini verò injuriâ aliorum in divitias venire permitteretur: ſi Mercaturæ, vini frumentique propoliis, ac aliis, rem domeſticam maxumè juvantibus, etiam de ſe honeſtis rationibus, modus legitimus imponeretur; ac demùm fœnus, malæque diteſcendi artes, quæcunque extirparentur ex univerſo.

CAPVT IV.

An liceat ex ſanguine conficere cibum?

COronidis loco ſubjungo: An hodiè liceat ex ſaguine conficere cibum? Sanè quæſtio hæc, utcunque otioſa, ac nullius ferè momenti videatur, eſt tamen admodum controverſa. Equidem ante diluvium, animalium eſus, hominibus conceſſus fuiſſe videtur. nam etſi Deus Optimus Maximus dixerit *Genes. 1. v. 29.* primis parentibus noſtris; Ecce dedi vobis omnem herbam, afferentem ſemen ſuper terram, & univerſa ligna, quæ habent inſemetipſis ſementem generis ſui; ut ſint vobis in eſcam: animalium autem caro, quòd ea ab initio hominis fuerit eſui deſtinata, nullibi inveniatur: & tamen neque item Sacroſancta ſcriptura, memoriæ prodit, homines illo tempore vixiſſe frumento, bibiſſe aquam. &c. Nec poſt eluvionem mundi univerſalem, primùm videntur animalia fuiſſe homini à DEO in cibum conceſſa; ſed potiùs, quia novus quodammodò videbatur ille Mundus, jus vetus repetitum confirmatumque fuit. *Genes. 9. v. 3.* Danæ. *vetuſtiſs. prim. Mund. antiquit. lib. 2. cap. 2. fol. m.* 117. *& ſeqq. ut & c. 3. fol.* 189. *&c.* Diſſentiente tamen Glycâ, *annal. par. 1. fol.* 117. Veruntamen Noacho ſtatim prohibitum fuit, comedere carnem in ſanguine, qui eſt anima ejus, *d. c. 9. v. 4.* Ita ut hæc lex, non ceremonialis cenſeri queat. Aſt & hîc textus multas patitur interpretationes. Sed duo hîc prohiberi à DEO vulgò reputantur, (1.) ne membrum de vivo animali abſciſſum comedatur. (2.) ne deglutiatur ſanguis pecuinus. Otho Gualtperius, *in collect. translat. præcipuar. ad d. Genes. cap.* Repetita hæc ſanctio fuit, in veteri Moſaicâ legislatione. *Levit. cap. 17. v. 10. & ſeq.* Homo quilibet de domo Iſraël, & de advenis qui peregrinantur inter vos; ſi comederit ſanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & diſperdam eum de populo ſuo; quia ani-

ma carnis in ſanguine eſt; & ego dedi illum vobis, ut ſuper altare in eo expietis pro animabus veſtris, & ſanguis pro animæ piaculo ſit. Certè videntur beſtiales reddi, qui ſanguinem edunt; ac ita animum quaſi ferinum ſimul imbibunt; idq; innuere videri poſſit lex tàm Noacho, quàm poſt Iſraëlitis data. Ita enim Philo, *lib.2.quod deter.potiori inſid.ſoleat.* Singuli noſtrûm, ſicut ratio numerorum poſtulat, duo ſumus per accidens, animal ſimul & homo: horum utrumque cognatam vim ſortitum eſt in anima. Altera vitalis eſt, quâ vivimus; altera rationalis, per quam ſumus rationis participes. Vitalem habent & bruta, rationali carent. Reguntur autem à Deo, qui rationis antiquiſſimus eſt fons. Vis illa, quæ nobis communis cum brutis eſt, eſſentiam ſanguinem accepit; at illa quæ à rationali fonte demanat, Spiritus eſt: non aer motus, ſed character quidam & effigies potentiæ divinæ, quem nomine proprio Moſes imaginem vocat. Significans, quòd archetypum rationalis naturæ Deus eſt; homo verò imago, ſeu effigies: non illud geminæ naturæ animal, ſed quod eſt in animâ præſtantiſſimum, quod Mens, & Ratio vocatur. Idcirco carnis animam ſanguinem dicit, ſciens carnium naturam à mente diverſam; ſed vitæ, ſicut reliquum noſtrum corpus participem. Hominis autem animam nominat hominem: non hoc ex utroque concretum; ſed illud Divinum opificium, quo ratiocinamur, cujus radices conditor in cœlum uſque protendit. Et hanc propter rationem etiam Empedocles ac Pythagoras eſum carnium, tanquam cæde & ſanguine cruentum, improbarunt. vide Guil. Onciacum, *quæſt. Iuriſphilos. 36.*

II. Magis adhuc urget, locus Actorum *cap. 15. vers. 29.* repetitus in Canone Apoſtolorum *62.* ubi in Concilio Apoſtolorum Chriſtianis præceptum fuit: abſtinere ſe à contaminationibus ſimulachrorum, & fornicatione, & ſanguine, & ſuffocatis. Idque diu perduravit in Eccleſiâ primitivâ. Conſtat hoc ex Apologetico Tertulliani; qui calumniam de ſanguinis pabulo, Chriſtianis impactam, ita refutat: Erubeſcat error veſter Chriſtianis, qui ne animalium quidem ſanguinem in epulis eſculentis habemus; qui propterea quoque ſuffocatis & morticiniis abſtinemus, ne quo modo ſanguine contaminemur, vel intra viſcera ſepulto. Denique inter tentamenta Chriſtianorum, botulos etiam cruore diſtentos, admovetis; certiſſimi ſcilicet, illicitum eſſe penes illos, per quod exorbitare eos vultis. Sic & S. Blandina martyr apud Euſeb. *lib. 5. cap. 1. in fin.* ad Tortores ſuos: Multùm erratis, ô viri, quòd putatis infantum viſceribus veſci eos, qui ne brutorum quidem animalium carnibus utuntur. Ac prohibet item carnium eſum, Concilium Gangrenſe, *can. 2.* & ſancit non habere ſpem ſalutis, qui non abſtinent eo. Ac quoque Leo Imperator, Philoſophus cognomento, in Novellâ ſuâ 58. gravi pœnâ mulctat

ctat eos, qui ſanguinem, inteſtinis tanquam tunicis infartum (Bluht-würſten nos vulgò vocitamus) velut conſuetum aliquem cibum ventri præbent. Sed verò quà ex cauſsâ ſint juſſi Gentiles, æquè ac Judæi, à ſanguine abſtinere; illa potiſſima adfertur, ut aliquo licet in re leviſſimâ, remanente legalium uſu, Judæi ac Gentiles, in unum Chriſtum lapidem angularem, faciliùs compaginarentur. Primi autem Chriſtiani, quod Apoſtoli inſtituiſſent, compaginationis cauſsâ firmiter retinentes; à ſanguinis eſu atque ſuffocato, laudabiliter omnes abſtinuerunt: eâ verò poſtmodum ceſſante cauſsâ, quidam id præſtare deſtiterunt; quidam verò Apoſtolici culminis reverentiâ, illud ipſum aliquandiu retinendum putaverunt. Quod demùm, totius Occidentalis Eccleſiæ conſenſu, eſt æquè laudabiliter antiquatum. Baronius, *Annal ſub An. Chr. 51. nu. 5.* Agnoſcenda itaque exindè eſt libertas Chriſtiana, Eccleſiæque poteſtas: vide Georg. Caſſandr. *in defenſ. libell. de offic. pij viri, fol. operum 860. &c.* ac Cardinalem Robert. Bellarm. *lib. 4. de Pontif. cap. 16. fol. m. 334* Nam olim ſanguinem reputabant Chriſtiani immundum, non quidem naturâ ſuâ (ut poſtea Manichæi ſenſerunt) quippè nunc mundis omnia ſunt munda; ſed propter Apoſtolicam traditionem; vixque eſt ut excuſari poſſint ij, qui cenſent: Concilium illud Apoſtolorum, quidquam præcepiſſe, de abſtinentiâ à ſanguinis eſu, animaliumq; ſuffocatorũ. Quemadmodum Irenæus, hunc locum bis adducens, ſemper omittit ſuffocatum, & nomine ſanguinis, homicidium intelligere videtur. Cyprianus item *lib. 3. ad Quirin. circ. fin.* apertè dicit: Apoſtolos tantùm præcepiſſe, ut abſtinerent ab Idololatriâ, fornicatione, & ſanguinis effuſione. At verò hoſce refutat ſatis obſervantia ſubſequuta, de quo Tertullianus, aliique ſuprà adducti teſtantur. Bellarmin. *lib. 2. de Concil. c. 8. à princ.*

CAPUT V.

Continens Diſcuſſionem Quæſtionum aliquot de Vſuris, & annuis reditibus ex utroq; jure deductam.

Diſſertatio ſubſequens hæc, Anno Chriſti 1598. à me conſcripta, & ad ultimum Junii diem, loco Inauguralis Diſputationis, Tubingæ in Academiâ patriâ: ſub præſidio acutiſſimi Jureconſulti, ibidemque Anteceſſoris celeberrimi, Domini Davidis Magiri, Præceptoris mei obſervandi, propoſita fuit: eamque hûc lubuit transferre, ſed multifariè jam olim auctam, & interpolatam. Ac erunt inibi forsan aliqua, quæ lectori placere

cere queant: licet occurrant ubique, iuvenilis tùm adhuc judicii veſtigia ſat aperta, quæ nolui abolere. I. De Uſura, quæ in Mutuo, tractaturus, ſepono ſubtilitatem & puritatem Latinæ linguæ: in Jure noſtro Civili ſatis adhuc obſervatam; quâ ea Fœnus propriè dici ſolet: *lib.* 1. §. *pacto* 3. *ff. de pignor. l. pecunia in pr. &* §. 1. *ibi, ſed fœnus, l. Gaius* 11. *in pr. l. qui ſemiſſes* 13. §. 1. *ff. h. l. ſi unus* 67. §. 1. *ff. pro ſoc.* §. *Tua tantùm, Inſt. de mand. t. t. C. de nautic. fœnor.* Barcholt. *in tr. de uſur. cap.* 2. à fœtu, & quaſi fœturâ quadam pecuniæ parientis, atque increſcentis; *Agell. lib.* 16. *cap.* 12. *ad fin.* quâ eadem ratione Græcis τόκος dicitur, à τίκτω. Et contentus ſum hac in parte, ſimplicitate Canonici Juris, *cap. putant c. uſura, c. ſi fœneraveris, cauſ.* 14. *quæſt.* 3. *& t. t. extr. de uſur.* & Interpretum noſtrorum: quâ fœnus pro uſurâ: ac è contrà: ut & uſurarius pro fœneratore, (ſemperque in malam partem, Molin. *tr. de commerc. & uſur. ſub. n.* 4. *vers. quandoq; etiam*, Conradus Paulus *tr. de uſur. c.* 7. *lib.* 1. videatur *l. ult.* §. 2. *ff. quod met. cauſ.*) accipitur indiſtinctè.

II. Uſura hæc, ex negociationis inſtituto initium ſumpſit. Reſpectu namque negociationis & mercaturæ, pecunia non ampliùs res ſterilis eſt, & ultrà ſimplicem functionem alios uſus habet. Et ita intuitu hujus conſiderationis, evaneſcunt argumenta pleraque Philoſophorum, impugnantium uſuram: cum ſuæ utilitati inſervire, ſine alterius injuriâ, cuilibet ſic conceſſum; hujuſque reſpectu, mutuum etiam ſub uſuris contractum, in mutuatarii tantùm gratiam, præſumitur factum. Menoch. *lib.* 3. *præſumpt.* 70. Ac cùm ita pecunia non ampliùs ſterilis exiſtat; haut naturalis æquitas poſtulare videtur; ut pecunia non niſi gratis utenda concedatur: quippe hanc eandem propter rationem, locatio-conductio ex vita communi tollenda eſſet; nam & veteres collocare pecuniam dicebant, quaſi locare. Hotom. *illuſt. quæſt.* 40. *à princ.* Pecuniæ quidem commodum, in uſurâ adparens, non naturale eſt: Gothfr. *ad l. ſi navis, in fin. princ. ff. de rei vindicat. vid. l. uxori* 24. *ff. de uſu & uſufr. legat.* hincque aliud reditus eſt, aliud fructus, *l. deducta* 58. §. *cùm autem, ff. ad S C. Trebell.* Ejus enim per ſe, ſu que naturâ, nullus eſt uſus: niſi in ſimplici, & non lucratoriâ functione, ſeu permutatione. Molin *b. nu.* 441. Indeque Mutuum, juris ſubtilitate gratuitum eſt: *l. ſi tibi decem* 17. *in prin. ff. de pact. l. rogaſti* 11. §. 1. *ff. de reb. cred. l. cùm ultra* 9. *C. de non numer. pecun. addatur l. per retentionem* 4. *in pr. C. h.* quâ eadem, *in l.* 121. *ff. de verb. ſign. ut & l. fin.* §. *fin. C. de jur. dot.* profertur: Uſuram non naturâ, ſed jure, id eſt, non ex corpore pecuniæ ſed partium conventione provenire. At verò non impediunt hæc, quò minùs juſtè uſura ſtipuletur: pariter ut mandatum, gratuitum ſui naturâ: haut prohibet operarum locationem. *l.* 1. §. *ult. ff. mand.* Quin etiam uſuræ jure civili, ita

æquæ

æquæ reputantur: ut eæ indebitæ, hoc eſt, non promiſſæ, ſi ſolvantur, ut naturaliter debitæ, nequeant condici, *l. ſi non ſortem 26. ff. de condict. indeb.* Robert. *2. animadverſ. cap. 15.* Aequitate, nil differt Mutuum à Commodato: ut & nomine conveniunt apud probatos Auctores. Cicero *pro Cælio*, aurum commodare. Plautus *in Aſinar.* Minas argenti commodare. Utque commodatum, locationi: ita Mutuum, uſuræ reſpondet. Fereque rerum duplex eſt uſus: unus in mutuo & commodato, alter in locatione ac uſura adparens. Huncque poſteriorem pecuniæ uſum provenire dico, ex recepto ubivis ferè gentium negociationis & mercaturæ inſtituto: cumque negociatio, apud diverſos diverſa ſit: exindè uſuræ determinationem, ſive taxationem, Juris civilis eſſe pateſcit, *arg. l. 3. in fin. ff. de eo, quod cert. loc.* Gerſon. *tr. de contract. conſiderat. 5. 9. 19.* Goeddæ. *vol. 2. Diſp. 12. th. 1. lit. g.* vid. Petr. Frider. Mindan. *tr. de extrah. proceſſ. lib. 2. cap. 73. num. 4.* hoc eſt, major concedi poteſt illis in locis, ubi majus ex pecuniæ uſu percipi ſolet emolumentum. Ut & eandem propter rationem, pro conditione perſonarum, uſuræ modus in Iure Juſtinianeo variatur, *l. eos qui 26. §. ſuper, C. h.* Molinæ *in tr. de uſur. n. 127.* Adpoſitè hìc, cum Alexandr. *conſ. 180. in fin. lib. 7.* ſtatuere me puto: ſtatutum permittens fœnerari Judæis, ad rationem tot denariorum pro librâ: haut permittere id in analogicâ taxatione frumentariæ uſuræ. Ratione etenim frumenti, ſi mercaturam exerceret Judæus: jam non mercator, ſed propola, ac fœnerator eſſet. Negotiationis itidem reſpectu, rationeque variationis hujus; apud nos & alibi paſſim, Mercator venditor, ex morâ ſemeſtrali, vel paululùm diuturniori (contrà ac communiter aliàs, *l. Iulianus 13. §. veniunt 20. in fin. ff. de act. empt.*) uſuras non percipit pretii ab emptore. Molin. *d. tr. quæſt. 22.* eſſet namque lucrum merum, non legitimum intereſſe. At verò uſuræ ratio generalis, juris gentium ſecundarii eſt: contra jus gentium primævum. Frideric. Tileman. *vol. 2 Diſpp. ad ff. diſp. 2. th. 4.*

III. Uſuram magna pars, & communis ferè Schola Theologorum, Philoſophorum, Politicorum, Canoniſtarum item & Legiſtarum, ſimpliciter damnat: & in ſe, ac per ſe crimen continere cenſet. Chemnitius *par. 2. Locor. commun. Theologic. loc. de paupertate, cap. 6. fol. 198.* ubi *num. 2.* ait: Conſtituendum eſt, ex certis & perſpicuis teſtimoniis ſcripturæ, uſuram nō eſſe rem per ſe & ſuo genere bonam: nec ita mediam, ut ex uſu, vel abuſu judicetur: & moderatio quidem probetur, exceſſus verò tantùm damnetur; ſed eſſe actionem, per ſe & ſuo genere malam. &c. Winckelman. *par. 2. Diſp. Theol. Marpurg. Diſp. de uſura, per diſcurſ.* ubi *theſ. 15.* ait: Omnem uſuram, quocunque veniat nomine, ut rem per ſe malam, imprimis in populo Dei, eâdem fide, iisdemque legibus devincto,

prohibitam & damnatam dicimus. Sotus *h. de Iuſtit. quæſt.* 1. *art.* 1. Lopez. *Inſtruct. conſcient. par.* 2. *cap.* 54. *quæſt.* 1. M.Philip. Cæſar, Gôttingenſis Eccleſiæ Superintendens, *tr. de uſur.* Ariſtot. 1. *polit.* 6. Plutarch. *in libel.* περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι. *& in vitâ Catonis.* Appian. 1. *de bel. civil.* Caſus *in Sphær. Civit.* 1. *c.* 7. Bodin. 5. *de Rep. c.* 2. Covarruv. 3. *reſol.* 1. Petr. Gregor. Tholoſan. *Syntagm. jur. c.* 3. *lib.* 22. *& in tr. de uſur. lib.* 2. *c.* 1. *num.* 8. Alphonſus Villagut à Neapoli, *tr. de uſur. quæſt.* 1. *&c.* Afflictus, *Conſtit. Neapolit. lib.* 1. *rubr.* 6. *de uſur. puniend.* Cacheran. *deciſ.* 137. *num.* 9. Petr. Royzius, *deciſ. Lituan.* 5. Clarus §. *Vſura num.* 3. *&c.* Schurpff. *conſ.* 3. *&* 50. *cent.* 2. *& conſol.* 81. *cent.* 3. Göden. *conſ.* 109. *num.* 67. *&c.* Sichard. *ad rubr. C. h. n.* 2. *&* 3. Schneidevvein *ad §. omnes actiones, n.* 12. *Inſtit. de action.* Conrad. Pauli, Brunſvvicenſis, *tr. de uſur. lib.* 1. *c.* 1. *& ſeqq. uſq; ad* 7. Menoch. *lib.* 2. *de arbitr. iudic. quæſt. caſ.* 398. Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 5. *num.* 5. Coraſ. *miſcell.* 3. *c.* 21. *num. ult.* Hotom. *quæſt. illuſtr.* 40. *& tr. de uſur. paſſim.* Veruntamen uſuram, per ſe non naturali jure prohibitam eſſe, innui jam ſuprà *n.* 2. Quodque Molinæus, *hîc n.* 36. ſcribit: non inveniri ullo unquàm tempore, apud quaſcunque gentes, uſuras communi lege permiſſas eſſe: hoc intelligere licet, de uſurâ non taxatâ. Nam ſanè & ante Juſtinianum, haut licebat in infinitum eas ſtipulari. Barnab. Briſſon. 3. *antiquit.* 1. Quod autem nonnulli, etiam Juſtinianum noſtrum, uſuras prohibere, easve Jure civili non concedi putant: *per l. cunctos, C. de Summ. Trinit. & Novell.* 131. ubi adprobantur omnia ea quæ in quatuor primis Conciliis deciſa erant: in Concilio autem Nicæno uſuræ damnantur, *c. quoniam diſt.* 47. Id infirmum argumentum eſſe videtur. namque in titulis aliis, ejusdem Juris, uſura legitima, diſertè adprobatur: nec talis ſanctio generalis ſpecialem correctionem inducit, *l. præcipimus* 32. *§. ult. C. de appellat.*

IV. Sed verò in Jus Canonicum, hanc circa quæſtionem, preſſiùs inquirere, operæ pretium eſſe puto. Certè paulò ante relatam, uſuris iniquiorem opinationem, Jus præſertim Canonicum adprobare, communis ferè omnium ſententia eſt. Panorm. *in c. cum ſit, num.* 18. *de for. compet.* Covarruv. 3. *variar.* 1. *num.* 7. Salicet. *in auth. ad hæc num.* 3 *&* 5. ibidemque Bald. *n.* 2. *C. h.* Sichard. *ad rubr. C. eod. num.* 2. Hotom. *ad c. quia in omnibus, c. conſuluit, c. naviganti, ext. h.* vid. Molin. *h. n.* 515. *&c.* Lagum, *meth. iur. civ. par.* 3. *cap.* 6. *num.* 7. Ego ullius ſine præjudicio puto: uſuram ſolùm formalem: de qua Molin. *h. n.* 5. *ſibi contrarius, n.* 75. id eſt, cùm pro ſolo officio mutuationis aliquid ſumitur, vel expetitur lucri, Jure Canonico prohibitam eſſe: præſertim quod attinet ſententias generales morales, ex Patribus contra uſuras diſputantes, deſumptas: inibique extantes. Particulares & novas conſtitutiones ejusdem, ſi cui manife-

manifeſtiores videantur, quàm ut dicto jam modo, ad formalem uſuram reſtringi queant (ut eſt *c. ſuper eo, c. quia in omnibus, c. conſuluit, & c. extr. h. clem. un. de uſur.*) eas ſecundum Sacroſanctæ ſcripturæ dicta, quæ in confirmationem ſuæ ſententiæ allegant, explicandas eſſe: aut verò in totum rejectas, & nos, qui non agnoſcimus Pontificiam Iurisdictionem, haut ligare, reſpondere quimus. Nam & judicio ipſorum Canoniſtarum, quatenus ſuprà formalem uſuram, politicam reprobant, diſpenſabiles eæ reputantur. Villagut *hic quæſt. 14. num. 22.* Quamvis tentari, & non improbabiliter forſan dici poſſit: omni Iure Canonico, uſuram prohiberi, non verò intereſſe. *arg. c. precariæ, vers. cùm ratio 10. quæſt. 2.* Intereſſe, inquam certum, liquidatione partis; non definitione legis, *arg. c. navigandi, ext. h. junct. c. per veſtras 7. de donat. int. vir. & uxor. c. ſalubriter, cap fin. §. ext. h.* Baptiſt. Lupus *tr. de uſur. com. 1. §. 6. num. 122.* Petr. Greg. Tholoſ. *lib. 2. c. 5. n. 9.* Villagut *quæſt. 18. & ſeq.* vid. Molin. *n. 9. &c.* Fachin *lib. 2. controv. cap. 48.* Ab hac tamen liquidatione, non ſine ratione, contra Molinæum, *n. 584.* Bodinum, *dict. loc. fol. 529.* & Petr. Gregor. *lib. 2. cap. 13.* periculum non metuere ſtatuto poſſunt, perſonæ privilegiatæ: *arg. c. 1. in fin. ex. h.* iisque uſuræ taxatio ſpecialiter permittere, præſcribique poteſt: ne onerentur probatione, ac ſi nequeant intereſſe probare, cogantur egere. Quam eandem propter rationem, *in l. 30. ff. h.* uſuræ pecuniæ ad Rempublicam ſpectantes, ex pacto debentur. Sed quòd jus Canonicum ita de uſuris ſentire dixi: eò me ducit ejusdem juris finis: qui eſt, introducere honeſtatem, contra id quod licet: Dd, *ad l. non omne 144. in prin. ff. de Reg. Iur.* vid. Fortunat. Garcian. Hiſpan. *tr. de fin. ult. civil. & Canon. Iur.* Lancelott. *Inſtit. Iur. Canon. lib. 1. tit. 1.* ſeu purificare prophanitatem civilis juris, paganiſmum in multis adhuc redolentis, aquâ quaſi luſtrali Chriſtianæ Religionis. Quo intuitu Crantzius, *in proem. Metropol.* dicit: à Chriſtianiſmo omnem nobis ortam & inductam eſſe civilitatem. Et ita in terminis noſtris, quamvis licitum ſit de jure civili, ſtipulari uſuras; quia regulariter præſumitur, intereſſe mutuanti, pecunia ſuâ carere: Iure tamen Canonico haut honeſtum reputatur, ſi exigat is, cujus reverâ non interſit, & in quo ratio legis civilis ceſſat: quæ tamen ratio ceſſans, non facit deficere civilem obligationem.

V. Et porrò ex hactenus dictis eluceſcit: ſolam uſuram in mutuo, (quæ propriè fœnus eſt) Iure Canonico prohibitam eſſe, *cap. 6. ext. h.* Vaſquius, *de ſucceſſ. tom. 1. §. 6. num. 20.* Gail. *lib. 2. obſerv. 5. num. 1. & 4.* Lalius Zecchius, *tr. de uſur. cap. 2.* In tantum, ut ſpecialiter dicta uſura (quæ definitur, *in l. cùm quidam 17. §. ſi pupillo 3. in fin. ff. h.* vid. Hotom. *lib. 1. de uſur. cap. 5. & 6.*) licita reputetur. Molin. *quæſt. 74.* Gail. *dict.*

loc. num. 15. Hujusque rei exempla dat Petrus Gregorius Tholoſanus in ſocio, qui nomine communi domum refecit, *l. ſi proponas, C. de ædif. privat.* in uſura rei judicatæ: *l.* 1. *&* 2. *C. de uſur. rei iudic.* in uſurâ pupillari, *l. qui ſine, vers. quoniam, ff. de negot. geſt. &c.* Ne ſcilicet generaliter contractus eluſorii reddantur, *arg. ſalubriter ext. h.* Molin. *n.* 523. *&c.* Et exindè etiam adparet, non rectè à quibusdam *d. c. ſalubriter,* ex doctrinâ Bartholi, *in l. Inſulam,* §. *uſuras, ff. ſolut. matrim.* poſt Innocentium, & Iohannem Andreæ, *in d. c. ſalubriter,* ut & Covarruviam *var. reſol. lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 3. *vers.* 6. *&* 7. ad uxorem pauperem reſtringi, vid. Anton. Theſaur. *deciſ. Pedem.* 43. *&* 45. Fachin. 3. *controver. cap.* 101. *& ſeq.* adi quoque Hartm. Piſtor. *par.* 1. *quæſt.* 4. Indubiè quoque & indifferenter concludo; valere reditum annuum legatum; de Canonico quoque Iure, contra Bartolum poſt Caſtrenſem, Iaſon: *ad l. cunctos populos, n.* 29. *C. de ſumm. Trinit.* etiamſi teſtator expreſsè in teſtamento mentionem faciat uſurarum, *vid. l.* 3. *in fin. ff. de ann. Legat.* Quod poſtremum tamen negavit poſt Alciatum Molinæus, *quæſt.* 73. *num.* 484 add. Roland. à Vall *conſ* 55. *vol.* 2. Ut & contra eundem Molinæum, *n.* 486. diſpoſitionem *d. l.* 3. nonodio uſurarum receptam puto: ita ut ſi eæ in teſtamento non exprimantur, illa ceſſet, ſed ratione expreſſionis quantitatis. Hìc neſcitur, quis ſit ille probabilis modus uſurarum, ſecundùm quem *in d. l.* 3. moderandam eſſe teſtatoris voluntatem reſpondetur? Sanè ſi teſtator mercatori vulgares uſuras, de expreſsâ quantitate leget ſolvendas; eum non conqueri poſſe puto: ut & heres renuere haut debet præſtationem uſurarum graviorum. vid. Molinæ. *n.* 489. contra quem ibidem ſanctionem Novellæ 121. (de particulari ſolutione uſurarum in duplum computandâ) non hîc locum habere autumarem: cum quippè reditus annuus, nec fœnus debeat reputari. *Novel.* 160. *c.* 1. *vers. præſens.* Tandem & in hoc inquiri ſolet: An pœna contractui mutuationis adjecta, jure Canonum adprobetur? Ego idem hîc, quod in uſura ſtatuendum eſſe puto. *vid. c.* 9. *ſuam. in fin. ext. de pœn. fac. l. pœnam* 44. *ff. h. l. cùm alleg. ac* 15. *C. eod.* Sichar. *ad d. l.* 15. *num.* 9. *&c.* Schneidvv. *ad* §. *omnes autem actiones* 21. *n.* 12. *Inſt. de act.* adde Villegut. *quæſt.* 20 Diſ. Las. *ad l. rog. iſti* §. *ſi tibi n.* 10. *ff. ſi cert. petat.* ut & in Antichreſi Petr. Gregor. *lib.* 2. *c.* 10. niſi feudum patrono ſit oppignoratum. Molinæ. *ad conſuet. Pariſ. tit.* 1. §. 1. *gloſſ.* 7. *n.* 17. 20 *&* 21.

VI. Verùm multi etiam jam olim: & cumprimis poſt Catholicæ Religionis immutationem; omnes qui à veteri Eccleſia ſeceſſionem fecerunt; Canonum & adhuc magis Decretalium auctoritatem, non ſolùm planè conculcare ceperunt ſed & vetuſtiſſimo, ut dicunt, reducto more; Concionatoribus noſtratibus, nil niſi cenſoriam poteſtatem liberam,

ram,omni ſine Imperio,reliquerunt. Cujus tamen prætextu,etiam nonnulli Pontificis Maxumi poteſtatẽ,politicè tueri poſſe volunt. vid.Goeddæ. *ad cap.1. de ſequeſtrat. n. 73.* Bodin. *3. de Rep.cap.3.fol. m.*278.Frideric. Tileman. *Diſp. ff. par. 2. Diſp.* 18.*in corollar.* Et quidem quòd attinet uſuras; ſic dicunt Reformati: Lapſu fatali, & revelatione filii perditionis (quem Pontifices Romanos omnes,poſt B. Gregorium Magnum, repræſentare cenſent) exiſtere incipiente; mox fucum ejusdem Conſtitutionum,& hîc detectum eſſe. Ac nempè Pontifices callido commento,omnia ad ſuum forum trahere voluiſſe: ſicque & ex uſura rem ſpiritualem efformaſſe; ut ſcilicet pertineret ad Canonicum forum, id quod & negant quidam, Catholicæ Confeſſioni aliàs addicti; vide Molinæ. *h. n.*70 87.155. *&c.* Covarruv. *var. reſol. 3. c. 3. à prin.* Cavalcan. *deciſ. 2. par. 2. n.*38. *&c. ac 76. &c.* Cacheran. *deciſ.* 137. Kirchov. *com. concluſ. cent. 4. concl* 14. Schurpff. *cent. 2. conſ.* 50. Decian. *prax crim. 4. c. 27.* Petr. Greg. *h. l. 3. c.*10. Quamvis nemo non concedat, eam miſti fori eſſe poſſe; id eſt,ut inter Laicos corã Laico,inter Clericos, coràm Eccleſiaſtico judice de illa diſceptetur, *arg. Clem. diſpendioſã, de Iudic.* Et indè porrò,etiam contra Sichardum, *ad rubr. C. h. n. 4.* propugnari ſolet; Epiſcopos & Iudices Spirituales,in terris Imperii contra uſuram facere ſtatuta; vel Laicos, qui aliàs non ſunt ſub ſua Iurisdictione, coërcere non poſſe. Haut abnuunt, in Iure Canonico Eccleſiaſticas contineri cenſuras,circa uſuras; ſed nõ ideò delictum eſſe ſpirituale cenſent. Cùm & eodem modo,homicidium tale eſſet; ac plerunque circa uſuras, in caſu tantùm neceſſitatis per Eccleſiaſticam cenſuram procedatur, *c. debitores, ext. h.* Sicque paſſim uſuræ legitimæ,ad evitanda innumera incommoda,omnibus expertis, rerumque uſu præditis quæ nota ſunt, frequentari cœperunt. Ac inter antiquiores uſuram comprobarunt Baldus *in c. 1. n. 4. de iureiur. & in l. cunctos populos, n. 3. de ſumm. Trinit.* Cum quo conſentit Alciatus *in l. uſura n.* 10. *ff. de verb. ſign.* Recentiores ſunt infiniti ferè,qui faciunt hoc idem. Molinæ. *paßim in tr. de uſur. præſertim quæſt.* 2. *&* 74. Petr. à Well. Donel. *c. 2.* Borcholt. *h. c. 1. à num. 6. uſq. 7.* Lagus *in Meth. lib. 3. c. 6.* Coler. *de proceß. execut. I. C.* 10. *nu.* 30. *& mult. ſeq.* Weſenbec. *in paratit. ff h.* Frid. Tilem. *vol. 2. Diſp. 2. th. 2. & 3.* Petr. Frider. Mindan. *lib. 2. c. 72. n. 7.* Iacob Andreæ Theol Doct. In der Abfertigung deß Gegenberichts deroʒu Regenſpurg geurlaubten Prediger *& paßim in concionibus ſuis;* vom Wucher. Collegium Iuridicæ Facultatis, in Academia Tubingenſi,in Conſilio, dato inclyto Senatui Ratisbonenſi, juncto iam dicto Tractatui Dn. D. Iacobi Andreæ. Iohan. Calvin. *ſparſim ad dicta Sacroſanctæ ſcripturæ, de uſura ac mutuo quæ agunt.* Lambert. Danæ. 2. *Ethic.* 15. Rudolph. Goclen. *Diſp. Ethic.* 28. *per tot.* Ego

reverenter quidem ſemper ſentiam de Canonico Iure, vereque inibi Theſaurum reconditum puto, piæ variæque prudentiæ ac eruditionis: ſed tamen patrocinium ſuſcipiam nunc poſterioris jam modò dictæ opinionis; idque ut fiat, nonnullis ſumma neceſſitas eſſe videtur: vid. Donel. *h. c. 2. in prin.* nec præter officium Iureconſulti, *l. 1. §. 1. ibi, licitum ab illicito, &c. l. Iuſtitia, ibi, divinarum, ff. de Iuſtit. & iur.* vid, Molinæ, *b. num.* 70. Briſſon. *4. antiq.* 16. Inprimis autem, utriuſque fœderis hâc de re textus, accuratiùs examinare, operæpretium eſſe puto.

VII. Primùm ergò videamus; An jugo Chriſti non conveniat uſura? Sanè dictum Salvatoris noſtri, Luc. 16. *vers.* 34. *& ſeq.* non agit de uſurâ, ſed ſortis ipſius amiſſione: hocque evincit illud, quod ibi habetur; Et ſi mutuum dederitis, à quibus ſperatis recipere, quæ gratia vobis; nam & peccatores peccatoribus fœnerant, ut recipiant æqualia. Fœnerare autem ibi denotat mutuum dare; quod alii docent. Verùm ſciendum eſt omninò, non mutuum ſolùm ac uſuram; ſed & omnia ferè politica, in novo Teſtamento, primo intuitu, prohibita adparere. Sic enim contra legitimam defenſionem & judicia pugnare videtur textus; Lucæ, *cap. 6. vers.* 27. *uſq.* 31. *&* 37. contra legitimas poſſeſſiones & judicia, Matth. *c.* 19. *vers.* 21. *&* 24. contra Iuramenta, Matth. 5. *vers.* 34. *&* 37. contra conjugia, 1. Corinth. 7. *vers.* 27. 32. *& ſeq.* contra amorem parentum, Luc. *c.* 14. *vers.* 26 contra politicam poteſtatem, Luc. *c.* 22. *vers.* 26. Rudem me in Theologicis ſubtilitatibus eſſe, fateor planè; maloque pio conſenſu antiquitatis venerandæ in ſimplicitate accommodare fidem, quàm proponere ea commenta. Verùm repetam nunc ſolùm, quid hâc de re cenſuerim jamolim. Et nempè contra hujusmodi, modò prolata dicta, politicè ut defendatur, ejus à Theologiâ diverſitatem (quæ magna eſſe videtur, *arg. Iob.* 18. *v.* 11. *&* 36. *Luc. c.* 12. *v.* 13. *& ſeq.* Molinæ. *b. n.* 87.) examinandam, eamque in collateralitate, non ſubalternitate conſiſtere, reputavi. Porphyr. *lib. de occaſionibus ad intelligibilia*, apud Stobæum, *ſerm.* 1. Quid autem etiam aliâs, illa collateralitas faciat, adparet ex eo; quod Salomon, *Proverb. c.* 20. 22. *&* 27. contra Chriſtianam charitatem, fidejuſſionem reprobare videtur. vid. Molinæ. *h. quæſt.* 32. ubi ſi medio collateralitatis, ſive diverſæ conſiderationis in artibus diverſis, non ſuſtineretur ſapientiſſimi Regis dictum (quod Oeconomicum planè eſt, & ſuo loco non prohibet officium Chriſtianum) abſurdè, cum Conrado Pellicano, *ad c. 6. proverb.* fidejuſſor haberetur pro peccatore, vel ad minimùm pro ſtulto. Et intuitu collateralitatis; phyſicè nullum punctum indiviſibile eſt; quod tamen Mathematici aſſerant. Sic quoque Theologia & Politice haut ſunt diſciplinæ ſubalternæ, & ſubalternatæ; quemadmodum Phyſica, verbi gratiâ, & Medicina Sed di-

verſæ

verſæ omninò ſunt & collaterales; indeque de genere non eſt in genus tranſcendendum, nec ex Theologiâ (ita propriè dictâ) ſimpliciter, ad deſtruendum aliquod politicum axioma deducendum argumentum. Namque cum diverſo planè modo atque reſpectu, conſiderent rem unam, haut eadem demonſtrata parere poſſunt. Theologiam autem cum politicâ eſſe collateralem; non ſubalternam; probare videtur illud noſtri Salvatoris, dum adulteram haut ſecundum Moſaicæ legis Iudicialem partem, capite damnat: ſed potiùs pœnitentiam agere ſuadet. Cùm itaque hîc apparenter pugnantia ſeu diverſa ſtatuat Theologia & lex civilis, non poſſunt eſſe diſciplinæ ſubalternæ, haut enim ſcientia ſuperior cum inferiori pugnat. Sed hæc eorum collateralitas ex eo eſt; quòd animum informat Theologia: Politice externam converſationem, & ſocietatem conſervat. vid. Frider. Tilem. *Diſp. pandect. 1. th. 3. vol. 1.* Politicè ergò intelligenda ſunt ea dicta; quæ politias probant; *Rom. 13. vers. 1. uſq.* 8. *1.* Petr. 2. *vers. 13. & ſeq.* Matth. 22. *vers.* 21. *add. cap. ſolitæ, extr. de maiorit. & obed.* cùm Chriſtus ipſe jurat; Amen, Amen, dico vobis, &c. cùm juramenta probantur; Hebr. 6. *v.* 16. & cùm infideli deterior iudicatur, qui domeſticorum curam non habet, 1. Timoth. *5. v.* 8. politicè, inquam, hoc eſt, reſpectu externæ converſationis, omnia illa ſunt intelligenda; Theologia verò ea permittit, ſimulque informat: dum docet, omnia ad Deum eſſe referenda, noſtros non eſſe amandos niſi in Deo; non nos defendere debere animo irato, cupidoque vindictæ; bella non eſſe gerenda ambitioſa, ſed intentione purâ, Eccleſiæ, proximique noſtri tuēdi cauſsâ; Mutuum à proximo noſtro, haut repetendum eſſe avarè, & neglectâ charitate; uſuram non expetere nos debere, niſi ſciamus, utilem fuiſſe alteri pecuniam noſtram, aut nobis eius carentiam nocuiſſe, &c.

VIII. Ex hiſce, manifeſtum evadit: illa omnia, ſi per ſe, vel politiæ honeſtæ ratione proba ſint, Gen. 1. *in fin.* Syracid. *39. vers. 32. 39.* 40. Sapient. 1. *&* 11. & externa maneant: proba quoque eſſe Theologicè, nec nocere Chriſtiano (externo enim homini omninò iis opus eſt, 1. Corint. 7. *v.* 2.) non verò ſi animum intrent, 1. Cor. 7. *ver.* 30. *& ſeq.* Matth *5. v. 3. c. 6. v.* 21. *iunct. c. ult.* 1. Timoth. *vers.* 17. Lutherus, *ad d. c. 5. Matth* quod vitium Theologi nonnulli, das annemmen / vocant Intentio enim vitioſa, etiam quæ per ſe non perverſa, mala facit. Indeque eſt alia bonitas præter ſubſtantialem: relativa ſcilicet, ſeu moralis. Adde La Nouē *Diſcurs. 23* §. Jch will aber auch demſelbigen, *fol. 605.* Et etiam ad intentionem Seneca intendit: dum *epiſt.* 14. inquit: ſic gerere nos debemus, tanquam non propter corpus vivere debeamus: ſed tanquàm non ſine corpore. Quâ eadem quoque ratione, Platoni, in *Phædro*, Philoſophia

mortis

mortis meditatio adpellatur, Goclen. *problem. Ethic.* 1. Et porrò etiam putarem, uſuram non hîc prohiberi, ut alibi homicidium: Genes. 9. *v.* 6. *& ſeq.* Exod. 20. *v.* 14. quòd tamen quidam volunt, *arg. can. ab illo* 14. *quæſt.* 4. (quem tamen Canonem, non eſſe Beati Ambroſii; ſed cujusdam hæretici, Ambroſii Adoperti, tradunt Summerhart. *de contract. quæſt.* 42. Biel. 4. *ſent. diſt.* 15. *quæſt.* 11. *ſub lit. L.*) vid. Petr. Gregor. *lib.* 2. *cap.* 15. Villagut. *h. quæſt.* 24. Ut nec in veteri Teſtamento, eo reſpectû Iudæis contra peregrinos conceſſa fuit: ut vult Villagut. *quæſt.* 4. vid. Deuter. 23. *vers.* 20. *junct. c.* 22. Exod. *vers.* 2. & Conrad. Pauli, *tr. de uſur. lib.* 1. *c.* 2. ſed ubique, tàm in contractu, quàm delicto; etiam coràm mundo rectis & juſtis (ut eſt emptio proportionata, homicidium propter defenſionem) eâ qualitate, quâ in mundo; aliud inſuper in foro animæ requiri: nimirùm ne in terminis noſtris uſura committatur mentalis; & quæ committi poteſt in omni contractu. Gail. 2. *obſ.* 5. *n.* 2. & 3. *c. in civitate* 6. *in fin. ext. h.* Et ita in iis, quæ politicè honeſta ſunt; adhuc intentionem malam, aut mundanam removet Salvator noſter; non prohibet rem ipſam: cùm is animum curet, non deſtruat vel fundet Imperiorum ſtatus; formam verò & modum ejusmodi rerum, & ne noceant publicè vel privatim, curat lex civilis. Sicque noſtrates cenſent; non extra mundum in hiſce paradoxis, hominem ducendum, perfectionisve, contemplativum, aut conſilii conſtituendum eſſe ſtatum: vid. La Noue *Diſcurs.* 25. *per tot.* idque contra Beati Pauli conſilium. 1. *Cor.* 7. *v.* 29. eſſe putant. vide Muſonium Stoicum, apud Stobæum, *ſerm.* 37. Et tamen ad diſtinctionem inter conſilium & præceptum, confugiunt ferè omnes, in deciſione quæſtionis; An de foro poli, ſui defenſio concedatur? Vaſquius, *illuſtr.* 18. *n.* 11. vid. Dn. Georg. Obrechtum, *Diſp. ad L. ut vim* 3. *ff. de Iuſt. & iur. th.* 25. *&c.* Cùm forſan ſatius ſit, dicta pro negativâ facientia, interpretari de animó inimico, ſeu itato, in ipſo actu; Danæ. 2. *polit. c.* 13. *fol.* 183. qui politico jure non punitur. Quemadmodum etiam ad conſilii ſtatum Scholaſtici reſtringunt dictum illud Lucæ, *c.* 6. de gratuitâ mutuatione. Villagut. *quæſt.* 6. Multò minùs cum Platone, *in libris de legibus & Republicâ*, Anabaptiſtica Reſpublica eſt conſtituenda. Quæ omnia contra naturam humanam poſt lapſum, ſeu Ius gentium ſecundarium ſunt. (namque ex ſententiâ Roberti Marantæ, *par.* 3. *n.* 1. *&c.* haut abſonum eſſe puto, contra Bronchorſtum, *cent.* 1. *aſſert.* 1. Ius gentium primævum, ſtatu Adami primævi; ſecundarium ſtatu hominis hodierno poſt lapſum, definiri. vid. Frid. Tilem. *Diſp* 1. *th.* 13. *vol.* 1.) Quam naturam præſentem noſtram abolere, & primævam reducere, ſi Legislator poſſet; nullis ampliùs legibus opus foret. Hancque impuram, mundam eſſe mundis (ſeu credentibus in Chriſtum) à Beato Paulo edocemur, ad

Titum,

Titum, *c.* 1. *v.* 15. Verùm hâc de graviſſimâ quæſtione alios audire malim; nunc enim iteratò proteſtor, me, quæ olim meditatus ſum, hîc recenſere, & cùm ætate ignorare, non explicare talia didiciſſe.

IX. Sed alia inſpectio ſuccedit; Quid de lege Moſis judicandum ſiet, uſuras prohibente? Exod. 22. *v.* 25. Deuter. 23. *v.* 19. Ezech. 18. *v.* 13. Pſalm. 14. *v.* 5. Ejus enim legis politica pars, meritò nobis exemplo eſſe debet; Bodinus *lib.* 5. *de Rep. c.* 2. *fol.* 627. *lit.* C. *verſ. & quoniam*, cùm habeat auctorem ipſum Deum. Verùm illa lex, haut ſimpliciter nos ligat: eſt namque civilis, id eſt, ſpecialis, certo ac circumſcripto ſubjecto accommodata. Franc. Junius, *tr. de politia Moſis obſervatione ſect.* 11. 19. 21. *&c.* Sicque intelligi debet, quod Felinus tradit, *in c. quæ in Eccleſiarum, de conſtit.* Poſſe principem leges Divinas, ex cauſsâ utilitatis publicæ aliter reſtringere, ac limitare. vid. Roch. Curt. *in* C. *cùm tanto ſect.* 1. *numer.* 19. *& ſect.* 2. *num.* 6. *&* 8. *extr. de conſuet.* Et tantùm Moſaicæ legis ratio nos obſtringit; quæ pro diverſitate ſubjecti, variè operatur. Et itaque diverſitatis oſtensâ ratione, ſoluta hîc erit omnis difficultas. Ratio autem prohibitionis uſurarum eſt, ne per eam proximus lædatur, *arg. Levit.* 25. *v.* 14. *&* 17. vid. Donel. *h. c.* 2. *fol.* 6. *verſ. Illud igitur.* Nunc cùm conſtet Reipublicæ noſtræ, utilem eſſe conceſſionem ejusdem; ſine dubio illa valebit. Contingere enim facilè poteſt, ut aliquid non lædat nos, quod Judæos forſan læſiſſet. Maxumè Judæorum naturâ, ita duræ cervicis exiſtente (quam Moſes optimè experientiaque novit) ut ſe gerere circa uſuras, non læsâ charitate, vix potuiſſet. Hæcque eſt ratio diverſitatis, maxumè legum civilium, hujus ab illius regionis jure. Et ſic polygamia, apud nos capitalis, Judæis conceſſa fuit. vid. Joh Borcholt, *h. c.* 1. *n.* 20 Bodin. 5. *de Rep. c.* 1. *fol.* 506. *& c.* 4. *ac Meth. hiſtor. c.* 5. *fol.* 133. Et porrò, fundamentum quoque Reipublicæ Hebræorum, à noſtræ Reipublicæ conſtitutione fundamentali diverſum planè erat. Hinc contra alienum (utpotè extra illam Rempublicam conſtitutum) uſura conceſſa fuit. Deuter. 23. *v.* 20. (vel invito Molinæo, *h. ſub n.* 9.) quem tamen contriſtari, ſeverè prohibet Deus. Exod. 22. *v.* 21. Nil prohibet enim, cives præ aliis prærogativâ ſingulari, & luculentâ gaudere. Et fuit nempè inprimis ſpeciale in Republicâ Iudæorum, quod omnia immobilia ob annum Iubilæum, ad veteres Dominos redibant; quodque exindè nullus apud Iudæos debuit eſſe mendicus. Ac hinc quoque probabile eſt; Lege Moſis, omnem damnari uſuram, non morſum, ſeu nimiam ſolùm; quia uſura aliàs immodica, injuſtè contra advenam concederetur. Probabilius eſt, quòd quidam Moſaicam uſuræ prohibitionem, ad pauperes reſtringunt: cùm Exod. *c.* 22. & Levit. *c.* 25. de paupere, ſeu indigente loquatur expreſsè. Nec forſan mutuatitiâ

pecuniâ,olim Iudæi, ut nunc nos, negotiabantur, fundosque, ac prædia emebant. Pauperioribus autem gratis mutuò dare, præcipiebantur, ut & ab iisdem vendita prædia, ad eos redibant tandem. Sicque inibi licuiſſet pecuniâ fœnerari; & facere quæſtum; prædia quæ adveniente Iubilæo dimittere cogebatur,nemo non ſiviſſet eſſe inculta. Sed & hæc Theologis eruditis diſcutienda, ac candidis has meas conjecturas dijudicandas relinquo.

X. Ex quibus,latè ſatis deductis; apparere puto; impingere Zaſium, *par. 4. de feud. num.12. &c.* & ab eo allegatos,ac qui hoſce ſequuntur:Schrader.*par.3.c.3.*dum affirmant: uſurę proventum,ut rem inhoneſtam,in feudum dari non poſſe: Ut & Ripenſem *ad l. ſiventri §. 2. n.8. & ſeq. de privil.credit.* dum eum, qui gratis mutuatur, præferri putat, ubi de privilegio creditorum quæritur,illi qui ſub uſuris. vid. Moller. *1. ſemeſtr. c.28.* Idque extende,licet uſuræ illicitæ,ſeu immodicæ ſient: hoc enim nil derogat privilegio ſummæ capitalis. Mynſing *conſ. 15.* Sicque exceptio uſuraria,non admittitur contra executionem. Moller. *2. ſemeſtr.19.* Quibus ſimile eſt erratum pragmaticorum, quod obſervavit Antonius Faber, *decad.1.error. 2.* qui volunt, ex chirographo uſuras conſtitui non poſſe.

XI. Sunt tamen adhuc & alii:Kirchov.*com. opin. verb.uſura.*Coler.*par.1. c.10.n.36. uſq. 40.* Tilem. *Diſp 2. th. . vol. 2.* adde Roland. à Valle,*conſ.35.vol.1* qui uſuram defendentes,eam per legitimum intereſſe,intelligendam adſtruunt. Eaque eſt pura puta opinio Canonici Iuris,*gl. in c. conqueſtus, & c. ſalubriter,extr.h.* Lopez *in Inſtruct. conſcient. par.2.c.61. &c.* Sichar. *ad rubr. n. ult. & ad l. 2. num.3. C. h.* Quæ, ut ſuo modo vera eſt,ita politicè in totum adprobari nequit: *quod & innui ſuprà.* Videtur namque Reipublicæ expedire,ut pupilli, viduæ,&c.ſub uſuris mutuò dare pecuniam queant : quod tamen de Iure Canonum difficultate non caret: cùm id ſenibus vetet uſuram: *v. c. ſuper, ex h.* Et quoque difficilis eſt probatio intereſſe:*l. 34. ff. de Reg. Iur.* ac itaque præcidendarum ambiguitatum cauſsâ, decet ejus determinationem eſſe certam ac generalem. Et inſuper, differt propriè uſura, ab intereſſe. Hoc etenim jure venit; illa non niſi conventione, juris conceſſione adprobatâ. Sicque potiùs à legiſlatore, quàm à Iudice, uſura ut intereſſe conſideratur,*vid. l. ſocium 60. inſt. ff. pro ſoc.* Speculat. *tit. de fructibus &c. §. 3.* Molinæs *h.n. 499.* Cuiac. *in p.trat. C. de eo quod intereſt*, Sichard. *ad rubr. C.h.n.11.* Tilem. *d Diſp. th.19.* Politicus quippè legiſlator, non curat: an uſura uni parti proſit, alteri noceat: vel ex quâ parte conveniat ambabus? Sed potiùs inſpicit, id quod fieri poteſt & debet. Ius Canonicum: utpotè conſcientiarum ſecuritati deſtinatum: non contentum eſt probabili

& ge-

& generali indefinitâ, ac incertâ ratione: ſed ſingula perpendit ſpecialia facta, ac ideo in terminis noſtris uſuram nō probat, niſi ubi liquidum ſiet intereſſe. Iuſurgit hîc quæſtio; An fœneratio ſit negotiatio juſta? ſeu, an uſuræ, ut Molinæus vocat, Lugdunenſes valeant? Id quod omninò negandum eſſe videtur. Molin. *h. n.* 58. *&c. ac n.* 504. Petr. Gregor. *h. 2. c. 2. & fac. cap. quia multi 3. ex h.* Cùm in privato non poſſit inveniri mercatorium intereſſe; niſi prohibitè, & merè uſurarium. (Aliud eſt de nautico fœnore, quod quilibet poteſt exercere, *Novel.* 107. *de uſur. naut. in prin ibi, & hanc vitæ habere occaſionem.* Ac item periculum marinum, cùm non reſpiciat perſonæ diverſitatem, non variatur ut fœnus: niſi pro periculi qualitate) Indeque Imperator, *in d. l. eos, §. cæteros, C. h.* communem uſuram omnibus reſpectivè tolerabilem, & profuturam ſtatuit; taxatione ſumptâ à communi ſuſtentatione, quæ percipitur ex propriis fundis &c: ac eorum curâ, Molin, *n.* 113. Quâ, cùm minùs ex conſuetudine & neceſſitate occupatæ ſint illuſtres perſonæ; ſicque plebeio, quàm nobili ager plùs commodi adferat: levior illuſtribus quàm aliis communiter ſtipulanda eſt uſura, *d. l. eos §. 1. vers. Ideoq; iubemus.* Hîc quæritur; An Judæi poſſint tolerari fœnerantes; exiſtente Iuris Canonici opinione circa uſuras? Singulari id ſtatuto fieri poſſe putarem. *vid. c. quantò* 18. *ext. h.* Laurent. de Rodulfis, *tr. de uſur. q.* 146: Covarruv. *3. var. 1. n.* 8. Marquard. de Suſanis *tr. de Iudæ. par.* 1. C. 11. *n.* 11. Summerhart. *de contract. tr. 2. quæſt.* 28. Molin. *h. n.* 76. & 531. *ac ad conſuet. Pariſ. tit.* 1. §. 1. *gloß.* 9. *in verb. pendant. n.* 19. Royzius, deciſ. Lituan. 5. *n.* 220. & *ſeq. uſq;* 235. Anton. Theſaur. *deciſ. Pedem.* 57. & *ſeq.* Villagut *quæſt.* 11. & 13. Petr. Greg. Tholos. *h.* 3. *c.* 7. Gail. 2. *obſer.* 5. *n. fin.* addatur Reichsabſcheid *de Anno* 77. *tit.* von Juden/ vnd jhrem Wucher. ſimiliter hîc dubium incidit: An, ut quidam volunt Canoniſtæ, (*vid. Villagut quæſt.* 19.) ſemper tantùm damni emergentis ratio ſit habenda, ad lucrum verò ceſſans, omnis exiſtat præcluſa via? Idque negarem cum Pet. Greg. Tholos. *h. lib* 2. *c.* 2. & Læl. Zeccho *h cap.* 9. ubi de Mercatoribus argentariis, ſeu Trapezitis & Cambiis agit: quibus lucrum ceſſans, eſt damnum incurſum: cùm illis vitæ ratio, in hoc negotio exiſtat. Duo hinc, quaſi *πορίσματα* reſultant. Prius juſtum mercatorem, qui ad rationem beſſalis uſuræ fœneravit, ſi vendat, vel alteri cedat nomen ſuum, non negotianti; haut poſſe ceſſionarium (poſt cedentis mortem) vel heredem nō mercatorem, eas uſuras exigere in futurum, *arg. l. fin. C. de fiſcal. uſur.* Molin. *h. num.* 60. *&c.* Uſura enim idem æquitate, quod intereſſe; idque eſt jus ſucceſſivum, non quæſitum: *vid. l.* 75 § 9. *ff. de verb. oblig.* Elegans hîc quæſtio movetur; Quid ſi non contrahentium conditio mutetur, ſed lege aliud ſtatuatur? putà in ſpecie *l. leges* 7. *C. de Legib. iunct. l. penult.*

in prin. C. *h.* Molin. *n.* 142. quatenus illa lex, præteritis negotiis det formam? Et omninò dicendum eſt; tantùm moderari talem, vel huic ſimilem legem, reditus jam conſtitutos, quoad damnum in futurum: non verò ſolutas uſuras facere imputari in ſortem; Molin. *quæſt.* 11. *nu.* 157. Coler. *par.* 1. *c.* 10. *n.* 86. *&c.* nec ad ſortem ſolvendam, debitorem cogi poſſe. Alterum πόρισμα eſt: non è contrà; ſi creditor ſtipulatus ſemiſſes, incipiat mercari, vel mercatori nomen cedat: tunc incipere currere beſſes. Molin. *n.* 61. *vers. quid ergò.* Niſi ſortem non ſolvere debitor malit.

XII. Hæcque hactenus propoſita uſura, quomodo cùm noſtris uſitatis reditibus, mit den Gültkäuffen / conveniat, non inutiliter quæri videtur? Et ii quidem, re ipsâ non conveniunt cum illis; ex communi traditione. Annæ Robert. 2. *rer. iudicat. c.* 8. Hîc verò primò omnium, aliquot dubia extricanda eſſe puto. Et nempè an in eo differat à reditu, uſura; quod Iure Iuſtinianeo, *dicta lex eos* §. *ſuper* C. *h.* (agens de variatione uſurarum ſecundum perſonarum dignitatem) non obſervetur in præſtationis annuæ æſtimatione? Adfirmat hoc Molinæus, *n.* 110. *&c. arg. l.* 3. 6. *fin ff. ad leg. Falcid.* Negat Budæus. *arg. l. ſi quis*, §. 3. *C. de donat. ubi Gothofr. vid.* Ego igitur, licet Molinæi textus & rationes nil facere hîc; ſed potiùs ſingularitatem diverſorum caſuum evinci poſſe reputem: arbitror tamen, ejus deciſionem veritati conſonam eſſe. Eſt namque in annuo reditu, mercator ut privatus. Tùm quia ferè magis creditori prodeſt; majori pretio per extravagantem Martini Pontificis maximi *de emptione & venditione* comparatur, quàm *ex. d. l. eos*, uſuræ curſus ſimplicis, add. Fachinæ. 2. *controv. cap.* 43. Sed, an & in eo ab uſurâ, annuus reditus diſcedit, quòd emptor teneatur de fortuito caſu, fundi ſpecialiter hypothecati, vel ſub generali obligatione omnium bonorum? ſuperſtitioſum aliquandò viſum mihi fuit ſic ſentire: vid. Molinæ. *nu.* 134. *quæſt.* 8. quamvis diſſentiat Læl. Zecchus. *tr. de uſur. c.* 10. *n.* 30. *in prin.* cùm ſemper maneat obligatio perſonalis. Et notat Fachinæ. *lib.* 2. *c.* 44. conſuetudine apud Germanos receptum eſſe; ut cenſus etiam ſuper perſonali obligatione conſtitui poſſit. Cumque reditus id eſt, pecnnia cujusque anni ſit res empta (non jus) conditionalis hoc in caſu emptio eſt; de quâ *in l. neceſſariò* 8. *in prin. vers. quod ſi ſub, ff. de peric. & commod. rei vendit.* quæ quotannis reiteratur & exiſtit. Reditus ergò tantùm annui, ut conditione exiſtente, periculum eſt emptoris. Nonnulli contractum innominatum hîc introducunt: ut notatur *in l. bonæ fidei*, C. *de pact.* Unde quærunt; An in ſpecie *l. frumenti* C. *h.* magis ac in aliis contractibus; *l. ſicut* 5. C. *de oblig. & act.* locus ſit pœnitentiæ; vel diſpoſitioni legis *ſi pecuniam in prin. ff. de condict. cauſ. dat. &c. l. naturalis* 5. §. 1. *ff. de præſcript.*

verbis?

verbis? Id quod nego. vid. Iaſon. ad l. qui Romæ n. 31. ff. de verb. oblig. Gloſſa verò ad c. 1. cauſ. 14. quæſt. 3. novum, & ſpecie differentem contractum, à mutuo, uſuram, ſeu emptionem redituum facit: analogum Mutuo, ut commodatum locato eſt. Ut autem in jure ab uſurâ, annuus reditus differt; ita quoad æquitatem, ab eadem illum non diſcrepare arbitrantur perquàm multi. Novell. 160. Facultas Iuridica Tubingenſis ſupr. dict. conſ. per tot. Petr. Frider. 2. c. 72. n. 5. &c. licet diſſentiant Conrad. Pauli, tr. de uſur. lib. 2. c. 5. Lopez in Inſtruct. conſcient par. 2. quæſt. 77. Theſaur. deciſ. 154. Hotom. de uſur. fol. m. 63. & 2. obſerv. c. 15. Gail. 2. obſerv. 7. n. 8. Covarruv. 3. variar. c. 9. n. 4. Molin. n. 17. 20. & 144. ut & quæſt. 70. ac 75. Duaren. h. c. 1. in fin. Balduin. ad §. adeò n. 4. Inſt. de locat. & conduct. Lælius Zecchus, de uſur. c. 10. vid. etiam Bodinum 5. de Rep. c. 2. fol. 530. Unde Henric. de Gandavo, quodlibet. 8. quæſt. 22. Gregor. de Arim. & Salicet. ad authent. ad hæc, in fin. C. h. hanc redituum emptionem, nominetenus tantùm ab uſurâ differre; & ideò tantùm inventam putant, ut rei exoſæ aliud nomen conſtituatur. Maximè cùm uſu hujus emptionis conceſſo, non minùs ac ſi uſura permitteretur; mutuum gratuitum haut frequentetur. Et ſic Innocentius, Bonaventura, aliique, à Molinæo n. 22. diſſentiente allegati; prohibitâ uſurâ, emptionem quoque redituum aſſerunt prohibendam eſſe. Sicque porrò ex deductis adparet: minorem, ejusvé tutorem: ut uſuras, l. 2. C. 51. adverſ. creditor. l. 3. §. 1. v. conſequitur, ff. de contrar. & util. act. tutel. l. ſi pupillorum 7. §. fin. ff. de reb. eor. qui ſub tutel. &c. ita & emptionem redituum celebrare, vel cum eâ agere poſſe. Molin. quæſt. 37. Modò contra minorẽ agens, pecuniã in ejus uſum verſã eſſe probet, l. 1. C. ſi advers. creditor. Molin. n. 279. &c. poſt Pinel. Hartman. Piſtor. lib. 1. quæſt. 38. Frider. Mindan. lib. 2. c. 62. n. 6. Fachin. 2. c. 45. add. Menoch. 3. præſumpt. 83. Quod ſanè nõ odio uſuræ: ut gloſſa, ad d. l. 1. vult, receptum eſt; ſed quia, ut actor intentionem probare debet. Verùm circa deciſionem proximæ quæſtionis, de tutoris poteſtate circa reditus, à plerisque ventilatur & illud; An illi reditus pro re mobili ſint habendi? Idque de vulgaribus, frequentiùs ferè adfirmatur. Molin. n. 272. in fin. Beuſt. de matrim. par. 2. num. 68. Tiraquel. de retract. § 1. gloß. 6. n. 7. &c. Diſs. Gail. 2. obſer. 10. Adde Thominus. quæſt. 17. Annæ Robert. rer. iudic. 2. c. 8. fol. m. 437. Mynſing. 1. obſ. 69. Göden conſ. 35. n. 11. conſ. 38. n. 6. & conſ. 79. n. 12. Menoch recup. poß. remed. 1. quæſt. 2. n. 45. Zaſius de feud. par. 4. n. 9. Peckh. de teſtam. coniug. lib. 5. c. 30. num. 6. Sichard, ad l. hac edictali §. hu illud n. 5. C. de ſecund. nupt. Venutus tr. de annua præſtat. quæſt. 39. Sunt namque ius, perſonæ, non ſimpliciter fundo adhærens, wie ein Bodenzins. Et loquitur Clement. exivi de verb. ſigni. de alio contractu redituum emptionis; nimirùm de quo etiam C. 1.

& 2. in extravagant. de empt. agunt: qui nempè ita fundiarii ſunt, ut periculum cum fundis commune ſortiantur: & quos (redimibiles tantùm ex parte venditoris) ſi verum fateri velimus, probat ſolùm Canonicum Ius; quoſque etiam, aliam ab uſurâ rationem habere nunc demùm mihi videor videre. Nihilominùs tamen reditus perſonales, gemeine Gültkäuffe ſub hypothecâ omnium, & ſic incertorum bonorum, &c. & ad certum tempus conſtitutos (qui æquitate non diſcrepant ab uſuris, in mutuo ſimplici ſtipulatis) contra noviſſimas Imperatorum Germanorum Conſtitutiones (quas quidem non id velle, docere ſatagit Coler. *de proceſſ. execut. par. 1. c. 10.*) conſuetudine adprobatos eſſe dicunt: de eaque atteſtatur Henrichmannus, *conſ. 6. tom. 1.* Conſuetudine verò hoc fieri poſſe, probabile eſt, *arg. c. objiciuntur 32. quæſt. 4.* Oldrad. *conſ. 207. incip. univerſis, circ. fin.* Iaſon. *ad l. cunctos, n. 39. C. de ſum. Trinit.* Decian. *reſp. 2. vol. 1. per tot. præcipuè n.* 80. Facultas Juridica Tubingenſis *d. conſ. fol. m. 149. & 155.* Diſs. Petr. Greg. Tholoſ. *h. 2. cap.* 8. Cùm laudabiles conſuetudines dicantur; quoties ſtatuentes, vel obſervantes reputant eas bonas, ſuisque moribus convenientes eſſe. Gail. 1. *obſ. 36. num. 15.* Quin & hoc idem Cameræ Imperialis autoritate roborat jam ſæpè laudatum conſilium Tubingenſe, *ad fin. fol. m. 167.* Sed verò circa reditus hujusmodi varietatem, variumque conſtituendi modum (de quantitate hìc non loquor) generaliter ſciendum eſt: multa, politica, & particulari civili, non Canonicâ ratione; in ſtatutis variarum gentium contineri, putà, ut ne ſine hypothecâ emptio redituum, vel uſuræ ſtipulatio fiat, *c. 1. & 2. extravag. de empt.* Molin. *h. n.* 22. ut Principis, vel alterius Magiſtratus conceſſio antecedat Fürſtlich Württembergiſch Landsordnung / *Tit.* von auffnemmen der Gülten. ut non, niſi in debitoris poteſtate liberatio fiet. Reformation guter Policey zu Augſpurg / *de Anno 30. Tit.* von wucherlichen Contracten. *§. fin. in princ.* A quo tamen receſſit die Württembergiſch newe Landsordnung / quæ ſancit, ut venditor, qui ſcilicet debitoris loco eſt, poſt quatuor annos, ſortem ſolvere cogatur. Inde tamen haut ex his, & ſimilibus, legitimis ſolitis, & præſcriptis pactionibus uſuræ natura dijudicanda, hisque non exiſtentibus, (cùm quæſtio eſt, non de jure conſtituto, ſed conſtituendo) generaliter damnanda erit. Ac porrò item, talia ſtatuta, clauſulæ, & pacta omnia tolerantur; quæ non gravant, nec onerant ultra taxationem legitimam uſurarum debitorem: ſed tantùm ſecuritatis ergò interponuntur. Frider. *lib. 2. c. 71. n. 1.* ut quando plures accipiunt eandem ſortem, ut omnes in ſolidum ſint obligati: Sambtlich vnd ohnzerſcheiden / einer für alle / vnd alle für einen / *l. in duobus 3. §. fin. ff. de duob. reis, l. ſi non ſinguli 5. C. 51. cert. pet.* Sed hìc quæritur incidenter: Quid ſi mulier, unà ſe conſtituat debitricem?

bitricem? Et certum eſt, tunc non ita individuam eſſe obligationem, quin ea à parte mulieris reſtrictionem patiatur? *vid. l. vir uxori, 17. §. mulier, ff. l. ſi fœnerit, C. ad Sctm. Velleian.* Molinæ. *quæſt.* 83. Idemque eſt, ſi cum viro ſuo promittat, *Auth. ſi qua mulier, C. d. t.* Aſt id fallit; ſi mulier communitatem habeat bonorum cum viro, Molin. *n.* 292. Gothofr. *ad d. Auth.* Id eſt, ſi cum marito artificium, aut mercaturam habuerit communem; aut etiam cum eodem prodegerit bona. Et namque generaliter in utilitatem mulieris dicitur verti, ſi ejus culpâ non fuerit verſum, vid. Molin. *h. n.* 291. Cenſent inſuper nonnulli legitimum pactum; ut ad carceres ſe ſiſtat debitor, ſorte non ſolutâ. Molin. *ad conſuet. Paris. tit.* 1. *§. 151. gloſ.* 2. Coler *par. 1. c. 6. per tot. ac notatur in l. ob æs, C. de oblig. & act.* Diſs. Contad: Pauli; *de uſur. 1. c. ult.* Sed, an eadem carceris, vel etiam obſtagii, pactio extendatur quoque ad uſuræ negligentiorem præſtationem; quæri poteſt? Quod adfirmant. vid. Molin. *h. quæſt.* 36. Succedit dubitatio alia: An liceat creditori, ex pacto, propriâ autoritate ingredi poſſeſſionem, apprehendere rem, & accipere in ſolutum, pro debiti quantitate? Nemo fermè negat. Frider. *lib. 2. c. 71. n. 2. arg. l. penul. C. de pignorat. act.* Nec ego abnuerim, niſi in fraudem uſurariarum legum conceptio hæc incurrat, *fac. l. pœnam 44. ff. h.* Quæ fraus maxumè præſumitur in eo, qui ſolitus eſt fœnerari. Accurſ. *ad l. pœnam, & ad l. Iulianus, §. ibidem, ff. de act. empt.*

XIII. Sed de uſuris uſurarum, jam eſt agendum: de quibus Alciatus *in l. uſura n. 3. ff. de verb. ſign.* Covarruv. 3. *variar. n.* 5. Lupus *in l. curabit §. 3. n. 20. ff. de act. empt.* Molin. *h. n.* 44. Weſenbec. *conſ.* 72. Hîc quæritur non inconvenienter, quid ergò operetur clauſula: promittens, debitorem ſine damno & intereſſe cenſum habiturum? Ea in uſurâ interpretanda eſt de expenſis factis, non de lucro ceſſante: vid. Molin. *h. n.* 224. Ea in reditib. quid valeat, adparebit infrà ex reſolutione quæſtionis; An ex morâ veniat uſura cenſus? In dubium itidem vocatur, circa uſurarum uſuras; An valeat uſura conſtituta per colonum domino ſuo, pro reliquis conductionis? Ita puto cum Molinæo *quæſt. 24. & fac. l. quæro 54. in prin. ff. locat.* (hîc tamen requiritur coloni voluntas, non conventio coacta: ut ſi verbi gratiâ Dominus propter ſterilitatem, non expectare velit annum frugaliorem) Modò colonus non duobus acceſſoriis gravetur; æſtimatione ſcilicet quanti plurimi, & uſurâ, *l. pecunia 9. §. 1. in fi. l. pœnam 44. ff. h.* Nec quoque eſt uſura uſuræ, ſi minori uſuræ, non hac die ſolutæ, major ſuccedat; legitima tamen: contrà ac gloſſa ac Doctores quidam volunt. vid. Molin. *quæſt.* 25. Cùm verò uſura, ſucceſſivum quid ſit, id eſt, tale, quod quolibet anno abſolvatur; adparet, pœnam, quæ incurritur aliquâ ſolutione, ad priores ſolutas uſuras trahi non poſſe, *l. cum.*

cùm quidam 17. in prin. ubi Bald. in lect. antiq. ff. h. Molin. *quæſt.* 26. Occaſione hujus convenienter quæritur: quid valeat clauſula, ſi cui promittantur dotis nomine centum, poſt tres annos, ac ſi eo tempore non ſolvantur, quòd curret uſura ex nunc prout ex tunc? Et videtur, quòd ea dotis promiſſa uſura, ex diſpoſitione *d. l. cùm quidam*, non habeat locum. Diſſentit Molinæus, *num.* 240. cui pœnalis ſtipulatio eſſe videtur. Sed non incurritur pœna ſine mora: & ex futuro tempore moræ, non licet ex præterito pœnam ſtipulari, *vid. l. 90. l. 125. §. 2. ff. de verb. oblig. l. lecta, ff. de reb. cred.* Neceſſariò hìc proponitur quæſtio, cujus ſuprà mentio facta fuit: An in emptione redituum, in cenſu tardiùs ſoluto veniant uſuræ? Quod ſanè fieri poſſe videtur, propter moram; officio Judicis mediante. *vid. l. 54. in prin. ff. locat.* Ac facit, quòd reditus annuus, non acceſſio eſt, ſed ſors; nimirùm res empta: Gail. 2. *obſ. 7. n.* 6. unde ejus, ut ſortis, vel rei emptæ, uſura propter moram eſſe poteſt. (Sicque non illicitum eſt, das man etwan lang angeſtandene Zinß zu dem Hauptgut ſchlegt / vnd ein newe verſchreibung machen laſt) Diſſentit Molinæus, *quæſt.* 69. eò quòd emptio redituum, ſit fœnus, largè ſumptum, & vera ſpecies fœneratoriæ negociationis, *arg. l. 3. in fin. ibi certum aliquid, velut* (omne tamen ſimile claudicat) *uſuram, ff. de annuis legat.* Sed anne uſuræ uſurarum; cùm non uſuræ, ſed ſortis videri poſſint habere rationem; vid. Hotom. *h. fol. m.* 30. meritò quem infament, dubitari poteſt? Ego, etiamſi inſimul legitimus modus uſurarum capitalium non excedatur, putarem, *l. improbum 20. C. ex quibus cauſ. infam. junct. l. fin. C. h.* Molin. *n.* 45. Gothof. *ad d. l. improbum.* Aſt, anne uſurarius infamis ipſo jure, ante condemnationem? Ita vult *gloſſ. fin ad d. l. improbum, per cap. infames, § porrò, vers. aliquando 3. quæſt.* 7. Pet. Greg. *h. 3. c. 3. n. fin.* Puniuntur item excommunicationis pœnâ; cooperantes in fœnore exercendo, & auxilium præbentes uſurarum extorſioni, Menoch. *conſ.* 300. *n.* 14 *&c.* Sed ſunt tamen, qui nolunt, uſurarios criminaliter puniri: nec niſi ad reſtitutionem & ſatisfactionem adigi poſſe. Roland. à Valle, *conſ. 75. n. 13 &c. vol. 1.* Burſat. *conſ. 321. n.* 49. adde Decian. *prax. crim. 4. c. 27. n.* 4 Cravetta *conſ. 6. nu.* 104 *& ſeq.* Quod intelligo, ſi non malitia adſit, & habitus fœnerandi. Cæterùm politicè tantùm, non Canonicè, prohibitum eſſe puto curſum uſurarum ſuprà duplum, *vid. l. ſi non 25. §. 1. ff. de condict. indeb. l. uſuræ 10. C. h. Novell.* 121. *&* 138 Duaren. *h. c. 3. §. præter ea, & ſeq.* Donell. *c. ult. in fin.* Molin. *nu.* 47. Hotom. *h fol m.* 57. Et quod in dictis Novellis diſpoſitum eſt de uſuris, non locum in reditibus habet: *Novell.* 160 ut nec in antichreſi, Borcholt, *h. c. ult. nu.* 22. Sic & uſuræ pupillares, contra tutorem, qui etiam ſine fraude pecuniam in ſuos uſus convertit, currunt ultrà duplum: Molin. *h. quæſt.* 77. quia

ipſe

Ipſe reſtituere debuiſſet, *vid l qui ſine* 38.*ff de negot geſt*. Sed anne uſuræ uſurarum exiguntur ab eodem? Negat rectè Molinæus, *n.*601. cùm centeſimam, id eſt, ſummam uſuram ſolvat. Molin *n.* 35. porrò dicta Novella 121. locum quoque habet in venditore, re traditâ: omnemque controverſiam perimit, *l. unic. C. de ſent. quæ pro eo, quod intereſt, &c.* Diſs Molinæus, *quæſt.* 38. Aequum tamen eſſe videtur, quod quidam volunt; pacto fieri poſſe, ut ultrà duplum teneatur venditor pro intereſſe, Petr. Gregor. *h. lib.* 2. *c.* 4.

XIV. Uſuræ uſurarum ſimile eſt, quicquid ultrà taxationem legitimam commodi, creditor debitoris damno habet. Indeque damnari debet ad ſortis imputationem, munuſcula ſæpè ſatis conſpicua; quibus ni deliniantur, quidam mutuare nolunt. Ut & omnis piratica terreſtris execranda videtur, *d. l. eos qui*, §. *ſuper, vers. interdicta*, *C. h.* vid. Molinæum, *n.* 129. *quæſt.* 6. *& n.* 137. *quæſt.* 9. Sicque Alexander Severus Imperator uſuras fœneratorum, ad trientes penſiones contraxit, etjam pauperibus conſulens: Senatores item, ſi fœnerarentur, uſuras accipere primò vetuit, niſi aliquid muneris cauſsâ acciperent poſtea tamen juſſit in ſemiſſes acciperent donum, munus tamen ſuſtulit. Lampridius, *in eiusdem vitâ.* Hinc & argentum fabrefactum cui mutuans; ut in ſpecie *l. ſi pro mutuo* 8. *ſi cert. pet.* non poteſt artificium æſtimare. Molinæus *quæſt.* 23. Indeque Jaſonem, à multis reprobatum, dum *ad l. ex hoc iure n.* 65. *ff. de iuſt. & iur.* cenſet; ſi antidora (jure civili ultra legitimam uſuram) deducantur in pactum, contrahi uſuram. (Similes alios caſus vide apud Conradum Pauli, *de uſur. lib.* 1. *c.* 10. *&c. uſq; ad fin. lib.* 1.) Nec obſtat; quòd alius ſit contractus; Molin. *n.* 26. vid. Jaſon *ad l. petens ex ſtipulatione, n.* 17. *C. de pact.* Sicque ceſſare videatur ſubjectum uſuræ. Inde enim non ſequitur, hocce negotium licitum eſſe: quo reſpectu Menochius, *conſ.* 109. *n.* 28. *&* 34. dicit; etiam in aliis contractibus implicitum mutuum eſſe, & ob id inibi committi poſſe uſuram. Ita quoque fidejuſſio gratuita eſſe debet; vid. Villagut *quæſt.* 23. non obſtante, quòd poſſit eſſe contractus, do ut facias, Molinæ. *quæſt.* 31. Sed hoc, quod de prohibitis munuſculis dixi, limitari poteſt in mutuo gratuito. vid. Anchar. *in repet. C. peccatum, Col.* 23. *& in repet. c. peccati venia, quæſt.* 1. *Col.* 6 *de Reg. Iur. in* 6. Molinæ. *h. n* 12. Circa hujus modi, & illud quæri poteſt: An licitè creditor pecuniam accipiat à debitore, pro remiſſione partis pignoris? Deinde, An fidejuſſor poſſit ſe liberare pretio, quod non imputetur ſolutioni? Et ſanè utrumque, ratione periculi pretii, ſi aliàs fraus abſit, putarem, *l. periculi pretium* 25. *ff. de nautic. fœner.* Molinæ. *quæſt* 33. *& ſeq.*

XV. Authenticam *ad hæc C. de uſur.* ſumptam ex *Novel.* 32. *& ſeq.*

ſine correctione lego. Unde ſequitur; non prohibitum eſſe contractum, quo verbi gratià hoc anno modius frumenti, alicui agricolæ mutuò datur; ut anno ſequenti, modium cum octavà parte, uſuræ nomine reddat. Bodin. *lib. 5. de Rep. c. 2. fol. m. 529.* vid. Cujac. *ad d. Novel.* ac rationem habet Borcholt *h. c. 3. n. 40. & ſeq. & intr. de reb. cred. c. 7. nu. 96.* Petr. Greg. *h. c. 5. nu. 10. & c. ut & c. 16. lib. 2. fac. l. ſi eâ lege, 17. l. oleo, 23. C. h. l. pretia 63. §. fin. ff. ad L. Falcid.* Diſs. Duaren. *h. cap. 3.* & Molinæ. *n. 63. quæſt. 1. & quæſt. 21. n. 215.* ubi quærit de emptione redituum, in frumento, (nos vulgò Landgarben adpellamus) eosque pro temporis ratione, uſurarum legitimum modum ſuperare poſſe putarem, *arg. d. l. ſi eâ lege, & d. l. oleo,* ubi diſs. Gothofr. *C. h. auth. perpetuam, ibi res ſubtiliter, & c. C. de S S. Eccleſ.* Molin *n. 114.* Ex quo fundamento, & contra Molinæum, *n. 260.* autumo; debitorem in perpetuà antichreſi, jus quidem habere retrahendi, non verò cogere poſſe poſſeſſorem, ut rationem reddat, *l. ſi eâ conventione 14. in fin. C. h.* Ac *l. 1. §. 3. ff. de pignor. & hypoth.* quæ objicitur, non loquitur de antichreſi. His item pactionibus ſimilis eſt reditus ad vitam; Ein Leibgeding oder Pfründtkauff/ Molin. *quæſt. 72.* Quo in caſu certum eſt, non eſſe locum *l. 2. C. de reſcind vendit.* ſi emptor citò moriatur. Quin tamen in mero, non caſuali exceſſu, ſecundum illam eandem legem, utriſq; partentibus ſuccurrendum ſiet, extra dubium mihi eſt. Ac de ætate, hîc æſtimandâ, vide *l. 68. ff. ad L. Falcid.* quam Molinæus *n. 471.* malè de alio negotio intelligere videtur.

XVI. Uſurarum modus, in aliud ſit actum; *l. contraxiſſe ff. de oblig. & act.* conſtitui debet ex more regionis, ubi contractum, non ubi petitur, *l. 1. in prin. ff. h.* ubi quidem Baldus, Gothofredus, & alii diſſentiunt. Aliud eſt de ſortis æſtimatione, *l. vinum, in fin. ff. de rebus cred. l. ult. in fin. ff. de condict. triticar.* Ratio diverſitatis eſt, quòd in mutuo res eadem ſimpliciter & in ſpecie ſit reddenda; in uſuræ verò ſtipulatione, partes ad intereſſe reſpexiſſe putantur, de quo veroſimiliter cogitârunt: nimirùm loci præſentis. Ac forſan poteſt prodeſſe hæc conſideratio ad id; ſi de pœnâ uſurarii contractus quæſtio ſiet, qui in domicilio contrahentis pœnâ dignus, in loco contractus licitus cenſetur.

XVII. In ſæpè *d. l. eos §. 1. C. h.* verſiculum, *& eam quantitatem,* ad omnia præcedentia refero; ac puto, moram illuſtri factam, non ita gravi pecuniæ ſummà puniri, ac ea quæ facta fuit mercatori ut tali. Moræ namque taxatio, venit ex intereſſe. Nunc autem non tanti intereſt illuſtri pecuniam non habuiſſe: quia ſecundum *d. l. eos,* diſpoſitionem; non poteſt, ita ut negotiatur, ſub magnæ uſuræ ſtipulatione pecunias locare Diſs. Molin. *n. 54. vid. l. ult. ff. de peric. & commod. rei vendit. l. 2. in fin.*

in fin. ff. de eo, quod cert. loc. adde Molinæ. *quæſt.* 79. Hîcque poteſt quæri; ſi depoſitarius pecuniâ utens, plùs lucretur, quàm communes uſuras; an id faciat deponenti? Ita puto cum multis, contra Molinæum *n.* 628.

XVIII. Antichreſi, ut & uſurâ, liberatur quis oblatione ac depoſitione. Et quidem quod attinet Antichreſin; *fac. l.* 11. *ibi, Iure, id eſt, ſolemniter, ubi vid. Hotom. junct.* 19. *C. h.* vel ſi in *d. l.* 11. legatur, Pro jure, in jure; ſpecialis eſt caſus. Eam autem ob cauſſam neceſſaria hìc depoſitio eſt; ne debitor ex re merè alienâ, ſine ſuo onere lucretur: ſed hæc ratio militat utrobique. Diſs. Borcholt *h. c. n. 1. & penult.* Gothofr. *ad d. l.* 11. *C. h.* Uſuram autem hìc intelligo, eam quæ ex ſtipulatione, Cuiac *ad l. qui Romæ* 122. *§. Seia. ff. de verb. oblig. ac vid. ibid.* Jaſonem diſſentientem, ut & Molinæum *quæſt.* 19. 41. *& ſeq.* Bronchorſt *cent.* 2. *aſſert.* 1. qui id indiſtinctè adfirmant. Sed contra *l. acceptam, ibi ut curſus legitimarum uſurarum. C. h. l. tutor* 28. *ff. de adminiſtr. & peric. tutor.* Aliud de pœnâ pronunciandum eſſe videtur, *l. penult. ff. de naut. fœn. l.* 23. *ff. de oblig. & act.* Hotom. *ad l.* 6. *in fin. C. h.* Hinc ut moram pupillaris ætas excuſat; ita etiamſi pupilli pater pecuniam parârit, ut redimat cenſus, vel mutuum uſurarium ſolvat; tamen uſuræ currunt. Ut nec debitor ab uſura excuſatur, quod adfuerit minor, cui ſolvere non potuerit, *l.* 17. *§.* 3. *D. h.* Molin. *quæſt.* 40. *vid. l.* 3. *C. in quibus cauſ. in integr. reſtit.* Nec tamen ſtatim ad conſignationem debitor properare debet; putà ſi heredi ſolvere velit, is verò ſpacium petat ad videndum de quantitate &c. vel in caſu redemptionis aut retractus; an habeat locum, *arg. l. ſciendum* 25. *& ſeq. D. h. l. ſi quis* 13. *in prin. ubi Bartol. D. depoſ.* Diſſentit Molinæus, *quæſt.* 42. (qui quoque *n.* 318. perperam ſtatuit circa venditionem redimibilis fundi, ſufficere oblationem, *l.* 9. *C. de ſolut. l.* 3. *D. eod.* Tiraquel, *de retract. lignag. §.* 7. *gloß.* 3. *nu.* 1. *& §.* 9. *gloß.* 30. *n.* 3. *ac de retract. convent. §.* 1. *gl.* 6. *num.* 1. *&c.*) Siqve ad Judicium pvovocant, factâ depoſitione, debitor liberatur uſuris, ſi vincat: contra Cagnolum, Molinæus, *n.* 319. etiamſi creditor juſtam habeat cauſam litigandi, & ſic in expēſas non condemnetur, vide Rotæ *deciſ.* 182. Ac item per precii oblationem, conſignationem, quam facit venditor ſub pacto de retrovendendo.

XIX. Uſura in ſtricti juris negotiis, lite quoque conteſtatâ, non debetur. Quia ſolâ ſtipulatione, obligatio earum redditur firma, *l.* 2. *D. h.* contra Jaſonem, *ad l. cùm fundus*, Romulium, *tr. de morâ, effect.* 2. *nu.* 131. Coraſium, 2. *miſcell. c.* 7. Coſtalium, *ad l.* 38. *D. h.* Forcatulum de mora, *par.* 2. *n.* 14. & communiter Doctores (quorum tamen ſententia ex hodiernâ fori conſuetudine probabilis & vera eſt) cū Duareno *h. c.* 2. *in fin.* Donello *h. c.* 3. *in fin. & tr. de fruct. c.* 1. *in fin.* Borcholt *h. c. n.* 50.

Tileman. *d. Diſp.* 2. *th.* 8. Goeddæo *Diſp. de uſur. th.* 10. *lit.* C. Anton. Faber,contra pragmaticos, *dec* 11. *error* 1 Cujac. 17.*obſer.* 22. *& tr.* 7. *ad Africani explicat.* l. 37. *D. de uſufr. & conſult.* Per litis conteſtationem quidem quaſi contrahitur; ſed tantùm ratione principalis ſortis, non uſurarum: utpotè quæ non debentur, nec ideò in conteſtationem & judicium deductæ videri poſſunt. Parit r etiam, uſuræ non uſucapione acquiruntur, *l. creditor.* 7. *C. h. l. ſi certis* 28. *C. de pact. l. obligationum* 44. §. 1. *D. oblig. & act.* Molinæ. *quæſt.* 17. *num.* 19. *quæſt.* 20. *per tot.* Donellus *h. c.* 3. *fol. m.* 12. Duaren. *h. C.* 2. § *alter caſus, in fin.* Jacob Venutus, *tr. de annuis præſtat. quæſt.* 23 Borcholt *h. c.* 3. *n.* 56. Pacius *cent.* 5. *ἐαντιοφ. quæſt.* 42. Idque exigit natura rerum ſucceſſivarum, *vid. l.* 1. §. 3. *D. de uſufr. ad creſc.* Quamvis longi temporis lapſu, & frequenti conſequentiâ uſurarum, præſumptio firma introducatur: cui ſanè ſtandum erit, quamdiu de contrariâ veritate non conſtat, *l. litibus* 10. *in prin. C. de agricol. & cenſit. lib.* 11. ubi Cuiac. *l. plures* 19. *C. de fid. inſtrum.* Borcholt. *d. c.* 3. *num.* 56. *&c.* Venutus *quæſt.* 24. *& ſeq. & par.* 2. *q.* 8. *ac* 14. Maſcard. *de probat. concl.* 279. *& ſeq. ac item concl.* 1119. *fac. c. querelam,* 24. *extr. de elect.* adeò, ut jugis per tres annos præſtatio, ſufficere cenſeatur ad id; quòd quis in præteritum ſemper ſolviſſe cenſeatur, Menoch. 3. *præſumpt. c.* 139. Et hoc de licitâ intelligi uſurâ debet. Pro illicitâ namque, ne præſumptio quidem aliqua facit; Molin. *n.* 192. An autem obligatus ex aliquo contractu, ſolvere ali cui annuatim denarios certos, groſſos, vel in tali monetâ, quæ eſt majoris valoris; ſi per 30. integros annos, ſolvit de aliâ monetâ, valoris & ponderis minoris, intelligatur præſcripſiſſe jus ampliùs non ſolvendi de monetâ meliori; vid. Schurpff. *conſ.* 10. *cent.* 1. ubi affirmativè concludit, add. Thominus. *deciſ.* 32.

XX. Ut è contrario, uſuræ non præſcribitur: niſi ratione ſortis; *l. eos* 26. *in pr. C. h. l.* 30. *C. de præſcript. trigint. annor.* vid. Duar. *h. c.* 1. Hincq; errare videntur, qui volunt, *per l. cùm quidam* 17. §. 1. *D. h.* uſuras tantùm ex longo tempore non petitas, peti haut poſſe, (quod quidem verum eſt, Molin. *n.* 197.) benè ſortem: contra *arg. l. ſi non ſortem* 26. § *ſi quis falsò, C. de condict. indeb.* An autem uſuræ dotis, longo tempore petitæ, videantur remiſſæ? vid. Fachinæ. *lib.* 3. *c.* 103. Et porrò quoque, haut præſcribitur pacto redimendi, ut notatur *in l.* 1. *D. de nund. l. cùm notiſſimi* 7. §. 6. *C. de præſcript.* 30. *annor. l. cùm nemo* 5. *C. de adquir. vel retin. poſſ.* Bart. *ad l. beneficium, D. de conſtit. princip.* Roland. à Valle *conſ.* 25. *vol.* 2. Molinæ. *num.* 149. *& quæſt.* 19. Schurpff. *conſ.* 70. *cent.* 1. Conrad. Pauli *h. lib.* 2. *c.* 6. Mynſing. 1. *obſer.* 69. Gail. 1. *obſ.* 18. Borcholt. *h. c.* 6. *nu.* 18. Cacheran. *deciſ.* 115. Weſenbec. *conſ.* 2. Fachin. 2. *c.* 13. Decian. *vol.* 2. *reſp.* 13. 21. *&* 87. vid. Petr. Frider. *lib.* 2. *c.* 72. *num.* 6. *vers. adde verum, & c.* 37. *num.* 5. *lib. eod.*

XXI. Deſinentis uſuræ poſt rem judicatam beneficium Judex adimere non debet, *l.* 2. §. 5. ubi Gothofr. *& l.* 4. *D. de re judic.* vid. Donel. *h. c.5. fol.m.*28. Duaren. *C.* 11. *à prin.* Sic & de conſuetudine dantur decem dies debitori ad ſolvendum, in parvo debito. vide Jaſonem *ad l. ſi domus, §. in pecunia, D. de legat.* 1. ubi eleganter opponit: cur condemnato longius detur tempus, quàm ingenuè confeſſo; ſicque anſa litibus præparetur? Id fieri puto; quòd videatur omnis condemnatus ex improviſo condemnari. Non enim propter calumniæ juramentum dolo quis ad judicium præſumitur provocare. Et generaliter porrò, ſententia uſuram illicitam confirmans haut valet, Molinæ. *quæſt.* 16. poſt Alberic. *in rubric. C. h. col. fin. in fin. fac. c. fin. ext. de conſuet.* Tiraquel. *in tr. retract. convent.* §. 1. *gl.* 2. *n.* 34. add. Menoch. *conſ.* 100. *n.*83. *&c.* ubi *n.* 96. diſquirit; an ipſa ſententia uſuraria dici poſſit: ita ut Judex incidat in aliquam pœnam.

XXII. Solvuntur & uſuræ compenſatione; *l. cùm aliter* 11. *cum l. ſeq. D. compenſat. l. ſi conſtat.* 4. *& l. ſeq. C. eod. tit. l. eius* 7. *C. de ſolut.* Molinæ. *nu.* 322. Idque idem, etiam in reditibus annuis locum habet. (Diſſentiente Molinæ. *quæſt.* 43.) ni pacta circa redemptionem aliud inducant; verbi gratiâ: Tu mihi debes reditus annui nomine, quotannis quinque; ego tibi centum ſimpliciter. Hic compenſatio, te invito, locum habere non poteſt; cùm natura reluitionis aliud ſuadeat; & tu ad redimendum, zu der Abloſung, nequeas compelli. Ego verò recuſare nequeo compenſationem; cùm in meo arbitrio ſit, præſtitâ ſorte capitali, à cenſus annui onere me liberare. Inſuper circa ſolutionem obligationis uſurarum, quæritur & illud; An quis pecuniâ creditoris, redimere reditum annuum poſſit, vel obligationem mutui ſub uſuris; ut uſura realiter currere deſinat, ac per vindicationem non computetur? Et cum diſtinguentibus, inter bonam & malam fidem, ſentirem. Molin. *q.* 44. contra quem tamen, *n.* 327. conſumptione reconciliari puto redemptionem; etiam in malæ fidei poſſeſſore *l. nam & ſi fur.* 13. *D. ſi cert. pet.* Quia in ſuum uſum conſumpſit. Et eò quòd pecunia fuerit ipſius, alias habet actiones, quibus conſequi poteſt omne id, quod ei abeſt.

XXIII. Habet nonnihil controverſiæ & illa quæſtio; an tertius redimere poſſit? Et puto, non eum poſſe hunc in finem, ut ipſe non pro debitore ſolvat, ſicque creditorem iniquè ſuo jure privet, Molinæ *quæſt.* 45. *vid. l. nulla C. de ſolut. l. Paulus* 12. §. *fin. D. quibus mod. pig. ſolv.* Limitatur autem hoc in eo, cui intereſt: Molin. *quæſt.* 46. *fac. l. in creditore* 38. *D. de evict.* Idque, ut indemnitati ſuæ meliùs conſuleretur, *l. fideiuſſor* 32. *D. de negot. geſt.* Hic verè chirographarius creditor, pro mero extraneo habetur: Molin. *quæſt.* 47. excepto uno caſu; ubi reditu

 ſoluto

ſoluto, proximus chirographarius creditor, non ſuum debitum habere poteſt, *fac. l. 16. D. de reb. autor. iudic. poßid.* vid. Molinæ. *quæſt.* 48. puta, alicui hypothecario creditori, obvenit prædium, ad quod chirographarius affectionem habet; ad quem aliâs nil perveniret propter anteriores creditores. Id prædium chirographarius habere poteſt, ſi hypothecario ſolvat: ut ſic loco pecuniæ, fruatur affectione. Non tamen fidejuſſor, & ſimilis, in pignoris diſtractione, ante alios emere poteſt; ſi extrà periculum exiſtat. Molin. *n.* 347. Hic autem quæritur, (in caſu ubi indemnitati ſuæ conſulens tertius redimit) an tunc prius jus extinguatur: verbi gratiâ fidejuſſoris, & is poſſit contra debitorem, reditum ut principalis creditor exigere? Quod credo. *fac. l. 3. C. de his, qui in prior. credit. locum. & vid. l. creditor. 12. §. ſciendum 6. D. qui pot. in pign.* Molin. *q.* 49.

XXIV. De annullatione uſurarum & redituum ſciendum: ſi mutuum, ſeu quicunque principalis contractus conſiſtat; propter uſuras ſuperfluas eum nunquàm vitari, *l. pecunia 9. in pr. l. placuit 29. D. h. l. 1. C. de pact. pig. vid. l. Iulianus §. ibidem, D. de act. empt ubi gl.* Gail. 2. *obſ.* 4. *n.* 6. & 11. *obſ. item 5. & 7. n. fin.* Petr. Greg. *h. c.* 10. *lib.* 3. ut & aliâs in hac materiâ, ubi plura pacta concurrunt; licita, per illicita, non vitiantur. Petr. Frider. Mindan. 2. *c.* 71. *nu.* 12. Diſs. Molin. *quæſt.* 50. & *ſeq.* Utiliter hìc quæritur; ſi deſint ſollemnitates, ad conſtituendum reditum annuum neceſſariæ, (verbi gratiâ, ſi in hoc Ducatu, abſit Principis conſenſus, wann Fürſtliche bewilligung mangelt) adſint verò, quæ ſufficiant ad hypothecæ conſtitutionem; anne, cùm hic contractus non valeat, ut reditus annuus, pariter quoque ceſſet hypotheca? Negat Molinæus *h. quæſt.* 14. *n.* 184. Et ſanè hunc propter defectum, actionem quoq; realem ceſſare, putare quis poſſet. *arg.* deß Fürſtlichen Würtembergiſchen Landtrechtens/ *par. 2. Tit.* von verpfändung ligender Güter. Attamen & hoc non obſtante, hypothecam, ſi aliâs ritè ſit conſtituta, valere puto. (1.) Quia diverſi ſunt contractus, pignoris, & annui reditus conſtitutio. pignus namque eſt contractus *§. fin. Inſt. quibus mod. re contrab. oblig. l. 1. 4. & 6. D. de pignor.* licet à fine & effectu ſuo, cautio dicatur; quia præſtat ſecuritatem, *d. §. fin. l. 5. D. de pignor.* Nec hæc eſt pignoris, & fidejuſſionis natura, ut corruant unà cum principali, ſed valeant omni meliori modo, quo valere poſſunt. Ac etſi obligatio principalis nulla fiet: attamen fidejuſſores, & pignora manent obligata, dummodò naturalis obligatio ſubſit. Si urgeretur, hypothecam, vel pignus principali accedere obligationi, eàque corruente, concidere ſimul? Regero; acceſſorium non ſequi naturam principalis; cùm non eadem ratio in acceſſorio eſt, *l. & ſi is, C. de præd. minor.* Decius *ad l. cum principalis, D. de Reg. Iur.*

Iur. Facilior autem, minusque ſolemnis, & favorabilior quoque eſt pignoris obligatio, quò ad ſortem principalem; quàm pro annuo reditu. Quia illic de damno non incurrendo proſpicitur; hic de lucro certatur, & odium uſurarum intervenit. Et agit item de hac quæſtione Gailius, *lib.2.obſ.4.* & *ſeq.* eamque aliter ac Molinæus decidit. Sed porrò ſciendum; licet per modò deducta, ſtipulatio illicitæ uſuræ, haut vitiet contractum principalem: reſtitutionem tamen uſurarum illegitimarum petipoſſe. Idque propriis uſurarii ſumptibus. Villagut *h. quæſt.*30. Zecchus *b. c.* 4. Ut & omnia ejusdem bona hypothecæ nexu tenentur, pro uſuris ſolvendis, illis à quibus ipſæ fuerunt extortæ: ita ut quicunque ex ipſis habuerit aliquid heres, id reſtituere teneatur. Villagut *q.* 32. Quin & cùm res immobilis, vel etiam mobilis (quæ tamen uſu non conſumatur) nomine uſurarum, in ſolutum fuerit creditori data; dominium ejus non transfertur, in fœneratorem, Menoch. *conſ.* 100. *per tot.* Anne verò, jurata uſura, non legitima, ſoluta ut indebita condici poteſt?) Ita Petr. Greg. *h. lib.* 2. *c.* 18. putat. *arg. c. debitores* 6. *de Iuretur. c.* 10. *v.* & *utrum extr. b.* vid. Covarruv. *par.* 2. *relect. c. quamvis de pact. in* 6. §. 3. *n.* 2. Modò Juramentum remittatur: quod & à ſeculari Judice fieri poteſt; vel ex conſuetudine ſaltem. Covarruv. *par.* 1. *dict. relect.* §. 3. *n.* 38. Et item quod dictum eſt de redituum annullatione: extendo, etiam contra Molinæum, *quæſt.* 63. ad reditus temporales tranſcendentes. Sine controverſiâ enim tales alioqui reditus valent. Molin. *quæſt.* 64. 65. 67. & 71. Ubi notandum; ut inter creditorem, ita inter fidejuſſorem & debitorem, pactum legis commiſſoriæ non valere. Molin. *n.*357. Diſs. communiter Dd. ad *l. ult. in fin. D. de contrah. empt.* Steph. Bertrand. *conſ.* 134. *n.* 13. *dub. lib.* 1. Attamen contra Molinæum, *n.* 360. &c. exiſtimarem, cum communi; pactum in mutuo quoque valere, ut juſto pretio res ſit empta, *fac. lecta D. reb. cred. ut* & *n.* 369. & 377. idem, falli videtur, dum cenſet. pactum legis commiſſoriæ, contractum reditus, in totum annullare, *l. cum allegas* 15. *C.* Nec minùs perperam, *n.*372. in pignore pro dote, legem commiſſoriam admittit: contra *l. quamvis* 45. *de ſolut.*

XXV. Ardua quæſtio eſt: ſi quis accipiat mutuum ſub uſuris, cum pacto, ut uſque ad annum non ſolvat: num priùs ſolvere queat? Id quod affirmo, cum Molinæo, *q.*55. cõtra Accurſiũ, *ad l. qui Romæ, in prin. ff. de verb. oblig.* & *ad l. fin. C. de pact. pignor. per d. l. qui Romæ cui reſpondet. l.* 9. §. *ſi ita C. de ſolut.* Attamen, cum Accurſio, contra Molinæum, reputarem: ſi quis det fundum in antichreſin, non licere ſolvere ante annum: cùm hicce contractus intuitu fructuũ fuerit celebratus. Annè verò in fraudem poſſeſſoris poſt annum, ſterilitatis anſa? Videtur periculi pretium intervenire. Incidenter hic monere viſum fuit: non ſolvi poſſe

pecuniâ

pecuniâ tali, quam ſcit debitor brevi reprobandam fore. Sic namque qui ſervum debet, non liberatur, ſi ſtatu liberum præſtet. *l. cùm quis* 38. *§. qui hominem, §. 3. D. de ſolut. l. 9. §. 2. D. de ſtat. liber.* Et abſonum adhuc magis eſt, ſi quis citò, & ante terminum factâ ſolutione, antevertere velit edictum reprobatorium monetale.

XXVI. Quod de nullitate contractus reditus, ratione venditoris dictum fuit; non id locum habet in emptore, ſi proprio dolo notetur. Diſs: Molin. *quæſt.* 57. vid. Matth. de Afflict. *deciſ. Neapol.* 80. Ut nec in venditore Rege Molin. *quæſt.* 58. *Decian. par. 1. reſp. 2. Bocin. lib. 1. de Rep. c. 8. fol. mihi* 104.

XXVII. Quid verò, anne debitor, uſurario & ſimulato modo, aliquod prædium, verbi gratiâ, lege commiſſoriâ amittens, præſcriptione lædi poteſt? Et à bonæ fidei poſſeſſore; puta uſurarii herede, id poſſe, per triginta annos, cenſerem, *lib. 3. & 4. C. de præſcript. 30. annor.* Idque ſi rectè inſpiciatur, vult quoque Baldus, *conſ. 272. incip. utrùm, lib. 3. ſecundum veterem impreſſionem, aliàs eſt* 322. Non verò ipſe fœnerator, *arg. notatori. à Villagut quæſt. 25.* Multò minùs ergò acquirit ille dominium per uſuram acquiſitæ. Lopez. *inſtruct. conſcient. par. 2. cap. 79. Schurpff. vol. 3. conſ. 79.*

XXVIII. Cùm conſtitutio redituum, emptio à pleriſque reputetur; hærere quis poſſet, propter *l. 2. C. de reſcind. vendit.* quàm hîc omninò locum habere nego. Molin. *quæſt.* 14. Quando enim res, de quâ agitur, certam æſtimationem habet, tunc vendi non poteſt pluris, *C. 1. de empt. ubi id notatur.* Aliàs res tantùm valet, quantum vendi poteſt, *l. 1. §. ſi heres, D. ad S.C. Trebell. l. quærebat* 82. *ff. ad L. Falc. l. ſi quis uxori §. fin. D. de furt. l. mortis cauſa, §. fin. D. de donat. cauſ. mort. l. 2. §. portio D. ad L. Rhod. de iact.* Nec minùs dictæ legis 2. æquitas iniqua adparet in eo, qui jam conſtitutum reditum (einen gangbahren Gültbrieff) emit ab aliquo minoris; ſi dimidii læſio exſpectaretur: Molin. *q. 62.* contra quem & uſuræ pœnam militare, contra Molinæum, reputarem.

XXIX. An reſcripta moratoria (quæ vocat Quinquenelle) ſuſtollant uſuram, non convenit? Idque nego. Molin. *n.* 64. Moller. 4. *ſemeſtr.* 7. niſi exprimatur. Ut & iis impeditur *conventionis pœna. vid.* Molin. *in conſuet. Paris. §. 195.*

XXX. Per brevem manum, in ſpecie *l. ſingularia* 15. *de reb. cred.* mutuum conſiſtit, *vid. l. qui negotia* 34. *D. mand.* ubi Cuiac. *ad African. tract. 8. & idem* 8. *obſerv. c.* 8. Molinæ. *h. quæſt.* 84. *& ſeq.* Borcholt. *de reb. cred. c. 5. num.* 18. Anton. Fabr. 1. *coniectur. 16.* Fachinæ. 2. *& controv. c.* 73. & me *tr. de Mutuo c. 7.* Tandem ne quid ex hujus diſſertationis priori editione, deeſſe videatur; addam & illi ſubjuncta quæ fuerunt πάρεργα.

I. Ex

I. Ex §. *Ius autem 2. Inſtit. de patr. poteſt.* cum Vaconio à Vacunâ, *declarat.* 8. argumento traditorum à Bodino, 1. *de Rep. c.* 4. *& Meth. hiſtor. c.* 6. non evinci poſſe puto, Jus vitæ necisque patrum in liberos, eſſe juris civilis Romani, *vid.* §. *Cùm autem,* 1. *Inſtit. quibus mod. ius patr. poteſt. ſolv.*

II. In tantum non procedit æquitatis vis (de quâ *in l. placuit* 8. ubi Gothofr. C. *de iudic. l. ſi res* 8. (*ad exhib.*) ut legem iniquè ſcriptam, ſpernat Judex, vel Jureconſultus, *vid. l.* 1. *C. de L L. l.* 1. §. 4. *in fin. D. ad SC.* Turpil. vid. Nevizan. *Sylv. nupt. 5. n.* 68. *&* 88. poſt Bologret. Fachinæus 1. *controv. c.* 3.

III. Ex teſtamento non ſollemniter facto, ſi nulla contra mentem teſtatoris præſumptio militet, vel militantes, aliis firmioribus excludantur; naſcitur obligatio naturalis: ſecùs ac putavit Vasquius *de teſtator. potent.* §. 1. *n.* 22. *& ſeq.* vid. Tileman. *Diſp.* 7. *par.* 2. *Diſp. D. th.* 8.

IV. Heres idcircò non præſtans legata, indebitè vel minùs ſollemniter relicta; cùm naturaliter ſit obligatus: in foro indè conſcientiæ, vel animæ, ſecurus non eſt, Jaſ. *in l. nemo poteſt lect.* 2. *num.* 95. *&c. D. de legat.* 1. vid. Jul. Clar. §. *homicidium, n.* 50. *&* 54.

V. Jureconſulto, vel politico, Phyſices cognitio, ſummè & omninò neceſſaria videtur. Plato *lib.* 3. *de legibus, fol. mihi* 588. *lib.* 4. *fol.* 589. *& lib.* 5. *in fin.* Bodinus, *lib.* 1. *de Rep. cap.* 5. *& Method. hiſtor. cap.* 5.

VI. Princeps legibus ſolutus eſt, iis, per quas Princeps: civilibus nimirùm, Vaſquius *illuſtr. cap.* 51. *n.* 29. *&* 31. Bodinus *lib.* 1. *de Repub. c.* 8. *fol.* 83. & vide Cominæum *lib.* 10. *Commentar. in fin.*

LIBRI II.

CAPUT I.

De Medicinâ, Medicis, Medicamentis atque Morbis.

VAletudinis etiam publicæ, ſuſcipienda eſt cura Imperanti. Cùm autem, ut Agricultura ſanis corporibus alimenta; ita ſanitatem ægris promittat Medicina: quæri hîc licet; An Medici ſint ferendi? Sanè Medicina primis temporibus non ita in pretio Romæ habebatur; ſed ei ceu illiberali, & ingenuis indignæ arti, homines tantùm ſervilis atque libertinæ conditionis, operam dare debere, putabatur. Quintil. *lib.* 7. *c.* 2. Senec. 3 *de benef. c.* 24. *l.* 1. §. 5. *C. de commun. ſerv. manumiſſ. l.* 3. *in prin. C. commun. de legat. l.* 26. *D. de oper. libert. l.* 41. §. 6. *D. de fidei-*

commiſſ. libert. Hinc & de Japide Virgilius canit:

Scire poteſtates herbarum, uſumque medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.

Humile enim abjectumque cenſebat, non in luce hominum vivere, & eloquentiâ, Imperatoriis artibus, extendere nominis famam. Sed vide tamen Joh. Talentonium, *lib. 2. rer. reconditar. c. 5.* Et etiam apud Aegyptios, Medici ſervi erant. *Geneſ. cap. 50. vers. 2.* Sed quemadmodum & hodiè Juriſprudentia noſtra in minore pretio apud multos propterea eſt; quòd ad ſcopulos Bartoli, vel Cujacii, aut Donelli alligata, tanquam altera Andromede, non quidem à monſtris marinis devoratur; ſed cum monſtroſis cautelis, antinomiis, ampliationibus, limitationibusque miſerè conflictatur; nec ferè ullâ aliâ in re, niſi in proceſſibus formandis, Reipublicæ commodare poteſt: cùm tamen ſecundum Ariſtotelem, ea maxumè Architectonica, ſeu univerſalis quædam prudentia debeat, eſſe; ut & olim, teſte Cicerone, omne id ambitu ſuo comprehendebat quod tùm Romana civitas egregiè nôſſet: Pariter & quondam apud Romanos, cùm munia Medicorum atque Chirurgorum nondum bipartita erant, & utrorumque peritia, in ſcientia paucorum quorundam experimentorum conſiſtebat: haut mirum eſt, Divinæ hujus artis pretium, tùm temporis jacuiſſe. Cùm è contrà, apud eas ſemper nationes, quę Medicinâ, ad univerſæ Naturæ accuratam diſquiſitionem extendebant; non in honore ea tantùm, ſed quæ à Regibus, aliisq; Magiſtratibus addiſceretur, digniſſima habita fuit. Inde, quòd Rex, atq; Sacerdos Magnus, & ſimul magnus Philoſophus, hoc eſt, arcanorũ Naturæ feliciſſimus erat indagator; termaxumi cognomen tulit Aegyptius Hermes. In eo etiã Salomonis ſapientiæ haut exigua pars ſita erat. non enim in judicando tantùm excellebat; ſed & idem ſuper lignis à cedro, uſq; ad hyſopum diſputavit; de jumentis, volucribus, & piſcibus diſſerebat. *1. Reg. c. 3. vers. 33.* Nullius horum naturam ignoravit, aut inſcrutatam reliquit: ſed circa omnes philoſophatus eſt, & ſcientiam proprietatum earum ſummam præ ſe tulit. Joſeph. *8. antiquit. c. 2.* Et Arabes etiam, quorum conditionem mirè commendat Galeottus Martius: *de doctr. promiſ. cap. 6.* Reges ſimul, & Medici erant: fuit & Meſue, Regis Damaſci nepos. Sed ampliùs, hanc in rem inquirere oportet: cùm & alii præter Romanos, iniquiùs de illis judicârint. Quin & etiam ex Patribus nonnulli, duriuſculè de Medicinâ ſunt locuti. Contraria divinæ conditioni præcepta Medicinæ ſunt: à jejunio revocant, lucubrare non ſinunt, ab omni intentione meditationis abducunt. B. Ambros. *ſuper Pſalm. 130.* Hippocrates & ſequaces ejus, docent animas ſalvas facere in hoc mundo. Qui amat animam ſuam, perdet eam: inquit Chriſtus. Qui perdi-

dit, vel ponendo, ut Martyr, vel affligendo, ut pœnitens, ſervabit eam. S. Bernhard. *ſuper Cant. ſerm.* 30. cùm ad B. Hilarionem adducta mulier cæca eſſet, quæ omnem ſubſtantiam in Medicos expenderat: ei dixit: ſi, quæ in Medicos perdidiſti, pauperibus dediſſes, curâſſet te verus Medicus Jeſus. Vitæ patr. Plura in Medicos dicteria, refert Stobæus, *ſerm.* 100. Franciſc. Petrarcha, *in invectivis, in Medicum obiurgantem.* Cornel. Agrippa, *in tr. de vanit. ſcient. cap.* 82. *& ſeq.* Guill. Bouchet *tom.* 1. *des ſerées, cap.* 10. du Bartas, *ſept.* 2. *en Eden. vers.* 190.

Les ſimples-----
Ne gueriſſent qu' un mal, gueriſſant nous martyrent;
Et nous martyriſant, uvident par leur longueur
Plus toſt nos coffres d' or, que nos corps de langueur.

In Moſcoviâ, ſolus Princeps Medicos habet. Mercure François, *tom.* 1. *fol.* 35. Sed viciſſim Galli proverbio dicunt: qu'il faiſoit mavais eſtre Roy pour mourir: propter certamina & multitudinem Medicorum, qui Principibus ægrotantibus adſiſtunt. Fereque multitudo Medicorum magnates perdit. Et neſcio, an homines, qui ſine Medico vivunt, infeliciùs vivant, aut citiùs moriantur? Chirurgis nempè, & experimentis quibusdam contenti: quibus nulla ferè gens caruiſſe videtur. Et quoque Podalyrius ac Machaon bello Trojano, Agamemnonem ſecuti: non in peſtilentiâ, neque in variis generibus morborum aliquid auxilii attulerunt, ſed vulneribus tantummodò, ferro & medicamentis mederi ſoliti fuerunt: Cornel Cels. *lib.* 1. *c.* 1. Cornel. Agrip. *de vanit. ſcient. c.* 85. Ac adhuc hodiè Hiberni, à majoribus relicta quædam medicamenta habent: hereditateque non eruditione Medici evadunt, Inanes eſſe confirmant hominum conatus, in hoc exiguo vitæ curriculo, ſe Medicorum libris involvere: cùm eorum lectio adeò ſit infinita, ut priùs moriendo naturæ, quàm curatione, ægrotis Medicinæ Studioſus ſatisfaciat. Lectitant tamen pervetuſtas & famoſas membranulas, multis lituris interjunctas, Hibernicè ſcriptas, quas in ore & amore mirificè habent. Richard. Stanihurſt. rer. Hibernicar. *lib.* 1. *fol.* 43. *& ſeq.* Certè frugalitas, & ſobrietas, optima eſt hominis medicina. Guazzo, *de civil. converſat. lib.* 4. *f. l. mihi* 644. Hincque Pyrrhiniculus Vaſco peregrè iter faciens, cùm ad meritoriam tabernam veniſſet, & adpoſita eſſet cœna, omni ex parte olitoria, cum vino dilutiſſimo, omniaque quàm parciſſimè adminiſtrarentur:: finitâ cœnâ, juſſit ad ſe vocari Medicum, ad mercedem capiendam. Igitur caupo cùm reſpondiſſet: Ecquid malum, in viculo maxumè agreſti Medicum requiris? Ibi ille. Num ô bone, teipſum ignoras? Quò ſit igitur merces operæ ſuæ par. | Medici pretium accipe, non cauponis. Lycoſth. *in apophteg. tit. de abſtinentia, fol. m.* 4. Unde & Ovvenus, *lib.* 3. *epigram.* 123.

Vivere naturæ ſi convenienter amarent
Mortales, Medicâ nil opus eſſet ope.
Si ſaperent homines, rixis, aviduq; carerent
Litibus, & queruli Garrulitate fori.
Sic incompoſitus poſt ſcrinia Bartolus iret,
Et mus illectum roderet Hippocratem.

Ac de Medicinæ naturalis, exercitiis procuratæ præſtantiâ, vide etiam Guil Onciacum, *lib. 2. colloquior. mixtor. cap. 4.* Varia item contra Medicinam paſſim adfert Michaël de Montaigne, præſertim *lib. 2. des eſſau, cap. 37.* ubi *fol. 790.* refert: ſe parvum quoddam territorium propè Pyrenæos montes, cum Barone quodam commune habere: in quod antequam Medicus aliquis intrâſſet, ſuperſtitiosâ illâ ſanitatis curâ neglectâ, nemo ferè malè habebat: allioque ſi qui morbi naſcerentur, facilè debellatos fuiſſe. *Ceſtuicy commenca à leur apprendre premierement, le nom des fiebvres, des rheumes, & des apoſtemes: & au lieu de l'ail, de quoy ils avoient appris à chaſſer toutes ſortes de maux, pour aſpres & extremes qu' ils fuſſent: il les accouſtuma pour une toux, ou pour un mor fondement, à prendre les mixtions eſtrangeres: & commenca à faire trafique, non de leur ſantè ſeulement, mais auſſi de leur mort. Ils iurent, que depuis lors ſeulement, ils ont apperceu, que le ſerain leur appesantiſſoit la teſte, que le boire ayant chaud apportoit nuiſance, & que le vents de l' Automne eſtoient plus griefs, que ceux du prin temps &c.* Et idcircò idẽ ille *lib. ult. c. ult. fol. mihi* 1089. experientiâ, ac propriam obſervationem in primis huic arti præfert. Narrat itẽ Cardanus, *tract. de utilit. ex adverſis capiendâ, lib. 2. tit. de morbis.* hiſtoriã ſui morbi, ac quomodò à Medicorum pertinaciâ fuerit deluſus, tandemque addit: Tùm verò mecum reputare cœpi, quanto in periculo, ob deſidiam ac pertinaciam Medicorum, mortales verſarentur: mecumque dicebam: Quid miſeris iſtis, qui artis ſunt ignari, continget, ſi me, quem fallere non poſſe intelligant, ita tractant.

II. Neque tamen ea, quæ hactenus ſunt adducta; artis nobiliſſimæ contemptum, utvé eam ex civitate ejiciamus, à nobis impetrare queunt. vid. Joh. Gerhardi *centur. quæſt. politic. decad. 9. quæſt. 5.* Oſvvald. Hilliger. *ad Donell. lib. 5. Commentar. cap. 9. lit. n.* Hieron. Cardani *Encomium Medicinæ, quod eſt tomo 1. artis parvæ.* Rodericus à Caſtro *in Medico politico lib. 1. cap. 7. & ſeq.* Sanat equidem ſolus languores Deus: idem tamen de frugalitatis ſolio produxit in largitate ſuâ Medicinam, benedictus, glorioſus, & excelſus, ut Meſue alicubi inquit. Unde non immeritò Erophilus, teſte Galeno, *lib. 6. de compoſit. Medicament. ſecundum loc.* ſalutares Dei manus pharmaca nominabat. Rachel, quamvis fœcunditatem obtinuerat à Deo; non tamen priùs concepit, quàm poma

poma Mandragora, à ſorore accepta deguſtaſſet. *Geneſ.* 30. Joſeph. *antiquit.* 1. *cap.* 28. Tobias, non priùs recuperabat viſum, quàm felle piſcis, caligantes oculos inunxiſſet. *Tob.* 6. *verſ.* 9. Ezechiæ vitam prorogavit Deus; ſed noluit abſque emplaſtro de ficubus, apoſtema ejus curari. 4. *Reg. c.* 20. *verſ.* 6. & 7. Quamvis enim etiam ſine mediis, ut in omnibus; ita & in ſanitate reſtituendâ, Deus agere poſſit: cùm prima cauſſa, facilè ſuppleat deficientiam ſecundarum: plerunque tamen mediis utitur; ut ſcilicet ipſe naturæ & medicaminum auctor, in operibus naturæ glorificetur. Dominus ex terrâ creavit Medicamenta, quæ prudens homo non faſtidit. Syracid. *cap.* 38. *vers.* 1. & c. Salvator ipſe, non Jureconſultum, non Rhetorem, non Philoſophum; ſed Medicum ſe profeſſus, negat Medico opus eſſe iis, qui benè habent: ſputum etiam terræ mixtum, illivit oculis cæci. Ipſa neceſſitas quoque Medicinam ſatis commendat. ægrotare enim incipimus, mox ubi nati ſumus. Qui verò rem familiarem adminiſtrant, & Reipublicæ præſunt, curare ſuorum valetudinem debent: cumque perſe id præſtare non poſſint, Medicos jure civitatis, immunitatibusque meritò donant; Quod & teſte Suetonio, Romæ olim fecit Julius Cæſar. vid. Briſſon. 2. *antiquit. c.* 3. Et Græcia, Hippocrati, ob peſtem ignis vapore ex Illyria depulſam, honores divinos decrevit. Plinius *natural. hiſtor. lib.* 7. *cap.* 37. Conſtituantur ergò & admittantur Medici, non tamen quivis; ſed explorati. Plato *lib.* 3. *de Repub.* Dalner. *de Iur. homin. par.* 1. *cap.* 12. Sed ita ij conſulantur, ut non deſpiciatur Deus; aſt primò omnium Deus oretur, avertat ſe à delicto ægrotus, &c. Syracid. *c.* 38. *v.* 9. & *c.* Etiam Medici ut faciant officium ſuũ, Magiſtratus providere debet. Canonhiero *l. b.* 9. *dell. introduzz. alla politica, cap.* 6. Medicis item uti debemus tempore neceſſitatis; nec ferri debet, ut homines aſſueſiãt Medicè vivere: quod miſerrimũ, ſimulq; Reipublicæ pernitioſum eſſe videtur. Et item debet quilibet, aliquo modo Medicinæ eſſe gnarus; aliter fiet quaſi ſervus Medicorum. Hocque monet Cardanus, Medicorum ferè præſtantiſſimus ipſe; dum in dicto Encomio Medicinæ, *fol. mihi* 651. *b.* ita ſcribit: Expediret cuique propter ſe, ſuosque, etiamſi Medico uti vellet, artem ipſam tenere: ut quæ Medicus perperàm non ex arte, aut per incuriam, aut uſui ſuo, ſuorumve; aut naturæ incommodo, licet ex arte delinquit, corrigere poſſit. Optimè Plutarchus, in aureolo libello, de ſanitate tuendâ: ſic ſentio, ait, debere unumquemque cognitas habere pulſuũ, ſuis in arteriis proprietates: neque ignorare, quâ temperie corpus ſit, caloris aut ſiccitatis, quibusve rebus juvetur, aut lædatur. Seipſum enim non ſentit, ſuoque in corpore, cœcus inhabitat ac ſurdus, qui hæc ex alio cognoſcit; & Medicum percunctatur, æſtaténe, an hyeme meliùs valeat, commodiúsne, hu-

midis, quàm ſiccis veſcatur, naturâne crebrum habeat aut rarum pulſum? Hæc & utile eſt habere cognita, & facilè percipiuntur ſtudio atque uſu. Et porrò non adprobandus eſt mos ille imperitorum Medicorum, qui non niſi peregrina medicamenta, & variè mixta curant; virium, quas ſimplicia ubivis obvia habent, ignari prorſus. *D' entendre quelque choſe es ſimples, il n' en eſt queſtion: ainſy va le tout par diſpenſatoires, & receptaires.* Antoine du Pinet. *in choſmographia.fol.mihi* 106. *&c.* Ubi de Montpelier agit, & varios Medicorum abuſus ſimul taxat. Ac pariter multitudinem ingredientium Medicamentorum improbat Petræus, *part.*2. *Noſologiæ, diſſert.* 35. *coroll.* 2. *fol.*259. eamque non neceſſariam, inutilem, incertam, periculoſam, & ſumptuoſam eſſe dicit. Quantò plura ſunt componentia medicinæ, tanto eſt componenti minùs certus effectus ejus, ut alicubi ait Arnoldus de Villâ novâ.

II. At annè Medici eſſe debent ſingulorum morborum? Nam & fuerunt olim, qui peculiares hominis partes tantùm curabant. Mercurial. *lib.* 2. *variar. cap.*8. Talentonius *dict. lib.* 2. *rer. reconditar. c.* 6. Ac in *l.* 1. *ff. de var. & extraord. cognit.* nutrices, & omnes ij, qui alicujus membri ſanitatem præſtare pollicentur; quales ſunt, qui dentes, qui auriculas, ſe ſanaturos profiteri ſolent; ad numerum Medicorum adſcribuntur. Sed Galenus, aut quicunque ille fuerit auctor Libelli de Medicinæ partibus *cap.* 2. ſtatuit rectè, hanc Medicinæ partitionem, Empiricorum fuiſſe inventum, ac præbuiſſe illis inventi occaſionem, Ocularìorum Medicorum nomen, quod jam diu impoſitum erat (& nempè Higynus, *in Mythologico poetico* Apollinem dicit, ocularìam artem Medicinam primùm feciſſe) ſiquidem horum exemplo mox factum ſit, ut etiam dentarii ſint orti, anicularii, auricularii, & alii aliarum omnium corporis particularum Medici. Dubitari etiam video; An Medicus debeat eſſe ſanus? Plato ſanè, *lib.* 3. *de Republ.* Medicos fieri excellentes ait, ſi à primis annis, artem addiſcere aggreſſi, cum plurimis ſint ægris verſati, ſimulque omnes ægritudines experti, ac valetudine naturali non fruantur. At è contrà Hippocrates ait, in libro de Medico; Medicum carnoſum, & optimi coloris eſſe debere: eò quòd exiſtimet vulgus; eos qui non ſic benè diſpoſitum corpus habent, neque aliis benè proſpicere poſſe. Talenton. *lib.*3. *c.*5. Sed verò & in re militari, proficuum reputatur belli Duci aliquando fuiſſe victum. La Nove *Diſcurs.*18. *paradox.*3. Ajunt & illum Medicum, de quo confidunt infirmi, plus ægritudines ſanare; hocq; accidere, quoniã ſanitatis formam anima Medici continet, ac vehementi ægrotorum imaginatione concepta, virtutem malè valentem roborans, debilitet morborum cauſſam. Galeottus *de doctr. promiſc. cap.* 15. Rodericus à Caſtro, *in Medico Politico lib.* 2. *cap. ult.*

Et

Et ideò ajunt, Medicum, niſi accerſitum, ægrum viſitare non debere: cùm ſi non vocatus accedat, certus eſſe de illâ confidentiâ non poſſit. Item *lib.* 3. *cap.* 14. Exoptatur item meritò Medicus ille, qui cum peritiâ rationalis artis, exercitationem in operibus conjunxit. Ac propterea exiſtimant plerique; juvenem Medicum, ad curandum non idoneum eſſe: quoniam nempè diuturnam exercitationem, quæ ante canos non venit, nondum potuit habere. Et ſic in proverbio eſt; Medicus novus, Cœmiterium novum. Et certè præſtant juvenibus ſenes, ut ad res alias omnes, quæ in prudentiâ & judicio ſitæ ſunt: vel maxumè ad opera Medicæ artis. At verò ut inutiliores expertis ſunt ijs qui manus medicas nullis ægrotantibus admoverunt; ita adhuc deterius eſt, erroribus aſſueviſſe. Quales ſunt ij, qui cum juvenes adhuc, parùm ſtudiis litterarum profecerunt; repentè ad ipſa opera ſe transferunt; lucro inhiantes. Ut plurimùm tamen ætas juvenilis, tolerantiâ & officio præſtat; ſapientiâ autem & judicio ſenilis. Rodericus à Caſtro, *dict. lib.* 2. *cap.* 10. Ajunt quidem Medicum ad cognoſcẽdum morbum ſufficientem, ſufficere etiam ad eundem curandum: Medico item cauſsâ morbi cognitâ, paratam eſſe curationem. Nil aliud Medicum exiſtere, niſi naturæ uſque dum operantis adjutorem Guil. Onciacus, *lib.* 2. *colloq. mixt. cap* 1. Proindè hæc ipſa natura, ab Hippocrate erudita appellatur, docta, medica, ſufficiens, & juſta. Ita ut videatur, quemlibet diligenter ſtudiis incumbentem Medicum fieri poſſe. Sed tamen illos Medicos inprimis ego laudo; qui unà cum eruditione, præcellunt naturali quadam dexteritate. Quin & quod attinet ad ipſius Medici famam, atque exiſtimationem, aliquid in ipsâ etiam fortunâ ſitum eſſe, quibusdam videtur Rodericus à Caſtro, *dict. lib.* 2. *cap.* 14. Traditum porrò eſt; Medicum etiam invitum mederi cogi. Speckhan. *cent.* 1. *quæſt.* 32. ſed tamen quibusdam videtur; non omnibus indifferenter, medicas, auxiliaresque manus adhibendas eſſe: nec ſibi ipſi, ſuiſque; eò quòd juxta illud Platonis; omne amans fallatur ſuprà id quod amat. Verùm jam ſæpè laudatus à Caſtro, *lib.* 3. *cap.* 15. cenſet; etiam barbaros & intemperantes, quantumvis agreſtes, & remediis parùm aſſuetos, à beneficio medicinæ nequaquam excludendos eſſe. Adeò ut nec hoſtes excludat; licet aliud ſenſerit Julius Alexandrinus. Cujus rei æquitatem, probè intelligentes prudentiſſimi Principes; hoſtes ſuâ tali beneficentiâ ac humanitate nullo modo ſpoliarunt. Sic refert dictus à Caſtro, *ibidem*, Carolum V. Imperatorem filium Saxoniæ Ducis, bello captum, vulneribusque fœdatum, humaniſſimè curari juſſiſſe. Feſſanumque Regem ægrotantem, à Johanne III. Luſitaniæ Rege, cum quo bellum crudeliſſimum gerebat, medicum poſtulaſſe; eumque impetraſſe, & ita à graviſſimo

morbo

morbo fuiſſe liberatum. Quodque Celſus ſcribit: prudentis hominis eſſe, eum qui ſervari non poteſt, non attingere; ne ſpeciem ſubeat ejus occiſi, quem ſors ipſius peremit; ne qui periit morbi rigore, Medici aut ignorantiâ, aut negligentiâ periiſſe videatur: hoc item, ut &, quod negatur à nonnullis, morborum incurabilium curam eſſe ſuſcipiendam; cum eâ limitatione eſt accipiẽdum; dum ſcilicet nulla remaneat ſpes vel ſalutis, vel doloris levamenti. Rodericus à Caſtro, *lib.* 3. *cap.* 17. *& ſeq.* qui conſimiles adhuc alias jucundas Medico-politicas quæſtiones *eo in tractatu* coacervavit Et item non fruſtraneâ ſpe ægrum lactare debet; ſi indè periculum animæ metuendum videatur. Speckhan. *cent.* 1. *q.* 50. Video porrò plerisque placere, à Medico exactiſſimam in ægro curando, diligentiam deſiderari. Siqúe talis non præſtetur, diſtinctio eſt adhibenda. At enim imperitia enecat ægrum; & tunc ad legem Aquiliam, extraordinariamque convolandum eſt pœnam. Aut ſtudio id facit, ubi Lex Cornelia de ſicariis locum habet, Peinlichen Halßgerichts Ordnung Caroli V. *Artic.* 134. Wolffgangus Sattler *Diſput. de Iure & privilegiis Medicorum, quæ eſt tom.* 1. *Diſput. Baſil. theſ.* 33. *&c. ac theſ.* 44. Rodericus à Caſtro, *lib.* 3. *cap.* 23. Speckhan. *cent.* 1. *quæſt.* 24. Quamvis Plinius dicat, *lib.* 29. *cap.* 1. nullam legem eſſe, quæ puniat inſcitiam capitalem Medicorum, nullum exemplum vindictæ. Ac etiam Hippocrates *dict. lib. de lege* ſcribat; ſoli Medicinæ nullam ſtatutam eſſe in Rebuspublicis pœnam, præterquam ignominiæ. Hæc tamen omnia intelligi debent, intuitu difficilis probationis culpæ, ac propter ipſius rei incertitudinem atque obſcuritatem. Ut & Plato 9. *de Republ.* inquit: Quivis Medicus, ſi is, qui ab eo curatur, moritur, invito ipſo, purus ſit ſecundum legem. Unde ſi Medici negligentiâ, vulnus deterius reddatur, moriaturque vulneratus; vulnerans reus mortis haberi nõn debet, ſed tantùm læſionis. §. *præterea, ubi Angel. Inſtit. de Leg. Aquil.* Numque vulneratus ex vulnere, an verò perierit ex ſuperveniente accidente; ex Chirurgorum & Medicinæ peritorum judicio determinatur, ſi tamẽ ſingulare præſtiterint juramentum; Conſtit. Criminal. Carol. V. *Artic.* 149. Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 111. *num.* 18. Nec item facilè unius dicto ſtari debet, Sattler. *dict. Diſput. theſ.* 46. Ac quomodo teſtificandum ſit circa eos, quibus venenum exhibitum fuit, deque ratione judicandi in capitis vulneribus, & in iis, qui aquâ fuerunt ſuffocati; ac quomodo amiſſa virginitas deprehendatur; conſule eundem Rodericum à Caſtro, *lib. ult. cap.* 10. *& ſeqq.* Cæterùm Medici numerarii præſertim, & Archiatri; immunitatem omnium munerum, civilium & publicorum habent. Sattler *theſ.* 50. *&c.* Ac ne ullo modo, vel in curatione, vel inſtitutione præpediantur, publico eos ſalario frui voluerunt Imperatores, *l. Medicos*

§. *ult.*

§. *ult.* C. *de profeſſor. & Medic.* Ac de eorum mercedibus, Magiſtratus extra ordinem cognoſcit, *l.* 1. §. 3. *ff. de extraord. cognit.* Cujac. *obſerv. lib* 17. *cap.* 27. Speckhan *cent.* 1. *quæſt.* 27. Sic & Medico forenſi, ad certum diurnum ſalarium conducto, id etiam pro itinere debetur, Speckhan *cent.* 1. *quæſt.* 15. Verùm pauperem etiam gratis fideliter curare debet, *l.* 9. C. *dict. tit. de profeſſ. & Medic.* Gail. 1. *obſerv.* 43. *n.* 13. Speckhan *cent.* 1. *quæſt.* 33. Nec item ea, quæ ſibi in periculo conſtitutus ægrotus promittit, exigere poteſt. Sattler *dict. Diſp. theſ.* 66. Indè frequentiùs receptum eſt; Medicis in fine demùm ſalarium deberi. Speckhan *dict. cent.* 1. *quæſt.* 26. Quam tamen opinionem, licet communem, deridet Zaſius, *in* § *Tripli, Inſtit. de action. in fin.* dicens: Quòd ſi verum eſſet, Medici non induerentur tàm ſplendidis & purpureis veſtibus; qui ſemper, ſive moriatur, ſive ſanetur infirmus, æqualiter triumphant. Sed utut ſit; certè Medicus protrahens curam, ut eò plus pecuniæ extorqueat ab ægro, graviter puniri debet. Speckhan. *dict. cent.* 1. *quæſt.* 29. Et tandem, non minùs quàm ipſi Medici, Pharmacopolæ puniuntur; ſi avaritiâ & lucri libidine inexhauſtâ, etiam contra Medicorum præſcripta vel ex propriâ temeritate, quaſvis medicinas, ex corruptis ſpeciebus, aut herbis ac radicibus planè emortuis & carioſis componunt. Angel. *in d.* §. *praeterea, l. de Leg. Aquil.* Damhouder. *in prax. Crim. cap.* 77. Ac item de Medicis, eorúmq; officio, & ſalario videri poteſt Thomas Actius, *tract. de privileg. infirmor. part.* 1. *rubr.* 44. & 49. qui item *rubr.* 46. & *ſeq.* de cuſtodibus infirmorum tractat.

IV. Sed anne vitæ humanæ terminus arte Medicâ prorogari poteſt? Quâ de re in utramque partèm diſputat Johannes Hartmannus, *Diſput. Chymico-Medicâ* 8. *à princ.* & Bartholomæus Muſculus *de ſucceſſ. conventional. claſſ.* 1. *membr.* 3. *ad finem.* Et ſanè providentiam divinam, quæ univerſaliter non ſolùm genera ſingulorum, ſed etiam ſingula generum, ac minutiſſima cuncta, ipſoſque capillos concernit; falli & mutari non poſſe; Theologis lubentiſſimè Medici concedunt. Sed quod attinet terminos vitæ naturales, præfixos à Naturâ tàm univerſali, quàm particulari, & domeſticâ ſemini inſitâ pro cujusq; temperamento, corporis ſtructurâ, & principiis vitæ firmioribus vel infirmioribus diſcrepantes; in iis ut abrumpendis libido voluntatis humanæ, ita dilatandis & propagandis, prudentia artis plurimùm valet. Loquimur nempe de terminis naturalibus vitæ; mortemque Philoſophicè conſideramus, illam humidi & calidi primigenii conſumptionem. Hocque & Paracelſum innuere aiunt; dum dicit, mortem ex Iliadi reſolutione, per induſtriam Medici impediri poſſe; minimè illam quæ eſt exente. Sic & Marſilius Ficinus, *lib.* 2. *de vitâ producendâ, cap. ult.* ſcribit; obitum naturalem

turalem differri poſſe, cùm machinis Aſtrologiæ, tùm & præſidiis Medicorum. Tandemque addit: Non te pigeat perquirere à Medicis, quæ naturaliter tua ſit diæta; & ab Aſtrologis, quæ ſtella vitæ faveat, & quando hæc benè ſe habet, & ad eam Luna, compone quæ didiceris prodeſſe. Dubium certè in eo nullum eſt; ſobrios, abſtinentes, & pios, centeſimum quandoque excedere annum. Nam & Galenum (quanquam ſe quater laboráſſe tertianâ, & ſemel Cauſone, ſeu æſtuanti febre fateatur, *in lib. de tremor. & frigor.*) centum & quadraginta annos (alii centum & ſeptuaginta malunt) vixiſſe Suidas tradit: tantaque eum in cibo & potu uſum abſtinentiâ ajunt; ut nunquam comederit vel biberit ad ſatietatem: neque ſuadente etiam patre, crudum quid unquàm deguſtârit; tandemque ſine aliquo morbo, ſolo ſenectutis defecerit maraſmo. Idemque Galenus, alicubi ſcribit; ſe ſola victus bona ratione effeciſſe, ut vitam longo tempore viveret ſanam. De Xenophilo Muſico, Plinius *lib.* 17. *cap.* 50. refert; quòd propter eandem corporis ſui curam, & cognitionem (quâ ſolâ conſtare valetudinem Cicero dixit) ſine ullo corporis incommodo, vixerit centum & quinque annos: Hieronymus Brunſvvicus, Medicus & Bibliopola Argentinenſis, vitam ad annos centum illæſa valetudine produxit: adhibito medicamento, quod deſcribit Ranzovius *tract. de conſervandâ valetudine cap.* 27. Alia ratio fuit longævitatis Patriarcharum, eorum ante diluvium inprimis, de qua Petrus Meſſias, *lib.* 1. *var. lection. cap.* 1. & 2. quamque in dubium vocare impium eſſe videtur. Neq; ullo modo audiendi ſunt, qui putant aliter annos illis temporibus computatos, ut pluribus evincunt Franciſcus Floridus Sabinus, *Syllog.* 5. *lect. ſubciſ. cap.* 3. apud Dn. Gruterum *tom.* 1. *Lampad. artium, fol.* 1096. Caſpar Dornavius *in Mathuſalah vivace.*

V. Sortilegi, & incantatores, ſub ſpecie Medicinæ fucum facientes, omninò ſunt pellendi. Latherus *lib.* 3. *de cenſu, cap.* 21. paſſim pulcherrimè Heurnius, *method. ad prax. lib. ult. cap.* 28. & Philippus Camerarius *cent.* 3. *meditat. hiſtoric. cap.* 30. Rodericus à Caſtro, *in Medico-politico, lib.* 4. *à princ. cap.* 1 *&c.* Johannes Langius, *lib.* 2. *epiſtol.* 46. Unde meritò Salvatores, ſive Salutatores abominamur; qui varia genera morborum, vel ſolo afflatu, oſculo aut tactu, vel aliis levibus modis ſanare ſolent: Dn. Adamus Keller, piæ memoriæ, Fautor olim meus honorandus, *lib.* 2. *de offic. Iuridico-politici, cap.* 21. *fol.* 531. & de quibus mirabilem hiſtoriam refert Antonius Torquemada, *en la* 3. *journée, de ſon hexameron, ad fin.* Improbanda ſunt remedia ſuperſtitioſa, & ab Eccleſia reprobata: de quibus huncce Canonem habet Paulus Grillandus, *tractatu de ſortilegijs, quaeſt.* 6. *n.* 22. Quotieſcunque adhibentur aliqui characteres, ſeu nomina ignota, aut aliæ quæcunque obſervationes; quæ manifeſtum eſt, quòd naturaliter efficaciam ſanitatis, & expulſionis ægri-

tudinis illius habere non poſſunt; talia ſemper judicanda ſunt ſuperſtitioſa & illicita; Etiam ut magiam fœdam & ſordidam abominatur Scaliger, *de ſubtilitate, exercit.* 327. ſi quis curet cadaveribus, funibus ſuſpēſorum &c. & addit, hæc ſi quis attrectare audeat, etiam mereatur. Sic Bodinus, 3. *de Magorum Dæmonomaniâ, cap.* 2. concludit: Magos poſſe interdum à maleficio, morbóve ſolvere, quem magi alii, aut ipſi quoque immiſerint. Sed neque omnes, neque ſemper poſſunt. Cùm etiam in jure faſſi ſunt, ex more opōrtere, ut in alterum traducant ſortes, alioquin non poſſe ipſos effugere, quin ſortes illæ in ipſosmet recidant. Adeoque indubitatum Bodino eſt axioma illud: nunquam Satanam benè facere, niſi ut gravius ex eo redundet malum; atque ita naturæ Dei adverſatur, qui nullum malum fieri permittit, niſi ut majus conſequatur bonum. Ac Reverendus Pater, Martinus Delrio, *diſquiſit. Magicar. lib.* 3 *part.* 2. *per tot.* de vana obſervantia agit, eamque definit Magiam ſuperſtitioſam, qua commodum aliquod ſperatur ex re, quæ nec ſupernaturaliter eò pertinet, neque naturaliter id præſtare poteſt. Nominatur ea vana; quia vel non conſequitur effectum intentum, vel ſi conſequatur, plus noxæ, quàm commodi adfert. De qua Cajetanus, *in ſumma, verbo ſuperſtitio*, ita ſcribit: ſuperſtitio quoque eſt, obſervationum in verbis, aut rebus ſacris portandis, dicendis, utendis, adjunctis aliquibus conditionibus non malis, quarum ratio neſcitur. Ut patientes ſpaſmum nervorum primo Carlino oblato Chriſti cruci, in paraſceve utuntur pro remedio, confecto ex illo annulo, & ſic de ſimilibus. Quantum enim adparet; in hujuſmodi ſuperſtitio intervenit, quoniam vanæ conditiones adparent. Pariter Delrio, *lib.* 6. *cap.* 2. *ſect.* 1. *quæſt.* 1. *fol. mihi* 378. *&c.* maxumè contra Paracelſum diſputat: qui tradit; ſi quiſpiam ſupernaturali morbo, vel dolore, per incantationem detineatur, illi nullum naturale remedium prodeſſe; ſed magicum remedium eſſe oportere, quo morbus tollatur, quali & introductus fuit. Hocque utendum eſſe in forti imaginatione. Hiſque Delrio adnumerat, *dict. quæſt.* 1. *num.* 9. lotium humanum, quo Dæmones fugari, incantationesque ac ſortilegia abigi poſſe multi adfirmant: ut etiam innuit Sariſberienſis, *lib.* 1. *polycrat. cap.* 8. Pertinent huc, qui exorcizant morbos, eosque certis abigunt imprecationibus: quale exemplum, ſupra fidem, ſed hiſtoricus non vanus refert Petrus Matthæus, *lib.* 7. *del' hiſtoir. de France, num.* 7. ubi de morbo Reverendiſſimi Epiſcopi Argentinenſis, agit, & conſentit Rudolphus Botereius *Hiſtoriarum ſui temporis lib.* 11. *fol. mihi* 192. Vanum ergò eſt, quod de Salomone ſcribit Joſephus, *lib.* 8. *antiquit. cap.* 2. eum incantationes compoſuiſſe, quibus morbi pelluntur; & conjurationum modos ſcriptos reliquiſſe, quibus cædentes dæmones ita fugantur, ut in

I 2 peſte-

poſterum nunquam audeant reverti.addatur Melanchthon *tom.5.declamat.fol.* 691.ubi diſquirit, nùm rectè libri Medici Salomonis fuerint aboliti jam olim? Magicumque fuit, quod ibi Joſephus refert, ſe vidiſſe Judæum, Dæmoniacos curantem admoto ejus naribus annulo, ſub cujus ſigillo incluſa erat ſpecies radicis,à Salomone indicatæ &c. Superſtitioſum &impium eſt, quòd verbis quibusdam, nonnullos jam diu ad morbos depellendos uſos fuiſſe conſtet. Et nempè Ulyſſes narrante Homero, *Odyß.lib.* 19. ſanguinis profluvium carmine inhibuit. Aetius item, *lib.* 8. *cap.* 50. ait: Ad eductionem eorum, quæ in tonſillas devorata ſunt, ſtatim te ad ægrum deſidentem converte,ipſumque tibi attendere jube, & dic: Egredere os, quemadmodum Jeſus Chriſtus, ex ſepulchro Lazarum eduxit. &c. atque adpræhenſo ægri gutture dic; Blaſius Martyr Chriſti ait, aut aſcende, aut deſcende. Trallianus, incantationes plurimùm poſſe juvare aſſerens, *cap.* 4. *lib.* 9. auctoritate Galeni, ſententiam ſuam confirmat, ita dicens; præterea etiam Diviniſſimus Galenus; qui ne eſſe quidem incantationes putavit, longo tempore, multoque uſu plurimùm ipſas poſſe deprehendit. Audi igitur verba illius: Nonnulli putant incantationes anicularum fabulis perſimiles eſſe,quemadmodum ego quoque diu exiſtimavi; temporis autem proceſſu, ab ipſis,quæ evidenter adparent, perſuaſus ſum, vim ineſſe. Nam in percuſſis à ſcorpione, adjumentum expertus, nihilò autem minùs in oſſibus gutturi infixis: quæ incantatione expuebantur,ac multa præclara,ſingulæ habent incantationes.&c Inter vulgares in Hiſpania,nil magis receptum eſſe ſcribit Franciſcus, Valeſius,*c.3. de Sacrâ Philoſophiâ,* quàm quibusdam recitationibus, (*enſa'mos* vocant) morbos quosdam aut etiam omnes curari. Videturque hoc ita ſe habere, vel hoc argumento, quòd ſi verba quædam noxia ſunt, aut etiam mortifera; poſſint etiam alia ſalutaria eſſe. Sique, ut ex Attali ſententiâ Plinius narrat, prolatâ hac voce *Duo*, viſus ſcorpio cohibetur, ne vibrare ictus poſſit: ac ſi, ut Vergilius alicubi ait,

—Frigidus in campis cantando rumpitur anguis.

Quî quæſo negari poſſit, naturalis verborum vis? Quodque vanum haud ſit,quod de incantationibus fertur, adparet ex Pſalmo 57.ubi mentio fit aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas, quò non exaudiat vocem incantantis; & venefici incantantis ſapienter. Sed utut hæc ſeſe habeant in veritate: certè ejuſmodi mediis uti prohibet Deus. *Deuteron.* 18. *Iſaiæ cap.* 47. eoque nomine reprehenditur Manaſſes 2. *Paralip.* 33. Videturque ferè ſemper,vel implicitum ſaltem pactum cum hoſte generis humani in hiſce, ſimilibusque aliis, intervenire. Quò conducit referre hiſtoriam fide dignam, & à Trithemio, *quæſt.* 3. ad Maximilianum

mum Cæſarem relatam. Erat homo quidam cuſtos porcorum, qui incluſerat ſchedulâ bacillo,nomen Beati Martyris Blaſij continentem:cui etiam tantum fidei deferebat,ut baculo in medio gregis,terræ adfixo, lupum ab acceſſu prohibitum crederet omnem. Stultâ hàc confidentiâ, per longam experientiam roboratâ; ibat ille ſecurus quocunque volebat, demittens ſine periculo in nemore porcos. Contigit autem pertranſire virum Sanctum, qui cernens dæmonem cuſtodiam habere gregis; dixit ad eum; Quid miſer hîc agis.? Qui reſpondit: Iſtos cuſtodio porcos. At ille. Quis tibi curam porcorum commiſit? Iterum reſpondit: Stulta confidentia paſtoris; nam ſchedulam bacillo ingeſtam magnæ putat eſſe virtutis,quaſi Blaſii cujusdã meritis lupi arceantur à porcis, ſuã peccavit in legem,& noſtras ſequitur vanitates. &c. Evincit item Beatus Thomas 2. 2. *quæſt. 96. artic.* 4. ſuſpendere ad collum verba etiam divina,licitum haut eſſe. Quia cùm Evangelium quotidiè in Eccleſiâ legi ſolet; ſi verba DEI non proſunt in aure, quomodo circa collum poſita poterunt ſalvare. Cumque virtus Evangelii ſit in intellectu,non in figuris,meliùs in corde poſita proſunt,quàm circa collum ſuſpenſa. Nec ex decreto Canonici Juris, in collectionibus herbarum,aliquas licet attendere obſervationes aut incantationes; niſi tantùm Symbolum aut Dominicam Orationem: ut ſolùm creator omnium,honoretur; *can. non licet. 26. quæſt. 5.* Beatus Thomas *dict. loco.* Alexander in ſummâ, *part. 2. quæſt. 52. artic. 6.* Similiter extra lineam excurrere videntur, qui exiſtimant, ſe programmata ſyderum, gemmis & metallis inſculpere rectè, licet etiam eruditiſſimus Ficinus in libro (aliàs inſigni) *3. de vita cælitùs comparanda, cap 15. & ſeqq.* de ejusmodi imaginibus habeat multa. Ut & Rudolphus Goclenius, Junior, *in tractatu de peſte, fol. 177. in tractatu de Magnetica vulnerum curatione, fol. 30. Idemq; in Synarthroſi magnetica, contra Iohannem Robertum Theologum Societatis Ieſu, fol. 101.* Hæcque opinio ex eo Ptolomæi Libello, qui ὁ καρπὸς inſcribitur, nata Johanni Heurnio videtur, *ſuprà dicto cap* 28. ubi *ad 9. aphoriſm.* affirmat Haly, ſecreta imaginum; aperire Ptolomæum; nam, inquit, peculiares rerum inferarum formas, *συνοικειοῦσι*, à peculiariter cœlitùs ſibi dicatis formis moveri: ſic cœlo hærentem ſcorpium, in noſtros hìc jus naturæ exercere; ut in ſerpentes, ſerpentem. Hincque imaginum Magicarum Studioſos, lapide formam ſuis negotiis ſtudentem cælare; cùm jam jam Planeta, è radiis ſolis emicans, ad hanc cœleſtis ſideris formam proficiſci ſolet: tantamque imbibere vim, ut quodlibet negotium, his vel promovere, vel inhibere poſſent. Sed non ignorant doctiſſimi quidam viri, cùm ſignaculis & carminibus curatur, non indè dimanare vires: ſed maxumè ex perſuaſione, falſaque fide, ſeu imaginatione, dæmo-

nes aſtrales attrahente. In quo conſiſtit ſpuria Platonica Philoſophia, illeque Paganiſmus, quem Julianus Apoſtata reducere conatus fuit; ac Porphyrius, ſimileſque excoluerunt, quorum vitas Eunapius Sardianus Græcè deſcripſit. Sanè quarum artium ac naturarum inſtrumentis nequimus eſſe pares; earum artifices nunquam evadere nos potis eſt. Non igitur Magia pro arte haberi debet; cùm ejus inſtrumentum, Dæmon, haut in noſtra ſit poteſtate: ſed imò, ille potiùs miſeris mortalibus, utitur pro inſtrumento, ſibique artem, latrocinium facit. Quare iterùm dico, Dæmonomagiam, ex ſe, à verbis, characteribus, conſimilibusque rebus, nullam potentiam ſortiri: ſed gentis à Deo averſæ ſuperſtitionem eſſe. Hucque & pertinere videtur Characteriſtica cura, cui Georgius Phædro, Medicus aliàs excellens, *in tractatu*, **vollkommene heylung aller offenen ſchäden/** *lit.* C. 5. plurimùm tribuere conſtat. Aſt anne in claſſem hanc Theurgia referenda erit, quæ fit per nomina Sacroſancta, & precationes bonorum Angelorum: quam Cabalam Hebræi vocant, quamque Esdras veritus, ne temporis iniquitate intercideret ea, ex ſententia ſeptuaginta ſenum, in totidem volumina dicitur digeſſiſſe: Eam juniores Goetiâ, poſtea conſpurcarunt, & odioſiſſimam omnibus bonis reddiderunt. Sed verò Picus Mirandulanus, & etiam Iohannes Piſtorius, reducere veriorem ſatagerunt: quos tamen ſingulari tractatu Dn. Iacobus Heilbronnerus, *in tractatu de magica & Cabaliſtica morborum curandorum ratione, qui titulum habet, Dæmonomania Piſtoriana*, paſſim odioſiſſimè ſugillat. Ego amplius, & piis, doctiſque magis lampada curſu trado.

VI. Attamen dubito ego planè nullus, plurima in naturæ ſinu abdita latere, vix pervia ſenſui, vel etiam rationi humanæ: quæ quamvis lateant ob ignorantiam noſtram, ab illicitæ tamen Magiæ crimine ſunt aliena. Nec omnia miracula Magica, Diabolica exiſtunt: Phariſæorumque proprium eſt, cuncta tribuere Diabolo, quorum ratio ipſis eſt ignota. Ita in illis rebus quæ appenduntur, periapta vocant, non rarò latet quædam occultior facultas. Hiſque lubenter olim etiam doctiſſimi Medici utebantur, cùm malum, alterantibus & purgantibus invictum foret. vide Johannem Heurnium *dict. method. ad prax. dict. cap. 28. lib. 3. fol. mihi* 401. *&c.* Sicque multifaria amuleta, ſeu remedia inveniuntur, quæ ſpecificâ & occultâ virtute venenis ita adverſantur, ut ea vel ad ſe Magnetis inſtar adtrahant, vel alterando hebetent atque extinguant. vide omninò Rudolphum Goclenium Iuniorem *tractatu de peſte, fol. 177. &c.* Inſuper, ut in morbis haud rarò interveniunt Dæmonum præſtigiæ: indeq; nonnulli ferramēta, clavos, capillos evomunt &c. Iohannes Langius, *epiſtol. Medicinal. lib. 1. epiſtol. 38.* Sic & naturalia

quædam

quædam etiam ijs reſiſtere ferè aſſerere auſim. Profiteturq; Hieronymus Cardanus, *in Encomio Medicinæ, quod iunctū eſt eius lem artis parvæ tom. 1. fol. 651.* Vim etiam in Dæmones ineſſe Medicæ arti, & Dæmonas morbos eſſe, ſed occultioris cujusdam naturæ: at item eos, qui Dæmones propellere nituntur, id non ſine ſulphure, vitis albæ aquâ, aliisque ejuſmodi acrioribus & efficacioribus pharmacis tentare. Sic ſpectra lemuresque abigere Hypericum, ſeu perforatum ajunt, ſi domo ijs infeſtæ inferatur. Sortilegos morbos, in brutis & hominibus, perſicaria curat: ſi frigidâ madefacta, imponatur ægro membro, ac pòſt terræ mandetur, &c. adde tractatum Bartholomæi Karrichteri, von Heylung der zauberiſchen ſchäden. &c. Unguentum porrò armarium, ſeu hoplochriſma (quod & unguentum Sympatheticum ſeu ſtellatum, unguentum item Martis, ac etiam Herculeium; vulgò Waffen oder Wundſalben nominatur) naturaliter, non ſuperſtitiosè, vulnera curare videtur: ſecus ac Libavius putavit, *in tractatu ſingulari de impoſtoria vulnerum per unguentum armarium ſanatione*, cum quo etiam conſentit Martinus Biermannus, *apud Iacobum Martini, Diſputationum Miſcellanearum, lib. 3. Diſput. 11. quæ eſt de Magicis actionibus, theſ. 60. & ſeqq.* Compoſitio hujus unguenti, traditur in Medullâ deſtillatoriâ, Cunradi Kunrath. *part. 2. cap. ult.* eam etiam habet Johannes Kornthaner, *in tractatu* von der Peſt/ *fol. 2.* Oſvvaldus Crollius, *in Baſilica Chymica. fol. mihi* 178. Ejus autem mirabilis virtus, obſcura vel incredibilis non potèſt eſſe ei, cui ſanguinis natura, viſque magnetica & harmonica, atque συμπάθεια non eſt ignota. vide Rudolphum Goclenium Iuniorem *in dict. tract. ſingul. de Magnetica vulnerum curatione. Eundemq́; in Synarthroſi magnetica, contra Iohannem Robertum è Societate Ieſu, paſſim, ac præſertim fol. 216. &c.* eleganter item, & perſpicuè cauſſam hujus remedii prodit Theophraſtus, *in tractatu de Perſicaria.* Henricus Petræus, *part. 2. Noſologia Harmonica Diſput. 48. corollar. 10.* Iohannes Erneſtus Burggravius, *in Achille Panoplo, paſſim ac præſertim fol. 84. & addi poteſt Biolychnium eiusdem, per totum.* Fit nempè ea cura, propter conjunctionem aſtralem, & elementalem: ac tria ſunt, quæ cauſantur per hoc unguentum, tàm mirabilem effectum; Sympathia naturæ, influentia cœleſtium corporum, perficiens ſuas operationes per elementa, & balſamum, quod ſanandi præditum virtute, homini cuilibet naturaliter inditum eſt. Spiritus mundi univerſalis, penetrans cuncta, ſpiritum animalem in mumiâ coagulatum, & ſpiritum ſanguinis unit atque conjungit. Certè adhuc multis aliis experimentis conſtat, remanere ſenſum, abſente aut conſumpto ſentiente, undè deciſum fuit; quin & multiplicatur, & alia in ſe convertit. Thomas Campanell. *lib. 4. de ſenſu rerum, cap. 11.* ubi virum Neapolitanum,

politanum, cui amputatus fuerat naſus, mancipium emiſſe promittendo illi libertatem, ſi ſineret naſum refici ſibi, ex carne brachii illius; ſecundum Tropienſium Chirurgiam, quæ quadraginta diebus hoc opus complet. Refectum eſſe naſum, ſervumque liberatum; ſed poſt tres annos, mortuum fuiſſe conſueto morbo; & ſimul particulam naſi languere cœpiſſe, mortuam & computruiſſe tempore, ac ordine quo ſervus. Eſt & adhuc cura verè miraculoſa ſeu divina: cujus mentionem facit Beatus Iacobus, *in Epiſtola ſua*, per olei inunctionem, & orationem. Ita Iohannes Monachus, benedicens oleum dabat, ex quo perуncti, ſani fierent, quacunque infirmitate tenerentur. Oleo ab Hilarione Benedicto, univerſi agricolæ atque paſtores tangentes ſerpentum vulnera, certam ſalutem reſumebant. Eugenia, cùm mulierem diuturnâ quartanâ vexatam, oleo perunxiſſet; omnem ea continuò violentiam fellis evomit, & ſaniſſima reddita, pedibus ad ſuum diverſorium properavit. Ac ubivis in vitis patrum, hiſtoriaque ſanctâ, tàm antiquorum, quàm recentiorum exempla talia occurrunt. Quæ ſi quis, ut vulgò fit, conficta omnia putat; hunc ego prono tramite ad Atheiſmum properare credo. Malo autem ego ſuperſtitioſus haberi, quàm vel minimùm ad Atheiſmum inclinare.

VII. Anne autem Empirici ſunt ferendi? Qui ſcilicet ad perfectam Medicinæ cognitionem, experientiam duntaxat ſatis eſſe reputant; arbitrantes, nil rationalem diſciplinam ad Medicinam pertinere: & inter quos ex Latinis etiam referunt Celſum, ac Plinium ſecundum, qui ex ipsâ profeſſione ſeſe Empiricos adpellarunt; evidenteſque cauſſas, ut neceſſarias tantummodò amplectentes: contra quos diſputat Rodericus à Caſtro, *lib. 1. Medico-politici, cap.* 4. Sanè quia ſalubertimam Medicam artem, ut alias res, hæc quoque corruptela invaſit, ut plurimi ejus ſcientiam & exercitium ſibi vindicarent, & periculosè in vitam ac fortunas hominum graſſarentur: ſtudiosè ideò falſi Medici à veris ſunt diſtinguendi; Nullius artis tot artifices ſunt, quàm illius: etenim præter aniculas cernere licet errones, circumforaneos, agyrtas, circulatores, impoſtores, Eccleſiæ miniſtros, Iudæos, & alios omnes tamen ἀπαιδεύτους, & veræ artis prorſus ignaros. Ac licet tempore Plinii ſecundi, nondum circa hæc aliquid fuerit ordinatum, in eaque artium ſolâ eveniret, ut cuique Medicum ſe profeſſo crederetur, nullaque eſſet lex, quæ puniret inſcitiam capitalem, nullumque vindictæ extaret exemplum. Plinius *hiſtor. natural. lib* 29. *cap.* 1. Cautius tamen poſteriores Imperatores Medicis his ſaltem immunitatem dederunt, qui præter domeſticum & umbratile ſtudium, ſanitatis hominibus reddendæ cauſſâ, urbem circumeunt; & indè περιοδευταὶ appellantur: quique decreto ordini probati ſunt,

ti ſint,& intra ſtatutum numerum continentur, *l. 7. §. Grammatici, ff. de excuſat. tutor. l. 5. 6. C. de profeſſor. & Medic. lib. 10. l. 1. ff. de decret. ab ordin. faciend.* Et valet hæc cautio plurimùm in ejus controverſiæ dijudicatione; An Medico eventus mortalitatis debeat imputari? vide Heigium *part. 2. quæſt. 26. per diſcurs.* ubi ſcilicet diſpicitur cumprimis, an Medicus limites excedat ſuæ profeſſionis, & an ſit peritus in arte? Et imperitia hîc culpæ adnumeratur, *l. 7. §. ult. ff. de offic. præſid. l. 27. §. ſi calicem. ff. ad Leg. Aquil.* nemoque affectare debet, in quo vel intelligit, vel intelligere debet, infirmitatem ſuam alii periculoſam fore. Adeò ut extraordinaria quædam pœna locum habere queat, cùm imperitiâ & negligentiâ Medicus peccat. Heigius *dict. loc. n. 56.* Sicque in Regno Neapolitano, Medicus qui abſque licentiâ officialium Regiorum, & abſque diſcuſſione ac Doctoratu medetur, publicatione bonorum puniri ſolet: ac item ille, qui conficit medicinas, absque juratorum interventu. Carrer. *in pract. tit. de homicid. §. qui autem, num. 25. 26. fol. mihi 233. §. ſequitur, num. 6. fol. 235.* Hisque & Paracelſiſtæ vulgares adnumerandi; & qualis fuit ille, cujus mentionem facit Rod. Botereius, *lib. 1. commentar. fol. mihi* 74. quique Anno Chriſti 1594. Cardinali Borbonio, jam conclamato, ſalutem pollicebatur, ſi curandus traderetur; eâ lege, ut ſi non mederetur, pro præmio ultimas pœnas ſpontè lueret. Veruntamen Empiricos ferendos eſſe nego; ſi ij rectè definantur: in eorum enim claſſem, minimè aggregare poſſum eos, qui ex Aſtrali inclinatione, vel experientiâ edocti, arcana naturæ ſciunt, nec in ſcholis ea didicerunt. Malo ſanè empirici, quàm Medici talis operâ uti; qui nil niſi logicas, & metaphyſicas novit ſubtilitates. Laudabiliorque mihi Zenon, quàm Magnus eſſe videtur: quorum illum Eunapius, & docuiſſe, & factitâſſe Medicinam ſcribit; hunc verò plus dicendo, quàm arte polluiſſe: ita ut curatos ab aliis, verbis & quæſtiunculis objectis demonſtraret adhuc morbo teneri. Chymiatros certè, Hermeticæque philoſophiæ ſtudioſos, maxumè rationales, & dogmaticos eſſe puto; quicquid in contrarium ſcribat Rodericus à Caſtro, *in Medico-politico lib. 1. cap. 6.* ac licet etiam contra Paracelſiſtas, extet parlamenti Pariſienſis Arreſtum, apud Ludovicum Servin, *tom 4. des plaidoyes, cap. 25.* cùm enim Anno Chriſti 1603. in facultate Medicâ deliberaretur, de conſiliis Medicis non ineundis cum Spagyricis, Empiricis, & aliis, à facultate non probatis; M. Petro Paulmier, ordine ſententiam dicenti, excidit ut diceret, ſe conſilia medica frequenter inijſſe cum Quercetano Spagyrico, viro ſuo quidem judicio docto, & putare, Spagyricam non eſſe repudiandam, ſed valdè Medicinæ utilem. Tunc utrumque ab omnibus & ſingulis improbatum fuit. Edidit etiam M. Petrus Palmarius, mo-

K dò

dò dictus, libellum, cui titulum fecit Lapis Philoſophicus Dogmaticorum; quem Collegium Medicorum in Academiâ Pariſienſi, erroribus, fraudibus, impoſturis, & mendaciis plenum damnavit: ſtatuitque ut Palmarius intrà ſex menſes ejuſmodi errores &c. ſcripto publico agnoſcat & abjuret; profiteatúrque ſe in Hippocratis, Galeniique doctrinâ, & Scholæ Pariſienſis diſciplinâ, conſtanter permanſurum. Quæ cuncta Parlamentum Pariſienſe adprobavit. At ſi vanitas & abuſus vitentur, putarem, fovendum maxumè eſſe eos, qui Chymiam jungunt vulgari Medicinæ. Hoc aſſerto auctoritate Medici cùm primis noſtri ſeculi præclari Dn. Raimundi Mindereri, qui *in tractatu de Calcantho, paſſim*, in eos invehitur Galeniſtas; qui Spagyricam artem, Hippocraticam & Galenicam doctrinam perficientem, ac conſummatam magis reddentem; ſtudioſè, ſi non malitioſè, ſatagunt obſcurare, & oppugnare nituntur: indeque ejus nitorem toti mundo conſpicuum, ſine vel ratione, vel fundamento, contra plenam veritatem in ſummam mortalium noxam, & totius generis humani grave detrimentum invidè fuſcare ſibimet præſumunt. Conqueritur item ille idem: Hærere medicinam nunc temporis totam in cathedris, Gymnaſiis, ac Academiarum porticibus; totam ſcientiam, ferè ſine factorum certitudine comprehendentibus; eſſeque ſolo philoſophico diſcurſu, generali quadam areâ, concluſam artis ſollemnitatem, nec in particularem uſum duci, quæ ratio univerſalis, attamen confuſa, inveniſſe videtur. &c. Habet pariter pro Paracelſo, contra methodum medendi Italicam, multa; Johannes Albertus Wimpinæus *in tractatu de concordiâ Hippocraticorum, & Paracelſiſtarum*, eamque nil ad graviores, obſcurioresq; morbos depellendos valere, demonſtrativè probat. Et Johannes Hartmannus, ſingulari Oratione, *quæ titulum habet, Philoſophus, ſive Naturæ conſultus Medicus, & præfixa eſt eiuſdem Diſputationibus Chymico Medicis*, evincit: auxilia Medica eorumque genuinum præparandi modum, à Paracelſo & Chymicis, curandi verò Methodum, indicationum, inventionumque momento conſtantem, ab Hippocrate, recentioribusque probatæ fidei, & experientiæ Medicis, repetendam eſſe. Nullum verum, legitimumque ſanandi modum aſſecuturum, ni Hippocratis & Paracelſi ſimul fuerit legitimus heres; níque veterem illam cum nova conjunxerit medicinam. Sicque idem Hartmannus, *Diſput. 8. quæſt.* 4. probat, Medicinam Chymiâ carere non poſſe: licet ferè id negare videatur Johannes Langius, *lib. 1. epiſtol. medicinal.* 53. ubi de deſtillatione agit. Et quoque Sebaſtianus Mayer, *in Sylloge 1. ſelector. Phyſicor. &c. ſect. 3. cap. 9 fol.* 175. ſcribit: Galenicos, nec Chemicos, nec præparationes eorum, conſentaneas rationi accuſari: hæc tantùm, quæ natura miſcuit, & ſub mixtione hac, integra uſurpata experientia

rientia utilia comprobavit, temerè ab invicem non ſeparanda eſſe; præſertim quando omnes ad uſum medicum conſpirant. Sed & his reſponderi facillimè poteſt, & non conſiſtit Spagyrica ſolùm in ſimplici deſtillatione. Verùm ne ultrà crepidam videar judicare, ſubjungere lubet Ampliſſimi Dn. Rutgeri Rulandi, Fautoris mei colendi cenſuram, qui *in tractatu de Commiſſariis lib.* 4. *cap.* 15. hac eadem de re ſic ſcribit: non ideò Paracelſiſtas removendos eſſe, quando Medicorum operâ & judicio Commiſſarius opus habet; quòd ipſimet præparant medicamenta: ſi modò habeant gradum, eisque nulla culpa in quenquam commiſſa poſſit imputari. Plura non addo, quia fruſtrà curatur pertinacia Galeniſtarum, vel ipſorum Prophetâ teſte; qui *lib.* 1. *de cognitione & curâ paßionum animi*, ita ſcribit: Nulla tinctura adeò ineluibilis eſt, ut ad falſa, citra rationis judicium dogmata, animi affectio; quæ in his educatis diſſuaderi non poterit. Et idem *in principio lib.* 8. *de compoſitione Medicamentorum ſecundum locos*; Falſæ opiniones, animas hominum inſidentes, eos non modò efficiunt ſurdos, ſed & cœcos.

VIII. Sed pro conjunctione veteris & novæ Medicinæ propugnatum hactenus fuit. Altioris eſt, meumque captum transcendentis indagationis: An ex Hermeticâ Philoſophiâ tota Medicina ſit reformanda? An principia Chymica adprobanda? &c. Quâ de re operosè agit Crollius, in præfatione prolixâ & eleganti, Baſilicis ſuis præmiſsâ: ac pariter præ aliis fundamenta novæ illius Medicinæ dilucidè proponit, Petrus Severinus Danus, in Idæa Medicinæ. Et item hîc diſputandum eſſet de medicina univerſali, ac an ea detur? Quod negat Henricus Petræus, *in Diſſertatione, quæ præcedit eiusdem Noſologiæ partem ſecundam*, Et nilominus tamen myſteria naturæ, non niſi per Chymiam aperiri, perſuaſum multis eſt. Per eam doceri poſſibilitatem ipſius reſurrectionis, reſurgentiumque corporum naturam ac dotes declarari, Paullus Ricius ait, *lib.* 1. *de cœleſti agricultura fol. mihi* 54. ſunt & qui putant; Moyſen, ut reliquis Aegyptiorum diſciplinis, ſic & Chymiâ fuiſſe inſtructum: eò quòd aureum vitulum (quem Aegyptiâ ſuperſtitione inquinati Iſraelitæ in deſerto coluerunt. vid. Jan: Selden *de Dys Syru Syntagm.* 1. *cap.* 4.) πότιμον reddiderit. *Exod.* 32 *vers.* 20. Imò Prophetas & Apoſtolos ipſos, Chymiæ non ignaros extitiſſe, aſſerere audet David Mederus, *in Judicio Theologico, de F.R.C. à princ.* ſic refert Eſaiam, Hiskiam Regem, peſte infectum ſanaſſe emplaſtro ficuum maceratarum, vel chymicè præparatarum; ex maſsâ ficuum ſcilicet aridarum, in ſuo menſtruo chymico natantium confecto. Chymicâ item phraſi uti Regium Pſaltem; cùm comparat Dei verbum, argento probato, repurgato in catino terreo, ſeptiesque depurato. Ac pariter Beatum Johannem in Apocalypſi,

lypſi, *cap.* 21. *verſ.* 21. ubi facit mentionem auri puri, ut vitrum pellucidum ſplendentis, huncque artem metallicam tranſmutatoriam exercuiſſe, Vincentius in ſpeculo naturali ſcribit. Sed abſurda magis adhuc Chymica imaginatione dementati, comminiſcuntur: Ego animi gratiâ tantùm hæc adſcribo, judicium & cenſuram aliis committo.

IX. Sed adhuc aliquid de Paracelſo addam. De eo, Conradus Geſnerus, *lib.* 1. *epiſt.* 1. ad Cratonem ita ſcribit: Theophraſtus certè impius homo, & magus fuit, ac cum Dæmonibus communicavit. Baſileæ Medicus eſt (Adamus von Bodenſtein) Caroloſtadii Theologi defuncti filius, planè Theophraſteus. Video pleroſque hujus farinæ homines, Arrianos eſſe, Chriſtique divinitatem negare. Idem Geſnerus, *lib.* 3. *epiſtol. ad Didymum Obrechtum, fol. mihi* 114. *b.* Mitto, ait, Libellum Paracelſi, recens excuſum; in quo ſi pleraque fortè tibi diſpliceant, pleraque etiam ita ſint obſcura, ut Oedipo habeant opus: erunt tamen aliqua fortè, quæ placeant, aut ſaltem quæ admireris. Fuit is Paracelſus noſtrâ memoriâ Magus, admirabilis homo, notus amicis quibusdam meis; à vicinis noſtris Helvetiis oriundus: pervagatus magnam orbis partem. Chymicâ arte , quam ipſe puto Spagyricam vocat, excellentiſſimus omnium: ita ut per eam metalla immutaret, argentum ac aurum faceret; & morbos inveteratos, ac aliis omnibus Medicis incurabiles, brevi, & facilè curaret. In vitâ Oporini, quam conſcripſit Andreas Jociſcus, ſequentia de Paracelſo inveniuntur. Venit Baſileam Theophraſtus, ſub initium Evangelii repurgati, ac religionis nomine ab Oecolampadio ſuſceptus, Magiſtratuique commendatus fuit. Diſſipata tùm planè Academia erat, & Profeſſores partim ejecti, partim ſuâ ſponte ceſſerant urbe. Facilè igitur auxilio Oecolampadii, medicam obtinuit profeſſionem. Conſilium Oecolampadii ſequutus Oporinus, Theophraſto ſe adjunxit, & quàm diu Baſileæ fuit, ab ejus conſuetudine nunquam diſceſſit: imò etiam domeſtico ejus uſus conſortio, operam ipſi ſuam, famuli & Amanuenſis officio functus locabat; ſperans ſe vel hac officioſâ diligentiâ, perfectam artis cognitionem, quam Doctor iſte, plenis crepabat buccis, conſequuturum. Theophraſtum itaque magnâ primò cum admiratione, & numeroſâ ſectatorum, etiam eorum, qui ſapientiæ & eruditionis eâ in arte eximiæ, laude celebres erant, frequentiâ, docentem Oporinus diligenter audivit: & quæ à Theophraſto Germanicè dicebantur, Latinè diligenter excepit. Latinæ quidem linguæ cognitionem Theophraſtus habebat, ut ſæpè Oporinus adfirmabat, perexiguam; memoriâ tamen adeò felici præditus erat, ut integra Galeni loca, memoriter & expeditè recitaret. Ea quæ ex materno ſermone convertiſſet Oporinus, vel non intellecta dictando, omnia Theophraſtus adprobabat.

Quod

Quod quidem Oporinum dubium ſæpè fecit, ut impoſturæ aliquid ſubeſſe, ex tàm prompto aſſenſu ſuſpicaretur. Egreſſus, cum ſuis diſcipulis, ut herbas colligerent, ſi qua occurreret planta, cujus nomen ignorabat, eam non in uſu eſſe dicebat. Cùm Theophraſtus contra placita reliquorum Medicorum, aſſereret hominis temperiem non niſi ex urinâ alcali (hoc eſt, ſi quis per triduum, omni cibo & potu abſtinuiſſet) cognoſci poſſe; Oporinus ſeipſum triduo maceravit, & exiguum quid in phialâ Theophraſto adferens, judicium Doctoris ſui requiſivit. At ille ridens, & ſtultum eum, qui tàm facilè obtemperaſſet, vocans, phialam parieti alliſit. Solebat Theophraſtus vino madidus, noctu ſtricto gladio per dimidium ferè horæ, cum larvis depugnare: non abſque Oporini, qui eodem in conclavi, cubiculari ſuo lecto latebat, magno periculo & metu. Indè Oporinum ad dictata excipienda excitabat, quæ tàm expeditè recitabantur, ut Dæmonum inſtinctu, ea ſuggeri, Oporinus ſe putaſſe ſæpè affirmaret. Hoc ſtatu & his moribus, biennium ferè Baſileæ Theophraſtus vixit: quo quidem tempore, ita artem ſuam probavit, ut propter ſummam felicitatem, in deſperatis morbis curandis, in magnâ eſſet admiratione. Erat ibi Canonicus quidam nobilis, valetudinis deploratæ; eum Theophraſtus, pactus precium centum florenorum, tribus pillulis Laudani ſui, ſalivâ ſubacti, feliciter reſtituit. Tàm brevi ſpacio, & quidem re, ut videbatur, exili, ſanatus Canonicus, pactis non ſtetit. In jus itaque ambulat Theophraſtus; ubi cùm ſolita & à Magiſtratu ordinata ac præſcripta ſolutio decerneretur; Theophraſtus tàm vile precium ſuæ arti ſtatui ægrè ferens, importunius in prætorem eſt invectus, ita ut læſi Magiſtratus pœna metueretur. Itaque in Alſatiam deſcendit. &c. promiſerat Theophraſtus Laudani conficiendi rationem Oporino ſe traditurum, quâ ſpe pellectus eum in Alſatiam eſt comitatus, & biennium adhuc, hominis importunitatem tulit. Tandem impetraturum ſe à Magiſtro ſuo, quod cupiebat, diffidens, eum deſeruit. Accelerabat abitum, impietas Theophraſti. Vocatus enim à ruſtico ægro; cùm Euchariſtiâ uſum intelligeret: ſuæ arti jam non locum eſſe apud illum, qui alium auxiliatorem quæſiviſſet, ajebat. Extant ſcripta Theophraſti; quibus adprobat Magiam, & hominem pium, Dæmonis, ut latronis operâ uti poſſe, aſſerit. Et ſupereſt adhuc Baſileæ, Doctor Wolfius Wiſenburgius, qui in publicâ lectione, affirmanti (ſi Dei deficit auxilium, Diaboli ſuccedat) contradixit: ſed multis ab eo calumniis oneratus, furori hominis ceſſit. Et hæc quidem cauſſa diſceſſus Oporini à Theophraſto fuit: quo relicto, rediit Baſileam, Laudani portione priùs ab illo acceptâ; quâ etiam, veluti virgulâ divinâ, non multò pòſt ſervatus fuit. Sumpto enim purgandi cauſâ, Mercurio præcipitato, rixa

cum uxore ortâ, noctu domo egreſſus, ad patrem contendit. Hauſtâ in viâ, aquâ copioſiore; & quia pulſandis ædibus, patri dormienti moleſtus eſſe nollet, ad fores aſſidens, frigore oborto, toto corpore, capite inprimis ita intumuit, ut de vitâ Medici deſperarent. Dum ita aliquandiu decumberet, & quodam die, ſolus in lecto eſſet, recordatus Oporinus Laudani, ad peram, quâ continebatur, arrepſit, ac tres pillulas devoravit: ibi ſomno conſequuto, reversâ è concione uxore, quæ mortuum ſe inventurum ſperabat, tumore ſublato, incolumis evaſit. Magno profectò ingenio fuiſſe Theophraſtum, medicamenti hujus præſentiſſimi præſtantia demonſtrat. &c. Hactenus Jociſcus. Sed ſcribit tamen Michael Toxites, *in Onomaſtico 2. Paracelſi, verb. Laudanum*, liberalius multò Jociſcum *in ſua oratione* de Paracelſo recitaſſe, quædam etiam falſa poſuiſſe. Verùm de Paracelſo multa habet Melchior Adamus, *in vitis Germanorum Medicorum, fol.* 28. Eumque verè plumbum & argentum vivum in aurum transformaſſe, ex Michaelis Neandri, deſcriptione Orbis terræ, *part.* 1. *G.* 8. *& ſeqq.* adparet, ubi narratio de Theophraſto memorabilis habetur, cujus generis ſimile nil hactenus proditum etiam ab iis eſt; qui in Theophraſto evehendo, ſuprà Philoſophos atque Medicos omnium ætatum atque temporum, toti ſunt atque occupati.

X. Sunt tandem qui putant, vel ſæviores hodiè morbos, vel minùs valida eſſe medicamenta. Namque ſi quis Græcorum Latinorumque vetuſtioribus medicinis, curare morbos nunc velit; in caſſum ut puto, laboraret. Vide quæſo, quàm levia media peſti adhibeat Celſus? Arabes remedia magis apta invenerunt: & certè ea quoque faſtidio ſunt, ac non ſatis apta; ideoque Chymicè præparata expetuntur. Diſputari item ſolet; num morbi novi generentur, & veteres ſoleant interire? Ac refert ejuſmodi multos morbos, noviter generatos, incognitos Medicis, & qui ne nunc homines infeſtant, Eſtienne Paſquier *4. des recherch. cap.* 25. Sic autumant nonnulli, nunc ſilere lepram minuſque eſſe leproſorum, dum viget & furit Venerea lues indeque videmus, uberem paſſim proventum leproſis olim piè dicatum, & leproſoria multa, vacua magnam partem. Sebaſtianus Roulliard *au grand aulmoſnier de France, fol. mihi* 273. qui cauſſam, cur magis olim ſævierit lepra, aſſignat multitudini Judæorum, huic morbo maxumè obnoxiorum. Sed tamen lepra Judæorum, non fuit ea, quàm Medici olim & nos hodiè agnoſcimus: quâ de re diligenter diſputat Iſaacius Pontanus, *in deſcriptione urbis Ambſtelodamenſis, lib.* 2. *cap.* 3. Sanè omnes inter gentes, hujusmodi affectu vexatos præcipuè Judæos, etiam prophani aliquot auctores prodiderunt; licet fabulis ac figmentis corruperint genuinam rei veritatem. Tacitus quippè *lib.* 5. *hiſtor.* ſue Judæos abſtinere ait, memoriâ

cladis,

cladis, quodque ipſos turpaverat ſcabies quondam; cui id animal obnoxium exiſtit. Et certè ſues toto corpore effici grandinoſas, das ſie Pfinnig werden/ nemini non conſtat. & Levinus Lemnius etiam morbum hunc, vulgari lepræ, ſeu Lazariſmo affinem eſſe cenſet, *l. de occult. natur. miracul. cap.* 7. Ac licet etiam Judæorum lepram, quidam cum Græcorum Leuce, ſeu vitiligine albâ confundant: eò quòd & in Judaicâ leprâ, cutem albam fuiſſe, conſtet, *Levitic.* 13. *num.* 12. *vers.* 10. 2. *Reg.* 5. *vers.* 27. Et tamen vitiliginem, ſanguinis vitium eſſe, Medici uno animo ajunt: Judæorum autem lepra, exanguia etiam corpora invaſit. *Levit.* 13. *vers.* 47. *&c.* quin etiam ipſos parietes, & integras ædes, infecit, *Levit.* 14. *vers.* 30. *&c.* eæque domus, immundæ atque inutiles ad habitandum à Sacerdote judicatæ, deſerebantur. Præterea Judaica lepra non ſemper albo ſeſe colore in hominis corpore prodebat, ſed interdum quoque adparuit ſubrubra: *Levit.* 13. *vers.* 18 24. *&* 42. contrà in leuce Græcorum, Latinorumque vitiligine albâ, color perpetuò albidus fuit. Denique Paulus Aegineta *lib.* 4. *c.* 5. teſtatur; vitiliginem, quæ plures corporis occupaverat partes, magis periculoſam eſſe, quàm quæ paucas: contrà verò ſe habebat Judæorum lepra; nam ea, in omnem cutem, ubi ſe diffudiſſet, univerſumque à capite ad pedes contexiſſet, homo mundus judicabatur; ſin iterum adpareret caro viva, immundus reputabatur, *Levit. cap.* 13. *vers.* 12. *&c.* Adeò, ut videatur lepram, Judæorum, legali cumprimis ac ceremoniali contagio, quod ſpiritualem reſpectum haberet, alios polluiſſe, ſingulareque flagellum DEI extitiſſe, Henricus Petræus *part.* 2. *Noſolog. Diſp.* 45. *theſ.* 25. Sed aliter philoſophatur Campanella, *lib.* 4. *cap.* 12. *de ſenſu rerum.* Etenim ex Moſaica lepræ lege, probare conatur; ſenſum affectumque communicari, & multiplicari in diſſimilimas atque diſtantes maxumè res. Videri item poteſt Franciſcus Valeſius *cap.* 19. *& ſeq. Philoſophia ſacra.*

CAPUT II.

De peſte, ejusq; fugâ, & politicâ curatione.

ELuceſcit & politica prudentia, tempore morborum contagioſorum, ſeu Epidemicorum; & nempè in his tàm præcavendis, quàm depellendis, & mitigandis. Eoque fine, nonnullis in locis, Magiſtratus aliquis exiſtit ſingularis, cui cura ſanitatis publicæ commiſſa ſiet. Etenim electâ congruâ regione, & ædificatâ civitate; convenit illam omni puritate & claritate ornatam retinere, omni ſorditie, & immunditiâ vacuam conſervare, ne ſordibus ac fæcibus aëris tranquillitas inficiatur, & peſtes, febres,

nes aſtrales attrahente. In quo conſiſtit ſpuria Platonica Philoſophia, illeque Paganiſmus, quem Julianus Apoſtata reducere conatus fuit; ac Porphyrius, ſimilesque excoluerunt, quorum vitas Eunapius Sardianus Græcè deſcripſit. Sanè quarum artium ac naturarum inſtrumentis nequimus eſſe pares; earum artifices nunquam evadere nos potis eſt. Non igitur Magia pro arte haberi debet; cùm ejus inſtrumentum, Dæmon, haut in noſtra ſit poteſtate: ſed imò, ille potiùs miſeris mortalibus, utitur pro inſtrumento, ſibique artem, latrocinium facit. Quare iterùm dico, Dæmonomagiam, ex ſe, à verbis, characteribus, conſimilibusque rebus, nullam potentiam ſortiri: ſed gentis à Deo averſæ ſuperſtitionem eſſe. Hucque & pertinere videtur Characteriſtica cura, cui Georgius Phædro, Medicus aliâs excellens, *in tractatu*, **vollkommene heylung aller offenen ſchäden/** *lit.* c. 5. plurimùm tribuere conſtat. Aſt anne in claſſem hanc Theurgia referenda erit, quæ fit per nomina Sacroſancta, & precationes bonorum Angelorum: quam Cabalam Hebræi vocant, quamque Esdras veritus, ne temporis iniquitate intercideret ea, ex ſententia ſeptuaginta ſenum, in totidem volumina dicitur digeſſiſſe: Eam juniores Goetiâ, poſtea conſpurcarunt, & odioſiſſimam omnibus bonis reddiderunt. Sed verò Picus Mirandulanus, & etiam Iohannes Piſtorius, reducere veriorem ſatagerunt: quos tamen ſingulari tractatu Dn. Iacobus Heilbronnerus, *in tractatu de magica & Cabaliſtica morborum curandorum ratione, qui titulum habet, Dæmonomania Piſtoriana,* paſſim odioſiſſimè ſugillat. Ego amplius, & piis, doctiſque magis lampada curſu trado.

VI. Attamen dubito ego planè nullus, plurima in naturæ ſinu abdita latere, vix pervia ſenſui, vel etiam rationi humanæ: quæ quamvis lateant ob ignorantiam noſtram, ab illicitæ tamen Magiæ crimine ſunt aliena. Nec omnia miracula Magica, Diabolica exiſtunt: Phariſæorumque proprium eſt, cuncta tribuere Diabolo, quorum ratio ipſis eſt ignota. Ita in illis rebus quæ appenduntur, periapta vocant, non rarò latet quædam occultior facultas. Hisque lubenter olim etiam doctiſſimi Medici utebantur, cùm malum, alterantibus & purgantibus invictum foret. vide Johannem Heurnium *dict. method. ad prax. dict. cap.* 28. *lib.* 3. *fol. mihi* 401. *&c.* Sicque multifaria amuleta, ſeu remedia inveniuntur, quæ ſpecificâ & occultâ virtute venenis ita adverſantur, ut ea vel ad ſe Magnetis inſtar adtrahant, vel alterando hebetent atque extinguant. vide omninò Rudolphum Goclenium Iuniorem *tractatu de peſte, fol.* 177. *&c.* Inſuper, ut in morbis haud rarò interveniunt Dæmonum præſtigiæ: indeq; nonnulli ferraméta, clavos, capillos evomunt &c. Iohannes Langius, *epiſtol. Medicinal. lib.* 1. *epiſtol.* 38. Sic & naturalia

quædam

quædam etiam ijs reſiſtere ferè aſſerere auſim. Profiteturq; Hieronymus Cardanus, *in Encomio Medicinæ, quod tunctū eſt eius item artis parvæ tom. 1. fol. 651.* Vim etiam in Dæmones ineſſe Medicæ arti, & Dæmonas morbos eſſe, ſed occultioris cujusdam naturæ: at item eos, qui Dæmones propellere nituntur, id non ſine ſulphure, vitis albæ aquâ, aliisque ejuſmodi acrioribus & efficacioribus pharmacis tentare. Sic ſpectra lemuresque abigere Hypericum, ſeu perforatum ajunt, ſi domo ijs infeſtæ inferatur. Sortilegos morbos, in brutis & hominibus, perſicaria curat: ſi frigidâ madefacta, imponatur ægro membro, ac pôſt terræ mandetur, &c. adde tractatum Bartholomæi Karrichteri, von heylung der zäuberiſchen ſchäden. &c. Unguentum porrò armarium, ſeu hoplochriſma (quod & unguentum Sympatheticum ſeu ſtellatum, unguentum item Martis, ac etiam Herculeium; vulgò Waffen oder Wundſalben nominatur) naturaliter, non ſuperſtitioſè, vulnera curare videtur: ſecus ac Libavius putavit, *in tractatu ſingulari de impoſtoria vulnerum per unguentum armarium ſanatione*, cum quo etiam conſentit Martinus Biermannus, *apud Iacobum Martini, Diſputationum Miſcellanearum, lib. 3. Diſput. 11. quæ eſt de Magicis actionibus. theſ.* 60. *& ſeqq.* Compoſitio hujus unguenti, traditur in Medullâ deſtillatoriâ, Cunradi Kunrath. *part. 2. cap. ult.* eam etiam habet Johannes Kornthaner, *in tractatu* von der Peſt / *fol.* 2. Oſvvaldus Crollius, *in Baſilica Chymica. fol. mihi* 178. Ejus autem mirabilis virtus, obſcura vel incredibilis non poteſt eſſe ei, cui ſanguinis natura, viſque magnetica & harmonica, atque συμπάθεια non eſt ignota. vide Rudolphum Goclenium Iuniorem *in dict. tract. ſingul. de Magnetica vulnerum curatione. Eundemq; in Synarthroſi magnetica, contra Iohannem Robertum è Societate Ieſu, paſſim, ac præſertim fol. 216. &c.* eleganter item, & perſpicuè cauſſam hujus remedii prodit Theophraſtus, *in tractatu de Perſicaria.* Henricus Petræus, *part. 2. Noſologia Harmonica Diſput.* 48. *corollar.* 10. Iohannes Erneſtus Burggravius, *in Achille Panoplo, paſſim ac præſertim fol.* 84. *& addi poteſt Biolychnium eiusdem, per totum.* Fit nempè ea cura, propter conjunctionem aſtralem, & elementalem: ac tria ſunt, quæ cauſantur per hoc unguentum, tàm mirabilem effectum; Sympathia naturæ, influentia cœleſtium corporum, perficiens ſuas operationes per elementa, & balſamum, quod ſanandi præditum virtute, homini cuilibet naturaliter inditum eſt. Spiritus mundi univerſalis, penetrans cuncta, ſpiritum animalem in mumiâ coagulatum, & ſpiritum ſanguinis unit atque conjungit. Certè adhuc multis aliis experimentis conſtat, remanere ſenſum, abſente aut conſumpto ſentiente, undè deciſum fuit; quin & multiplicatur, & alia in ſe convertit. Thomas Campanell. *lib. 4. de ſenſu rerum, cap.* 11. ubi virum Neapolitanum,

politanum, cui amputatus fuerat naſus, mancipium emiſſe promittendo illi libertatem, ſi ſineret naſum refici ſibi, ex carne brachii illius; ſecundum Tropienſium Chirurgiam, quæ quadraginta diebus hoc opus complet. Refectum eſſe naſum, ſervumque liberatum; ſed poſt tres annos, mortuum fuiſſe conſueto morbo; & ſimul particulam naſi languere cœpiſſe, mortuam & computruiſſe tempore, ac ordine quo ſervus. Eſt & adhuc cura verè miraculoſa ſeu divina: cujus mentionem facit Beatus Iacobus, *in Epiſtola ſua*, per olei inunctionem, & orationem. Ita Iohannes Monachus, benedicens oleum dabat, ex quo peruncti, ſani fierent, quacunque infirmitate tenerentur. Oleo ab Hilarione Benedicto, univerſi agricolæ atque paſtores tangentes ſerpentum vulnera, certam ſalutem reſumebant. Eugenia, cùm mulierem diuturnâ quartanâ vexatam, oleo perunxiſſet; omnem ea continuò violentiam fellis evomit, & ſaniſſima reddita, pedibus ad ſuum diverſorium properavit. Ac ubivis in vitis patrum, hiſtoriaque ſanctâ, tàm antiquorum, quàm recentiorum exempla talia occurrunt. Quæ ſi quis, ut vulgò fit, conficta omnia putat; hunc ego prono tramite ad Atheiſmum properare credo. Malo autem ego ſuperſtitioſus haberi, quàm vel minimùm ad Atheiſmum inclinare.

VII. Anne autem Empirici ſunt ferendi? Qui ſcilicet ad perfectam Medicinæ cognitionem, experientiam duntaxat ſatis eſſe reputant; arbitrantes, nil rationalem diſciplinam ad Medicinam pertinere: & inter quos ex Latinis etiam referunt Celſum, ac Plinium ſecundum, qui ex ipſâ profeſſione ſeſe Empiricos adpellarunt; evidenteſque cauſſas, ut neceſſarias tantummodò amplectentes: contra quos diſputat Rodericus à Caſtro, *lib. 1. Medico-politici, cap.* 4. Sanè quia ſaluberrimam Medicam artem, ut alias res, hæc quoque corruptela invaſit, ut plurimi ejus ſcientiam & exercitium ſibi vindicarent, & periculosè in vitam ac fortunas hominum graſſarentur: ſtudiosè ideò falſi Medici à veris ſunt diſtinguendi; Nullius artis tot artifices ſunt, quàm illius: etenim præter aniculas cernere licet errones, circumforaneos, agyrtas, circulatores, impoſtores, Eccleſiæ miniſtros, Iudæos, & alios omnes tamen ἀπαιδεύτους, & veræ artis prorſus ignaros. Ac licet tempore Plinii ſecundi, nondum circa hæc aliquid fuerit ordinatum, in eaque artium ſolâ eveniret, ut cuique Medicum ſe profeſſo crederetur, nullaque eſſet lex, quæ puniret inſcitiam capitalem, nullumque vindictæ extaret exemplum. Plinius *hiſtor. natural. lib* 29. *cap.* 1. Cautius tamen poſteriores Imperatores Medicis his ſaltem immunitatem dederunt, qui præter domeſticum & umbratile ſtudium, ſanitatis hominibus reddendæ cauſâ, urbem circumeunt; & indè περιοδευταὶ appellantur: quique decreto ordini probati ſint,

ei ſint, & intra ſtatutum numerum continentur, *l. 7. §. Grammatici, ff. de excuſat. tutor. l. 5. 6. C. de profeſſor. & Medic. lib. 10. l. 1. ff. de decret. ab ordin. faciend.* Et valet hæc cautio plurimùm in ejus controverſiæ dijudicatione; An Medico eventus mortalitatis debeat imputari? vide Heigium *part. 2. quæſt. 26. per diſcurs.* ubi ſcilicet diſpicitur cumprimis, an Medicus limites excedat ſuæ profeſſionis, & an ſit peritus in arte? Et imperitia hîc culpæ adnumeratur, *l. 7. §. ult. ff. de offic. præſid. l. 27. §. ſi calicem, ff. ad Leg. Aquil.* nemoque affectare debet, in quo vel intelligit, vel intelligere debet, infirmitatem ſuam alii periculoſam fore. Adeò ut extraordinaria quædam pœna locum habere queat, cùm imperitiâ & negligentiâ Medicus peccat. Heigius *dict. loc. n. 56.* Sicque in Regno Neapolitano, Medicus qui abſque licentiâ officialium Regiorum, & abſque diſcuſſione ac Doctoratu medetur, publicatione bonorum puniri ſolet: ac item ille, qui conficit medicinas, absque juratorum interventu. Carrer. *in pract. tit. de homicid. §. qui autem, num. 25. 26. fol. mihi 233. §. ſequitur, num. 6. fol. 235.* Hisque & Paracelſiſtæ vulgares adnumerandi; & qualis fuit ille, cujus mentionem facit Rod. Botereius, *lib. 1. commentar. fol. mihi* 74. quique Anno Chriſti 1594. Cardinali Borbonio, jam conclamato, ſalutem pollicebatur, ſi curandus traderetur; eâ lege, ut ſi non mederetur, pro præmio ultimas pœnas ſponte lueret. Veruntamen Empiricos ferendos eſſe nego; ſi ij rectè definiantur: in eorum enim claſſem, minimè aggregare poſſum eos; qui ex Aſtrali inclinatione, vel experientiâ edocti, arcana naturæ ſciunt, nec in ſcholis ea didicerunt. Malo ſanè empirici, quàm Medici talis operâ uti; qui nil niſi logicas, & metaphyſicas novit ſubtilitates. Laudabiliorque mihi Zenon, quàm Magnus eſſe videtur: quorum illum Eunapius, & docuiſſe, & factitâſſe Medicinam ſcribit; hunc verò plus dicendo, quàm arte polluiſſe: ita ut curatos ab aliis, verbis & quæſtiunculis objectis demonſtraret adhuc morbo teneri. Chymiatros certè, Hermeticæque philoſophiæ ſtudioſos, maxumè rationales, & dogmaticos eſſe puto; quicquid in contrarium ſcribat Rodericus à Caſtro, *in Medico-politico lib. 1. cap. 6.* ac licet etiam contra Paracelſiſtas, extet parlamenti Pariſienſis Arreſtum, apud Ludovicum Servin, *tom 4. des plaidoyes, cap. 25.* cùm enim Anno Chriſti 1603. in facultate Medicâ deliberaretur, de conſiliis Medicis non ineundis cum Spagyricis, Empiricis, & aliis, à facultate non probatis; M. Petro Paulmier, ordine ſententiam dicenti, excidit ut diceret, ſe conſilia medica frequenter iniiſſe cum Quercetano Spagyrico, viro ſuo quidem judicio docto, & putare, Spagyricam non eſſe repudiandam, ſed valdè Medicinæ utilem. Tunc utrumque ab omnibus & ſingulis improbatum fuit. Edidit etiam M. Petrus Palmarius, mo-

dò dictus, libellum, cui titulum fecit Lapis Philoſophicus Dogmaticorum; quem Collegium Medicorum in Academiâ Pariſienſi, erroribus, fraudibus, impoſturis, & mendaciis plenum damnavit: ſtatuitque ut Palmarius intrà ſex menſes ejuſmodi errores &c. ſcripto publico agnoſcat & abjuret; profiteatúrque ſe in Hippocratis, Galeniſque doctrinâ, & Scholæ Pariſienſis diſciplinâ, conſtanter permanſurum. Quæ cuncta Parlamentum Pariſienſe adprobavit. At ſi vanitas & abuſus vitentur, putarem, fovendum maxumè eſſe eos, qui Chymiam jungunt vulgari Medicinæ. Hoc aſſerto auctoritate Medici cùm primis noſtri ſeculi præclari Dn. Raimundi Mindereri, qui *in tractatu de Calcantho, paſſim*, in eos invehitur Galeniſtas; qui Spagyricam artem, Hippocraticam & Galenicam doctrinam perficientem, ac conſummatam magis reddentem; ſtudioſè, ſi non malitioſè, ſatagunt obſcurare, & oppugnare nituntur: indeque ejus nitorem toti mundo conſpicuum, ſine vel ratione, vel fundamento, contra plenam veritatem in ſummam mortalium noxam, & totius generis humani grave detrimentum invidè fuſcare ſibimet præſumunt. Conqueritur item ille idem: Hærere medicinam nunc temporis totam in cathedris, Gymnaſiis, ac Academiarum porticibus; totam ſcientiam, ferè ſine factorum certitudine comprehendentibus; eſſeque ſolo philoſophico diſcurſu, generali quadam areâ, concluſam artis ſollemnitatem, nec in particularem uſum duci, quæ ratio univerſalis, attamen confuſa, inveniſſe videtur. &c. Habet pariter pro Paracelſo, contra methodum medendi Italicam, multa; Johannes Albertus Wimpinæus *in tractatu de concordiâ Hippocraticorum, & Paracelſiſtarum*, eamque nil ad graviores, obſcurioresq; morbos depellendos valere, demonſtrativè probat. Et Johannes Hartmannus, ſingulari Oratione, *quæ titulum habet, Philoſophus, ſive Naturæ conſultus Medicus, & præfixa eſt ejusdem Diſputationibus Chymico Medicis*, evincit: auxilia Medica eorumque genuinum præparandi modum, à Paracelſo & Chymicis, curandi verò Methodum, indicationum, inventionumque momento conſtantem, ab Hippocrate, recentioribusque probatæ fidei, & experientiæ Medicis, repetendam eſſe. Nullum verum, legitimumque ſanandi modum aſſecuturum, ni Hippocratis & Paracelſi ſimul fuerit legitimus heres; níque veterem illam cum nova conjunxerit medicinam. Sicque idem Hartmannus, *Diſput. 8. quæſt. 4.* probat, Medicinam Chymiâ carere non poſſe: licet ferè id negare videatur Johannes Langius, *lib. 1. epiſtol. medicinal. 53.* ubi de deſtillatione agit. Et quoque Sebaſtianus Mayer, *in Sylloge 1. ſelector. Phyſicor. &c. ſect. 3. cap. 9 fol. 175.* ſcribit: Galenicos, nec Chemicos, nec præparationes eorum, conſentaneas rationi accuſari: hæc tantùm, quæ natura miſcuit, & ſub mixtione hac, integra uſurpata experientia

rientia utilia comprobavit, temerè ab invicem non ſeparanda eſſe; præſertim quando omnes ad uſum medicum conſpirant. Sed & his reſponderi facillimè poteſt, & non conſiſtit Spagyrica ſolùm in ſimplici deſtillatione. Verùm ne ultrà crepidam videar judicare, ſubjungere lubet Ampliſſimi Dn. Rutgeri Rulandi, Fautoris mei colendi cenſuram, qui *in tractatu de Commiſſariis lib. 4. cap. 15.* hac eadem de re ſic ſcribit: non ideò Paracelſiſtas removendos eſſe, quando Medicorum operâ & judicio Commiſſarius opus habet; quòd ipſimet præparant medicamenta: ſi modò habeant gradum, eisque nulla culpa in quenquam commiſſa poſſit imputari. Plura non addo, quia fruſtrà curatur pertinacia Galeniſtarum, vel ipſorum Prophetâ teſte; qui *lib. 1. de cognitione & curâ paſſionum animi*, ita ſcribit: Nulla tinctura adeò indelebilis eſt, ut ad falſa, citra rationis judicium dogmata, animi affectio; quæ in his educatis diſſuaderi non poterit. Et idem *in principio lib. 8. de compoſitione Medicamentorum ſecundum locos*; Falſæ opiniones, animas hominum inſidentes, eos non modò efficiunt ſurdos, ſed & cœcos.

VIII. Sed pro conjunctione veteris & novæ Medicinæ propugnatum hactenus fuit. Altioris eſt, meumque captum tranſcendentis indagationis: An ex Hermeticâ Philoſophiâ tota Medicina ſit reformanda? An principia Chymica adprobanda? &c. Quâ de re operosè agit Crollius, in præfatione prolixâ & eleganti, Baſilicis ſuis præmiſsâ: ac pariter præ aliis fundamenta novæ illius Medicinæ dilucidè proponit, Petrus Severinus Danus, in Idæa Medicinæ. Et item hîc diſputandum eſſet de medicina univerſali, ac an ea detur? Quod negat Henricus Petræus, *in Diſſertatione, quæ præcedit eiusdem Noſologiæ partem ſecundam*, Et nilominus tamen myſteria naturæ, non niſi per Chymiam aperiri, perſuaſum multis eſt. Per eam doceri poſſibilitatem ipſius reſurrectionis, reſurgentiumque corporum naturam ac dotes declarari, Paulus Ricius ait, *lib. 1. de cœleſti agricultura fol. mihi* 54. ſunt & qui putant; Moyſen, ut reliquis Aegyptiorum diſciplinis, ſic & Chymiâ fuiſſe inſtructum: eò quòd aureum vitulum (quem Aegyptiâ ſuperſtitione inquinati Iſraelitæ in deſerto coluerunt. vid. Jan. Selden *de Dijs Syris Syntagm. 1. cap. 4.*) πότιμον reddiderit. *Exod. 32 vers.* 20. Imò Prophetas & Apoſtolos ipſos, Chymiæ non ignaros extitiſſe, aſſerere audet David Mederus, *in Iudicio Theologico, de F.R.C. à princ.* ſic refert Eſaiam, Hiskiam Regem, peſte infectum ſanaſſe emplaſtro ficuum maceratarum, vel chymicè præparatarum; ex maſsâ ficuum ſcilicet aridarum, in ſuo menſtruo chymico natantium confecto. Chymicâ item phraſi uti Regium Pſaltem; cùm comparat Dei verbum, argento probato, repurgato in catino terreo, ſeptiesque depurato. Ac pariter Beatum Johannem in Apoca-

 lypſi,

lypſi, *cap.* 21. *verſ.* 21. ubi facit mentionem auri puri, ut vitrum pellucidum ſplendentis, huncque artem metallicam tranſmutatoriam exercuiſſe, Vincentius in ſpeculo naturali ſcribit. Sed abſurda magis adhuc Chymica imaginatione dementati, comminiſcuntur: Ego animi gratiâ tantùm hæc adſcribo, judicium & cenſuram aliis committo.

IX. Sed adhuc aliquid de Paracelſo addam. De eo, Conradus Geſnerus, *lib.* 1. *epiſt.* 1. ad Cratonem ita ſcribit: Theophraſtus certè impius homo, & magus fuit, ac cum Dæmonibus communicavit. Baſileæ Medicus eſt (Adamus von Bodenſtein) Caroloſtadii Theologi defuncti filius, planè Theophraſteus. Video pleroſque hujus farinæ homines, Arrianos eſſe, Chriſtique divinitatem negare. Idem Geſnerus, *lib.* 3. *epiſtol. ad Didymum Obrechtum, fol. mihi* 114. *b.* Mitto, ait, Libellum Paracelſi, recens excuſum; in quo ſi pleraque fortè tibi diſpliceant, pleraque etiam ita ſint obſcura, ut Oedipo habeant opus: erunt tamen aliqua fortè, quæ placeant, aut ſaltem quæ admireris. Fuit is Paracelſus noſtrâ memoriâ Magus, admirabilis homo, notus amicis quibusdam meis; à vicinis noſtris Helvetiis oriundus: pervagatus magnam orbis partem. Chymicâ arte , quam ipſe puto Spagyricam vocat, excellentiſſimus omnium: ita ut per eam metalla immutaret, argentum ac aurum faceret; & morbos inveteratos, ac aliis omnibus Medicis incurabiles, brevi, & facilè curaret. In vitâ Oporini, quam conſcripſit Andreas Jociſcus, ſequentia de Paracelſo inveniuntur. Venit Baſileam Theophraſtus, ſub initium Evangelii repurgati, ac religionis nomine ab Oecolampadio ſuſceptus, Magiſtratuique commendatus fuit. Diſſipata tùm planè Academia erat, & Profeſſores partim ejecti, partim ſuâ ſponte ceſſerant urbe. Facilè igitur auxilio Oecolampadii, medicam obtinuit profeſſionem. Conſilium Oecolampadii ſequutus Oporinus, Theophraſto ſe adjunxit, & quàm diu Baſileæ fuit, ab ejus conſuetudine nunquam diſceſſit: imò etiam domeſtico ejus uſus conſortio, operam ipſi ſuam, famuli & Amanuenſis officio functus locabat; ſperans ſe vel hac officioſâ diligentiâ, perfectam artis cognitionem, quam Doctor iſte, plenis crepabat buccis, conſequuturum. Theophraſtum itaque magnâ primò cum admiratione, & numeroſâ ſectatorum, etiam eorum, qui ſapientiæ & eruditionis eâ in arte eximiæ, laude celebres erant, frequentiâ, docentem Oporinus diligenter audivit: & quæ à Theophraſto Germanicè dicebantur, Latinè diligenter excepit. Latinæ quidem linguæ cognitionem Theophraſtus habebat, ut ſæpè Oporinus adfirmabat, perexiguam; memoriâ tamen adeò felici præditus erat, ut integra Galeni loca, memoriter & expeditè recitaret. Ea quæ ex materno ſermone convertiſſet Oporinus, vel non intellecta dictando, omnia Theophraſtus adprobabat.

Quod

Quod quidem Oporinum dubium ſæpè fecit, ut impoſturæ aliquid ſubeſſe, ex tàm prompto aſſenſu ſuſpicaretur. Egreſſus, cum ſuis diſcipulis, ut herbas colligerent: ſi qua occurreret planta, cujus nomen ignorabat, eam non in uſu eſſe dicebat. Cùm Theophraſtus contra placita reliquorum Medicorum, aſſereret hominis temperiem non niſi ex urinâ alcali (hoc eſt, ſi quis per triduum, omni cibo & potu abſtinuiſſet) cognoſci poſſe; Oporinus ſeipſum triduo maceravit, & exiguum quid in phialâ Theophraſto adferens, judicium Doctoris ſui requiſivit. At ille ridens, & ſtultum eum, qui tàm facilè obtemperaſſet, vocans, phialam parieti alliſit. Solebat Theophraſtus vino madidus, noctu ſtricto gladio per dimidium ferè horæ, cum larvis depugnare: non abſque Oporini, qui eodem in conclavi, cubiculari ſuo lecto latebat, magno periculo & metu. Indè Oporinum ad dictata excipienda excitabat, quæ tàm expeditè recitabantur, ut Dæmonum inſtinctu, ea ſuggeri, Oporinus ſe putaſſe ſæpè affirmaret. Hoc ſtatu & his moribus, biennium ferè Baſileæ Theophraſtus vixit: quo quidem tempore, ita artem ſuam probavit, ut propter ſummam felicitatem, in deſperatis morbis curandis, in magnâ eſſet admiratione. Erat ibi Canonicus quidam nobilis, valetudinis deploratæ; eum Theophraſtus, pactus precium centum florenorum, tribus pillulis Laudani ſui, ſalivâ ſubacti, feliciter reſtituit. Tàm brevi ſpacio, & quidem re, ut videbatur, exili, ſanatus Canonicus, pactis non ſtetit. In jus itaque ambulat Theophraſtus; ubi cùm ſolita & à Magiſtratu ordinata ac præſcripta ſolutio decerneretur; Theophraſtus tàm vile precium ſuæ arti ſtatui ægrè ferens, importunius in prætorem eſt invectus, ita ut læſi Magiſtratus pœna metueretur. Itaque in Alſatiam deſcendit. &c. promiſerat Theophraſtus Laudani conficiendi rationem Oporino ſe traditurum, quâ ſpe pellectus eum in Alſatiam eſt comitatus, & biennium adhuc, hominis importunitatem tulit. Tandem impetraturum ſe à Magiſtro ſuo, quod cupiebat, diffidens, eum deſeruit. Accelerabat abitum, impietas Theophraſti. Vocatus enim à ruſtico ægro; cùm Euchariſtiâ uſum intelligeret: ſuæ arti jam non locum eſſe apud illum, qui alium auxiliatorem quæſiviſſet, ajebat. Extant ſcripta Theophraſti; quibus adprobat Magiam, & hominem pium, Dæmonis, ut latronis operâ uti poſſe, aſſerit. Et ſupereſt adhuc Baſileæ, Doctor Wolfius Wiſenburgius, qui in publicâ lectione, affirmanti (ſi Dei deficit auxilium, Diaboli ſuccedat) contradixit: ſed multis ab eo calumniis oneratus, furori hominis ceſſit. Et hæc quidem cauſſa diſceſſus Oporini à Theophraſto fuit: quo relicto, rediit Baſileam, Laudani portione priùs ab illo acceptâ; quâ etiam, veluti virgulâ divinâ, non multò pòſt ſervatus fuit. Sumpto enim purgandi cauſâ, Mercurio præcipitato, rixa

cum uxore ortâ, noctu domo egreſſus, ad patrem contendit. Hauſtâ in viâ, aquâ copioſiore; & quia pulſandis ædibus, patri dormienti moleſtus eſſe nollet, ad fores aſſidens, frigore oborto, toto corpore, capite inprimis ita intumuit, ut de vitâ Medici deſperarent. Dum ita aliquandiu decumberet, & quodam die, ſolus in lecto eſſet, recordatus Oporinus Laudani, ad peram, quâ continebatur, arrepſit, ac tres pillulas devoravit: ibi ſomno conſequuto, reverſâ è concione uxore, quæ mortuum ſe inventurum ſperabat, tumore ſublato, incolumis evaſit. Magno profectò ingenio fuiſſe Theophraſtum, medicamenti hujus præſentiſſimi præſtantia demonſtrat. &c. Hactenus Jociſcus. Sed ſcribit tamen Michael Toxites, *in Onomaſtico 2. Paracelſi*; *verb. Laudanum*, liberalius multò Jociſcum *in ſua oratione* de Paracelſo recitaſſe, quædam etiam falſa poſuiſſe. Verùm de Paracelſo multa habet Melchior Adamus, *in vitis Germanorum Medicorum, fol.* 28. Eumque verè plumbum & argentum vivum in aurum transformaſſe, ex Michaelis Neandri, deſcriptione Orbis terræ, *part.* 1. *G.* 8. *& ſeqq.* adparet, ubi narratio de Theophraſto memorabilis habetur, cujus generis ſimile nil hactenus proditum etiam ab iis eſt; qui in Theophraſto evehendo, ſuprà Philoſophos atque Medicos omnium ætatum atque temporum, toti ſunt atque occupati.

X. Sunt tandem qui putant, vel ſæviores hodiè morbos, vel minùs valida eſſe medicamenta. Namque ſi quis Græcorum Latinorumque vetuſtioribus medicinis, curare morbos nunc velit; in caſſum ut puto, laboraret. Vide quæſo, quàm levia media peſti adhibeat Celſus? Arabes remedia magis apta invenerunt: & certè ea quoque faſtidio ſunt, ac non ſatis apta; ideoque Chymicè præparata expetuntur. Diſputari item ſolet; num morbi novi generentur, & veteres ſoleant interire? Ac refert ejuſmodi multos morbos, noviter generatos, incognitos Medicis, & qui ne nunc homines infeſtant, Eſtienne Paſquier 4. *des recherch. cap.* 25. Sic autumant nonnulli, nunc ſilere lepram minusque eſſe leproſoſorum, dum viget & furit Venerea lues indeque videmus, uberem paſſim proventum leproſis olim piè dicatum, & leproſoria multa, vacua magnam partem. Sebaſtianus Roulliard *au grand aulmoſnier de France, fol. mihi* 273. qui cauſſam, cur magis olim ſævierit lepra, aſſignat multitudini Judæorum, huic morbo maxumè obnoxiorum. Sed tamen lepra Judæorum, non fuit ea, quàm Medici olim & nos hodiè agnoſcimus: quâ de re diligenter diſputat Iſaacius Pontanus, *in deſcriptione urbis Amſtelodamenſis, lib.* 2. *cap.* 3. Sanè omnes inter gentes, hujusmodi affectu vexatos præcipuè Judæos, etiam prophani aliquot auctores prodiderunt; licet fabulis ac figmentis corruperint genuinam rei veritatem. Tacitus quippè *lib.* 5. *hiſtor.* ſue Judæos abſtinere ait, memoriâ cladis,

cladis, quodque ipſos turpaverat ſcabies quondam; cui id animal obnoxium exiſtit. Et certè ſues toto corpore effici grandinoſas, das ſie Pfinnig werden / nemini non conſtat. & Levinus Lemnius etiam morbum hunc, vulgari lepræ, ſeu Lazariſmo affinem eſſe cenſet, *1. de occult. natur. miracul. cap. 7.* Ac licet etiam Judæorum lepram, quidam cum Græcorum Leuce, ſeu vitiligine albâ confundant: eò quòd & in Judaicâ leprâ, cutem albam fuiſſe, conſtet, *Levitic. 13. num. 12. vers. 10. 2. Reg. 5. vers. 27.* Et tamen vitiliginem, ſanguinis vitium eſſe, Medici uno animo ajunt: Judæorum autem lepra, exanguia etiam corpora invaſit. *Levit. 13. vers. 47. &c.* quin etiam ipſos parietes, & integras ædes, infecit, *Levit. 14. vers. 30. &c.* eæque domus, immundæ atque inutiles ad habitandum à Sacerdote judicatæ, deſerebantur. Præterea Judaica lepra non ſemper albo ſeſe colore in hominis corpore prodebat, ſed interdum quoque adparuit ſubrubra: *Levit. 13. vers. 18 24. & 42.* contrà in leuce Græcorum, Latinorumque vitiligine albâ, color perpetuò albidus fuit. Denique Paulus Aegineta *lib. 4. c. 5.* teſtatur; vitiliginem, quæ plures corporis occupaverat partes, magis periculoſam eſſe, quàm quæ paucas: contrà verò ſe habebat Judæorum lepra; nam ea, in omnem cutem, ubi ſe diffudiſſet, univerſumque à capite ad pedes contexiſſet, homo mundus judicabatur; ſin iterum adpareret caro viva, immundus reputabatur, *Levit. cap. 13. vers. 12. &c.* Adeò, ut videatur lepram Judæorum, legali cumprimis ac ceremoniali contagio, quod ſpiritualem reſpectum haberet, alios polluiſſe, ſingulareque flagellum DEI extitiſſe, Henricus Petræus *part. 2. Noſolog. Diſp. 45. theſ. 25.* Sed aliter philoſophatur Campanella, *lib. 4. cap. 12. de ſenſu rerum.* Etenim ex Moſaica lepræ lege, probare conatur; ſenſum affectumque communicari, & multiplicari, in diſſimilimas atque diſtantes maxumè res. Videri item poteſt Franciſcus Valeſius *cap. 19. & ſeq. Philoſophia ſacra.*

CAPUT II.

De peſte, ejusq́; fugâ, & politicâ curatione.

ELuceſcit & politica prudentia, tempore morborum contagioſorum, ſeu Epidemicorum; & nempè in his tàm præcavendis, quàm depellendis, & mitigandis. Eoque fine, nonnullis in locis, Magiſtratus aliquis exiſtit ſingularis, cui cura ſanitatis publicæ commiſſa ſiet. Etenim electâ congruâ regione, & ædificatâ civitate; convenit illam omni puritate & claritate ornatam retinere, omni ſorditie, & immunditiâ vacuam conſervare, ne ſordibus ac fæcibus aëris tranquillitas inficiatur, & peſtes, febres,

febres, graveſque infirmitates indè oriantur. Maximoperè itaque providendum eſt, à Magiſtratibus per edicta, ut ſemper civitas & locus, cui præſunt, nitidus ac mundus ſervetur, & viæ ſordibus non putreſcant. Hincque prætor edicto cavit, ut cloacæ purgentur, ac reficiantur, quorum utrumque ad ſalubritatem civitatum, & tutelam ſpectat, *l* 1. §. 1. *ff. de cloac. l. fin. § ſi ſtercus off. quod vi aut clàm*, Cæpolla, *de ſervitut. ruſtic. prædior. cap.* 43. Idcircò cloacæ & ſterquilinia, de nocte purganda ſunt, ne, fœtor aut malus odor officiat vicinis;] quibus actio in factum competit contra vicinum, fœtorem, ac malum odorem immittentem in viam, vel publicum locum, *l.* 2. §. *Idem ait. ſi odore, ff. ne quid in loc. public.* Cæpolla *de ſervitut. urbanor. prædior. cap.* 48. *&* 55. Ripa *de peſte, part. ult. tit. de remed. præſerv. n.* 64. *&c.* In locum & viam publicam projici urinæ ac res fœtidæ minimè poſſunt; & ad Aediles Curules hoc onus ſpectabat, ut illa emundarentur, *l. ædiles, ff. de via public.* Cæpolla *de ſervitut. urbanor. prædior. cap.* 78. *in fin.* Fieri item prohibitio poteſt, ut lanii & accommodantes pelles, ſimileſque alii, non ſuam exerceant artem, niſi in extrema civitatis parte; ad aëris ſalubritatem conſervandam, Camillus Borrellus *de Magiſtratuum edictu, lib.* 3. *cap.* 12. *per diſcurſ.*

II. Inter temporales legis maledictiones, præcipuæ ſunt, Bellum, Fames, peſtis. *Deuteron.* 27. [hæque pœnæ non fortuitò ſanè, aut mundi tantùm, aërisve malitiâ evenire ſolent; ſed ſunt flagella Dei, quibus publica peccata punit. Sicque Davidi ob peccatum, cujus jam antè culpa remiſſa erat, optio datur à Deo; ut eligat peſtem triduanam, bellum trimeſtre, aut famem triennalem. Sed elegit David peſtem, ut minùs malam. Eſt ea namque manus Dei, & plaga ejus immediata: præſtat autem incidere in Dei, quàm in hominum manus; quia Dei miſerationes ſunt infinitæ. Pareus, *exercit. Theologic. lib.* 2. *exercit.* 45. peſtis infligitur à Deo: inde manus, gladius, ſagitta Dei in Sacris litteris ea indigitatur. Et infligitur per cauſſas ſecundas, Angelos bonos & malos; ac item per cauſſas naturales, poſitus ac conjunctiones aſtrorum, meteora, ventos, eluviones, putredines, &c. Sed tamen dirigitur manu Dei, ut non ſæviat abſque ratione, nec diutiùs quàm vult Deus. Eâ inſuper pii quoque corripiuntur: quemadmodum & aliis temporalibus malis obnoxii ſunt. *Eccleſiaſtæ* 2. *vers.* 14. *& cap.* 8. *vers.* 14. Intrà unam domum, inquit Beatus Cyprianus, *ad Demetr.* boni & mali interim continemur. Quidquid intrà domum evenerit, pari fortunâ perpetimur; donec ævi temporalis fine completo, ad æternæ, vel mortis, vel mortalitatis hoſpitia dividamur. Et idem *alicubi*: Omnium valetudo membrorum, cum cæteris communis eſt nobis, quandiu portatur in ſeculo caro iſta communis. &c. Eſt quidem peſtis, una ex maledictionibus impiorum, *Levitic.* 26.

Deuteron.

*Deuteron.*28. *Ezech.*14. *&c.* Sed ei non ut maledictioni obnoxii ſunt probi: ſed quatenus eſt παιδεία, & δοκιμασία, quales ſunt cunctæ piorum afflictiones, *Pſalm.*89. At verò licet originaliter peſtis proveniat à Deo, nec etiam noceat piis, non tamen impedit, quò minùs dicamus, eam remediis politicis ac naturalibus (præcedentibus omninò, quæ ipſum Deum placare, fontemque pœnæ obturare ſolent) avertere, vel mitigare; non poſſe nos ſolùm, ſed & licere; nemini obſcurum eſſe videtur. Licet enim cauſſæ omnes, poſitæ ſint in Dei poteſtate; nec quòd multi epidemicis intereunt morbis, multi etiam inter media cadavera ſervantur; hoc in ſolam analogiam patientium atque agentium cauſarum, referri debet: ut Athei facere ſolent: non tamen propterea contemni cauſſæ obviæ atque præſentes; aut negligi remedia debent. Cuſtodit enim ac ſervat Deus alios abſque mediis, alios per media ordininata: & ideò mediis omnes uti vult, ſicut cibo atque potu. Porrò & politico cauſæ peſtis cognoſcendæ ſunt; eæque naturali ratione, quatuor de cauſſis contingunt; quæ omnes etiam corrigi naturaliter aliquo modo queunt: vitio nempè aquæ, aeris, cibi, & contagio. Vitio aeris & aquæ, peſtem contingere, Hippocrates novit. Et refert quorundam fide Cardanus, *lib.* 8. *de rer. variet. ad fin.* tàm vehementem fuiſſe putredinem in aëre quandoque, ut panis recens, per noctem aëri expoſitus, mucidus evaſerit. Ab aqua, tàm pernitioſa eſſe nequit, quòd excoquatur, quòd vino liceat uti. Eam verò, quæ alimentorum vitio contingit, fami ſuccedere, fermè neceſſarium videtur. Ac poſt famem, ferè conſequi ſolere peſtem, Plutarchus notat, non uno loco: *in Demetr. num. mihi* 15. *& in Anton. num.* 10. refertque idem, peſtem talem, milites quondam Cæſarianos, in Theſſaliâ, vino & lætitiâ abegiſſe, *in Caſar. num.* 12. Et contagio eam contrahi qui negat; negat quod experientia quotidiana teſtatur: licet hoc faciant Medici nonnulli. vid. Hieron. Perlini, *declamat adverſ. morbor. contagionem, &c.* Sed malè Quercetanus *de peſte, cap.* 2. *fol. mihi* 22. *&c. lib.* 1. Refert etiam Capitolinus, *in vitâ Veri Imperatoris*, ex arculâ aureâ, quam miles fortè inciderat, ſpiritum peſtilentem evaſiſſe, & multorum hominum ſtragem procuraſſe: & forſan ibidem Magicis artibus incluſus ille erat. Sunt & contagionum ſigna; quorum alia prænuntia ſunt futurarum; alia præſentes monſtrant: quæ Fracaſtorius congeſſit. *de contag. lib.* 1. *cap.* 3. Ac quòd pauci in hoc morbo ſervantur, nil ferè in cauſâ eſſe (ſi divinam iram ob peccata excipias) Guil. Gratarolus *in deſcript. peſtis, junctâ eiuſdem tract. de vini naturâ, fol. mihi* 883; ſcribit; quàm hominum negligentia, ſtupiditas, medicamentorum & Medicorum bonorum contemptus, ægrotantium cuſtodia mala, in regimine victus, corporum intemperantia, vel res anguſta domi; aut

L quòd

quòd pauciſſimis velint Medici adeſſe, ſibi ipſis à periculo caventes. Medica remedia, tàm curantia, quàm præſervantia non attingo, cùm de ijs alii egerint ex profeſſo. Sed & hæc politica remedia hîc non ſunt negligenda, de ijsque latè agit David Herlicius, in Conſilio Politico-phyſico, Was ein Statt zu beſorgender Peſtzeit in der Gaſſen vnd Straſſen/ wie auch in offentlichen vnd privat Häuſſern/fürnemmen ſolle. &c. ac conſule etiam de officio Magiſtratus tempore peſtis, Joh. Colerum, *in Oeconom. ſive* im Hauß Buch *lib. 19. cap. 6.* Hippol. Guarimonij Peſtilentz Guardien. adde etiam Joſephum Quercetanum, *in tract. de peſte paßim, ac præſertim lib. 2. cap.* 1. Dn. Adam. Keller, *piæ memoriæ de offic. Iuridico polit. lib. 2. cap.* 21. Everhard Speckhan, *cent. 1. quæſt.* 10. Et quidem Noſocomia primò omnium fieri; ac ſi plura ſint, ea à ſe invicem diſtare debent; ne contagium unius, ad aliud traducatur. Habenda eſt in ipſis diſtinctio talis; ut in unâ ejus parte ij contineantur, qui abſque dubio fuerint peſte affecti; alia ejusdem pars deſerviat iis, quibus aut glandulæ citra febrem ſunt, aut ſuſpicio eſt exigua morbi peſtilentis; tertia, qui jam liberi evaſerunt. Juvat maxumè in talibus hypocauſtis, unum atque alterum vitreum eximi orbem, ut vapores non coanguſtentur. Concernit etiam politica cura munditiem externam, in plateis, curiis, atque templis. Stercus inprimis ſuillum. propter fœtorem cerebro infenſum, & ſpiritibus ingratum, aptiſſimum infectioni perhibetur: ac propterea ſues & porci eo tempore, in ſuburbiis, commodiùs ſervantur. Major inſuper cura haberi debet, ne reliquiæ & excrementa, quæ ex ulceribus infectorum, Chirurgi inter curandum extraxerunt, in plateas conjiciantur. nam tunc canes, animaliaque alia inficiuntur, labemque illam domi adſportant. Prodeſt vicos, aliaque publica loca, convenienti ſuffitu, aut luculento igne, pyrio pulvere, vel etiam campanarum ſonitu, aërem purgari. Sicque Hippocrates, luem illam ex Aethiopia Græcos invadentem, non aliter curavit, quâm aëris mutatione, alterationeque, ne talis ampliùs inſpiraretur. Et igitur ignem per totam Athenarum urbem incendi juſſit; nec ſimplicem materiam lignorum, verùm ſerta floresque ſuaviſſimos, conſuevit alimentum eſſe ignis; unguentaque pinguiſſima, & odorifera ipſis ſuperfundi. Plinius *lib. 36. cap. 27.* Galenus *de Theriacâ ad Piſonem cap.* 16. cùm quippe, peſtis ex putredine fiat, nil eidem magis adverſatur, quàm ſal & ignis. Hippol. Guarinonius, In Peſtilentz Guardien / *part. 1. c. 5. &* 8. ubi laudat braſſicæ ſalitæ aquam, die Krautſur/ oder Krautwaſſer; ſuadetque ut eâ tingantur veſtes, abluantur manus & facies &c. Si prout alibi fit, peſte infectorum domus concludantur; tunc neceſſe omninò eſt; ut ijs de victu & aliis neceſſariis rebus ſollicitâ curâ proſpiciatur. Videturque ſatis durum, ſanis æquè ac

morbidis

morbidis prohiberi domo exire. hoc enim nil aliud ferè eſt, quàm Mezenzii exemplo, viva corpora mortuis copulare. vide Tilemannum Breuleum, *apud Bidembach. decad. 5. conſil. 3.* Perſonæ ſatis idoneæ porrò ſunt ſeligendæ, ſive ex Ptochodochiis quæ publicis eleemoſynis aluntur, vel ex aliis infimæ ſortis; qui infectis ſuâ operâ; ſtudio & curâ ſuccurrant: ne hâc externâ operâ atq; auxilio deſtituti, penuriâ & curis periiſſe videantur: quæ res pro homicidii ſpecie rectiſſimè habetur. Et ſtatuunt quidam Jureconſulti; privandum ſucceſſione eſſe eum, qui aliquem derelinquit peſte infectum: quâ de re diſputat Rauchbar, *lib. 2. quaſt. 20.* Sanè ægrotorum, præſertim pauperum cura, quàm ſit grata Deo; docet apophtegma Franciſci Tilemanni, Capucini apud Miræum, *in Elogÿs Belgarum, fol. mihi 63.* Hic enim dum leproſos curabat, à Diſcipulis Belgis, Romam fortè, Religionis gratiâ proficiſcentibus, officii cauſsâ de viâ ſalutatus fuit. Quibus rogantibus: Cur non hîc, pater, ut olim Lovanii, ſacras litteras profiteris? Ille ad leproſos eos deducens: Ecce, inquit, oſtenſis ægrotis, hic meus Auguſtinus, Hieronymus, Chryſoſtomus, Baſilius eſt. Contemplationem ad actionem revocandam eſſe, ſignificabat vir pius. Principem ſupremum etiam, non poſſe impedire presbyterum à miniſterio Sacramentorum tempore peſtis: ſed tamen eos qui miniſtrant infectis, poſſe prohiberi à commercio ſanorum; docet D. Marta *tract. de iuriſdict. part. 4. cent. 1. cap. 73.* ubi idem ex B. Thomâ refert; quòd hodiè ad obſequium infectorum, aliqua Religio inſtitui poſſet. Et indulgentias ijs conceſſiſſe Clementem VI. & Gregorium XIII. qui tempore peſtis infectis miniſtrant. Et item vicinorum commercio jure abſtineri videtur, ſi ijdem peſte adfligantur. vid. tamen Goldaſti Reichshandlungen/ *tom. 1. fol. 243* ubi eo nomine de Sabaudiæ Duce conqueruntur Genevates. Sed ſtatuunt communiter noſtri Doctores, etiam eos excludi poſſe, de quorum contagio tantummodò dubitatur: ni vel juramento, vel per ſcripturam, quam Pulletum adpellant, ſe immunes ab omni contagio eſſe probent. Speckhan *dict. cent. 1. quaſt. 13.* Generatim verò, in curâ politicâ peſtis, hoc primùm procurari debet; ut eo morbo correpti, curâ debitâ non deſtituantur. Noſtrâ crudelitate offenditur Deus, & idem placatur miſericordiâ noſtrâ, quam ægrotis exhibemus. Magis hoc juvat, quàm timida prudentia noſtra, unquàm efficere poteſt. Nemini fuga eſt concedenda, niſi vectigal aliquod pendat; unde ij, qui manent, vivere poſſint, ægrotique ſuſtententur. Et indè etiam acerrimè ſunt puniendi, qui ſpoliant peſte correptos. Berlichius *tom. 4. Concl. 9. num. 7.* Quique tempore peſtis, ædibus illorum, qui peſte decumbunt, de more à Magiſtratu occluſis, mercede ad id publicè conducti, negligunt ægrotos, pœnâ relegatio-

nis, vel aliâ arbitrariâ puniri poſſunt. Berlichius *ibidem num.* 5. Præterea cadavera peſte extinctorum, terrâ probè operienda ſunt. Nam quod Rondeletius exiſtimavit; corpora mortuorum, quia ampliùs non exſpirant, nullum venenum ejaculari, jam diu ab omnibus eſt exploſum. Nec aliter ſentit prudentiſſimus Venetus Senatus, qui inter leges tempore peſtis obſervandas, hanc quoque ſcivit: Deſignati ad ægrorum viſitationes, ægrorum cuſtodes & reliqui miniſtri aliorum cauſâ conducti, penitùs non converſentur, comedant aut bibant cum veſpillonibus ac libitinariis. Putatur nempè, veſpillones à mortuis promptiùs infici, quàm reliquos miniſtros ab ægrotis. Alibi item veſtes, & alia contaminata comburuntur: nec eo nomine communitas Domino ad precium teneri videtur. Specklhan *dict. cent. quæſt* 12.

III. Indagari hîc oportet, Num Chriſtianus, ſalvâ conſcientiâ, fugere poſſit peſtem? vide Dn. Andream Oſiandrum, Cancellarium quondam Academiæ Tubingenſis, *in Diſſertatione ſingulari, de fugâ peſtis*: Chriſtophorum Binderum, *in tract. de cauſ. peſtis*. & cumprimis Dn. Felicem Bidembachium, *decad.* 5. *conſil.* 2. Michaëlem Mulingium, im Peſt Regiment. Ludovicum Bernum, *in fin. tractat, de præparat. ad mort.* Theodorum Bezam, *in quæſt. de peſt.* Pareum, *exercit. Theologic. lib.* 2. *exerc.* 48. Eaque de re Scholaſtici & Caſiſtæ, ita ratiocinari ſolent. Sicut ex præcepto divino, nulli licet ſeipſum, vel etiam alium occidere privatâ auctoritate: ita etiam interdum obligatur homo fugere mortẽ: ut ſi quis non fugiendo probabiliter daret abſque utilitate, alteri homicidii occaſionem: aut ſi talis hominis vita, Reipublicæ plurimùm utilis foret. Sicque B. Paulus à Damaſco fugit, *Actor.* 9. Cumque Judæi Chriſtum lapidare vellent, abſcondit ſe, & exivit de templo. *Ioh.* 8. Inſuper homo liber, oneri non adſtrictus, præſentiam ejus poſtulanti, etiamſi nõ teneatur fugere mortem, probabiliter imminentem, ex aliquo divino flagello; ut ſunt peſtilentia, fames, &c. licitè tamen fugâ vitam ſalvare poteſt: dummodo ejus fuga non in grave ſcandalum cedat, proximique periculum aut jacturam; ac item bonâ fugiat intentione. Nihilominùs in tali caſu, homini ſic libero ut dixi, licet viciſſim, bonâ intentione non fugere ejuſmodi flagellum Dei, minitans mortem: ut ſi cogitet, ſibi illud flagellum non certò ad mortem eſſe; cùm non omnes in peſtilenti loco permanentes intereant eo morbo; ſicut non omnes indè fugientes, incolumes manent: in promptu eſſe pharmaca, multùm efficacia per Dei gratiam ad præſervationem. Quæ etiamſi non haberentur, velle tamen ſe committere beneplacito divino. vel ſi quis animo reputet ſecum, peſtilentiam divinum exiſtere flagellum, quod commeruit ſuis peccatis: ac ideò etiam ad bonum exemplum, & confortationem aliorum, qui commodè

modè fugere non poſſunt, velle in civitate permanere; ſeque humiliter ſubdere tali flagello, ſecundum divinam voluntatem. Intendat tamen, propter divinum præceptum, ſe nolle ſibi eſſe cauſam, nec ex intentione mortis occaſionem: ſed velle cum adjutorio divino, mortem, prout poterit, commodè evitare. Cogitet inſuper, ſi Deus eum per mortem ex hac vitâ evocare velit, mortem ſe velle ſuſcipere libenter, & cum gratiarum actione; quantumvis inferior hominis portio, corporiſque imbecillitas repugnet. Nec timeat ille, ſi forſan inficiatur, ne auxilio neceſſario deſtituatur. Qui ſi totus eum deſereret Mundus, confidens in Deo, tutam & ſalutarem habebit cuſtodiam Omnipotentis. Et Dominus item, quòad fuerit opus, proſpiciet quoque illi, de auxilio humano. Nec talis Deum tentat; ſed ſponte & humiliter ſe ſubmittit beneplacito divino: ut poſſit ex animo Deum orare, & dicere; Fiat voluntas Tua. Et illud Jobi *c.* 13. Etiamſi occiderit me, in illo ſperabo. Neque ſanè dubitandum eſt, quin talis, non fugiendo mortem, ſed in verâ fide humiliter flagello divino, multipliciter commerito ſe ſubmittendo, meliùs etiam agat, longeque magis & faciliùs conſequatur cum excuſſione timoris, ſolidam animi conſolationem, lætitiam, fortitudinemque virilem; atque à morte etiam corporis, præſervationem (ſi ei conducat) & Chriſtianam ſpem ac perſuaſionem; ſi Deus eum ex hac vitâ evocârit, illud fore ad maximam ſuam utilitatem, prout novit optimè ſuis proſpicere Deus. Cæterùm ſi quis fuerit in eo ſtatu, vel caſu, ut ex divino præcepto mortem ſubire obligaretur, ne deſereret Juſtitiam aut fidem; aut ſi tunc fugiendo, graviter alios ſcandalizaret; ſimiliter ſi ex officio, vel aliquâ ſpeciali obligatione; vel aliundè, ex jure naturali, aut divino, oneri ſit adſtrictus, præſentiam ejus requirenti; ita ut ejus abſentia diuturna cederet alicui communitati, vel proximo in grave periculum aut jacturam: tali homini non licet fugere tempore peſtis, ad evitandum periculum mortis; ex eadem planè ratione, ob quam in milite, aut cive pro patriâ pugnante, etiam timiditas & fuga puniri graviter ſolet. Nam per ejusmodi flagellum divinum, illiúsve timorem, non ſolvitur vinculum obligationis, quo quis alteri tenetur. Sicque fugere nequeunt habentes animarum curam. Bonus enim paſtor animam ſuam pro ovibus dat; mercenarius autem fugit; *Ioh.*10. Chriſtus animam ſuam pro ovibus poſuit: & nos pro fratribus animas ponere debemus, 1. *Ioh. cap.* 3. ſic ad permanendum itidem ſunt obligati, quibus incumbit cura regiminis aliorum, tàm publicè, quàm privatim. Quodque Epiſcopus tempore peſtis, haut debeat ſaluti ſuæ conſulens deſerere gregem; ſed ut pro eo vitam exponat, illum magis ac magis, à pravi operis perpetratione cohercens, & bonorum præmia, malorumque pœnas edíſſerens; monet piè &

pluribus B. Gregorius Pontifex Maximus *lib.* 8. *epiſt.* 41. Obligantur pariliter, ne alter alterum deſerat tempore peſtis, qui ſibi invicem ſunt obſtricti ad mutuam ſubventionem: uti in Monaſterio, vel aliâ communitate cohabitantes: aut in conjugio exiſtentes; maritus, uxor, parentes, liberi, tutor, & ejus pupilli &c. Et in tali maxumè caſu locum obtinet illud, 1. *ad Timoth. cap.* 5. Si quis ſuorum, & maxumè domeſticorum curam non habet, fidem non habet, & infideli deterior exiſtit. In conſimili conditione eſt, alterius famulitio & obſequio jugiter adſtrictus: ut ſunt famuli, ad privatim, aut publicè alicui inſerviendum conducti. Et vice verſâ, Dominus ſive præſens, ſive abſens, etiam illis providere tenetur; ne ſcilicet deſerantur, ſed ut eis quàm optimè ſubveniatur. Tenetur item vicinus, tempore peſtis; non deſerere ſuum vicinum; neceſſariò ejus operâ indigentem. Omnia enim quæcunque vultis ut homines vobis faciant; ita & vos facite illis. *Matth.* 7. Tandem quilibet obſtringitur, quemcunque alium, divitem, pauperem, amicum, inimicum, familiarem, ſive alienum, non deſerere; in caſu extremæ neceſſitatis, probabiliter imminentis. Deus certè, per noſtras, & aliorũ adverſitates tentat nos: hoc eſt, vult à nobis declarari fidem noſtram erga Deum, & in proximum dilectionem. Pro te mortuus eſt Deus: quare tu non propter Deum te exponeres periculo incerto; pro proximi ſalute? ſcriptum enim eſt: Diliges proximum ſicut teipſum *Matth.* 22. & ſecundum Apoſtolum, 1. *Cor.* 12. Nos omnes ſumus corpus Chriſti, & membra de membro, ac omnia membra corporis ejusdem, pro ſe invicem ſollicita ſunt. Chriſtus in judicio extremo dicet illis, qui à ſiniſtris erunt: *Matth.* 25. Diſcedite à me maledicti, in ignem æternum. Eſurivi, & non dediſtis mihi manducare; ſitivi, & non dediſtis mihi potum: hoſpes eram, & non collegiſtis me, nudus eram, & non operuiſtis; infirmus ac in carcere, & non me viſitâſtis. Quibus pro operibus miſericordiæ, paulò antè Dominus dixit: Amen dico vobis, quàm diu feciſtis uni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Quapropter qui minimo ſuo fratri, in infirmitate, aut magnâ tribulatione conſtituto non adeſt, pro poſſe illi ſuccurrens, graviter peccat: quemadmodum qui ipſi Chriſto Jeſu, ſi ei ſuccurri poſſet, non adeſt. Generatim ergò Scholaſtici concludunt: omnes, quorum diuturna abſentia, proximo eſſet injurioſa, damnoſa, periculoſa, vel ſcandaloſa; aut caderet in deminutioné divini cultus, regiminisq; convenientis; cedere haut debere. Si enim uni tali fugere liceret, liceret & alteri: & ſic cuilibet, omnibusque fugere, & quæ ſui officii eſſent, prætermittere permiſſum eſſet; ſolique remanerent illi, quos vel res domi anguſta detinet, vel qui alibi commodam habitationem nequeunt invenire. Proindè, non planè abſonum videtur, quando in Republicâ ali-

quâ, certâ ſub pœnâ prohibetur; ne cives ex urbe, tempore peſtis, inibi graſſantis, ſecedant. Hoc etenim quandoque, rationabili de cauſsâ fieri poſſe, magis probabile videtur. Cùm quippè incommoda multa ſequantur ex fugâ ditiorum, talique diſtractione civilis ſocietatis; facileque porrò, in liberis præſertim Rebuspublicis diſſidium, reique publicæ perturbatio noxia ſubſequi poteſt. Et charitas non quærit, quæ ſua ſunt, 1. *Corinth*.13. nec eſt in charitate timor, eumque perfecta charitas foràs mittit. 1. *Ioh*. 4. Referre lubet hîc, quod in vitâ Pauli Fagii, viri æquè pii ac doctiſſimi habetur: *fol. mihi* 105. Anno 1541. ut in multis aliis locis, ita Iſnæ quoque cœperat graſſari peſtis: quo tempore, quantam Fagius, cùm animi magnitudinem, tùm charitatem, ſollicitudinemque oſtenderit, nullo modo prætereundum eſſe videtur. Primùm cùm ſciret cives, præſertim locupletiores, ſi quando lues iſta ſæviiſſet, relinquere oppidum, & alia in loca, in quibus aër ſalubrior eſſet, ſeſe conferre conſueviſſe; nulla ratione habitâ pauperum & ægrotorum. Deindè, cùm illud etiam, quod ipſis cum multis commune eſt, civitatis inſtitutum non ignoraret; ut ſi quâ in familiâ, peſtis aliquem infeciſſet, reliqua familia tota, per integrum menſem, domo egredi prohiberetur: ſui officii eſſe judicavit, de utroque homines admonere, & ex verbo Dei convincere atque docere; utrumque non modò à pietate Chriſtianâ, verùm & à communi humanitate remotiſſimum eſſe. Et, ut erat in docendo vehemens ac copioſus, facilè multorum animos in ſuam ſententiam adduxit: ut plerique cives aut manerent, & ſe quoque committerent providentiæ divinæ; aut ita diſcederent, ſi qui diſcedebant, ut relinquerent gratiſſimam memoriam ſui. Dum nempè haut ante abitum ſolùm, eleemoſynas liberaliter dediſſent; ſed etiam poſtquàm abiiſſent, non deſiſtebant pauperum meminiſſe, & eleemoſynas mittere, ipſius cohortationibus commoti. Effecit item ille idem, ut longè tolerabiliori conditione ij eſſent, quos Dominus viſitaverat, quàm fuerant antè. Etſi namque nondum Senatus illud interdictum, quo vetabantur exire, quorum in familiâ quiſpiam peſte fuiſſet correptus, penitùs ſublatum erat: eâ tamen prudentiâ & pietate Senatus fuit; ut conſtitueret homines idoneos publico ſumptu, ijsque mandaret, ut omnibus laborantibus, qui ipſorum operâ uti vellent, adeſſent eorumque gererent diligentiſſimam curam. Ipſe autem Fagius, intrepidus omnes laborantes adire; dies noctesq; omnibus adeſſe: ut planè miraculo divino, in tàm ſævâ lue, omnium teſtimonio fuiſſe conſervatus non dubitaretur. Hisque rebus brevi effectum eſt, ut ita eleemoſynæ auctæ ac cumulatæ ſint, ut ex ijs nova domus ædificata, omnique neceſſariâ ſuppellectile inſtructa atque ornata ſit: in quam è civibus tenuiores, famulitia, & peregrini recipiebantur.

Sanè

Sanè peſtis tempore, quàm maxumè adparet, quomodo differat Phariſaica pietas, à pietate ſimplicis atque probi vulgi. Johannes Metellus, ICtus Anno Chriſti 1564. Coloniæ, ubi tùm peſtis graſſabatur maxumè, ad Caſſandrum ſcripſit, hoc idem quod dixi modò, firmare videtur. Ego, ex omnibus, qui te, dum hîc eſſes, inviſebant, ſolus reliquus ſum, qui ſtationem Dei ſummi beneficio ſanus ac ſalvus, minimè deſerui. At hoc mirabili divinâ providentiâ contigit: ac tantum profeci, caſibus miſerandæ civitatis; ut quæ philoſophi, ſcriptis ex aliis accepta tradunt, de contemnendâ vitâ (quanquàm nihil ſit in nobis, de quo nobis aliquid polliceri poſſimus) ipſe coràm ſpectârim, licet invitus: atque tandem non ex mortuis Magiſtris didicerim, ſed vivis. Multùm verò intereſt, quid legas, an videas; uti tute facilè nôſti. Videre autem mortuos, quos biduò antè hilares ſpectâſti, nec unum, ſed multos; equidem conſtantem etiam hominem movere poteſt. Deinde antidota nulla, obſiſtere huic lui, metum auget. Præcipuos fugere cives; plebem tamen periculis ſeſe objicere audacter, nec timere, imò mori ferè cupere, quid aliud porrò eſt, quàm lupum auribus, in re periculoſiſſimâ tenere? Tandemque ex ſententiâ Ximenii addit; miſerias varias illius temporis, coràm conſpexiſſe, optimam eſſe mortis commentationem, *cent. 1. Epiſtol. Belgicar. quas ex Vandermylij Bibliothecâ, Daniel Heinſius eruit, epiſt. 68.* Subjungam & ex Eccleſiaſticâ hiſtoricâ, quædam memorabilia exempla: primumque Euſebius proponit, *hiſtor. lib. 7. cap. 20.* ubi ita ſcribit: Inſecutus eſt Alexandrinam perſecutionem, peſtilens morbus, & terribilis plaga: ſed illis multò terribilior & gravior, quos nec ſpes erigit futurorũ. Nobis verò hæc omnia, exercitia quædam virtutis, & fidei probamenta ducuntur. Quamvis enim denſior, ſæviorque paganos magis, quàm noſtros, invaſerit morbus; tamen ne à noſtris quidem penitùs abſceſſum eſt. Multi namque ex fratribus noſtris, pro nimiâ charitate, dum absque ullâ cunctatione, infirmos viſitare non deſinunt; & non ſolùm viſitare, ſed & miniſtrare, & exhibere officia, quæ Dominus præcepit; ſerpente morbi contagione, cum illis pariter, quibus miniſtrare voluerant, interibant. affectu enim quodam dilectionis attracti, & velut participare dolores, cum dolentibus cupientes, alienas in ſe mortes, haut ſegniter transferebant, & effecti ſunt eorum, ut dicit Apoſtoli ſermo, περίψημα. Denique plurimi noſtrorum, præcipui, & electi viri, inter quos & presbyteri nonnulli, & Diaconi, multique alii de plebe; conſtantiſſimâ & ardentiſſimâ fide, tanquàm ſi Martyrii tempus inſtaret; miſerando infirmos, ſemetipſos hujuſcemodi mortibus inferebant; miſericordiæ ex hoc martyrium capere præſumentes. Et dum curandis ægris, defunctis exportandis, humandisque corporibus operam dabant, inſequebantur

tur penè eos,quos ſuis humeris devexerant ad ſepulchra. Pagani verò è contrario, ſuos continuò ut ægrotare cœperant, deſerebant: parentes charos liberos, uxorem conjunx; filiique nihilominus parentes, ſtatim ut tremere membra vidiſſent, & morbo ora pallere,domo propulſos, in plateas ſemineces ejiciebant: ibique inſepulta eorum cadavera relinquentes,vim morbi,quam per hæc ſe effugere opinabantur, dupliciter incurrebant; dum ad peſtilentiæ rabiem, etiam fœtor inſepultorum cadaverum jungeretur. Refert idem Euſebius *lib. 9. cap.* 8. famem & peſtem, ſiccitate diutinâ cauſſatas: ac inter alia ita ſcribit; Quòd ſi fortè quis locupletum,miſeratione permotus,impertiri aliquid cibi, indigentibus voluiſſet conſtrictus & præfocatus multitudine eorum, in quibus nemo erat,qui repellendus videretur, deſerebat inceptum; nec miſericordiæ propoſitum,per vim eorum, quos inedia effecerat impudentes, explere valebat. Interea per plateas omnes & angiportus,erant omnia cadaveribus mortuorum repleta, nec erat omninò qui ſepeliret; dum & ipſi qui adhuc ſupereſſe videbantur, morbo invalidi eſſent, & quaſi continuò morituri Verùm cùm & inhumata mortuorum cadavera, quos conſumpſerat fames,in plateis jacerent, & quos lues uſque ad unum interemerat, nihilominùs inſepulti in domibus manerent; qui verò ſupereſſe videbantur, inediâ urgerentur; clamare omnes, & ſponte Chriſtianorum pietatem,miſericordiamque imprecari; quoſque paulò antè, extorres,patriâ & domo egerant, nunc ſuppliciter exorare, ut more ſibi ſolito,viventibus auxilium deſerant, mortuis inſepultis, ſepulturæ juſta perſolvant. Apud ipſos tantummodò miſerationes valere, apud ipſos ſolos, quæ humanitatis ſunt,pietatiſque ſervari. Nec tàm veram religionem,tàm ſanctam, tamque perfectam in omnibus, ullam eſſe, quæ conſulere hominibus univerſis,tanquàm propinquis & proximis ſuadeat. Tàm verò noſtrorum populi,quibus reverâ per Dei gratiam (quod maxumè omnibus mirabile fuit) neque fames in aliquo, neque lues fuerat dominata,in nullo prorſus injuriæ memores, more ſibi ſolito & ad miſericordiam etiam inimicorum,præceptis Dominicis inſtituti; conferre certatim unuſquiſque prout poterat,cibos, & ſuſtentare, ac reficere pereuntes; & non ſolùm cibos cum eis, ſed & affectum participare. Ex quo indigentibus etiam parva ſufficere videbantur, quæ cum magnâ pietatis affectione præbebantur. Illos quoque,qui morbi contagione laborabant ad quos nullus gentilium,ne propinquorum quidem introibat,ſedulâ & frequenti viſitatione curare; nec pati omninò aliquid per contagium; quippè quos gratia Divina circundaret: cadaveribus quoque mortuorum ſepulturam deferre,& quæ ſunt naturæ,juſta complere. Ita brevi,ingreſſa ſolo Chriſtianorum per urbes & vicos,malorum facies

immutata; rebus ipſis atque operibus, veram eſſe, & piam religionem Chriſtianorum, in cordibus omnium ſcripſit multò tenaciùs, quàm tabulis æreis, eam falſam eſſe inciderat Tyrannus. De lue Africam infeſtante, deque S. Cypriani ſedulo tunc officio, non ſolùm erga fideles, ſed ipſos etiam gentiles impenſo, plura Pontius habet in ejus vitâ. Quo etjam tempore idem Cyprianus, libellum de mortalitate cognoſcitur ſcripſiſſe: quo cùm debiles ad tolerantiam, & ad contemptum humanæ vitæ excitavit; tùm etiam arguit eos qui offenderentur, quòd debitum gentilium crudelitati ſupplicium, pertingeret quoque Chriſtianos; pluribus docens, quàm ea peſtis proficua eſſet, ipſis etiam Chriſtianis. Sed proh dolor, nunc genuinus talis, & primitivæ Eccleſiæ Chriſtaniſmus, evanuit nunc, & inter tot pro fide belligerantes ſectas, nullibi locorum ferè invenitur. Quodque tandem Turcæ, non abhorrent peſte adfectos; haut id charitatis amore, ſed ideò fit, quia omnia immutabili fato fieri credunt. Tom. 2. du Mercure Francois, *fol. mihi* 125. *b.* Natalis Comes, *hiſtor. lib.* 27. *fol. mihi* 597.

IV. Nunc hiſtoricam deſcriptionem, morborum aliquot contagioſorum ſubjungam. Inter quos mirabilis fuit ille, qui belli Peloponneſiaci tempore, Græciam adflixit, quemq; Thucydides *lib.* 2. deſcribit. Pleriq; ſeptimo aut nono die, adhuc aliquantū firmo corpore, ab interno fervore extinguebantur: intùs enim tanto æſtu fervebant, ut ne tenuiſſimas veſtes, aut lintea, aut aliud quicquam, niſi nuditatem ſuſtinebant; undè etiam multi homines neglecti, immensâ ſiti cogente, ſe in puteos præcipitaverunt. Qui ſuperaverant, deſcendente in ventrem morbo, & exulceratione in eo vehementi exortâ, ac inſuper magno profluvio accedente, paulò pòſt, ipsâ debilitate, plerique interibant. Pervadebat enim totum corpus, ſumpto à ſuperioribus partibus initio, malum illud, cui fuerat prima in capite ſedes. Et quia alius ob alterius curationem plùs lædebatur, ritu ovium moriebantur: quæ præcipua mortium extitit cauſſa. Aut enim cùm præ metu ſe invicem non adirent, deſerti peribant, multæque inopiâ curantium, habitatoribus orbatæ domus ſunt; aut aſſidentes, curanteſque, eâdem vi morbi repletos ſecum trahebant: inprimis qui honeſtatis ducentes rationem, inviſendo amicos ſibi ipſis non parcebant &c. Ac Lucretius *lib.* 6. hunc eundem morbum, & Hippocrates *lib.* 3. *Epidem. ſect.* 3. medicè deſcribit. Ejuſque Diodorus Siculus, *lib.* 12. tres cauſſas percenſet. Cùm, inquit, hyeme præcedente, magni graveſque imbres, regionem inundaſſent, factum eſt, ut locis depreſſioribus, aquarum multitudo reſidens, in paludum morem ſtagnaret: quâ æſtatis ſubſecutæ calore putrefactâ, craſſi graveſque coacti vapores, aërem exhalantes infecerunt. Victus deindè, & alimentorum vitium

tium, morbi cauſſa fuit: cùm fructus ejus anni, nimio humore corrupti, neque cocti ſatis ad ſalubritatem fuiſſent. Tertia cauſſa fuit; intermiſſio Eteſiarum, quarum alioqui flatu, nimius æſtatis calor temperatur. De peſte Anno 1348. qualis Florentiæ & in Italiâ reliquâ fuit, pluribus Johannes Boccacius, *in principio Decameronis* agit. Et de eâ habet aliquid Petrarcha, *lib. 3. de ſenil. epiſtol.* 1. ad eundem Boccacium; ubi inter alia ſcribit: Vacuus hominum, ſed criminum plenus eſt orbis. Sic ad paucos, tota ſcelerum deſcendit hereditas, ne miremur, ſi quò pauciores, & pejores ſumus. Nam neceſſe eſt hoc mentiũ virus, & hanc rabiẽ, & hunc luxum, & hanc ſartaginem vitiorum, perpetuis ignibus ſuperjectam; cui nihil deminuitur, ſed indies aliquid additur, eò fervere funeſtiùs, quò fervet anguſtiùs. De eâdem plagâ, conqueritur idem Petrarcha, *lib. 8. epiſtol. famil. epiſt.* 120. *ad Socratem*, ac ait: Audeo affirmare, quòd ſi omnium ſeculorum flagella, poſt arcam illam famoſiſſimam, reliquias mortalium informi pelago circumferentem, cum præſentibus conferantur, delitiæ fuerint, & ludus, & requies. Neq; enim his malis cõferri decet bella quantalibet &c. Et item Jovius, *lib. 21. hiſtoriarum*, recenſet: regnante Hadriano Batavo, exortã in urbe fuiſſe peſtilentiæ luem eamque cùm ſeveris legibus, more Italorum, Pontifici minimè cohercenda videretur, contactu ægrorum ita exarſiſſe, ut urbi vaſtitatem minaretur. Tum Græculum quendam, nomine Demetrium Spartanum, hac ratione, ſedandæ peſtilentiæ negotium ſuſcepiſſe; & etiam quod volebat, perfeciſſe. Ferum taurum, cui dimidium cornu diſſecarat; magico carmine dextram in aurem prolato, repentè ita manſuefactum reddidiſſe, ut injecto tenui filo ad integrum cornu, quò vellet, eum perduceret; & tãdem peſtilentiæ placãdo Numini, ad Amphitheatrum immolâſſe. Id quod Magicum omninò fuiſſe videtur, & maxumè deteſtandum. Anno Chriſti 1576. memorante Thuano, *lib. 62. à princ.* ingens peſtis immaniter totâ in Italiâ graſſata eſt; quâ majorem non meminerunt homines poſt illam, quæ Anno 1528. Italiam adflixit, & Gallicum exercitum, duce Lotreco, Neapolim miſſum, ad internecionem delevit: à Franciſco Guicciardino, & Paulo Jovio deſcriptam. Et hæc vulgi conſtans opinio fuit, morbum in urbibus ipſis natum, ex immunditie ædium privatarum, non à poſitu ſtellarum, aut aëris malignâ conſtitutione. Eâ lue, Tridentum ad ſolitudinem penè redactum fuit: cumque vis morbi reſediſſe crederetur, ſtatim Venetiis recruduit, ita ut uno anno, ad LXXCIↃ. hominum, abſumpta memorent, qui rem vero majorem non fingunt. Malo, ut latiùs ſerperet, cauſſam in parte præbuiſſe dicuntur Hieronymus Mercurialis, Forolivienſis, & Hieronymus Capivaccius, Patavinus, ambo præſtantiſſimi Medici-

næ profeſſores: qui à Senatu accerſiti, & controverſantibus in urbe de morbi naturâ Medicis, ſententiam rogati; cùm talem morbum peſtilentem (contagioſum puto) non eſſe aſſeveraſſent, profeſſique, poſſe ſe eum curare, in eam curam Senatûs permiſſu incubuiſſent, ex eo ægrotantes, vel leviter ſuſpectos, antea in locum hâc lue contaminatis aſſignatum, exportari ſolitos, in urbe retinuerunt: qui graſſante, jamque ſe clariùs prodente morbo, alios facilè corruperunt, & indè malum in majus auctum, Ita ut cùm adminiſtri eorum aliquot, & præterea excellentes Medici, ſeu Chirurgi LVIII. periiſſent; ipſi petitâ à Senatu veniâ dimiſſi ſint: ob tàm pium conatum, nihilominùs laudati, quòd tot hominum ſaluti, periculum proprium poſtpoſuiſſent. Mediolani, Cremonæ, Papiæ, innumeri etiã eo morbo perierunt. Carolo Borromæo, Nicolao Sfondrato, Hippolyto Roſſio, Cardinalibus, harum urbium Epiſcopis, nullam non diligentiam, nullum non pietatis & humanitatis officium adhibentibus; ut ægris ſolatio, & rebus contra tàm ſævum malum neceſſariis, in tempore ſubvenirent. Borromæus inprimis ægros inviſere, & quaſi de contagione ſecurus, præſens alloqui, & aliquandò tangere, toto eo tempore non deſiit. Peſtem item hancce calamitoſam, quæ dicto Anno MDLXXVI. Italiam, Venetias, Mediolanum, & cum primis Tridentum adflixit, longo ſtylo deſcribit Natalis Comes, *hiſt. lib. 27. fol. mihi 605.* ac in ſimul recenſet ejus occaſione varia inſtituta. Ac ait: quia Mediolani cœptum eſſet, ad convellenda ſemina peſtis, & contagii, omnem ſupellectilem flammis abſumere; qui morbo fuiſſent correpti, ne cæteros contagium, & rerum translatio corrumperet: multi, ne illud detrimentum acciperent, cogitàrunt, optimè conſultum fore ſuis rebus, ſi potiùs vitam, quàm rẽ amitterent; hoc eſt, ſi rem ipſam occultarent, nemineque ſentiente, mortuos domi clàm ſepelirent. Sic per illam optatam ſuppellectilis conſervationem, omnes unà in multis domibus extinguebantur. &c. Per harum rerum nuntios, qui diditi ſunt in proximas quaſque regiones, ſublata ſunt ubique mutua commercia Inſubrum. Parmenſes tamen cives, cognitis his Mediolanenſium difficultatibus; quia videbatur nimis inhumanum, ac barbarum quiddam, & ab omni Chriſtianâ charitate maxumè alienum; omnia prorſus adjumenta Chriſtianis hominibus, & amicis ac finitimis denegare, nedum neſcire, quæ fierent in illis finibus: neque commercia prorſus conceſſerunt ad ſecuritatem; neque prorſus ad charitatem ſuſtulerunt. Clatros igitur geminos, tanto intervallo interſe diſtantes excitant, ut qui eſſent citra hos, facilè exaudire poſſent, qui eſſent ultra illos; ſi modò altiore voce loquerentur. Sic litteræ indè legebantur, hinc ſcribebantur iisdem verbis, & ad deſtinatos homines, cũ inſcriptionibus,

ſine

ſine ullo metu morbi tranſmittebantur. Magna ac miſerabilis ſtrages, edita eſt Venetiis. Patres præfecti conſervandæ urbanæ ſanitati, nullum genus induſtriæ prætermittere, ut ſemina quamprimùm convellerentur: ægros ad locum extra urbem, Lazaretum vocant, mittere, quibus omne genus miniſterii, ad recuperandam ſanitatem ſuppeditaretur: ſuppellectilia flammis abſumere, quæ diſſolverentur, quanti fuiſſent æſtimata, è publico ærario: omnia jubere auferre per noctem, ne urbs metu conſternaretur. Sed cùm ſuccreſcente indies ægrotantium multitudine, nimis fieret ſumptus publicus in ſuppellectilia combuſta, fit decretum; ne præter lectos quicquam combureretur: & juſſa eſt in locis finitimis ſuppellex aëri ac Soli extendi. Cùm verò hâc ratione, vis morbi paulatim extincta adpareret, paulò pòſt verò violentior ſurgere videretur; præfecti ſanitatis vetant ſub gravibus pœnis, ne mulieres, vel pueri exirent è ſuis vicis, ut mutuâ conſuetudine civium ſublatâ, contagii opportunitas tolleretur. Sævitum eſt in omnes canes & feles urbanos, ne per hujuſmodi animalia, peſtis ex alia, in aliam domum inferretur. Cumque Veneti Medici inter ſe non conſentirent, accerſiti Patavio ſunt, Hieronymus Mercurialis, & Hieronymus Capovacca. Hi ad Principem admiſſi, palàm profitentur, ſe cognoſcere hanc non eſſe contagioſam peſtilentiam, ſed malignos quoſdam morbos, qui tamẽ poſſent per incuriam ægrotantium facilè in peſtilentiam commutari: atq; quòd non eſſet vis contagii, nitebantur perſuadere; quare ſe domos languentium ingreſſuros, & curaturos pollicebantur. Diſſentiebant Veneti Medici, plerique ab hâc opinione, ſed novis & feliciora promittentibus, plerunque faciliùs creditur. Non ſolùm autem ope Medicâ, ſed etiam pecuniâ adflictos & pauperes aliquando juvabant; quare non tanquàm peritiſſimi Medici, ſed tanquam Dei, aut Aeſculapii, à plerisque laudabantur & colebantur. Verùm quoniam unà cum fortunâ, floret & areſcit omnis laus, & gloria mortalium; cùm morbus nihil remitteret, resque in pejus quotidiè laberetur, invaderenturque ſani tanquam à flammis ſiccâ & unctâ materiâ; quia illis credentes, ſimul verſantes luem contrahebant; converſa eſt omnis laus Medicorum, in lamentationes & maledicta. &c. Excavatæ ſunt foſſæ amplæ, ubi corpora, multis ordinibus, calce & terrâ tegebãtur, donec foſſæ eſſent repletæ; quâ ratione putabantur facilè abſumi. Imperatum eſt, ut è veſtigio languentes patefierent, neque domus mutaretur: vetitum, ne quis languentes inviſeret, præter Medicos, & conjunctos primo, aut ſecundo adfinitatis gradu: ſtatutum, ut conſcriberentur qui convaluiſſent; decretum, ut omnia languentium ſymptomata, ad unguem explicarentur: nemo ut ingrederetur domum intra quatriduum, in quâ quis deceſſiſſet, neque domeſtici

cum aliis, citrà diem octavum, à funere verſarentur. Et ibi adduntur alia ſtatuta, digna lectu, & quæ ex parte uſurpare liceret in ſimili caſu. Anno M D L X X V I I I. ut memoriæ mandavit Coneſtagius, *lib.* 4. *de Portugall. cum Caſtell. coniunct. fol. mihi* 183. *&c.* Peſtis, poſtquam in Italia, Germania, Anglia, & parte Galliæ graſſata eſſet, tandem etiam Portugalliæ Regnum, & indè in totam Hiſpaniam pervaſit: ſed nullibi magis ſævijt, quàm in urbe Liſybonâ. Sæviſſima hæc peſtis, fortaſſis à Deo Opt. Max. ob peccata immiſſa, non ex aëris corruptione, ſed ex contagione nata erat. Derivata fuit in illud Regnum, ab hominibus & mercibus, quæ ex locis infectis veniebant: cumque urbs Liſybona, magnam partem à muris nuda, & mercaturæ deditiſſima ſit, difficile erat prohibere, ne hujuſmodi tùm homines, tùm merces reciperentur. Clementia aëris, ſordes civitatis, nimius communis eſus piſcium, incuria Magiſtratus, cui cura ſanitatis tuendæ commiſſa erat, in ægrotis à ſanis ſeparandis, & in reliquis rebus omnibus, ſive inſcitia, ſive negligentia, malum nutriebant. Quia vero hoc morbo infecti, breviſſimo temporis ſpacio moriebantur, & quia ille inſtar ignis, pulverem tormentarium incedentis, celerrimè omnes, qui ad ægrotos accedebant, corripiebat; magnus civibus terror incauſſus fuit. Tandem docuit experientia, remedia lenientia, Cornu Monocerotis, & Lapidem Bezoar, plurimùm omnium prodeſſe.

LIBER III. & ult.

De Sepulturâ.

CAPUT I.

Cadavera terræ mandanda: ac nemini facilè denegandam eſſe ſepulturam.

Subjungendum eſt tandem aliquid de Sepulturâ, ſeu curâ Mortuorum. Ubi primò ſciendum, pium eſſe mortuos honorificè ſepelire, licet nil adimat Chriſtiano, ubicunque ſepeliatur. B. Auguſtinus *de civitate Dei* 1. *cap.* 12. In memoriam enim humanæ conditionis, ſepulturæ corpora tradere, laudabile eſt, *l. quidam* 27. *ff. de condit. inſtitut.* Andreas Dalner, *de iure hominis, lib.* 1. *part.* 14. Corpora autem terræ ſunt mandanda, non cuſtodienda Aegyptiorum more. Mos etenim eſt nobilium,

& præ-

& præcipuè beatorum Martyrum, corpora linteamine quidem obvolvere, & ſtudium funeri ſolitum non negare; terrâ verò non abſcondere, ſed ſuper lectulos domi poſita reſervare. Hunc honorem quieſcentibus reddi, inveteratæ conſuetudinis vanitas tradidit. De hoc Beatus Antonius Eremita ſæpè & Epiſcopos deprecatus eſt, ut populos Eccleſiaſticâ conteſtatione corrigerent, & laicos viros ac mulieres, rigidiùs ipſe convenit; dicens non licitum hoc eſſe, nec Deo placitum: quippè cùm Patriarcharum & Prophetarum ſepulchra, quæ ad nos uſque perdurant, hæc facta convincerent. Dominici quoq, corporis exemplum, intueri jubebat; quod in ſepulchro poſitum, lapide uſque ad reſurrectionis diem tertium, clauſum fuerit. B. Athanaſius *in vitâ Anton. c. 57.* ubi omninò conſule Reverendum Patrem Heribertum Rosvveidum, *in notis*. Vetus ſanè Aegyptiorum Gentilium conſuetudo fuit, ut cadavera medicata domi ſervarent. Pomponius Mela. *lib. 1. cap. 9.* Mortuos nec cremare, nec fodere fas putant; verùm arte medicatos intrà penetralia collocant; ſed & mortuos ſuos, menſis velut convivas adhibebant: ut Lucianus teſtatur, *de luctu*. Silius Ital. *lib. 13.*

——Aegyptia tellus
Claudit odorato, poſt funus ſtantia ſaxo
Corpora, & à menſis exſanguem haut ſeparat umbram.

Sanctus Auguſtinus, *ſerm. de divers. 120. qui eſt prior tractatus de reſurrectione mortuorum, cap. 12.* Aegyptii ergò ſoli credunt reſurrectionem, quia diligenter curant cadavera mortuorum: morem enim habent ſiccare corpora, & quaſi ænea reddere, Gabbaras ea vocant. Quæ mox irridens ſcribit: Soli Aegytii benè credunt reſurrectionem mortuorum ſuorum: aliorum verò Chriſtianorum ſpes, in anguſto eſt. Viguiſſe videtur aliquo modo mos ille, jam tempore Joſephi: is enim mandavit ſervis ſuis Medicis, ut ungerent patrem ſuum, & Medici ungebant eum per quadraginta dies: eò uſque enim durabant dies ungendi, *Geneſeos cap. ultim.* Viſuntur adhuc in Aegypto, ſepulchra, & talia cadavera curata, Chriſtophorus Fürerus, *in Itinerar. fol. 25.* Ad locum illum delati ſumus, ubi ſepulchra ſunt, quæ tantum continent ambitu ſuo, quantum urbs Alexandria; quem locum, ut & cadavera ipſa, incolæ Mumias vocant. Sunt autem ſepulchra ſingula lapidibus inſtructa, inſtar putei cum foramine quadrato, profunditate haſtæ longitudinem exæquante, in qua non difficilis eſt deſcenſus. In imo aliud foramen eſt minus, per quod difficulter tranſiri poteſt: ubi anguſta eſt caverna cadaveribus plena, quæ tamen omnia, eleganti ordine diſpoſita ſunt. Juxta hanc aliæ ſunt continuæ, eâdem formâ, ita ut ab unâ ad alteram tranſiri poſſit, tanquàm in labyrintho quodam. Viam, nobis (inquit Fürerus) monſtra-

bant

bant Arabes quidam, prælatis funalibus, qui cadavera nonnulla, ſubtili carbaſo, modo ferè quo apud nos infantes, involuta explicabant; & quomodò inteſtina, reliquaque viſcera, hepate tantùm, cordeque relictis, exempta; corpora verò balſamo, aliiſque aromatibus conſperſa, putredinem omnem eluderent, haut indiligenter monſtrabant. Ipſa cadavera vetuſtiſſima erant; & ſive aromatum copiâ, ſive vetuſtate, nigra admodum: ex urbe Memphi hûc delata. Aegyptios hâc in parte imitantur Indi Occidentales in Comagra, de quibus Petrus Martyr *decad. 2. lib. 3. de reb. Oceanicis* refert, eos Cameras habere, penſilibus cadaveribus refertas, &c. pro cujusque gradu indumenta cuique cadaveri impoſita eſſe, auro, gemmisque ſuperintexta. Et certè hominis cadaver, terræ, ex quâ ſumptum eſt, mandari debet. Rabbini hâc de re pro more ita loquuntur; Corpus linquitur in poteſtate Dæmonis Zazelis, de quo dictū eſt in ſcriptura: Terram comedas omnibus diebus. Et alibi: Pulvis terræ panis ejus. Creatus autem cùm ſit homo pulvis terræ; indè Dæmonem illum dici ajunt, Dominum ſanguinis & carnis. Verùm illud ſepulturæ genus, tanquàm antiquiſſimum, Cicero 2. *de Legibus* commendat. vid. Philipp. Camerar. *medit. hiſtoricar. cent. 2. cap. 70.* Joh. Gerhard. *cent. quæſt. politic. decad. 8. quæſt. 9. cùm ſeq.* Keckerman. 1. *politic. 1. cap. 13.* Et ex hoc pateſcit vanitas ac inanitas noſtra. Optimè Innocentius III. Pontifex Maximus, *lib. 3. de miſeriâ hominis. cap. 1.* Homo mortuus hereditabit beſtias; ſerpentes & vermes. Omnes enim in pulvere dormient, & vermes operient eos; ſicut veſtimentum, ſic comedat eos vermis; & ſicut lanam, ſic comedat eos tinea. Putredini dixi, pater meus es, mater mea, & ſoror mea vermis. Quàm turpis pater, quàm turpis mater, quàm abominabilis ſoror. Vivus generavit pediculos, & lumbricos; mortuus generabit vermes & muſcas. Vivus producit ſtercus & vomitum, mortuus producit putredinem & fœtorem. Quid igitur fœtidius humano cadavere: Quid horribilius homine mortuo? Cujus gratiſſimus erat amplexus in vita, moleſtus etiam erit aſpectus in morte. Quid ergò proſunt divitiæ? Quid delitiæ? Non liberabunt à morte, non defendent à verme, non eripient à fœtore. Qui modò ſedebat in throno glorioſus, modò jacet deſpectus in tumulo; qui modò fulgebat ornatus in aulâ, modò fœtet nudus in tumbâ. Qui modò veſcebatur delitiis in cœnâ, modò conſumitur à vermibus in ſepulchro. At ut ad propoſitum revertar: adeò etiam in jure noſtro, favorabilis eſt ſepultura in terrâ; ut ſi quis in teſtamento ſuo quem inſtituat ſub eâ conditione; *ſi reliquias ejus abjiciat in mare*: ea non debeat impleri, *l. 27. ff. de condit. inſtitut.* Heraclitus autem Philoſophus ſtatuit, Ignem, omnium naturalium rerum, ſolum & verum principium eſſe; undè voluit

idem

idem, ut ſubitò pòſt mortem, corpora humana combuſtioni darentur: eò quòd omnes res creatæ, ſequendo ſphæricum modum, deberent in fine ad ſuum principium redire. Verùm ſatis jam Chriſtianis conſtat, non de igne, ſed de terrâ ſummum Opificem corpora noſtra formâſſe; & conſequenter ſecundum illam ipſam regulam Heracliti; in terram reverti debere. Quódque cadavera non ſint comburenda, latè tractat Kirchmannus, *de funeribus, lib.* 1. *cap.* 1. *&* 2. Idemque etiam Antonius Cæſar planè ſuſtulit, abuſum illum combuſtionis cadaverum in Roma; & ordinavit, ut in terrâ conderentur. ſic & Xenophon *in pædiâ*, introducit Cyrum, morti adpropinquantem, ita ad ſervos ſuos perorantem; Mei pueri, cùm deceſſero, nolite neque in auro, neque in argento, neque in alio aliquo lapide collocare; ſed terræ ſtatim reddite, quid enim beatius, quàm terræ commiſcere, quæ tot pulchra nutrit & parturit. Probabile verò eſt corpora primitùs ideò combuſta fuiſſe; ne in ea quis ſævire poſſit: hancque propter cauſſam Saulis, ejusque filiorum cadavera exuſta fuerunt, 1. *Samuel. cap. ultim.* Fuitque hoc ſepulturæ genus, Græcis, Romanis & Barbaris valdè familiare. vid. Claud. Guicciardum, *lib.* 1. *de Funeribus, cap.* 4. & ejus varias rationes Euſtathius refert; *Iliad.* 1. ex quibus præ cæteris illa Marco Antonio Delrioni placet, *ad Senecæ Thyeſt. in not. margin: vers.* 747. quòd voluerint hoc modo cadavera, quæ erant impura, igne purgare. Romæ in Campo Martio, clari viri mortui cremabantur. Item Imperatores rogo exſtructo, certis quibusdam ritibus & ceremoniis, in Deos referebantur; quam rem pulcherrimâ narratione exponit Herodianus. Veteres item Romani, ad concrematorum cineres reponendos, urnis uſos fuiſſe legimus; cujusmodi antiqua monumenta, paſſim in Italiâ reperiuntur: Bayſius *tract. de vaſculis*, Ac proprio nomine oſſuaria dicebantur: vid. Cujacium 10. *obſervat. cap.* 37 & cineraria quoque. Undè Chriſtiani olim, quod reliquias Martyrum honorabant, Cinerarii per contemptum vocabantur. Beatus Hieronymus *in epiſtola quadam ad Repuarium*. Urnæ pro cujusque facultatibus & conditione, vel viles, vel precioſæ erant: virorum namque illuſtrium oſſa, aureis urnis condita fuiſſe, Homerus memorat, Spartianus item de Severo, & Eutropius de Trajano. De urnâ argenteâ, Ammianus Marcellinus, *lib.* 19. pòſt incenſum corpus, oſſaque in argenteam urnam conjecta.

II. Sepeliendi itaque ſunt etiam hoſtes: latè Camerarius 2. *meditat. cap* 64. *& centur.* 3. *cap. ultim.* Laudique datum Herculi, illi monſtrorum domitori fuit, quòd primus permiſerit cadavera hoſtium ſepeliri, Aelianus *lib.* 12. *variar. hiſtoriar.* Cumque Græci contra copias Xerxis dimicaturi eſſent, omnes ſe juramento obſtrinxerunt, hoc modo: Vitam

tam libertate pluris non faciam, neque deſeram Imperatores; neque vivos, neqne mortuos: ſed eos è ſociis, qui in prælio occubuerunt, omnes ſepeliam, & ubi bello extitero victor, etiam Barbaros. Muretus *3. variar. cap.* 10. Multa enim humanitati, quæ non homini debentur: quod allegat, & multa alia Albericus Gentilis, *2. de jure belli. cap.* 23. Cadaver item hominis obærati, quò minùs ſepeliatur, ullo modo impediri poteſt, *l. ne corpora* 38. *ff. de religios. & ſumptib. funer. l.* 3. §. *non perpetua, verſic. quo mandatur, ff. de ſepulchr. violat.* Emanuel Soarez, *commun. opin. lit. C. n.* 1. Petrus Peckhius *de iure ſiſtendi c.* 5. *n.* 23. Menochius *de arbitrar. iud. q. lib.* 2. *cent.* 4. *caſ.* 387. *n.* 16. Philippus Camerarius *cent.* 3. *c.* 99. Et execranda, nō ferenda eſt conſuetudo, quæ aliud inducit. vid. Dn. Valentinum Arithmæum, *pericul. Academ.* 1. *Diſp.* 3. *theſ.* 2. Kornmannum *de miraculis mortuorum, part.* 9. *cap.* 36. *& ſeq.* Nec hæreticis honeſtam ſepulturam denegandam eſſe, Waremundus de Ehrenberg, vult *lib.* 2. *de fœderib. cap.* 1. *num.* 93. *& ſeqq. multis, fol.* 66. *per l.* 9. *C. de hæreticis* Hûc pertinet, quod Optatus Milevitanus, *lib.* 6. contra Donatiſtas ſcribit: Quid referam etiam illam impietatem, de veſtrâ conjuratione venientem: quia ad hoc Baſilicas mundare voluiſtis, ut vobis ſolis cœmiteria vindicetis, non permittentes ſepeliri corpora Catholica; ut terreatis vivos, malè tractatis & mortuos, negantes funeribus locum; ſi inter viventes fuerat certamen, odia veſtra, vel mors aliena compeſcat. Jam tacet cum quo antè litigabas. Quid inſultas funeri? &c. Eſtque, ex quorundam ſententiâ ſepultura, miſericordiæ opus, 2. *Reg.* 2. *Tobiæ cap.* 12. Vitandi quidem ſunt, errores illi duo, quos & rejicit Beatus Auguſtinus, *de cura pro mortuis, c.* 2 (1.) quo Ethnici putabant, ſepulturam neceſſariam eſſe, ut animæ requieſcere poſſint. (2.) quo quis putare poſſit, corporibus defunctorum adhuc ſenſum aliquem ineſſe. Sed tamen multiplex eſt utilitas ſepulturæ tàm vivis, quàm defunctis; ut deducit Cardinalis Bellarminus *lib.* 2. *de purgatorio, cap. ultim.* Cadaverantem manifeſti uſurarii, tamdiu, donec hæres de reſtituendis uſuris caverit, arreſtari poteſt. Et cadaver uſurarii manifeſti, non in Cœmiterio, ſed alio in loco, citra omnem ceremoniam ſepeliri debet. Imò talis de ſepultura ſi eam in Cœmiterio habeat, evelli poteſt, Dalner. *dict. loc. n.* 8. *& c.* Ac quomodò impii, ac impœnitentes ſint ſepeliendi, conſuluit apud Bidembachium, *decad.* 8. *conſil.* 6. Johannes Aepinus. De cadaveribus punitorum, an ſepelienda ſint, vel in aëre conſumi debeant? alibi dixi, *lib. ſcilicet* 2. *politicor. cap.* 2. *num.* 28. § 1. *&* vide Speckhan, *cent.* 1. *quaſt.* 9. Berlichium, *tom.* 5. *concluſ.* 48. Kornmannum, *de miracul. mortuor. part.* 9. *cap.* 34. Paponium *lib.* 20. *tit.* 8. *arreſt.* 4. Sunt & alii adhuc, quibus interdicitur Eccleſiaſtica ſepultura: nempè excommunicati, qui in tor-

in torneamentis moriuntur. &c. *Clement. 1. de ſepultur. cap. 1. de torneament.* & adhuc magis, qui in duello moriuntur. Ab antiquiſſimo tempore, in conſuetudinem immaniſſimam hæc habebant Friſones; ut occiſo homine unius cognationis ab alterâ, occiſum corpus non ſepeliebatur à ſuis; ſed ſuſpenſũ in loculo ſervabatur, & deſiccabatur in domo, quouſque ex contrariâ cognatione, in vindictam occiſi, plures vel ſaltem unum, pro morte vicariâ trucidaret. Thomas Cantiprat. *lib. 2. miracul. cap. 1. §. 15.* Sed quid judicandum eſt de ijs, qui ſemetipſos occidunt? vid. Montaigne, *2. de eſſais, cap. 3.* Ferè nunc, à carnifice extrahuntur, & proijciuntur magis, quàm ſepeliuntur. Refertur pro ſententiâ D. M. Lutheri, quòd non penitùs ij damnentur; cùm inviti hoc faciant, & à Diaboli potentiâ ſuperentur. Non tamen vulgò hoc dicendum eſſe ait, ne Sathanæ præbeatur occaſio cædium faciendarum. Et probat nihilominùs, das man die Ceremonias politicas ſo ſteiff helt / das man ſie durch die Schwellen zeucht / unſer Herr Gott (inquit ille) laſſet ſie dahin gericht werden / wie er einen per latronem zuläßt getödtet zu werden. Magiſtratus ſoll gleichwol ſtrenger damit ſein; quanquam anima non ſimpliciter damnata. Ericæus, *in ſylvula ſententiarum, ex Lutheri & Melanchtonis, tùm privatis, tùm publicis rationibus, fol. mihi* 44. *b.* Ad de Andreæ Celichii Bericht von den Leuten / ſo ſich ſelbſt entleiben. Cumque Diabolus Princeps aëris ſit, & homicida ſimul: gaudium & tripudium ejus cenſetur, cùm triſti hocce modo hominem occidit; indeque ferè turbæ & procellæ ventorum oriuntur, cùm ſeipſum deſperabundus aliquis occidit. Sicut Angeli gaudent ſuper uno peccatore, pœnitentiam agente, Gaudia verò ſua Diabolus non in lætitiâ & dulcedine peragere ſolet; ſed in turbine & furore, prout eſt ſpiritus turbidus & furioſus. Henricus Kornmannus, *de miraculis mortuorum, part. 7. nu. 76.* Etiam circa infelices homines illos, qui ſibi ipſis inferunt manus, mira accidere ſolent. Avehenda interdum fuerunt cadavera illorum, per longum iter, ut in profluentem culeo inſuti projicerentur: bennæ, vel carro impoſitos, equi in deſcenſu collium, vix trahere potuerunt; in aſcenſu verò, equis non fuit laborandum, cùm ſpontè incitato curſu, equus ferretur. Lavater. *de ſpectris, part. 1. cap. 17.* Pœnam etiam illorum fusè recenſet Elbertus Leoninus, *in proceſſu Criminali, ad Tit. Cod. de bonis eorum, qui ante ſentent. mort. ſi b. conſciver. &c.* addens: ex quâcunque causâ quis ſe interfecerit, ſive tædio vitæ, ſive ex impatientiâ doloris, ſive metu criminali, ſive aliâ ratione; corpus in ſterquilinio cum canibus communem ſepulturam habere, *gl. in can. placuit. 33. quæſt. 5.* Roman. *ſingular. 262. incip. Fui interrogatus,* Jacobinus de Sancto Georgio, *in tract. de feud. §. dicti q; vaſalli, num. 19.* hâc etiam de re inſignia,

&c ad uſum, praximque pertinentia exempla Decius habet, *conſil.* 438. Sed nec tamen interfectio ſui ipſius, juſta cauſa eſt, ut Dominus filiis, vel agnatis poſſit auferre feudum, Bald. *in cap.* 1. *Tit. quib. mod. feud. amittatur.* Jacobin. de S. Georgio *dicto loco*, Clarus §. *feudum, quæſt.* 58. Claudius Martinus Delrio, *diſquiſit. Magicar. lib.* 5 *ſect.* 19. Qui durante, inquit, reatu, ſibi mortem conſciverunt, ij non ſunt ſepeliendi Eccleſiaſticâ ſepulturâ; ſed cadaver deberet à Judicibus in furcam agi: fatetur equidem ſententiam contrariam eſſe communiorem, putat tamen crimen non extingui morte, verùm moriendo novum committi crimen. Eos autem cõſanguineos, & amicos, qui reis in carcere venenum, vel laqueos, vel cultros ſuppeditant, vel violentas ſibi inferunt manus, ad ignominiam evitandam; non dubitat teneri Corneliâ de ſicariis lege. Si verò non vi ſibi illatâ, ſed ægritudine, vel debilitate, aut carceris incommoditatibus ante ſententiam morerentur; in his ſequitur ille ſententiam communem: adeò ut ſi in talem legitimè confeſſum, aut convictum, ſæviens Judex, eum non patiatur Eccleſiaſticæ ſepulturæ tradi, mortaliter peccet, injuriarumque actione, conveniri à defuncti propinquis poſſit. Et porrò de *αὐτοχειρίᾳ*, variè tàm Philoſophi, quàm Theologi, & Jureconſulti agunt. B. Auguſtinus, *de civitate Dei, lib.* 19. *cap.* 4. Stoicis eam ſententiam adſcribit, mala ſi tanta fuerint, ut ea ſapiens, vel non poſſit, vel non debeat ſuſtinere, cogi eam mortem ſibimet inferre, atque ex hâc vitâ emigrare. vid. Lipſ. *Stoic. Philoſoph. lib. ult. diſſert.* 22. *& ſeq.* Joh. Combachium, *lib. de homine, cap.* 15 *fol.* 215. Adde Senecam, *epiſt.* 12. 24. 58. 70. *&* 77. Ejusque opinionis veſtigia adhuc reliqua eſſe videntur in jure noſtro. Emund. Merill. *obſervat.* 1. *cap.* 23. Eraſm. Ungepaur. *exercit.* 1. *theſ.* 10. Quorum inſtitutum Cato ſequutus, cùm Cæſaris victoriam non ferret, ſe interemit. Brutus, manu ſua hoſtem effugit: Plutarch. *in vitâ*, & Demoſthenes eo fine ſemper venenum ſecum habebat. Plutarchus *in vitâ*. Et Lucretia, cùm ignominiam illati ſibi ſtupri impatienter ferret, violentas ſibi intulit manus. Cleombrotum ferunt, lecto Platonis libro, ubi diſputat de animæ immortalitate, ſe præcipitem de muro dediſſe, atque ex hâc vitâ migrâſſe ad eam, quam credidit meliorem. Gymnoſophiſtæ item ſemet occidere, laudi ducebant. Lucan. *lib.* 3. *verſ.* 241. hosque imitatus fuit Philoſophus ille, Peregrinus nomine, cujus mortem graphicè deſcribit Lucianus, *tom.* 4. Quorum ſententiam, in univerſum damnavit Sanctus Auguſtinus, *lib.* 1. *de civitate Dei, cap.* 17. 19. 20. 22. *& ſeqq.* Non fruſtrà, inquit, in Sanctis Canonicis Libris, nuſquàm divinitùs præceptum, permiſſumve reperiri poteſt, ut vel ipſius adipiſcendæ immortalitatis, vel ullius carendi, cavendive mali cauſsâ, nobiſmetipſis necem inferamus.

mus. Quam eandem ſententiam eleganter etiam, Cicero, *in ſomnio Scipionis* expreſſit, & inter alia ſcribit: Niſi Deus, is cujus hoc Templum eſt, omne quod conſpicis, iſtis de corporis cuſtodiis liberaverit, hùc tibi aditus patere non poteſt. Homines enim ſunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium vides, qui dicitur terra. Quare & tibi piisque omnibus retinendus eſt animus in cuſtodiâ corporis; nec injuſſu ejus, à quo ille eſt nobis datus, ex hominum vitâ migrandum eſt: ne munus humanum aſſignatum à Deò, defugiſſe videamini. Hincque Ariſtoteles, *3. Ethicor. ad Nicomach. cap. 7. & lib. 3. ad Eudem. cap. 3.* definivit: Mori, ut vel paupertatem, vel amorem; vel moleſti quidpiam fugiamus; fortis viri minimè eſt, ſed potiùs timidi: quippe cum laborioſa fugere, mollities ſit, neque hanc mortem ſuſtineat quiſpiam, quia honeſtum ſit, ſed ut malum fugiat, & evitet; Et quoque eos, qui non exſpectatâ naturæ aut hoſtis dimiſſione, præproperè regreſſum parant non beatos Vergilius putat, cùm ait:

Proxima deindè tenent mœſti loca, qui ſibi lethum
Inſontes peperêre manu, lucemq; peroſi
Proiecêre animas, Quam vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem, & duros perferre labores!

Solent verò in contrariam partem adduci exempla Sanctorum: ut Samſonis, *Iudic. 16.* Rhaſis, *lib. Maccab. 2. c. 14.* illarumque Sanctarum fœminarum; quæ tempore perſecutionis, ut inſectatores ſuæ pudicitiæ devitarent, in rapturum atque necaturum ſe flumen projecerunt: eoque modo ſunt defunctæ, & earum tamen martyria, in Eccleſiâ Catholicâ, celeberrimâ veneratione frequentantur: ut docent Euſebius, *hiſtor. lib. 8. cap. 12. & 17.* ac B. Auguſtinus, *1. de civit. Dei, cap. 26.* Sed ubique locum forſan habere poteſt, quod de Samſone dicit Lyra, *ad cap. Iudic. 16.* Non Samſon intendebat ſe occidere per ſe, ſed per accidens tantùm: quia non poterat blaſphematores Nominis Divini occidere, niſi ſeipſum cum eis occidendo. add. R. P. Ludovic. Richeome, *in valedictione animæ devotæ, colloquio 15. & ſeq.* Et forſan in claſſem eorum accenſendi ſunt, qui in nauticis bellis, pulverem pyrium incendunt, ut effugiant infamem necem, & ſimul de hoſtibus vindictam ſumant: exempla Thuanus habet, *lib. 59. fol. mihi 158.* & Laurentius Müller / in der Septentrionaliſchen Hiſtorien / *part. 1. fol. 7. & 8.* De Saulis verò *αὐτοχειρίᾳ* & conſectariis, ſingularem tractatum edidit Michael Rochardus Mülhuſius, Sacroſanctæ Theologiæ Studioſus, Francofurti, Anno 1615. impreſſum.

III. Sepulchra, eorumque jura, Sacra fuiſſe antiquis, docent Paulus Manutius, *de Legibus*, Cælius, *lib. 17. antiquar. lection.* Claudius

Guichiardus, *de funeribus, lib.* 1. *cap.* 1. *&* 13. *& lib.* 2. *cap.* 2. ac adparet idem ex legibus multis, per totum penè titulum *ff. de religioſ. & ſumptibus funer. ac ff. de ſepulchr. violat.* Interque Leges XII. Tabularum & una erat: Fori (ita veſtibulum ſepulchri vocitâvere) buſtive, æterna auctoritas eſto. Eſt enim ſepulchrum, ut Ennius dicebat, portus corporis, ut Tertullianus, aſylum mortis, ut Conſtantinus Imperator, domus defunctorum. Proximumque ſacrilegio majores ſemper habuerunt, violare ſepulchra. In pari religione fuit, corporis ſepulchrum, & ſepulchrum animæ corpus. Etſi item Theſaurus, aut pecunia in monumento inventa, religioſa non ſit; nihilominùs ſepulchrum violatur, cujus lapis movetur, terra ſollicitatur, ceſpes volvitur, pecuniæ ſumendæ cauſsâ. Nefas eſt, ait Caſſiodorus, corpus, quod mundanas moleſtias ſemel reliquerit, pati iterum inſidias humanas. Nam etſi cadavera non ſentiant furta; attamen ab omni pietate eſt alienum, quicquam mortuis abrogare. Aerodius *rer. judicat. lib.* 6. *tit.* 9. *cap.* 1. Imò lapſa & corrupta monumenta reficere non licebat; niſi Pontificis permiſſu: & eâ conditione, ne corpora tangerentur. Tantum abeſt, ut ſepulchri conditionem, deteriorem facere permitteretur, ut meliorem non liceret. Etiam poſteaquàm juſtæ atque perpetuæ ſepulturæ, corpora tradita eſſent; niſi ex graviſſimis cauſſis non transferebantur, *l.* 39. *ff. de religioſ. & ſumptib. funer. l.* 1. *ff. de mortuo inferend.* Sepulchrum eſt quidem terminus mortuorum. Quòd ſi agrorum, finiumque terminos movere, piaculum eſt; quantò magis defunctorum? Aerodius *ibid. cap.* 4. Agitque de ſepulchro violato, & pœnâ illorum, qui effodiunt atque ſpoliant cadavera ſepultorum, pluribus Berlichius, *tom. ult. concluſ.* 47. Culpat in Cambyſe, Herodotus, *in Thalia*, quòd vetuſta adperuerit ſepulchra, & conſpexerit in illis jacentia cadavera mortuorum. Quâ curioſitate adhuc multi laborant, Quidam etiam, jocum ducunt, cœmiteria priſca prophanare, inibi ædificare, fodere, & cadavera projicere inventa: quo ſanè demonſtrant abundè, religionis ſe planè omnis incurios, & omninò Epicuræos eſſe. In eosq; invehit Georgius, Piſtorius Villinganus, *de materia Dæmonum, fol. mihi* 20. *&c.* Videant ergò, ait, quis furor hos divexit, qui Sacra, ubi Spiritus Sancti requieſcunt organa, cæmiteria prophanant; & ibi ſepultorum oſſa, in cibum parant Zazelo, Dæmoni, cujus libro 3. Regum, mentio habetur: & apud Pauſaniam ex Delphorum hiſtoriis, Eurynomum vocatum legimus. Et addit: Civitatum invenias proceres, qui Chriſtianiùs factum opinantur. ſi diruant, lacerent, & prophanent illa loca ſacrata; ut in his ad furioſum Tympani boatum attellanas juventus ſaltet, & Jo Pæan clamet: aut triobolares vetulæ, in his vilia ſcruta vendant, ſeu lupinos; quàm Deum pro animarum ſalute Sacris Oratio-

nibus

nibus expiâſſe, vel panem eſurientibus fregiſſe. Et hoc plùs quam Ethnicum eſt, Nam Ethnicis ritè ſepeliri magnum fuiſſe, ex Homero & Vergilio, aliiſque conſtat. Putabant enim non ritè ſepultum iram fieri Deorum. Eorumque religio habuit ſuperſtitioſa, animam inhumati, intelligibilis eſſentiæ expertem, ac furentis phantaſiæ imperio relictam, corporearumque qualitatum cruciatui ſubjectam eſſe, (Eveſtrum Paracelſus vocare videtur) ſic, ut corpus exiſtens aëreum, aliquandò umbrâ circùm amictâ, amicos alloquuntur, & hoſtes interdùm ulciſcendo malè excogitet. Undè Dido ad Aeneam,

Omnibus umbra locis adero, dabis improbe pœnas.

Suetonius ſimile adducit, de cadavere Caligulæ Imperatoris, in horto Lamiano, non ritè ſepulto. Hoc enim, quia levi ſaltem ceſpite fuerat tectum valdè multùm poſſeſſores horti, nocturno impetu inquietavit; donec per ſorores ab exilio reverſas, iterum erutum, & ritè tumulatum fuit.

CAPUT II.

Quomodo, & ubi mortui ſepeliendi?

AN debeant Sepulturæ eſſe extrà civitates, aut propè Eccleſias? Diſputat Waremundus, *lib. 2. de fœderib. cap. 1. num. 104. & ſeq. item. num. 110.* & item Rodolphus Hoſpinianus, *lib. 3. de Templis, cap. 1.* Olim extrà civitates, in agris habebant ſepulchra tempore Judæorum. Pauſanias ſepulchra multa extrà urbem poſita, nullum urbanum commemorat. Et fuerunt olim ſepulchra tantùm privata, §. *Religioſum 9. & ibi Dd. Inſtit. de rer. diviſ. l. 6. ubi Corraſius, ff. eod. tit.* Ex lege tamen XII. Tabularum non ea fieri poterant in urbe; Hominem mortuum, in urbe ne ſepelito, néve urito. Rittershuſius *ad Leges XII. Tabularum, Claſſ. 1. cap. 3.* & firmatur etiam *l. 3. §. 5. ff. de ſepulchr. violat.* Quamobrem Dio *lib. 44.* ſcriptum reliquit; ſingulariter Julio Cæſari ſepulchrum inter mœnia conceſſum fuiſſe. Sic & Adrianus, in foro ſepultus fuit. Ratio prohibitionis ſepulturæ fuit, ne locus publicus privatâ religione obligaretur; ne Sacra civitatis funeſtarentur. Aerodius *rer. judicatar. lib 3. tit. ult. c. 1. & lib. 6. tit. 9. cap. 2.* Valuit hic mos etiam aliquandiu, Chriſtianiſmo conſtituto; ne frequentiâ ſepulchrorum, urbs tandem non à vivis, ſed à mortuis incoleretur. At quod falsâ religione impediebatur, verà conceſſum fuit; permiſitque Leo Imperator *Novell. 53.* ut cuique tàm intrà civitates, quàm extrà liceat mortuos ſepelire. Id poſtea reſtrictum fuit, ut fieret non paſſim, ſed in Cœmiteriis, Aerodius *dict. cap. 2.* Et quoque Chriſtiani, Cœmiteria publici juris

effecerunt:

effecerunt: quin & Exequiæ, ejusdem juris à Conſtantino Imperatore factæ fuerunt. *Novell.* 43. ubi Joachimus Stephani. Certè, ut mortis nunquàm obliviſcamur; in celebrioribus, & juxtà Eccleſias plerunque, Cœmiteria eſſe voluerunt majores noſtri; tandemque ipſis in Eccleſiis, Martyribus primùm ſolummodò deſtinatis, etiam ſepeliri alii cœperunt. Petrus Gilkenius *ad L. 2. in princ. C. de Sacroſanct. Eccleſ.* Bellarminus, *lib. ult. de purgator. cap. ultim.* Nec ampliùs morticinia immunda ſunt oſſa & cadavera piorum: utpotè Sacro Baptiſmo abluta, & ita ſalvifico Chriſti ſanguine conſperſa; ceſſavitque hac in parte Levitica vetus Lex, vide Bellarminum, *lib. 2. de beatit. Sanctor. cap. 3.* quæ nullam adeò immunditiam deteſtatur, ac contagium mortuorum. Paulus Ricius, *de Moſaic. leg. mandat. negantib. num.* 235. Apud Ethnicos item funeſtæ reputabantur illæ ædes, ubi mortuus eſſet. Mos etiam fuit, ut ad fores ædium privatarum, tantisper dum illæ funeſtæ eſſent, & dum cadaver efferebatur, vas magnum ſtatueretur aquâ luſtrali plenum, quæ eſſet è domo non funeſta allata: quâ ſeſe quisque ex eis aſpergeret, qui exequias venerat. Pollux *lib.* 8. Nec diſſimilis fuit ritus apud Romanos: Feſtus: Funus proſequuti redeuntes, ignem ſupergrediebantur, aquà aſperſi: idque genus purgationis ſuffitionem indigitabant. Fuitque apud Judæos, ſimilis lavationum & purificationum uſus, quas Syracides *cap.* 34. *βαπτισμοῦς ἀπὸ νεκροῦ*, adpellat. Apud Romanos, Dialis flamen, cui tàm multæ Ceremoniæ impoſitæ fuerunt, locum in quo buſtum eſſet, nunquàm ingrediebatur, mortuum nunquàm attingebat: funus tamen exequi, non illi religio erat. Agell. *lib.* 10. *noct. Atticar. cap.* 15. Cæterùm propter hanc cauſſam inſtitutum olim fuit, ut indicia adponerentur foribus funeſtæ domus; ut de aquâ luſtrali, jam modò dixi, eodemque ſpectabant capilli, de ipſius defuncti capite ſecti, qui foribus adpendi ſoliti fuerunt. Eurip. *in Alceſt.* Non video ante portam, ut lex eſt, fontana lavacra pro mortuis in porta; nulla coma præciſa eſt in veſtibulo: quæ accidunt in luctu mortuorum.

II. Magiſtratus quoque cavere debet, ut mortui non ſtatim ſepeliantur. Lege cautum eſſe convenit, ſcribit Levinus Lemnius, *lib. 2. de occult. natur. miracul. cap* 3. ne libitinarii ac Veſpillones præproperè quos mortuos exiſtimant, extinctæque animæ ſpeciem præbere vident, loculo includant: eos præſertim, qui apoplexiâ, aut morbo comitiali, uteriq; ſtrangulatione ſuffocantur, cùm in illis nonnunquam anima deliteſcat. In febribus autem contagioſis vel cùm homines peſte feriuntur, non conſultum arbitratur ille, tàm anxiè iſta obſervari. Sed verò etiam exempla ſunt in promptu, ubi peſte affecti nec dum mortui ſepulti, fuerant. Cujus rei memorabile eſt exemplum Coloniæ Agrippinæ, ad San-

ad Sanctos Apoſtolos in tabulâ depictum: quod refert ex Petri Merſæi Catalogo *Archiepiſcopus Colonienſis*, Kornmannus, *de miracul. mortuor. part. 2. cap. 16.* vide & Simonem Goulard, *hiſt. de noſtre temps, lib. 2. fol. mihi 362. & lib. 4. fol. 659.* qui conſimiles hiſtorias plures congeſſit. Fertur & de Johanne Duns Scoto, celeberrimi nominis Theologo; eum apoplexiâ correptum, exanimem reputatum, nimis feſtinato funere, ad ſepulchrum in choro ſui Ordinis fuiſſe tumulatum; eumq; deindè morbi violentiâ ceſſante, ad ſe reverſum, pulſato fruſtrà ſepulchro, & miſerabili mugitu edito, eliſoque tandem capite, Coloniæ periiſſe. Verùm id fide carere, Magnificus Hervvartus probat, *in Mantiſſa, contra Bzovium, fol. 31. &c.* Nonnunquàm ſanè moribundæ animæ, in corporibus latent, vehementioribus ecſtaſibus oppreſſæ, & ab omni corporeâ actione ſolutæ; quod accidit ſæpè mulieribus matricis laborantibus ſuffocatione. Colerus, *Oeconom. lib. 18. c. 113.* Hincque olim mortui calidâ abluebantur, & per intervalla conclamabantur, Kornmannus, *part. 7. de miraculis mortuorum, cap. 56.* Zeno Imperator morbo comitiali arreptus, mortuus videbatur; & vivens ſepultus fuit. Satellites, qui ad ſepulchrum, in quo repoſitus fuit, cuſtodiendum erant collocati, retulerunt; ſe per duas noctes, lamentabilem audiviſſe vocem, ex ſepulchro elatam: Miſeremini & aperite mihi. Cùm illi dicerent, alium jam imperare: Nil, inquit, curo, in Monaſterium me abducite. Sed cùm, ab uxore prohibiti cuſtodes non adperirent; ferunt, aliquantò pòſt, monumentum fuiſſe recluſum, inventumque in eo Zenonem, qui præ fame, ſuos ipſe manducarat lacertos, & caligas, quas geſtabat. Zonaras, Cedrenus, & Baronius. Aegyptii; ne funerum curatores cum mortuis veneream rem exercerent; noluerunt cadavera ante quartum diem ſepeliri. Herodotus *lib. 2.*

CAPUT. III. & ultim.

De Ritu, & ſumptibus Funerum: Luctu item, ac Spectris oberrantibus circa Sepulchra.

CONvenire, honorem aliquem defunctis adhiberi, nemo negare poteſt: niſi qui putet, mortuos planè ampliùs nil eſſe. Jacobus Martini, *Diſput. Ethic. 10. quaſt. 7.* Undè etiam *lib. 1. Rhetoricor.* Ariſtoteles, inter honoris ſpecies enumerat ſepulchra, & alia, quæ mortuis tribui ſolent. Et piè mortui, etiam poſt obitum, non ſolùm vitam beatiſſimam vivunt; verùm & ſuo modo, in poſteris nempè & amicis, hominumque memoriâ adhuc in mundo ſuperſtites ſunt; quâ ratione etiam poſterorum eventa, aliquo modo pertinent ad defunctos. Defunctorum quidem magis propria eſt fama, & viventium honor: ut autem propterea fama non viventibus, ſic neque honor defunctis eſt denegandus. Hucque ſpectant varii,

variarum gentium funeris ritus; quos indicat Alexander ab Alexandro, *lib.3. genial.c.7.& etiã c.2.lib. eod.*& ſingulari libro perſequutus eſt Johannes Kirchmañus,*in opere de Funerib.Romanorum*, Joh.Roſinus ibiq; Dempſterus. D. *Antiq. Roman. lib.5. c. 39. &c.* & quædam habet Kornmannus, *de miraculis mortuorum,part.7.cap.34. & ſeqq. multis.* Ac ſpeciatim de ſepulturâ Imperatorum, agit Julius Cæſar Bulengerus, *lib.3. de Imperatore, cap.19.* Et ut nos nunc nolas ac campanas; ita olim tibicines; tàm Gentiles,quàm ex eorum imitatione Judæi,ut lugubre canerent,funeri adhibere ſolebant. Cardinalis Baronius *ad Annum Chriſti 31. num.28.* Abrahamus Scultetus, *in elegantiſſimis obſervationibus in Matthæum,cap.29.* Refert ex Rabbinis Cardinalis Baronius quoque,*ad Annum Chriſti 34.num.91.* tantum olim excreviſſe apud Hebræos funerum impenſam, ut interdùm ejus magnitudine cognati perterriti, qui impares eſſent ejuſmodi profuſionibus, relicto cadavere, ſe ſubducerent adtempus. Verùm hæc moderata fuiſſe à ſeniore Gamaliele. Sanè ridicula, & improbanda meritò eſt ambitio illa, quæ etjam pòſt mortem, in multis mortalibus ſe extendit. Non enim (quod infirmorum eſt) ſolliciti nosmetipſi eſſe debemus, de noſtrâ ſepulturâ. Beatus Auguſtinus *confeſſ.lib.9. cap.11.* & Satyricè exagitat tales Michael Montanus, *des eſſais, lib.1. cap.3.fol. mihi 12.* & etiam Leonardus Aretinus, *epiſtol. lib.6. epiſtol. ad Poggium, fol. mihi 246.* Ipſorumque teſtatorum ineptæ & ambitioſæ voluntates,circa ſua funera, juſta & monumenta, executioni mandari prohibentur, *l ſervo alieno 113.§.ult.ff. de legat.1.* Utque Solon Athenienſibus præſcripſerat leges, de ſumptibus funerum moderandis; ita ad illius imitationem idem etiam Decemviri fecère. Sumptum minuito; tria, ſi volet, reicinia (veſtimenti genus erat) & vincula purpuræ, & decem tibicines adhibeto: Hòc plùs ne facito. Ac alibi: Rogum aſcia ne poleito. Rittershuſius,*ad Leges XII.Tabularum, Claſſ.1. cap.4. & ſeq.* adde Aerodium, *rerum iudicatarum, lib.5. tit.ultim. cap.3.* Non ſanè mos ſepeliendi mortuos cum veſtibus & ornamentis, rationabilis eſſe videtur. Dominicus Arumæus, *lib.1. deciſ. in Coronid.* Nec enim eſt quòd putemus cum Rabbinis; qui induti tumulo conduntur, indutos reſurrecturos. Ricius *de Thalmudicâ doctrinâ,fol.261.* More item hodierno, apud Italos uſitatum eſt, & olim quoque fuit,cadavera defunctorum, precioſiſſimis veſtibus induta, & lectis ſplendidè exornatis impoſita,palàm publicè efferri. Hocque etiam apud Græcos Imperatores uſitatum fuiſſe, ex Pomponio Læto adparet,ubi dicit: Cùm defunctæ Fabiæ,conjugis Heraclii funus efferretur, puellam forte quadam per feneſtram ſpuiſſe, tetigiſſeque elatum cadaver; ideoque illam, nullâ factâ morâ comprehenſam, & rogo Fabiæ impoſitam, vivamque fuiſſe exuſtam. Non rarò pariter Itali ſolent faciem fucare præſertim fæminarum; ut mortuæ interdum, quàm viventes,adpareant

venuſtiores: ita ut non cadavera, ſed ſtatuæ videantur. Verùm quando cadavera detrita, vel alio caſu mutila, propter deformitatem, publicè oculis expoſita, efferri non potuerunt; loco eorum, vel larvæ quædam ſupponebantur, vel planè involvebantur, veſtibuſque mortui contegebantur, quæ indè funera larvata dici ſolebant. Gallis, dicente Cæſare, funera olim magnifica, & ſumptuoſa erant; omniaque quæ vivis cordi fuiſſe arbitrabantur, in ignem inferebant, etiam animalia, imò ſervos & clientes. Lithuani olim corpora mortuorum, cum preciosiſſima ſuppellectile, quâ vivi maxumè utebantur, cum equis, armis, & duobus venatoriis canibus, falconeque cremabant: ſervum etiam fideliorem vivum, cum Domino mortuo, præcipuè verò magno viro, cremare ſolebant. Guagnin. *in Lithuan. deſcript.* De more Americanorum, vide Louis Guyon, *tom. 1. de divers. lecons, lib. 5. cap. 3.* Cur autem cum Theſauris, olim ſepulti fuerint Reges, notat Apollinar. Calderini. *diſcors. fol. mihi 55.* & Guyon *modò dicto loco.* In Islandiâ quondam, indignus præclaro parente habitus filius fuit, qui in armis minùs poſſet: utque poſteri cum majorum rerum geſtarum gloriâ magis contenderent; vetuerunt bona parentum armis quæſita, ad filios devolvi hereditario jure: quin ea potiùs, cum defunctis Dominis inhumanda cenſuerunt: ut ſunt aurum, argentum, gladii, clypei, equi, &c. Arngrim. Jonas, *de Islandiâ, lib. 2. ad fin.* Salomon, ut eſt apud Joſephum, *lib. 7. antiquit. cap. ultim. & lib. 1. de bello Iudaico, cap. 2.* præter alia ſollemnia in funerationibus Regum, ingentem admodum pecuniæ vim intulit patrio ſepulchro: de quâ multis annis pòſt Hircanus Pontifex, cùm ab Antiocho Pio, Demetrii filio oppugnaretur, tribus talentorum millibus deſumptis, hoſtis obſidionem ſolvit. Ex eodemque ſepulchro, Herodes Hircanum imitaturus, multa aurea, aliaque abſtulit ornamenta; ulteriùs verò ad conditoria, in quibus Davidis & Salomonis corpora ſita erant, progreſſus; flammâ indè erumpente, quæ duos ex Satellitibus ipſius exanimaverat, ab incepto deterritus fuit. Joſephus *antiquitatum lib. 16. cap. 11.* At Sacræ paginæ auctoritate monemur, nudum hominem in mundum intrâſſe; nudum indè abiturum. Nudus ergò & moriens, de omnibus quæ habuit in hac vitâ, præter amiculum ferale, nil ſecum ferat: nec enim in arenam deſcendit, ubi feſtivitates & choreas ducet, ſed à vermibus conſumetur. Aedificia cineres tegant, inquit Caſſiodorus, *4. varior. 34.* columnæ vel marmora ornent ſepulchra; talenta non teneant, qui vivendi commercia reliquerunt: imò culpæ genus eſt, inutiliter abditis relinquere mortuorum, undè ſe vita viventium ſuſtentare poteſt. Sicque Epitaphia, & Sepulchra magnifica magnatum, paſſim cõſpiciuntur. Aſt & vanitas maxuma eſt in ſuperbis Mundi ſepulchris. Væ vobis, qui ædificatis ſepulchra Prophetarum: dicebat Dominus ad Phariſæos. Odio hi capitali proſe-

quebantur Chriſtum Dominum Prophetarum, & volebant ſe juſtos declarare, extruendo magna ſepulchra Prophetis. Pariter & in mundo, multi ſuperba Principibus erigunt monumenta, quod quidem videtur quàm plurimis eſſe opus pium: veruntamen nimij quos in illa impendunt ſumptus clamant, auctores plenos eſſe dementiæ & vanitatis. Faciant quod velint, laborent quantum velint; poſt mortem alii non erunt, quàm viliſſimi & pauperrimi mendici. Et volunt quidam hoc tantâ falſitate palliare, ut in medio templi ſtructuram illam erigant uſque ad velum: in vanum tamen ſtruunt, quia mors æquo pede omnia pulſat. Quid in ſepulturis faciunt inſignia & arma? Magis ad vivum intimeque repræſentant ſe res ipſæ, & quid ſint dicunt, quàm picturæ. Corpus defuncti, originis ſuæ veritatem proclamat, nõ forinſeca pictura, quæ eſt mendax & falſa &c. Didac. Stella. *part.* 1. *contempt. vanitat. mundi, cap.* 89. Quàm variæ etiam ipſis Epitaphiis, ſepulchraliumq; inſcriptionibus adhuc ſæpè inſunt de rebus vitioſis & frivolis, gloriationes? Quando alius corporis ſui formam, aut robur, alius ingenii ſui acumen, alius varias peregrinationes, alius eloquentiæ, aut fortitudinis ſuæ vim, alius divitias & honores ſuos; alius ſuam in hoſtibus etiam ſepeliendis humanitatem, & pietatem; alius victorias & prælia; alius denique hujus alius alterius artis, vel virtutis præſtantiam jactat: quæ tamen à morte immunem eorum neminem præſtare potuerunt. Quàm varia quoque mortis genera repræſentantur? Quando alius piè, alius impiè, alius domi, alius peregrè, alius ab hoſte, alius ab amico, alius per inſidias, alius per apertam vim, alius præcipitio, alius ſubmerſione, alius ſuſpendio, alius veneno; alius laboribus & vigiliis, alius ſegnitie, & ignaviâ; alius morſu felis, aut canis, vel calce equi; alius juvenis, alius ſenex, alius ſponſus, alius viduus; alius remedium quærendo, alius reſpuendo, alius cùm ſpe vitæ melioris, alius deſperabundus, alius cur moriatur neſcius, alius denique αὐτόχειρ, aut alio caſu inaudito, & admirando perit. Et videre quoque eſt in ijs, quàm diverſo affectu ſuperſtites, mortem ſuorum ferant; alii enim iraſcuntur, alii indignantur, alii Deo ipſi maledicere non verentur, alii lamentantur, alii queruntur, alii mortuis blandiuntur, alii æquo animo, ſpe reſurrectionis ſe conſolantur; alii mortuis commori, alii ſuâ morte redimere vitam illorum, ut videtur, cupiunt; atq; ita deinceps. Quædam item Epitaphia, eo fine poſita videntur, ut inanibus quæſtiunculis poſteros divexent. Quale eſt illud propè Bononiam in quadam villâ: Aelia, Lælia, Criſpis; nec vir, nec mulier, nec androgyna; nec puella, nec juvenis, nec anus; nec caſta, nec meretrix, nec pudica, ſed omnia. Sublatâ neque fame, neque ferro, neque veneno, nec igne, nec peſte: Sed omnibus. Lucius Agatho Priſcius, nec maritus, nec amator, nec neceſſarius; neque mœrens, neque gaudens, neque flens. Hanc, nec molem, nec Pyrami

dem

dem, neque ſepulchrum; ſed omnia: ſcit & neſcit, cui poſuerit. Hoc eſt ſepulchrum intùs cadaver non habens; hoc eſt cadaver extrà ſepulchrum non habens; ſed cadaver idem eſt, & ſepulchrum ſibi. In monumentum hocce Commentarios ſcripſerunt, Johannes Thurius Brugenſis, & Richardus Vitus, Patavii impreſſos. Sed verò Nicolaus Barnaudus, libello ſingulari eviciſſe ſe putat, ibi Arcanum Philoſophorum nunquàm forſan manifeſtandum latere, vel edoceri. Cui conſimilis eſt, quæ propè Florentiam in Cœnobio Sancti Benedicti, habetur figura (cujusque deſcriptionem ex Johanne Sternhals, in Duello Solis & Martis, refert Henricus Kornmannus, *de miraculis mortuorum, part. 8. cap. 29.*) idem illud Myſterium obſcurum, obſcuriùs adhuc reddens. Porrò & in luxum Epitaphiorum, funerumque nimias expenſas, invehitur quoque Jacobus Graſſerus, *de antiquitatibus Nemauſenſibus, fol. 67. & aliquot ſeqq.* Nec leve ſeculi noſtri vitium eſt, quòd multis in locis, tàm inſana Epitaphiorum frequentia exiſtit; ut poſteri ne quidem pro unico verſiculo ſpacium ſint reperturi. An verò hoc indicium eſt, cùm omnes parietes jam ſint repleti; hoſtes eos deſtructuros mox, & viam aliis ferro & ruinâ facturos? Aliter & hæc priſco illo, ac modeſto more, (quem Naſo, *lib. 2. Faſtorum* deſcribit) adminiſtrabantur;

Eſt honor & tumulis animas placare paternas,
Parvaq; in extructas munera ferre pyras.
Parva petunt Manes; pietas pro divite grata eſt
Munere: non avidos Styx habet ima Deos.

II. An aliquid pro ſepulturâ accipere prohibitum ſit, diſceptatur? Et licet Jure Canonico deciſum ſit, nec ratione loci vel terræ, in quo defunctus ſepelitur; *cap. abolendæ 13. extr. de ſepultur. can. in Eccleſiaſtico, cauſ. 13. quæſt. 2.* nec ratione officii exequiarum, aliquid exigi poſſe, *cap. non ſatis 8. cum ſeq. extr. de Simon. dict. cap. abolendæ, ubi gloſſ.* Simoniacum etenim habetur, pro adminiſtrandis Sacramentis, vel locis Sacris & religioſis accipere quid, *cap. cùm in Eccleſiæ 9. vers. nec non eſt pro ſepulturis, cap. ſuam nobis 29. cap. audivimus 41. extr. de Simonia.* Adeò, ut ſi vel pecunia, vel aliud quiddam, ſpontè liberaliterque hoc nomine offeratur, id accipi non poſſit. (hem durum multis verbum) Ripa *de peſte, cap. de remed. præſervat. num. 112. & ſeq.* Attamen hoc fallit, ſi conſuetudine ſit introductum, ut nomine ſepulturæ, Laici aliquid præſtare cogantur: maximè ſi Clerici non habeant aliundè, unde vivant. Everhardus Speckhan, *cent. 1. quæſt. 6.* Salazar, *in tract. de conſuetudine. cap. 10. num. 22. &c. fol. mihi 290.* Ac quæ in contrarium adduci ſolent, procedunt in conſuetudine proveniente ex ſolutione coactâ; aliudq; eſt in eâ, quæ introducta fuit, ex piâ & laudabili fidelium devotione. Aloyſius Riccius, *in praxi fori Eccleſiaſtici, deciſ. 665.* Sicque & improbatur, quòd

olim quibusdam in locis, ſepultura denegabatur, decedentibus ab inteſtato, Paponius, *lib.* 20. *tit.* 8. *arreſt.* 1. *& ſeqq.* Competit autem Eccleſiæ Parochiali, tantummodò jus ſepeliendi, omnes intrà Parochiam decedentes: etiamſi ſint exteri & forenſes, habentes hoſpitium in civitate. Riccius, *deciſ.* 659. Sed electio ſepulturæ libera eſſe debet: ita ut non valeat pactum, eam reſtringens. Riccius, *deciſ.* 662. Conferri verò in arbitrium poteſt, *deciſ.* 663.

III. Lugere item, licet conveniat defunctos: Syrac. *cap.* 38. Petrus Gregorius Tholoſanus, *Syntagm. lib.* 2. *cap.* 14. *n.* 10. luctus tamen omninò moderandus eſt. Dalner, *de iure hominis, lib.* 1. *part. ult.* Neque lugendi ſunt defuncti, more Hibernorum; ubi ut primùm unus ex his, qui in honoribus populi verſantur, halitum extremum efflat; videre licet complures mulieres, per vicos & campos curſare, lupino ululantiq; clamore, omnium obtundere aures. At verò ubi Templum, in quo, mortuo parentatur, ingrediuntur, quanto ejulatu, Sacram complent ædem, non quis facilè dixerit. Buccis inflatis declamant, perquàm flebiliter eliciunt voces, redimicula ponunt, capita nudant, lacerant crines, feriunt frontem, latera inteudunt, dilatant palmas, manus in cœlum extollunt, mortuorum ciſtas verſant, diloricant operimenta, cadaver amplexantur, oſcula infigunt, mortuum humari vix permittunt. Richardus Stanihurſtus, *de rebus Hibernicis, lib.* 1. *fol.* 48. Et jam olim, ut in ſumptibus ac expenſis; ita & in luctu modum excedebant ad inſaniam uſque Gentiles. Quid enim aliud facerent, qui nullam ſpem habebant certam, reſtare aliquid ſui poſt mortem. Quò reſpexit Beatus Paulus, 2. *ad Theſſalonic. c.* 4. *v.* 13. ubi vetat Chriſtianos ad hoc exemplum mortuos ſuos lugere. vid. Jodocum Clichtovæum, *de doctrinâ moriendi, cap.* 2. Nec mirum, hos mores improbatos Apoſtolo fuiſſe: cùm etiã diſplicuerint Ethnicis, ſi qui fuerunt ſaniores, eoſque legibus latis ſtuduerunt extirpare. Rittershuſius *ad Leges XII. Tabularum, claß.* 1. *c.* 6. Mortuos luctu decorare, aut non decorare, turpe legis latori cogere eſt, inquit Plato *lib.* 12. *de Legib.* imò Tyrannidi imputatur. At terminari omninò oportet: Aerodius, *rerum iudicatarum, lib.* 3. *tit. ult. cap.* 2. Nec certè luctus eſt procurandus, Herodis infanticidæ exemplo: qui ne ſua funera luctu careret; ex omni Iudæâ, nobiliſſimos quoſque comprehendi, & in Hippodromo concludi juſſit, ſororique præcepit, ut quamprimùm animam efflârit, eos à militibus occidi curaret. Ioſephus, 1. *de bello Iudaico, circa finem.*

IV. Vulgi famâ receptum eſt, circa ſepulchra Dæmones ac ſpectra plerunque verſari: B. Chryſoſtomus *homil.* 35. *in Matth.* Hieronymus Magius, 2. *miſcell. cap.* 12. ac legimus etiam in Hiſtoriâ Sacrâ, quòd Dæmoniaci habitârint in monumentis, undè adorti & aggreſſi fuerunt prætereuntes, *Matth.* 8. Et indè Catholici cœmiteria conſecrant, ut Dia-

boli

boli minùs ibi potentiæ haberent. Concil. Meldens: *can. 72.* Et putaverunt Platonici, tertium quid inter animam & corpus medium eſſe, quod ita ad tempus circa corpus verſetur. Undè Ovidius:

Bis duo ſunt hominis, mens, caro, ſpiritus, umbra;
Quatuor iſta loca bis duo ſuſcipiunt.
Terra tegit carnem, tumulum circumvolat umbra,
Orcus habet manes, Spiritus aſtra petit.

Quam opinionem etiam habere puto Paracelſum, (*quem vide in ſermone de Antichriſto fol.* 87.) qui umbram illam Eveſtrum vocat. Spectra etiam talia, ut plurimùm adparent, ubi prælia commiſſa fuerunt. Sicque Felix Malleolus, vir multijugæ lectionis, *lib. 2. de nobilitate, cap.* 30. ſcribit: in Hiſtoria Regis Rodolphi Habſpurgenſis inveniri; quòd Rex Rodolphus, cùm Ottocarum in prælio viciſſet, in campo pernoctârit; ibique circiter mediam noctem, ingentem numerum Spirituum viſum, mirabiles ſonitus, & tinnitus auditos: pòſt ibi etiam Lemures, ſive ſpiritus occiſorum in acie conſpectos fuiſſe. Ita & poſt cladem illam commiſſam inter Perſas & Athenienſes, duce Miltiade; quo pugnatum eſt loco, ſequutis temporibus armorum ſtrepitus, & equorum hinnitus, concurrentiumque inſuper clamores hominum ſimiles, noctibus ſingulis exaudiri ſolitos fuiſſe, Pauſanias refert. Pluribusque id debitâ operâ curioſiùs perſcrutari volentibus, haut parvo diligentiam ſuam ſtetiſſe ſcribit: cùm tamen rei illius ignaris, illuc fortè, ut fit, accendentibus nihil unquàm adverſi eveniſſe dicatur. Nicolaus Leonicus, *de var. hiſtor. lib. 2. cap.* 29. Nauclerus, Anno Domini MCXXIII. In pago, inquit, Wormatienſi, videbatur per aliquot noctes armata multitudo, equitum euntium, & redeuntium, & quaſi ad placita colloquia, nunc hîc, nunc illic, facere turmas: circa nonam verò horam, cuidam ſe reddere monti, à quo exiſſe videbantur. Tandem quidam regionis, illius, huic prodigioſæ concioni, ſigno crucis ſe muniens adpropinquavit; quendam per Nomē omnipotentis adjurat, manifeſtare cauſſam populi, qui ſic adpareret. Cui ille: Non ſumus, ut putatis, Phantaſmata, nec militū videmur turmæ; ſed animæ militum, non longè antehâc interfectorum. Arma verò habitus, & equi, quia nobis priùs fuerunt inſtrumenta peccandi; nunc nobis ſunt materia tormenti; & totum ignitum eſt, quod cernitis in nobis, quāvis id corporalibus oculis compræhendere nō poſſitis. Credebant ſanè multi, animas eorum, qui decedunt ante terminum conſtitutū, nempè morte quacunq; violentâ interempti, errare ad id tempus, uſq; quòd aliâs victuri fuiſſent. Natalis Taillepied, del' *apparition des eſpirits, c.* 21. Huicq; opinationi Judæi accedere videntur, qui dicunt, animâ à corpore diſcedentem tamen corporis memorem eſſe, ac circa illud errare, & eos, à quo mors illi illata, vindicare. Et ſic quidam ex Rabbinis ſcribunt, animā Na-

bodi,

bothi,fuiſſe ſpiritũ eum, qui ſuã operã promittebat in decipiendo Achabum,à quo interfectus fuit,ejusq;interitũ expetebat: Taillepied. *dict. loc.* Lavater *de ſpectr. part. 2. c. 1. in fin.* Hærent & in eodem luto, Platonici quidam. Sicq; Beatus Auguſt. *9. de civitate Dei, c.* 11. loquens de Plotino. Dicit & animas hominũ Dæmones eſſe; & hominib. fieri lares, ſi meriti boni ſunt; Lemures, ſive larvas ſi mali. Manes autem Deos dici, cùm incertũ eſt,bonorũ eos,ſeu malorum eſſe meritorum. Macrobius, *lib. in ſomn. Cic. c. 9.* Anima,inquit, quam in ſe pronã corporis uſus effecit, atq; in pecudẽ quodam̃odò reformavit, ex homine; & abſolutionẽ corporis perhorreſcit,& cùm neceſſe eſt,non niſi cum gemitu fugit indignata ſub umbras. Sed nec poſt mortẽ facilè corpus relinquit,quia non facilè corporeæ excedunt peſtes. Sed aut ſuũ oberrat cadaver, aut novi corporis habitaculũ ambit; non humani tantummodò,ſed ferini quoq; electo genere moribus congruo,quos in homine libenter exercuit. &c. Catholici quidã putant,particulare nonnullas animas purgatoriũ pati in loco certo: & in teſtimoniũ ejus rei,hiſtoriã mirã Bartholomęus Sibylla recenſet. *Specul. peregrin. quæſt. decad.* 1. *c. 4. q. 2.* Sed noſtrates,cũ Aenea Platonico Chriſtiano,conſentiunt,qui in Dialogo, de animæ Immortalitate,qui Theophraſtus inſcribitur, de umbris, verſantibus circa ſepulchra, ſcribit; eas eſſe Dæmonia peſſima, ſimulantia animas humanas. Atq; eos, qui olim vitã functũ, evocare pollicentur præſtigiis ſuis, non hominẽ carminibus ſuis excitare, ſed Dæmonium quoddã, humanaq; effigie, ſimulachrum illud oſtendere,& loqui: & ſimulatq; Sol oritur,viſionem evaneſcere omnem. Vanum ideoq;,& Juliani Apoſtatæ Magiæ,potiùs,quàm religioni cõforme eſt; quòd Necromantici,animas ſe mortuorum evocare poſſe gloriãtur; ſanguine & cadavere mediante. Umbrasq; ex illorum fumigiis facilè allici,additis ovis,lacte,melle,oleo,vino,aquã,farinã; tanquàm aptũ medium præſtantibus animabus,ad corpora ſumenda: quemadmodum hæc apud Homerum longã inſtitutione docet Ceres Ulyſſem. vide Benedict. Pererium, *in tract. de Magiã, lib. 1. c. 11.* Et arbitrabantur, hæc non niſi in his locis fieri poſſe, ubi hujusmodi animæ plurimùm verſari dignoſcuntur. Ita ajunt; Spectrum,non Samuelem verum fuiſſe,ab Endoranã illã ad petitionẽ Saulis,evocatũ. *vide hâc de re Tractatum ſingularem,* Michaëlis Rothardi, Crux Saulitica inſcriptum. Cui ſimile eſt, quod de Theſſalã illã maleficã,apud Lucanum *li. 6.* habetur,quòd mortuum evocaverit,qui Sexto Pompeio, omnem Pharſalici belli prædixerit eventum. Sic Vale Lector,mihique fave,ac ſi quæ tibi minùs grata,ac malè conſarcinata occurrerunt, ignoſce.

Gratia Domini Noſtri Iheſu Chriſti ſit nobiscum.

FINIS.

Elenchus Capitum.

145805